

tanrının oku

Chinua Achebe

Afrika Üçlemesi 3

Man Booker Ödüllü yazardan

ithaki

ithaki

CHINUA ACHEBE, 1930 yılında dünyaya geldi. Umuahia'daki Devlet Okulu'nun ardından Nijerya, İbadan Üniversitesi'ne devam etti ve 1953'te Londra Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'den mezun oldu. 1956 yılında Londra, BBC'de yayıncılık üzerine eğitim gördü ve sonraki yıllarda kurumun Dış Haberler Yayın Direktörü oldu. Nijerya'daki iç savaş sürecinde Biafra hükümeti için çalıştı. Savaşın ardından Nsukka'daki Nijerya Üniversitesi'ne araştırma görevlisi olarak atandı, emekliye ayrıldığı bu üniversitenin halen fahri İngiliz dili profesörüdür. Dünya çapında pek çok üniversitede konferans vermiştir. New York'taki Bard Üniversitesi Charles P. Stevenson Jr. kürsüsünde Dil ve Edebiyat Profesörü olarak görev yapmaktadır.

Chinua Achebe roman, kısa hikâye, deneme ve şiir türlerinde yirmiyi aşkın kitap yazmıştır. Eserlerinden bazıları: *Parçalanma* (1958); *Tanrının Oku* (1964), *New Statesman*/Jock Campbell Ödülü; *A Man of the People* (1966); *Beware, Soul Brother and Other Poems* (1971), Commonwealth Şiir Ödülü; *Christmas in Biafra and Other Poems* (1973); *The Trouble with Nigeria* (1983); *Anthills of the Savannah* (1987), Booker Ödülü'ne aday olmuştur; *Hopes and Impediments: Selected Essays* (1988); *Home and Exile* (2000).

Chinua Achebe

TANRININ OKU

Çeviren

Nazan Arıbaş Erbil

Tanrının Oku
Chinua Achebe

Özgün Adı
Arrow of God

İthaki Yayınları - 836

Yayına Hazırlayan: *Nilüfer Akalın*
Kapak Tasarımı: *Ethem Onur Bilgiç*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Şükrü Karakoç*
1. Baskı, Şubat 2013, İstanbul

ISBN 978-605-375-267-7

Sertifika No: 25001

Türkçe Çeviri © Nazan Arıbaş Erbil 2012
© İthaki, 2013
© Chinua Achebe, 1964

Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97

Babam ISAIAH OKAFOR ACHEBE'nin anısına...

İkinci Baskıya Önsöz

Ne vakit benim için en değerli romanımın hangisi olduğu sorusuyla karşılaşsam düpedüz haksızlık olacağı kanısıyla doğrudan bir cevap vermekten kaçınırım. Çünkü böyle bir sorunun, bir adamdan duyduğu sevgiye göre çocuklarını sıralamasını istemekten pek de farkı yoktur. İyi bir aile babası illâ ki cevap vermesi gerekirse her çocuğunun kendine has güzelliğinden bahsedecektir.

Tanrının Oku için bu kendine has güzellik, kendimi oturup tekrar tekrar okurken en sık yakaladığım roman olmasıyla ifade edilebilir. Bu sayede bazı yapısal zayıflıklarının farkına vardım ve şimdi de yeni bir baskıyla bunları düzeltme imkânı buldum.

Tanrının Oku'nun ateşli hayranları olduğu kadar ateşli muhalifleri de var. İkinci gruptakilere söylenecek bir söz yok. Diğerleri içinse yalnızca yaptığım değişikliklerin hoşlarına gideceğini umduğumu söyleyebilirim. Ama işin doğası gereği, kitabın orijinaline duydukları sevgiye son derece sâdık olduklarından dolayı bu değişiklikleri gereksiz, hattâ haksız bulacak okurlar olabilir. Belki değişiklikler nadiren gerekli ya da haklıdırlar ama yine de onları yapmayı sürdürürüz. En azından görüşünü değiştirmeyi reddeden bu insanları, ruhsal anlamda Ezeulu'nun -o muhteşem adamın- soyundan gelenleri bizi affedecekleri umuduyla selamlamaya hazır olmalıyız. Nitekim Ezeulu da kurtulmuş olsaydı, halkının ihanetinin verdiği ızdırapla onurlandırılan –ve böylece hayatındaki bir üst evreye yükselmenin itibarına hak kazanan- bir kurban olarak kaderi-

ni, yüksek tarihsel yazgısıyla mükemmel biçimde uyumlu görebilirdi. Ve onları memnuniyetle affederdi.

Chinua Achebe

1.

Üç akşamdır gökyüzünde yeni ayın belirmesini bekliyordu. Aslında yeni ayın bugün çıkacağını biliyordu ama riske girmemesi gerektiğinden gözetleme işine her zaman üç gün öncesinde başlardı. Yılın bu döneminde görevi çok da zor değildi. Yağmurlu mevsimde olabildiği üzere gökyüzünü pür dikkat incelemesine gerek yoktu. Öyle havalarda yeni ay bazen günlerce yağmur bulutlarının ardına saklanır, sonunda ortaya çıktığında ise çoktan yarım ay halini almış olurdu. O kendi oyununu oynadığı sürece Başrahip her akşam oturup onu beklerdi.

Obi'si diğer erkeklerin kulübelerinden farklı bir biçimde inşa edilmişti. Önündeki bildik, uzun eşiğin yanı sıra, girişte, sağ tarafta kısa bir eşik daha vardı. Bu ek girişin üstündeki saçaklar kesilmişti, böylece Ezeulu oturduğu yerden ayın doğacağı gökyüzü parçasını rahatlıkla görebiliyordu. Hava gitgide kararıyordu. Epeydir dikkatle baktığından dolayı gözlerine dolan yaşlardan kurtulmak için sürekli gözlerini kırpıştırıyordu.

Ezeulu gözlerinin artık eskisi kadar iyi görmediğini ve günün birinde tümüyle bozulduğunda tıpkı büyükbabası gibi bir başkasının gözlerine muhtaç olacağını düşünmekten hiç hoşlanmıyordu. Tabii, büyükbabası öylesine uzun bir ömür sürmüştü ki körlüğü ona adeta süs olmuştu. O kadar çok yaşayacak olduktan sonra böyle bir kaybı kendisi de kabullenirdi. Ama şimdilik genç bir adam kadar iyi durumdaydı, hattâ daha iyiydi, çünkü artık gençler eskisi gibi değildi. Ezeulu'nun onlara karşı hiç bıkmadan oynadığı bir oyunu vardı. Kendisiyle tokalaştıklarında kolunu kasıp tüm gücüyle ellerine yüklenir-

di; hazırlıksız yakalanan gençler acıyla irkilip geri çekilirlerdi.

O gün gördüğü ay, merhametsiz bir sütannenin isteksizce beslediği bir yetim kadar inceydi. Yanlışlıkla bir bulut parçası görmediğinden emin olmak için dikkatle tekrar baktıktan sonra gergin bir halde *ogene*'sine uzandı. Her yeni ayda aynı şey oluyordu. Artık yaşlı bir adam olmasına rağmen küçük bir çocukken yeni ay karşısında kapıldığı korku hâlâ etrafında kol geziyordu. Doğruydu, Ulu'nun Başrahibi olduğunda korkusu çoğu kez bulunduğu yüksek mevkiinin heyecanıyla gölgede kalmıştı ama tümüyle yok olmamıştı. Heyecanının pençeleri arasında öylece yatmış bekliyordu.

Ogene'sini çaldı: GONG GONG GONG GONG... Hemen arkasından çocukların haykırışları haberi dört bir yana yaydı. *Onwa atuo!.. Onwa atuo!.. Onwa atuo!..* Sopasını tekrar demir gonga yerleştirip *ogene*'yi duvara yasladı.

Evindeki küçük çocuklar da diğerlerine katılarak yeni aya hoş geldin dediler. Obiageli'nin cılız sesi, davulların ve flütlerin arasından küçük bir *ogene* gibi duyuluyordu. Onunla birlikte en küçük oğlu Nwafo'nun sesini de ayırt edebiliyordu. Kadınlar da dışarı çıkmış kendi aralarında konuşuyorlardı.

"Ay, benimkine bakan yüzüne bol şans getirsin," dedi büyük karısı Matefi.

"Nerede?" diye sordu daha genç olan karısı Ugoye. "Ben görmüyorum. Yoksa kör müyüm?"

"Ukwa ağacının tepesine bakınca ileride, görmüyor musun? Orada değil. Parmağımı takip et."

"Ah, gördüm şimdi. Ay, benimkine bakan yüzün bol şans getirsin. Ama nasıl duruyor öyle? Duruş şeklini hiç beğenmedim."

"Neden?" diye sordu Matefi.

"Bence tuhaf duruyor, sanki kötü bir ay gibi."

"Hayır," dedi Matefi. "Kötü ay kimsede şüpheye yer bırakmaz. Tıpkı Okuata'nın altında öldüğü ay gibi. O ayın bacakları havadaydı."

Obiageli annesinin giysisini sertçe çekiştirerek, "Ay insanları öldürür mü?" diye sordu.

"Ben bu çocuğa ne yaptım böyle? Beni çıplak mı bırakmak istiyorsun?"

"Ay insanları öldürür mü diye sordum."

"Küçük kızları öldürür," dedi erkek kardeşi Nwafo.

"Sana sormadım, karınca yuvası burunlu."

"Şimdi ağlayacaksın uzun boyunlu."

Ay, küçük erkek çocukları öldürür

Ay, karınca yuvası burunluyu öldürür

Ay, küçük erkek çocukları öldürür...

Obiageli her şeyi şarkıya dönüştürürdü.

Ezeulu ambarına gitti ve kutsal on iki yam için özel olarak yapılmış bambu platformdan bir yam aldı. Şimdi sekiz tane kalmıştı. Bunu bilmesine rağmen yine de dikkatle saydı. Üçünü çoktan yemişti, dördüncüsü de elindeydi. Kalanları tekrar kontrol ettikten sonra ambarın kapısını arkasından dikkatle kapatıp *obi*'sine döndü.

Odun ateşi için için yanıyordu. Köşeye istiflediği çıralardan birkaç tane alıp ateşin üzerine özenle yerleştirdi ve adaklarda olduğu üzere yamı üstüne koydu.

Kızarmasını beklerken yakında kutlanacak olan etkinliği planladı. Bugün Oye'ydi, yarın Afo, ertesi gün de büyük pazarın kurulacağı gün olan Nkwo'ydu. Balkabağı Yaprağı Festivali o günden sonraki üçüncü Nkwo'ya denk geliyordu. Yarın yardımcılarını çağıracak ve festival gününü Umuaro'nun altı köyüne duyurmalarını söyleyecekti.

Ezeulu ne vakit gücünün büyüklüğünü; gelen yıl, hasat ve dolayısıyla insanlar üzerindeki etkisini düşünse gerçekliğinden şüpheye düşerdi. Doğruydu, Balkabağı Yaprağı Festivali ve Yeni Yam Festivali'nin gününü kendisi belirliyordu ama aslında günü seçen o değildi. O yalnızca bir gözcüydü. Gücü küçük bir çocuğun, kendisinin olduğu söylenen bir keçi üzerindeki

gücünden fazla değildi. Keçi yaşadığı sürece çocuğun olabilirdi, ona bakar ve yiyecek bulurdu. Ama boğazının kesildiği gün gerçek sahibinin kim olduğunu anlardı. Hayır! Ulu'nun Başrahibi bundan daha fazlasıydı, daha fazlası olmalıydı. Günü belirlemeyi reddederse ne festival, ne ekim, ne de hasat olurdu. Ama reddedebilir miydi? Şimdiye dek hiçbir başrahip reddetmemişti. Dolayısıyla böyle bir şey yapılamazdı. Buna cesaret edemezdi.

Ezeulu bu söz üzerine, sanki düşmanı söylemişçesine ani bir öfkeye kapıldı.

"Şu *cesaret* lafını geri al," dedi düşmanına. "Evet, geri al dedim. Tüm Umuaro'da hiç kimse kalkıp da benim cesaretimin olmadığını söyleyemez. Bunu söyleyecek adamı doğuracak kadın henüz doğmadı."

Ancak bu çıkışma yalnızca anlık bir tatmin sağladı. Üstünkörü tatminlerle asla yetinmeyen zihni, bildiği şeyin doğruluğuna yeniden kaydı. Asla kullanılmayacaksa, bu ne tür bir güçtü? Hiç olmadığını, cılız osuruğuyla ocak ateşini söndürmeye çalışan kibirli bir köpeğin anüsündeki güçten daha fazlası olmadığını söylemek daha yerinde olurdu... Sopanın ucuyla yamı çevirdi.

O sırada en küçük oğlu Nwafo *obi*'ye gelip Ezeulu'yu ismiyle selamladı ve odanın uzak ucunda, daha kısa olan eşiğin yakınında bulunan balçık yatakta en sevdiği pozisyonu aldı. Henüz hâlâ küçük bir çocuk olmasına rağmen tanrı onu geleceğin Başrahibi olarak çoktan seçmiş gibiydi. Daha birkaç kelime bile konuşmayı öğrenmeden evvel tanrının ayinlerine güçlü bir yakınlık duyuyordu. Hattâ neredeyse denebilirdi ki bu konuda şimdiden en büyüklerinden daha fazla şey biliyordu. Yine de hiç kimse Ulu'nun ne yapacağını açıkça söyleyecek denli ihtiyatsız davranamazdı. Ezeulu'nun yeri boşaldığı vakit Ulu onun halefi olarak oğullarından en az ihtimal verileni seçebilirdi. Bu daha önce görülmemiş şey değildi.

Ezeulu büyük bir özen göstererek sopasıyla yamı tekrar tekrar çevirdi. En büyük oğlu Edogo kendi kulübesinden çıkıp *obi*'ye geldi.

"Ezeulu!" diyerek selam verdi.

"E-e-i!"

Edogo kulübeden geçip içeriye, kız kardeşi Akueke'nin geçici olarak kaldığı yere yöneldi.

Ezeulu, Nwafo'ya, "Git, Edogo'yu buraya çağır," dedi.

İki oğlu gelip balçıktan yatağa oturdular. Ezeulu konuşmadan evvel yamını bir kez daha çevirdi.

"Daha önce sana tanrı heykeli yapmakla ilgili bir şey söyledim mi?" diye sordu.

Edogo cevap vermedi. Ezeulu onun bulunduğu yöne baktı ama *obi*'nin o kısmı karanlıkta kaldığı için net olarak göremedi. Edogo ise oturduğu yerden, kutsal yamı kızarttığı ateş sayesinde babasının yüzünü rahatlıkla görüyordu.

"Edogo burada değil mi?"

"Buradayım."

"Sana tanrıların heykelini yapmakla ilgili ne söylemiştim diye sordum. Belki de ilk sorumu duymadın, belki ağzımda suyla konuşmuşumdur."

"Bundan kaçınmamı söylemiştin."

"Söyledim, değil mi? O halde duyduğum söylenti nedir? Umuagulu bir adam için *alusi* heykeli yapıyormuşsun."

"Sana kim söyledi?"

"Bana kim mi söyledi? Kimin söylediği önemli değil, benim öğrenmek istediğim doğru olup olmadığı."

"Sana kimin söylediğini öğrenmek istiyorum, çünkü bu adamın tanrının yüzü ile maske arasındaki farkı ayırt edebileceğini sanmıyorum."

"Anlıyorum. Gidebilirsin oğlum. İstersen Umuaro'daki bütün tanrıların heykelini yapabilirsin. Sana bu konuda bir daha bir şey sorduğumu işitirsen ismimi al ve bir köpeğe ver."

"Umuagulu adama yaptığım şey..."

"Şu an konuştuğun kişi ben değilim. Seninle işim bitti."

Nwafo bu sözlerin ne anlama geldiği üzerine bir süre boş yere kafa yorduktan sonra babasının öfkesi geçince ona sormaya karar verdi. O sırada kız kardeşi Obiageli içeriden gelip Ezeulu'yu selamladı ve oturmak üzere balçık yatağa yöneldi.

"Acı yaprağı hazırlamayı bitirdin mi?" diye sordu Nwafo.

"Acı yaprağın nasıl hazırlandığını sen bilmiyor musun? Yoksa parmakların mı kırıldı?"

"Siz ikiniz, sessiz olun," dedi Ezeulu. Yamı sopasıyla yuvarlayıp ateşin dışına itti. Başparmağı ve işaret parmağıyla hızlıca yokladıktan sonra piştiğine kanaat getirdi. Kirişten iki uçlu bir bıçak alıp kızarmış yamın üstündeki siyah kabuğu kazıdı. Bitirdiğinde elleri is içinde kalmıştı, temizlemek için birkaç kez birbirine sürttü. Tahta kasesi yanındaydı, yamı içine doğrayıp soğumasını bekledi.

Yemeye başlayınca Obiageli de usulca şarkı mırıldanmaya başladı. Aslında babasının her yeni ayda palmiye yağı koymadan yediği yamın en ufak kırıntısını dahi hiç kimseye vermediğini şimdiye dek öğrenmiş olmalıydı. Ama umut etmekten asla vazgeçmemişti.

Ezeulu sessizce yemeye koyuldu. Bu arada ateşin yanından uzaklaşmış, sırtını duvara yaslayarak oturmuş, dışarıyı seyrediyordu. Böylesi zamanlarda hep olduğu üzere yine uzaklara dalıp gitmiş gibi görünüyordu. Arada bir Nwafo'nun onun için getirdiği su kabağından yapılma kaptan soğuk su içiyordu. Son lokmasını alınca Obiageli annesinin kulübesine geri döndü. Nwafo tahta kase ile su kabını kaldırıp bıçağı tekrar iki kirişin arasına yerleştirdi.

Ezeulu üzerine oturduğu keçi derisinden kalktı ve girişteki merkezi alçak duvarın arkasında, düz bir tahta zeminin üstündeki mabedine gitti. *İkenga*'sı yaklaşık olarak bir insan kolunun dirsekle bilek arası uzunluğundaydı; tepesindeki hayvan

boynuzu, insan figürüyle aynı uzunluktaydı; atalarının yüzleri işlenmemiş ve kurban kanlarıyla kararmış *okposi*'leri ile kısa, kişisel asası *ofo*'yla yan yana dizilmişti. Nwafo içlerinden kendisine ait olan *okposi*'yi hemen ayırt etti. Eskiden geceleri yaşadığı ani kasılmalardan kurtulsun diye onun için özel olarak oyulmuştu. Bu *okposi*'ye Adaş ismini koymasını söylemişler, o da denileni yapmış ve kasılmalar yavaş yavaş bedenini terk etmişti.

Ezeulu *ofo* asasını alıp mabedin önüne oturdu. Fakat bir erkek gibi bacaklarını iki yana açmak yerine, mabedin bir tarafına doğru tıpkı bir kadın gibi bitiştirip dümdüz öne uzattı. Kısa asasının bir ucunu sağ eliyle tutup diğer ucuyla toprağa vurarak dua cümlelerini noktaladı:

"Ulu, bir yeni ayı daha görmemi sağladığın için teşekkür ederim. Umut ederim ki tekrar tekrar görebileyim. Bu ev halkı sağlıklı ve zengin olsun. Bu ay, ekim ayı olduğundan dolayı altı köyün hasadı da kârlı olsun. Tarlamızdaki tehlikelerden, yılan veya çalılığın kudretlisi olan akrep sokmasından kurtulabilelim. Bıçak veya çapayla incik kemiğimizi kesmeyelim. Eşlerimiz erkek doğursun. Köylerin bir sonraki sayımında sayımız öyle bir artsın ki sana inek kurban edelim, son Yeni Yam festivalinin ardından yaptığımız gibi tavuk sunmayalım. Çocuklar babalarını toprağa versin, babalar çocuklarını değil. İyilik her erkeğin ve her kadının yüzüne gülsün. Hem nehir kenarındaki hem de ormanda yaşayan halka gelsin."

Ofo'yu tekrar *ikenga* ve *okposi*'nin arasına yerleştirdi, elinin tersiyle ağzını sildi ve yerine geri döndü. Umuaro için ne zaman dua etse ağzına acı bir tat yayılıyor, altı köyün bölünmesi ve düşmanlarının bunun için kendisini sorumlu tutma çabaları yüreğini büyük bir öfkeyle sıkıştırıyordu. Hem de neden sorumluydu? Beyaz adamın önünde doğruyu söylediği için. Fakat Ulu'nun kutsal asasını taşıyan bir adam yalan olduğunu bildiği bir şeyi nasıl söyleyebilirdi? Hikâyeyi kendi babasın-

dan duyduğu şekliyle anlatmamazlık edebilir miydi? O beyaz adam, Wintabota bile kimsenin bilmediği bir ülkeden gelmiş olmasına rağmen bunu anlamıştı. Ezeulu'yu gerçeğin tek şahidi olarak nitelemişti. Düşmanlarını sinirlendiren de bu olmuştu; annesini, babasını kimsenin bilmediği beyaz adam kalkmış, bildikleri, fakat duymaktan nefret ettikleri gerçeği kendilerine söyleyebilmişti. Bu adeta dünyanın yıkılacağının bir alameti gibiydi.

Nehirden dönen kadınların sesi Ezeulu'nun düşüncelerini böldü. Dışarısı karanlık olduğundan onları göremedi. Yeni ay kendini gösterdikten sonra tekrar çekilmişti. Fakat yine de gece, onun ziyaretinin izlerini taşıyordu. Ortalık son günlerde olduğu gibi zifiri karanlık değildi, ağaçların altındaki çalılıkların kesildiği bir orman gibi açık ve havadardı. Kadınlar birbiri ardına ona, "Ezeulu," diye seslenirken hepsini hayal meyal görüp selamlarına karşılık verdi. Kadınlar sağ taraflarındaki *obi*'yi bırakıp içeriye diğer tek girişten, kırmızı topraktan duvardaki yüksek, oymalı kapıdan geçerek girdiler.

"Bunlar güneş batmadan önce nehre gittiklerini gördüğüm insanlar değil mi?" diye sordu Ezeulu.

"Evet," dedi Nwafo. "Nwangene'ye gittiler."

"Anlıyorum." Ezeulu daha yakındaki nehir olan Ota'nın yasaklandığını bir an için unutmuştu. Çünkü kahinin dün duyurduğuna göre, nehrin kaynağında iki kayanın üstünde duran devasa kaya düşmek üzereydi, başına daha yumuşak bir yastık alma niyetindeydi. Nehrin sahibi olan ve nehre adını veren *alusi* yatışana dek kimse nehrin yakınına gitmeyecekti.

Ezeulu yine de bu gece yemeğini geç getirecek olanı azarlamaya karar verdi. Nwangene'ye gitmek zorunda kaldıklarını biliyorlardı, o halde daha erken yola çıkmalıydılar. Diğer erkeklerin yemeklerini yiyip çoktan unuttukları vakitte yemeğini göndermelerinden artık bıkmıştı.

O sırada eve dönmekte olan Obika'nın güçlü, erkeksi sesi

gecenin karanlığında gitgide daha da yükseldi. Islığı bile bazı adamların sesinden daha güçlüydü. Sırayla şarkı söyleyip ıslık çalarak yürüyordu.

"Obika geliyor," dedi Nwafo.

Aynı anda Ezeulu da, "Gece kuşu bugün eve erken dönüyor," dedi.

Nwafo, Obika'nın bir gece gördüğü tuhaf görüntüye atıfta bulunarak, "Yakında Eru'yu tekrar görecek," dedi. Bu hikâye öyle çok anlatılmıştı ki Nwafo hayalinde kendisinin de orada olduğunu canlandırmıştı.

"Bu kez göreceği İdemili veya Ogwugwu olacak," dedi Ezeulu gülümseyerek. Nwafo buna çok sevindi.

Yaklaşık üç yıl önce bir gece Obika koşarak *obi*'ye girmiş ve korkudan titreyerek babasının üstüne atılmıştı. Karanlık bir geceydi. Yağmur bastırmak üzereydi. Gök derin, şeffaf bir sesle gürledi. Ardı ardına şimşekler çaktı.

Ezeulu tekrar tekrar, "Ne oldu oğlum?" diye sordu. Fakat Obika cevap veremedi, hâlâ tir tir titriyordu.

Ardından koşarak *obi*'ye gelmiş olan ve şimdi oğlundan daha beter titreyen annesi Matefi sordu: "Ne oldu Obika?"

Ezeulu ona, "Sessiz ol," dedi. Sonra oğluna dönüp, "Ne gördün Obika?" diye sordu.

Obika biraz sakinleşince babasına, köyleri Umuachala ile Umunneora köyü arasındaki ugili ağacının yanında bir anlık şimşek çakması sırasında ne gördüğünü anlatmaya başladı. Yeri tarif eder etmez Ezeulu ne gördüğünü anladı.

"O'nu görünce ne oldu?"

"Onun bir ruh olduğunu anladım, hemen başım şişti."

"Küçük Kuşları Yok Eden Çalılık'a dönmedi mi? Sol taraftaki?"

Babasının kendinden emin hali Obika'ya güç verdi. Başını sallayarak onayladı. Ezeulu da iki kez başını salladı. Bu arada diğer kadınlar da kapının etrafına dizilmişlerdi.

"Görünüşü nasıldı?"

"Tanıdığım tüm adamlardan daha uzundu." Güçlükle yutkundu. "Cildi çok açıktı... şey gibi... şey..."

"Fakir bir adam gibi mi giyinmişti yoksa çok zengin bir adama mı benziyordu?"

"Zengin bir adam gibi giyinmişti. Kırmızı şapkasının üstünde bir kartal tüyü vardı."

Dişleri tekrar birbirine vurmaya başladı.

"Toparla kendini. Sen kadın değilsin. Fildişi de var mıydı?"

"Evet. Omzunda büyük bir fildişi taşıyordu."

Yağmur artık başlamıştı, dama çakıl taşı düşüyormuş gibi büyük damlalar halinde yağıyordu.

"Korkacak bir şey yok oğlum. Sen Eru'yu, Muhteşem'i, hoşlandığı insanlara zenginlik veren Tanrı'yı görmüşsün. İnsanlar bazen böyle havalarda onu orada görür. Belki de İdemili veya öteki tanrıları ziyaret etmiş, evine dönüyordu. Eru sadece mabedinin önünde yalan yere yemin edenlere zarar verir." Ezeulu kendisini kaptırıp zenginlik tanrısını övmeye başladı. Konuşmasını duyan, onu Eru ve diğer tüm tanrıların üstünde olan Ulu'nun değil de Eru'nun gururlu rahibi sanırdı. "Bir adamdan hoşlanırsa," dedi, "zenginlik evine tıpkı bir nehir gibi akar, yamları insan boyunda büyür, keçileri üçüz doğurur, tavukları dokuz civciv birden yumurtlar."

Matefi'nin kızı Ojiugo bir kase lapayla bir kase çorba getirdi. Babasını selamlayıp yemekleri önüne koydu. Sonra Nwafo'ya dönüp, "Annenin kulübesine git, yemek pişirmeyi bitirdi," dedi.

"Çocuğu rahat bırak," dedi Ezeulu. Matefi ve kızının, diğer karısının oğluna olan düşkünlüğünü kıskandıklarını biliyordu. "Git, bana anneni çağır," dedi. Yemeye başlayacağına dair hiçbir harekette bulunmamıştı. Ojiugo bir sorun olduğunu anladı. Annesinin kulübesine dönüp onu çağırdı.

Daha Matefi girer girmez Ezeulu, "Akşam yemeğimi Umuaro'daki tüm erkekler yatmaya hazırlanırlarken yemeyeceğimi bu evde kaç kez söylediğimi bilmiyorum," dedi. "Ama beni dinlemiyorsun. Sana göre bu evde söylediğim hiçbir şey, ateşi söndürmeye çalışan bir köpeğin osuruğundan daha etkili değil..."

"Su getirmek için Nwangene'ye onca yol gittim ve..."

"İstersen Nkisa'ya git. Sana şunu söylüyorum, sendeki şu deliliğin iyileşmesini istiyorsan, bir dahaki sefere de yemeğimi bu saatte getir."

Ojiugo kaseleri almaya geldiğinde Nwafo'yu çorbayı silip süpürürken gördü. Öfkeyle bitirmesini bekledikten sonra kaseleri toplayıp annesine söylemeye gitti. Bu ne ilk, ne ikinci, ne de üçüncüydü. Her defasında aynı şey oluyordu.

"Bir akbabayı leşe konduğu için suçlayabilir misin?" dedi Matefi. "Annesi çorbayı balık yerine keçiboynuzuyla pişirirken çocuğun ne yapmasını bekliyorsun? Fildişi bilezik almak için para biriktiriyor. Ezeulu onun yaptığı hiçbir şeyde yanlışlık görmüyor. Ama konu ben olunca ne diyeceğini gayet iyi biliyor."

Ojiugo kendilerininkinden, evin bir ucundan diğer ucuna dek boydan boya ayrılan diğer kadının kulübesine baktı. Tek görebildiği alçak saçaklarla eşik arasındaki palmiye yağı lambasının sarımsı ışığı oldu. Diğer ikisiyle yarım ay oluşturan üçüncü bir kulübe daha vardı. Burası yıllar önce ölen, Ezeulu'nun ilk karısı Okuata'ya aitti. Ojiugo onu çok az tanımıştı. Hatırladığı tek şey, kadının çorba pişirirken kulübesine gelen her çocuğa bir parça balık ve keçiboynuzu verdiğiydi. Adeze, Edogo ve Akueke'nin annesiydi. Ölümünden sonra kızları evlenene kadar bu kulübede kaldılar. Sonra, Edogo iki yıl önce evlenip babasınınkinin yanına küçük bir ev inşa edinceye dek orada tek başına yaşadı. Şimdi ise kocasının evini terk ettiğinden beri Akueke oturuyordu. Adamın ona kötü davrandığı

söyleniyordu. Ama Ojiugo'nun annesine göre bu bir yalandı, Akueke inatçı ve kibirliydi, babasının evini kocasının evine dönüştürecek türde bir kadındı.

Ojiugo ve annesi tam yemeye başlayacaklardı ki Obika şarkı söyleyip ıslık çalarak eve geldi.

"Bana kasesini getir," dedi Matefi. "Bugün erkenci."

Obika alçak saçaklardan eğilerek geçip içeriye önce elleriyle girdi. Annesini selamladı. Annesi buz gibi bir sesle, "*Nno*," dedi. Obika adeta çökercesine balçık yatağa oturdu. Ojiugo ateş kilinden yapılma çorba kasesini çıkardı, ardından bambu raftan lapayı aldı. Matefi kasenin içindeki toz ve külü üfleyerek temizledikten sonra kepçeyle çorba doldurdu. Ojiugo çorbayı kardeşinin önüne koyup su kabağından kapla su getirmek için dışarı çıktı.

Obika bir yudum içtikten sonra çorba kasesini ışığa doğru tutup dikkatle inceledi.

"Siz buna ne diyorsunuz, çorba mı yoksa kulkas lapası mı?" diye sordu.

Kadınlar onu duymazdan gelip yarıda kesilen yemeklerine devam ettiler. Anlaşılan yine fazlasıyla palmiye şarabı içmişti.

Obika, Umuaro'nun ve civardaki diğer tüm köylerin en yakışıklı gençlerinden biriydi. Yüz hatları son derece biçimliydi, burnu, çan sesindeki bir nota kadar değerli duruyordu. Cildi, babasınınki gibi pişmiş toprak rengindeydi. İnsanlar büyük bir güzellik karşısında hep yapageldikleri gibi onun için de şöyle diyordu: Orman halkı olan İgbo'ların soyundan gelmiş olamazdı, önceki hayatında mutlaka bir süre İgbo'ların Olu olarak adlandırdığı nehir bölgesi halkıyla yaşamış olmalıydı.

Ama Obika'yı bozan iki şey vardı: Aşırı derecede palmiye şarabı içiyor ve birdenbire, şiddetli bir öfkeye kapılıyordu. Kaya gibi güçlü olduğundan dolayı da her defasında karşısındakini yaralıyordu. Babası her ne kadar onu sessiz, sürekli kara kara düşünen üvey kardeşi Edogo'ya tercih etse de yine de sık

sık uyarmadan edemiyordu: "Cesur ve korkusuz olmak övgüye değerdir oğlum, ama bazen korkak olmak daha iyidir. Cesur bir adamın yaşadığı harabeyi göstermek için korkak bir adamın evinde dururuz. Hiçbir şeye boyun eğmemiş bir adam çok geçmeden cenaze matına boyun eğecektir."

Bununla birlikte Ezeulu ağır ve dikkatli bir salyangozdansa telaşla kap kacağı kıran haşin bir evladı tercih ederdi.

Yakın bir geçmişte Obika az kalsın cinayet işliyordu. Üvey kız kardeşi Akueke sık sık eve gelip kocasının onu dövdüğünü anlatırdı. Bir gün sabah erkenden yine geldi, yüzünün her yanı şişlik içindeydi. Obika hikâyenin geri kalanını duymayı beklemeden eniştesinin köyü Umuogwugwu'ya gitmek üzere yola koyuldu. Giderken, kavganın olduğu yerden eksik olmayan arkadaşı Ofoedu'ya uğrayıp onu da çağırdı. Umuogwugwu'ya yaklaştıkları sırada Obika, Ofoedu'ya, Akueke'nin kocasını döverken kendisine yardım etmemesini söyledi.

"Beni ne diye çağırdın o halde?" dedi öteki öfkeyle. "Çantanı taşıtmak için mi?"

"Sana da iş çıkabilir. Eğer Umuogwugwu halkı düşündüğüm gibiyse kardeşlerini korumak için hep birlikte geleceklerdir. O zaman sana da iş çıkacak."

Obika öğleden az önce Ofoedu ile birlikte dönene dek onun nereye gitmiş olduğunu Ezeulu'nun evinde hiç kimse bilmiyordu. Başlarının üstünde bir yatağa bağlanmış halde Akueke'nin kocasını taşıyorlardı. Adam neredeyse ölmek üzereydi. Onu ukwa ağacının altına koydular ve kimsenin kaldırmasına izin vermediler. Kadınlar ve komşular Obika'ya yalvardılar, ağaçta tehdirkâr biçimde asılı duran su testisi büyüklüğündeki olgun meyveyi gösterdiler.

"Evet," dedi Obika. "Hayvan, meyvenin altında ezilsin diye onu buraya kasten koydum."

Sonunda çıkan gürültü, yakındaki çalılığa gitmiş olan Ezeulu'yu hızlı adımlarla eve geri getirdi. Neler olduğunu gö-

rünce Obika'nın evine getireceği felaket karşısında acıyla feryat etti ve enişte sini hemen serbest bırakmasını emretti.

İbe üç pazar haftası boyunca yatağından güçlükle doğrulabildi. Akrabaları, bir akşam problemin telafisi için Ezeulu'nun evine geldi. Olay olduğu sırada çoğu tarlalarında çalışıyordu. Üç pazar haftasından uzun bir süredir sabırla birinin gelip akrabalarının neden dövüldüğünü ve götürüldüğünü açıklamasını beklemişlerdi.

"İbe'yle ilgili bu hikâye nedir?" diye sordular.

Ezeulu oğlunun ciddi bir hata yaptığını itiraf etmeden onları yatıştırmaya çalıştı. Kızı Akueke'yi çağırıp önlerinde durdurttu.

"Onu eve geldiği gün görmeliydiniz," dedi. "Sizin orada kadınlarla böyle mi evleniliyor? Sizdeki usül böyleyse ben de size kızımla bu şekilde evlenemeyeceğinizi söylüyorum."

Adamlar İbe'nin elini fazla kaldırdığına, bu yüzden de kız kardeşini savunduğu için Obika'yı kimsenin suçlayamayacağına katıldılar.

"Ulu'ya ve atalarımıza bunun için değilse ne için dua edip sayımızı artırmasını istiyoruz?" dedi liderleri. "Kimse sayıları yemez. Ama çok olursak kimse bize saldırmaya cesaret edemez, kız evlatlarımız da kocalarının evlerinde başlarını dik tutarlar. Bu yüzden Obika'yı fazla suçlamıyoruz. Sözlerim iyi mi?" Yanındakiler evet deyince kaldığı yerden devam etti.

"Oğlunun kız kardeşi için dövüşerek hata yaptığını söyleyemeyiz. Bizim anlamadığımız şey, bacaklarının arasında penisi olan bir adamın neden evinden ve köyünden alınıp götürüldüğü. Bu tıpkı şöyle demek gibi: Sen bir hiçsin, akrabaların da hiçbir şey yapamaz. Bizim anlamadığımız kısım bu. Buraya bilgelikle değil, aptallıkla geldik; çünkü bir adam kaynının evine bilgelikle gitmez. Bize şunu demeni istiyoruz: siz hatalısınız, bu iş şöyledir veya böyledir. Biz de tatmin olup eve gidelim. Daha sonra birisi bize sorduğunda, akrabanız dövülüp götürül-

müş dediğinde ne cevap vereceğimizi bilelim. Büyük kaynımız, seni selamlıyorum."

Ezeulu kayınlarını yatıştırabilmek için konuşma becerisinin tümünü ortaya döktü. Sonunda evlerine, geldiklerinden daha mutlu bir halde döndüler. Ama İbe'yi zorlayıp Ezeulu'ya palmiye şarabı götürerek karısının dönmesi için izin istetmeleri pek olası değildi. Görünüşe göre kızı uzunca bir süre babasının evinde kalacaktı.

Obika yemeğini bitirince Ezeulu'nun kulübesine gidip diğerlerine katıldı. Her zamanki gibi hepsinin adına Edogo konuştu. Obika'nın yanı sıra Oduche ve Nwafo da oradaydı.

"Yarın Afo," dedi Edogo, "bize ne iş vereceğini öğrenmeye geldik."

Ezeulu soruya hazırlıksız yakalanmış gibi bir süre düşündü. Sonra Obika'ya yeni evinde yapılacak bir iş kalıp kalmadığını sordu.

"Yalnızca kadının ambarı kaldı," dedi Obika. "Ama bu bekleyebilir. Ne de olsa hasat zamanına dek içine kulkas konmayacak."

"Hiçbir şey beklemeyecek," dedi Ezeulu. "Yeni bir eş, bitmemiş bir eve gelmemeli. Şimdiki neslin böyle meseleleri dert etmediğini biliyorum. Ama biz burada olduğumuz sürece doğru yolu göstermeye devam edeceğiz... Edogo, yarın benim için çalışmak yerine erkek kardeşlerini ve kadınları topla, ambarı bitirin. Obika'nın utanç duygusu yoksa da geri kalanımızın var."

"Baba, bir şey söyleyeceğim." Bunu diyen Oduche'ydi.

"Dinliyorum."

Oduche söze başlamaya korkuyormuşçasına boğazını temizledi.

"Belki de kardeşlerinin ambar inşa etmelerine yardım etmeleri yasaktır," dedi Obika kısık sesle.

Edogo onu tersleyerek, "Hep böyle aptalca konuşuyorsun,"

dedi. "Oduche evin için en az senin kadar çok çalışmadı mı? Hattâ daha fazla çalıştı."

"Oduche'nin konuşmasını bekliyorum," dedi Ezeulu, "siz iki kıskanç kadının değil."

"Yarın Okperi'ye gidip yeni öğretmenimizin eşyalarını getirmek üzere seçilenler arasındayım."

"Oduche!"

"Baba!"

"Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinle. Bir tokalaşma dirseğin ötesine geçtiğinde başka bir şeye dönüştüğünü biliyoruz. Beyaz adamla, Wintabota'yla olan arkadaşlığımdan dolayı seni o insanların arasına katılmaya gönderen benim. Halkının âdetlerini öğrenmesi için çocuklarımdan birini göndermemi rica etti, ben de seni göndermeyi kabul ettim. Seni evimdeki görevlerini terk etmen için göndermedim. Beni duyuyor musun? Git ve seni Okperi'ye göndermeye seçen insanlara hayır dediğimi söyle. Yarın oğullarımın, karılarımın ve oğlumun karısının benim için çalışacaklarını söyle. Seninkilerin bu toprakların âdetini bilmeleri lazım, bilmiyorlarsa onlara öğretmek zorundasın. Beni duyuyor musun?"

"Duyuyorum."

"Git anneni buraya çağır. Galiba yarın yemek pişirme sırası onda."

2.

Ezeulu sık sık Umuaro'nun ölmüş ataları Ani-Mmo'dan dünyaya baktıklarında, yeni neslin yaptıkları karşısında afallıyor olmalılar, diyordu. Başka herhangi bir zamanda neyse ama özellikle o zaman, Umuaro içinde bulunduğu koşullarda Okperi'ye savaş açamazdı, fakat yine de açmıştı. Umuaro'nun böylesine bölünmüş bir halde savaşa gideceği kimin aklına gelirdi? Altı köyü birleştirmiş ve onları bugünkü hallerine getirmiş Ulu'nun rahibinin uyarısını hiçe sayacaklarını kim düşünebilirdi? Ama Umuaro, şımarıklığa kapılarak kendince akıllanmış ve güçlenmiş, masaldaki yiyip içip kişisel tanrısını düelloya davet eden o küçük kuş *nza* gibi olmuştu. Umuaro, köylerini kuran tanrıya meydan okumuştu. Ne umuyorlardı ki? O da onları hem bugüne hem yarına yetecek kadar kırbaçlamıştı!

Çok eskiden, kertenkeleler az sayıda ve birbirlerinden uzakken, altı köy -Umuachala, Umunneora, Umuagu, Umuezeani, Umuogwugwu ve Umuisiuzo- ayrı halklar olarak yaşardı ve her biri kendi tanrısına tapardı. Sonra Abam'ın kiralık askerleri gecenin bir yarısı bu köylere saldırmaya, evlerini ateşe vermeye; erkeklerini, kadınlarını ve çocuklarını esir almaya başladılar. Altı köy için durum artık öylesine kötü bir hal almıştı ki liderleri, nasıl kurtulacaklarını görüşmek için bir araya gelmişlerdi. Sonunda hepsi adına ortak bir tanrı putu yapmaları için büyücü hekimlerden oluşan güçlü bir ekip tutmuşlardı. Altı köyün atalarının yarattığı bu tanrıya Ulu denmişti. İksirin yarısı Nkwo pazarı haline gelen yere gömülmüş, diğer yarısı Mili Ulu adını alan nehre dökülmüştü. Altı köyün tümüne Umuaro ismi verilmiş, Ulu'nun rahibi Başrahipleri olmuştu. O günden

sonra hiçbir düşmana yenilmemişlerdi. Böyle bir halk şehirlerini kuran ve onu koruyan tanrıya nasıl saygısızlık edebilmişti? Ezeulu bunu dünyanın çöküşü olarak görüyordu.

Beş yıl önce, o gün, Umuaro'nun liderleri yanına barış için beyaz tebeşir, savaş için yeni palmiye yaprağı vererek Okperi'ye bir elçi gönderme kararı alırken, Ezeulu boş yere konuşmuştu. Umuarolu erkeklere Ulu'nun haksız bir savaşa girmeyeceğini söylemişti.

"Biliyorum," demişti, "babam bana söylemişti, köyümüz buraya yerleşmek üzere ilk geldiğinde bu toprak Okperi'ye aitmiş. Okperi bize kendi topraklarının bir kısmını vermiş. Ayrıca bize kendi tanrılarını, Udo ve Ogwugwu'yu da vermişler. Ama atalarımıza demişler ki –sözlerimi iyi dinleyin- Okperi halkı atalarımıza demiş ki: 'Biz size Udo'muzu ve Ogwugwu'muzu veriyoruz, ama siz bu tanrılara daha farklı hitap etmelisiniz. Udo yerine Udo'nun Oğlu, Ogwugwu yerine de Ogwugwu'nun Oğlu demelisiniz.' Benim babamdan duyduğum hikâye bu. Zaten kendilerine ait bir toprak parçası için onlarla savaşmayı seçiyorsanız ben buna dâhil olmayacağım."

Fakat galip gelen Nwaka olmuştu. Nwaka, altı köyün tamamında en yüksek unvanı, ismini zenginlik tanrısı Eru'dan alan Eru unvanını elde etmiş üç kişiden biriydi. Zengin adamların oluşturduğu uzun bir soydan ve kendini Umuaro'da ilk olarak adlandıran bir köyden geliyordu. Dediklerine göre altı köy bir araya geldiğinde ittifaktaki hiçbir köyün fazla güçlü olmaması için Ulu'nun Baş Rahipliğini içlerindeki en zayıf köye vermişlerdi.

Nwaka gürlercesine, "Umuaro kwenu!" diye bağırdı.

Umuarolu erkekler, "Hem!" diyerek karşılık verdi.

"Kwenu!"

"Hem!"

"Kwezuenu!"

"Hem!"

Ardından, selamıyla yarattığı sessizlikte adeta usulca konuşmaya başladı:

"Bilgelik tıpkı keçi derisi bir çanta gibidir, her adam kendisininkini taşır. Toprağa dair bilgi de böyledir. Ezeulu, bize babasının geçmiş günlere ilişkin söylediklerini anlattı. Bir babanın oğluna yalan söylemeyeceğini biliyoruz. Ama şunu da biliyoruz ki toprak bilgisi çoğu babanın bilme sınırının ötesindedir. Ezeulu hem kendisinin hem de kendisinden önce atalarının taşıdığı büyük Umuaro tanrısı hakkında konuşmuş olsaydı sözlerine kulak verirdim. Fakat Umuaro'nun kendisinden dahi eski olaylardan bahsediyor. Şunu söylemekten korkmuyorum ki ne Ezeulu ne de bu köyden bir başkası bize bu olaylardan bahsedemez." Bunun üzerine onaylayan ve onaylamayan seslerin uğultusu duyuldu. Yaşlıların ve unvanlıların oturduğu grupta onaylayanların sayısı daha yüksekti. Nwaka ileri geri yürüyerek konuşmaya devam etti. Kırmızı şapkasındaki kartal tüyü ve ayak bileğindeki bronz şeritle bu toprakların lordlarından biri ve zenginlik tanrısı Eru'nun desteklediği bir adam olarak dikkat çekiyordu.

"Babam bana farklı bir hikâye anlatmıştı," dedi. "Okperi halkının göçebe olduğunu söylemişti. Bir süre kalıp sonra tekrar göç ettikleri üç dört yerden bahsetmişti. Umuofialıların, sonra Abamelilerin, ardından Anintalıların onları sürdüğünü anlatmıştı. Şimdi gidip tüm bu yerlerde de hak mı iddia edecekler? Beyaz adam bizi alt üst etmemiş olsaydı bizim arazimizde hak iddia edecekler miydi? Umuaro'nun yaşlıları ve ileri gelenleri, savaşacak cesaretimiz yoksa herkes evine geri dönsün. Savaştan kaçınmak için tarlalarını, hattâ evlerini terk eden ilk insanlar biz olmayacağız. Ama kendimize ve çocuklarımıza bunu, toprak onların olduğu için yaptığımızı söylemeyelim. Onlara babalarının savaşmamayı tercih ettiğini söyleyelim. Ayrıca Okperi'nin kızlarıyla evlendiğimizi, onların da bizim kızlarımızla evlendiğini ve ortada bu tür bir karışma olduğunda

erkeklerin çoğunlukla savaşma cesaretlerini yitirdiğini söyleyelim. Umuaro Kwenu!"

"Hem!"

"Kwezuenu!"

"Hem!"

"Hepinizi selamlıyorum."

Bunu izleyen uzun tezahüratlar büyük oranda onaylar nitelikteydi. Nwaka, Ezeulu'nun konuşmasını tamamen yerle bir etmişti. Son ölümcül darbeyi de Baş Rahibin annesinin Okperi'nin kızı olduğunu ima ederek vurmuştu. Topluluk herkesin yanında oturanlarla konuştuğu çok sayıda küçük gruba bölündü. Adamın biri, Ezeulu'nun toprakla ilgili hikâyeyi babasının mı yoksa annesinin mi anlattığını unuttuğunu söyledi. Sonrasında arka arkaya ayağa kalkıp söz alan konuşmacılar altı köyün tümünün Nwaka'yı desteklediğini ortaya koydu. Ezeulu, Umuaro'da annesi Okperili olan tek adam değildi. Ama diğerlerinin hiçbiri ona arka çıkmaya cesaret edemedi. Hattâ içlerinden biri olan ve ağzından "öldür ve yağmala" kelimeleri hiç eksik olmayan Akukalia öylesine hevesli davrandı ki annesinin memleketi Okperi'ye beyaz tebeşir ve yeni palmiye yaprağı götürmeye o seçildi.

O günkü son konuşmacı, Akukalia'nın köyünün en yaşlı adamıydı. Sesi titrek olmasına rağmen topluluğu selamlayışı Nkwo pazar alanının her köşesinden rahatlıkla duyuldu. Umuarolu erkekler onun bu büyük gayretine günün en yüksek, "Hem!" yanıtıyla karşılık verdiler. Sonra alçak sesle, nefesini toparlamak için biraz dinlenmesi gerektiğini söyledi. Bunu duyanlar güldüler.

"Ben Okperi'ye göndereceğimiz adama hitap etmek istiyorum. Savaşmayalı çok uzun zaman oldu, çoğunuz âdetimizi hatırlamayabilir. Akukalia'nın hatırlatma yapılmasına ihtiyacı olduğunu söylemiyorum. Ama ben yaşlı bir adamım ve yaşlı adamların işi konuşmaktır. Evin kertenkelesi, türünün yaptığı

bilinen şeyleri ihmal edecek olursa tarla kertenkelesi olduğu sanılır.

"Akukalia'nın konuşmasından büyük bir öfke içinde olduğunu anladım. Böyle hissetmekte haklı. Ama biz onu annesinin memleketine kavga etmeye göndermiyoruz. Bizler seni, Akukalia, onlara savaş ve barış seçeneklerini sunmaya gönderiyoruz. Umuaro adına mı konuşuyorum?" Devam etmesi için onu desteklediler.

"Okperi'nin savaşı seçmesini istemiyoruz. Kimse savaş yemez. Barışı tercih ederlerse memnun oluruz. Ama ne derlerse desinler onlarla tartışmamalısın. Senin görevin bize mesajlarını getirmek. Hepimiz korkusuz bir adam olduğunu biliyoruz; fakat orada bulunduğun süre boyunca korkusuzluğunu çantana koy. Sana eşlik edecek gençler seslerini fazla yükseltirlerse onların hatalarını kapatmak senin görevin olacak. Gençliğimde bu tür görevlere ben de gittiğimden işin kışkırtıcı yönlerini gayet iyi biliyorum. Seni selamlıyorum."

Şimdiye dek bütün söylenenleri üzgün bir gülümsemeyle karşılayan Ezeulu, kalçasını kara karınca ısırmış gibi birden ayağa fırladı.

"Umuaro Kwenu!" diye bağırdı.

"Hem!"

"Hepinizi selamlıyorum." Bu tıpkı öfkeli bir maskenin selamı gibiydi. "Evde bir yetişkin varken, dişi keçinin ipe bağlı bir halde doğum sancısı çekmesine izin verilmez. Atalarımız böyle demiştir. Peki, bugün burada ne gördük? İnsanların kendilerine korkak denmesinden korktukları için konuştuklarını gördük. Diğerleri zaten savaşa aç oldukları için bu üslupta konuştular. Ama tüm bunları bir kenara bırakalım. Arazi gerçekten bizimse Ulu bizim yanımızda savaşacaktır. Değilse, bunu çok yakında öğreneceğiz. Aslında evdeki yetişkinlerin görevlerini ihmal ettiklerini görmeseydim bugün tekrar söz almayacaktım. Umuaro'daki en yaşlı üç adamdan biri olan Ogbuefi

Egonwanne, bizlere atalarımızın utanç savaşına girmediklerini hatırlatmalıydı. Ama o bunun yerine ulağımıza, aynı ağızda ateş ve suyu nasıl taşıyacağını öğretmek istedi. Babasının hırsızlık yapmaya gönderdiği oğlun içeri gizlice girmek yerine kapıyı ayağıyla kırdığı deyişini hiç duymadık mı? Egonwanne önemli şeyleri göz ardı ederken önemsizleri neden dert ediyor? Biz savaş istiyoruz. Akukalia'nın, annesinin halkıyla nasıl konuştuğunun bir önemi yok. İsterse yüzlerine de tükürebilir. Bir evin yıkıldığını duyduğumuzda tavanının çöktüğünü sorar mıyız? Hepinizi selamlıyorum."

Akukalia ve iki refakatçisi, ertesi gün şafak vakti Okperi'ye doğru yola çıktılar. Akukalia'nın keçi derisi çantasında bir öbek beyaz tebeşir ve kıvrımları açılıp güneşe maruz kalmadan önce ağacın tepesinden kesilmiş birkaç tane sarı palmiye yaprağı vardı. Ayrıca her biri, yanında kınlı bir bıçak taşıyordu.

O gün Eke'ydi. Çok geçmeden Akukalia ve refakatçileri tüm komşu köylerden Eke Okperi pazarına gitmekte olan kadınların yanından geçmeye başladılar. Çoğu o bölgedeki en iyi testileri yapan Elumelulu ve Abameli kadınlardı. Hepsi tepesinde, uzun bir sepetin içinde birbirine iplerle bağlanmış beş, altı, hattâ daha fazla büyük su testisinden oluşan kule gibi bir yük taşıyordu. Loş ışıkta fantastik başlı ruhlar gibi görünüyorlardı.

Umuarolu erkekler bu pazarcı kadınları grup grup geride bırakırken İgbo ve Olu'nun dört bir yanındaki her halkın gittiği Okperi'nin büyük Eke pazarından bahsettiler.

"Bu eski bir iksirin sonucu," diye açıkladı Akukalia. "Annemin halkı hekimlikte çok iyidir." Sesinde gurur vardı. "Başlarda Eke çok küçük bir pazardı. Civardaki diğer pazarlar onu âdeta kurutuyordu. Sonra bir gün Okperili erkekler güçlü bir put yaratıp pazarlarını onun himayesine bıraktılar. O günden sonra Eke gitgide büyüdü ve sonunda bu bölgenin en büyük pazarı haline geldi. Nwanyieke denilen bu put, yaşlı bir kadındır. Her Eke günü şafak vaktinden önce sağ elinde bir süpür-

geyle pazar yerinde belirir; geniş, boş alanda süpürgesiyle dört bir yana işaret ederek dans eder ve her topraktan halkı buraya çeker. İnsanlar şafak vaktinden önce pazar alanına bu yüzden yaklaşmazlar, yoksa ihtiyar bayanı görev başında görürler."

"Umuru'daki büyük nehrin yanındaki Nkwo pazarı için de aynı hikâyeyi anlatıyorlar," dedi Akukalia'nın refakatçilerinden biri. "Burada da iksir öyle işe yaramış ki pazar artık yalnızca Nkwo günlerinde kurulmuyor."

"İksir konusunda Umuru halkı anneminkiyle kıyas dahi kabul etmez," dedi Akukalia. "Onların pazarları büyüdü çünkü beyaz adam malını oraya götürdü."

"İksirleri sebep olmadıysa, malını neden oraya götürdü peki?" diye sordu diğer adam. "Pazarın yaşlı kadını bütün dünyayı, hattâ güneşin hiç parlamadığı söylenen beyaz adamların ülkesini dahi süpürüyor."

"Onların kadınlarından birinin Umuru'da beyaz şapka takmadan dışarı çıkıp güneşin altında uyuyan palmiye yağı gibi eridiği doğru mu?" diye sordu diğer refakatçi.

"Bunu ben de duydum," dedi Akukalia. "Ama beyaz adam hakkında çok yalan söyleniyor. Bir aralar da ayak parmakları olmadığı söyleniyordu."

Adamlar güneş doğarken ihtilaflı araziye geldiler. Bu topraklar yıllardır ekilmemişti, her yanını güneşten kararmış yabani otlar kaplamıştı.

"Babamla buraya damlarımızı kaplamak için ot kesmeye geldiğimizi hatırlıyorum," dedi Akukalia. "Annemin halkının bugün burada hak iddia ediyor olması benim için çok ilginç bir durum."

"Hepsi beyaz adamın yüzünden. Kavga eden iki çocuğa seslenen bir yetişkin gibi şöyle diyor: 'Ben etrafta olduğum sürece kavga etmeyeceksiniz.' Böylece daha küçük ve daha zayıf olanı şişinmeye ve böbürlenmeye başlıyor."

"Doğru dedin," dedi Akukalia. "Benim gençliğimde, hele

ki babamın zamanında böyle şeyler asla olmazdı." Eliyle önlerinde uzanan toprakları işaret ederek, "Tüm bunları gayet iyi hatırlıyorum," dedi. "Şuradaki *ebenebe* ağacına bir gün yıldırım düşmüştü, ağacın altında ot kesenler dört bir yana savrulmuştu."

"Onlara sorman gereken şey," dedi yola çıktıklarından beri çok az konuşmuş olan diğer refakatçi, "bize açıklamaları gereken şey şu: eğer toprak gerçekten kendilerininse, beyaz adam gelip bunu onlara hatırlatana kadar nesiller boyu ekmemize ve otlarını kesmemize neden izin verdiler?"

"Bizim görevimiz Umuaro'nun cevaplamalarını istedikleri sorudan başka bir şey sormak değil," dedi Akukalia. "Ayrıca, oraya gittiğimizde dilinizi tutmanızı ve konuşmayı bana bırakmanızı tekrar hatırlatmam gerekiyor. Onlar çok zor insanlardır; annem de öyleydi. Ama ben onların bildiklerini biliyorum. Okperili bir adam sana gel diyorsa, aslında bütün gücünle kaçmanı kastediyordur. Onların üslubuna aşina değilsen onlarla horozların ötme vaktinden tüneme vakitlerine dek oturabilir, konuşabilir ve yemek yiyebilirsin; ama tüm bu süre boyunca ancak suyun üstünde yüzmüş olursun. O yüzden onları bana bırakın; çünkü kurnaz bir adam öldüğünde onu yine kurnaz bir adam gömer."

Üç ulak, Okperi'ye, çoğu insanın kahvaltılarını henüz bitirdiği saatte girdiler. Doğruca Akukalia'nın annesinin yaşayan en yakın akrabası olan Uduezue'nin evine gittiler. Uduezue neler olduğunu belki adamların asık suratlarından anlamıştı, ya da belki Okperi, Umuaro'dan gelecek bir mesaja o kadar da hazırlıksız değildi. Yine de Uduezue, onlara önce evlerindeki insanların nasıl olduğunu sordu.

"İyiler," dedi Akukalia sabırsızca. "Okperi'nin ileri gelenlerine derhal iletmemiz gereken acil bir mesajımız var."

"Öyle mi?" dedi Uduezue. "Ben de kendi kendime, oğlumu ve arkadaşlarını bunca yoldan bu kadar erken saatte getiren

şey ne olabilir diyordum. Kız kardeşim, yani annen, hâlâ hayatta olsaydı başına bir şey geldi zannederdim." Konuşmasına çok kısa bir ara verdikten sonra devam etti: "Önemli bir mesaj; evet. Bizde bir deyiş vardır: kurbağa, peşinde bir şey olmadığı sürece gündüz vakti koşmaz. Mesajınızı geciktirmek istemem, ama size bir parça kola cevizi ikram etmem lazım." Böyle deyip ayağa kalkmaya davrandı.

"Zahmet etme. Belki mesajımızı verdikten sonra geri geliriz. Şu an kafamızda büyük bir yük var ve bunu yere indirene dek bize söylenecek hiçbir şeyi anlayacak halde değiliz."

"Nasıl olduğunu bilirim. O halde şu tebeşiri alın. Sizinle anlaşayım, kola cevizini dönüşünüze bırakayım."

Ama adamlar yere tebeşirle çizgi çizmeyi bile reddettiler. Artık bundan sonra söylenecek bir şey yoktu. Ev sahibi ile misafiri arasındaki iyi niyet göstergesini bile reddettiklerine göre mesajları gerçekten de çok önemli olmalıydı.

Uduezue içeriye gitti; az sonra keçi derisi çantası ve kınlı bıçağıyla geri döndü. "Sizi mesajınızı alacak adama götüreceğim," dedi.

Önden gidip yolu gösterdi. Diğerleri sessizce onu takip ettiler. Pazarcıların gitgide artan kalabalığı arasından geçtiler. Ekim mevsimi yaklaştığı için çoğu, uzun sepetlerde yam tohumu taşıyordu. Bazı adamlar uzun sepetlerinde keçi de taşıyorlardı. Bazen bir tavuğu sıkıca kavramış bir adam geçiyordu; böyle bir adam, özellikle daha iyi dönemler görmüş biriyse, yürüdüğü toprağa asla sağlam basmıyormuş gibiydi. Çoğu kadın da aralarında şen şakrak konuşarak gidiyorlardı; sessiz olanları uzaktan geldikleri ve bitkin düştükleri için konuşmuyorlardı. Akukalia, yol boyunca geride bıraktıkları kule gibi yükselen yükler halindeki su testilerinden bazılarının tanıdık geldiğini düşündü.

Annesinin memleketine yaklaşık üç yıldır gelmemişti. Şimdi buraya karşı içinde tuhaf bir sıcaklık duyuyordu. Küçük bir

çocukken annesiyle buraya ilk geldiğinde, toprağın ve kumun neden Umuaro'daki gibi kızıl kahve değil de beyaz olduğunu merak etmişti. Annesi, bunun nedeninin Okperi'de insanların her gün yıkanması ve temiz olması, oysa Umuaro'da haftanın dört günü boyunca suya hiç dokunmamaları olduğunu söylemişti. Annesinin ona olan tavrı çok sert ve kavgacıydı ama Akukalia şimdi ona karşı bile sıcaklık hissediyordu.

Uduezue üç misafirini Okperi'nin tellalı olan Otikpo'nun evine götürdü. Gittiklerinde *obi*'sinde oturmuş, pazar için yam tohumu hazırlıyordu. Misafirlerini selamlamak için ayağa kalktı. Uduezue'ye ismiyle ve unvanıyla, Akukalia'ya ise, "Kızımızın Oğlu," diyerek seslendi. Tanımadığı diğer ikisiyle yalnızca tokalaştı. Otikpo çok uzun boylu ve zayıftı. Hâlâ gençliğindeki o büyük koşucu gibi görünüyordu.

İçeriye gidip yuvarlanmış bir matla geri döndü. Misafirleri için matı, balçık yatağın üstüne serdi. O sırada içeriden küçük bir kız, "Baba, baba," diyerek kulübeye girdi.

"Git buradan Ogbanje," dedi. "Misafirlerim olduğunu görmüyor musun?"

"Nweke bana tokat attı."

"Onu daha sonra kırbaçlarım. Git, onu kırbaçlayacağımı söyle."

"Otikpo, dışarı çıkıp biraz fısıldaşalım," dedi Uduezue.

Dışarıda çok kalmadılar. Geri dönünce Otikpo tahta bir kâseyle bir kola cevizi getirdi. Akukalia ona teşekkür etti, ama kendisinin ve arkadaşlarının başlarında çok ağır bir yük taşıdıklarını ve bu yükü yere koymadan ne yiyebileceklerini ne de içebileceklerini söyledi.

"Öyle mi?" dedi Otikpo. "Bahsettiğin bu yük benim ve Uduezue'nin yanında bırakılabilir mi, yoksa Okperi'nin ileri gelenlerini mi gerektiriyor?"

"İleri gelenlerini gerektiriyor."

"O halde kötü bir zamanda gelmişsiniz. İgbo topraklarında

herkes, Okperi halkının Eke günlerinde başka bir iş yapmadığını bilir. Dün ya da önceki gün veya yarın ya da yarından sonraki gün gelmeliydiniz. *Kızımızın Oğlu*, senin âdetlerimizi biliyor olman lazım."

"Âdetleriniz diğer halkların âdetlerinden farklı değil," dedi Akukaila. "Ama mesajımız bekleyemezdi."

"Öyle mi?" Otikpo dışarı çıktı, sesini yükselterek komşusu Ebo'yu çağırdı ve tekrar içeri girdi.

"Mesaj bekleyemezdi demek. Peki şimdi ne yapacağız? Bence bugün Okperi'de uyumalı ve ileri gelenleri yarın görmelisiniz."

O sırada Ebo içeri girdi ve herkesi genel olarak selamladı. Bu kadar çok insan görmeyi beklemediğinden bir an ne yapacağını şaşırmıştı. Sonra tek tek herkesle tokalaşmaya başladı, ama sıra Akukalia'ya gelince Akukalia onun elini sıkmayı reddetti.

"Otur Ebo," dedi Otikpo. "Akukalia'nın Okperi'ye getirdiği mesaj kola cevizi yemesini ve tokalaşmasını yasaklıyor. İleri gelenleri görmek istiyor. Ben de ona bunun bugün mümkün olmadığını söyledim."

"Mesajlarını getirmek için neden bugünü seçmişler? Geldikleri yerde pazarları yok mu? Beni bu yüzden çağırdıysan gidip pazar için hazırlanmam lazım."

"Mesajımız bekleyemez. Bunu daha önce de söyledim."

"Şimdiye dek bekleyemeyecek mesaj diye bir şey hiç duymadım. Yoksa büyük tanrı Chukwu'nun dünyayı tutan ayağı kaldırmak üzere olduğu haberini mi getirdiniz? Değilse, Eke Okperi'nin üç adam köye geldi diye dağılmayacağını bilmen lazım. Şimdi bile dikkatle dinlersen sesini duyabilirsin, üstelik daha yarı yarıya bile dolmuş değil. Tamamen dolduğunda sesini Umuda'dan duyabilirsin. Böyle bir pazarın, mesajını işitmek için yarıda kesileceğini mi sanıyorsun?" Bir süreliğine oturdu. Kimse bir şey demedi.

Sonunda Otikpo, "Artık görebiliyorsun ki *Kızımızın Oğlu*," dedi, "ileri gelenlerimizi yarından önce toplayamayız."

"Köyünüze aniden savaş açılmış olsa erkeklerinizi nasıl toplarsınız, *Annemin Babası*? Yarına kadar bekler misiniz? *İkolo*'nuzu çalmaz mısınız?"

Bu laf üzerine Ebo ve Otikpo kahkahayı bastılar. Umuarolu üç adam birbirlerine kısa bir bakış attılar. Akukalia'nın yüzünde tehlikeli bir ifade belirmeye başladı. Uduezue ilk geldiklerinde nasıl oturduysa, aynı şekilde, sol elini çenesine dayayarak oturmaya devam etti.

"Farklı insanların farklı âdetleri var," dedi Otikpo kahkahası yatışınca. "Okperi'de pazarımıza gelen yabancıları *ikolo* çalarak karşılamak âdetimiz değildir."

"*Annemin Babası*, sen şimdi bizi pazarcı kadın yerine koyduğunu mu söylüyorsun? Hakaretlerinize sabırla katlandım. Size şunu hatırlatırım ki benim adım Umuarolu Okeke Akukalia."

"A, demek Umuaro," dedi Ebo, reddedilen tokalaşmadan dolayı hâlâ gücenmiş bir halde. "Umuaro demene sevindim. Ama bu köyün adı Okperi."

"Evine geri dön," diye bağırdı Akukalia, "yoksa sana bok yediririm."

"Hadım edilmiş bir boğa gibi bağırmak istiyorsan Umuaro'ya dönene dek beklemen lazım. Sana burasının Okperi olduğunu söylemiştim."

Belki kasten, belki tesadüfen olmuştu; ama Ebo az önce, zaten iktidarsız olan ve iki karısı çocuklarını doğurması için gizlice başka erkeklere verilmiş Akukaila'ya hiç kimsenin söylememesi gereken tek şeyi söylemişti.

Bunu izleyen kavga korkunçtu. Ebo, Akukalia'nın dengi değildi; çok geçmeden başı kan içinde kaldı. Acıdan ve utançtan deliye dönmüş bir halde bıçak almak için evine gitti. Civardaki tüm evlerden kadınlar ve çocuklar dışarı akın etmişti, bazıları korkuyla bağırıyordu. Yoldan geçenler de koşarak gelmiş, du-

ruma müdahale etmek için işe yaramayan çabalar sarf ediyordu.

Bunun sonrasında olanlar, kötülük getiren Ekwensu'nun işiydi. Akukalia, Ebo'nun peşinden koşup *obi*'sine girdi, mabedinden *ikenga*'sını alıp tekrar dışarı koştu ve herkes donakalmış bir halde öylece dikilirken *ikenga*'yı kırıp ikiye ayırdı.

Bu iğrenç olayı son gören Ebo oldu. O sırada kan dökülmesin diye bıçağı elinden almaya çalışan Otikpo'yla mücadele ediyordu. Ama kalabalık Akukalia'nın yaptığı şeyi görünce Okitpo'ya seslenerek adamı rahat bırakmasını söylediler. İki adam kulübeden dışarı çıktı. Ebo koşarak Akukalia'nın yanına gitti, fakat yaptığı şeyi görünce olduğu yerde dondu kaldı. Bir an uyanık mı yoksa uykuda mı olduğunu anlayamadan bocaladı. Sol elinin tersiyle gözlerini ovuşturdu. Akukalia karşısında dikiliyordu. *İkenga*'sı, tecavüzcüsünün tekmeleyip attığı yerde, tozun içinde, iki parça halinde duruyordu.

"Kendine erkek diyorsan bir adım daha at. Evet, bunu yaptım. Sen ne yapabilirsin?"

Demek doğruydu. Ebo arkasını dönüp *obi*'sine girdi. Yakından bakmak için mabedinin önünde diz çöktü. Evet, ikenga'sının, sağ kolunun kuvvetinin her zaman durduğu yerdeki boşluk, tahta zemin üzerinde, tozsuz, boş bir alana dönüşmüş halde aynı şekilde ona bakıyordu. Ebo, "Nna doh! Nna doh!" diye ağlayarak ölmüş babasını yardıma çağırdı. Sonra kalkıp yatak odasına gitti. Kısa bir süre odada kalmıştı ki Otikpo kendine bir şey yapacağından endişelenerek hızla içeri daldı. Ama artık çok geçti. Ebo onu kenara itip dolu silahıyla *obi*'ye geldi. Eşikte diz çöküp nişan aldı. Tehlikeyi fark eden Akukalia ileri doğru atıldı. Mermi göğsüne isabet etmesine rağmen, yüzünü alçak saçağa çarparak eşikte yere yığılana dek bıçağını yukarı kaldırmış bir halde koşmaya devam etti.

Ceset Umuaro'ya getirilince herkes afalladı. Daha önce Umuaro'nun elçisinin dışarıda öldürüldüğü hiç olmamıştı.

Ama bu ilk şoktan sonra soydaşlarının affedilmeyecek bir şey yaptığını söylemeye başladılar.

"Kendimizi, göz göre göre adeta ceset haline getirdiği adamın yerine koyalım," dediler. "Böyle bir şeye kim katlanabilir? Böylesi bir saygısızlığı ne tür bir teselli veya adak telafi edebilir? Mağdur onlara şunu söyleyemedikçe atalarının karşısında tekrar nasıl dik durabilirdi: 'Rahat olun, bunu yapan adam cezasını başıyla ödedi.' Bundan başka hiçbir şey yeterli olmayacaktı."

Umuaro bu konuyu, hattâ belki toprak anlaşmazlığını da unutup bir kenara bırakabilirdi; çünkü görünüşe göre bu işte Ekwensu'nun parmağı vardı. Ama canlarını sıkan ufak bir mesele vardı. Ufak ama aynı zamanda çok önemli bir meseleydi. Okperi olanları açıklamak için Umuaro'ya bir mesaj göndermeye neden tenezzül etmemişti? Herkes, Akukalia'yı öldüren adamın fena halde kışkırtıldığında hemfikirdi. Akukalia'nın yalnızca Umuaro'nun değil, Okperili bir kızın da oğlu olduğu ve yaşanan şeyin erkek keçinin başının erkek keçinin çantasına düşmesine benzetilebileceği de doğruydu. Yine de bir adam öldürüldüğünde bir şeyler söylenmeli, bir açıklama yapılmalıydı. Okperi'nin yalnızca cesedi gönderip bir şey söylemeye zahmet etmemesi şimdi Umuaro'ya duydukları küçümsemenin bir göstergesiydi ve buna göz yumulamazdı. Akukalia'nın ölümünden dört gün sonra tellallar akşamüzeri altı köyü dolaşarak toplantı yapılacağını duyurdular.

Sabahki toplantıda oldukça ağır bir hava vardı. Söz alıp konuşan hemen herkes, bir ölüyü suçlamak doğru olmasa da soydaşlarının büyük bir hata işlediğini kabul etmek gerektiğini söyledi. Çoğu, özellikle de yaşlılar, Umuaro'nun konuyu burada kapatmasını istediler. Ama deyişte sözü edildiği gibi, saçlarını yolup çiğneyenler de vardı. Bunlar Umuaro'nun suratına tükürüldüğünü görmektense yaşamamaya ant içiyorlardı. Daha önce olduğu gibi yine Nwaka tarafından kışkırtılmışlar-

dı. Nwaka her zamanki hatipliğiyle konuşmuş ve pek çok yüreği coşturmuştu.

Ezeulu sonuna dek bekledikten sonra konuştu. Umuaro'yu büyük bir üzüntü içinde sakince selamladı.

"Umuaro kwenu!"

"Hem!"

"Umuaro obodonesi kwenu!"

"Hem!"

"Kwezuenu!"

"Hem!"

"Üflediğimiz kamış artık kırıldı. İki pazar önce yine tam burada konuşurken dişi keçiyle ilgili deyişten bahsetmiştim. O sırada evdeki yetişkin olan Ogbuefi Egonwanne'ye hitap ediyordum. Ona çocuğun avucuna kor kömür koyup dikkatli taşımasını istemek yerine, planladığımız şeyin aleyhinde konuşman gerekirdi demiştim. Kömürü ne kadar dikkatli taşıdığını hepimiz gördük. Aslında o sırada yalnızca Egonwanne'ye değil, yapmaları gerekeni bırakıp başka şey yapan, evde olmalarına rağmen dişi keçinin doğum sancısı çekmesine izin veren buradaki tüm yaşlılara hitap ediyordum.

"Bir zamanlar sırtı hiç yere gelmeyen büyük bir güreşçi vardı. Dünyadaki her erkeği alt edene dek köy köy dolaşıp güreşmişti. Sonra gidip ruhların ülkesinde güreşmeye karar verdi ve orada da şampiyon oldu. Karşısına çıkan her ruhu yendi. Bazılarının yedi, bazılarının on başı vardı; yine de hepsini yendi. Onu flüt çalarak öven arkadaşı artık bırakıp gelmesi için ona yalvardı, ama gelmedi. Kanı kaynayıp coşmuş, kulakları çivilenmişti. Eve dönme çağrısına kulak vermek yerine ruhlara meydan okuyup en iyi ve en güçlü güreşçilerini getirmelerini söyledi. Onlar da ona kişisel tanrısını gönderdiler. Bu ufak, sıska ruh onu tek eliyle kavrayıp taşlı toprağa çarptı.

"Umuaro'nun erkekleri, sizce atalarımız bize bu hikâyeyi neden anlattılar? Anlattılar, çünkü bir adam ne denli güçlü ve

büyük olursa olsun *chi*'sine asla meydan okumaması gerektiğini bize öğretmek istediler. Bizim soydaşımızın yaptığı da bu oldu; *chi*'sine meydan okudu. Bizler onun flütçüsüydük, ama biz de ölümden geri döndürmek için ona yalvarmadık. Peki bugün nerede? Öğüt verecek kimsesi olmayan sinek, ölüyü mezarına kadar takip eder. Ama artık Akukalia'yı bir kenara bırakalım; o, *chi*'sinin takdir ettiği yöne gitti.

"Fakat sığ mezara girmek için başka bir fırsat gören köle, vakti gelince aynı şekilde gömüleceğini bilsin. Umuaro bugün *chi*'sine meydan okuyor. Umuaro'da Ulu'yu, bir insanın hayatını ona en tatlı geldiği anda mahveden tanrıyı bilmeyen herhangi bir erkek veya kadın var mı? Bazıları hâlâ Okperi'ye savaş açmaktan bahsediyor. Ulu'nun utanç savaşına gireceğini mi sanıyorlar? Günümüzde dünya artık bozuldu, yapılan hiçbir şeyde anlam kalmadı. Ama Ulu onunla birlikte bozulmadı. Annesinin babasının başına bok atan bir adamın intikamını almak için savaş açacak olursanız, Ulu peşinizden gelip bu pisliğe bulaşmayacaktır. Umuaro, sizi selamlıyorum."

Toplantı bir sonuca ulaşamadan kargaşa halinde sona erdi. Umuaro ikiye bölündü. Çok sayıda insan Ezeulu'nun etrafında toplandı ve onunla aynı fikirde olduklarını söyledi. Fakat Nwaka'nın tarafını tutanlar da vardı. Nwaka o gece onlarla evinde bir toplantı daha yaptı ve meseleyi halletmek için üç dört Okperi kellesinin düşmesi gerektiği görüşünü onlar da desteklediler.

"Nwaka bu gece toplantısına Ezeulu'nun köyü Umuachala'dan hiç kimsenin katılmamasını garanti altına aldı. Gelenleri net biçimde görebilmek için herkesin yüzüne palmiye yağı lambasını tuttu. Bu şekilde on beş kişiyi geri gönderdi.

Nwaka, konuşmasına Umuaro kendisini Ulu'nun Baş Rahibinin yönetmesine izin vermemeli diyerek başladı. "Babam bana Umuaro'nun, savaş açmadan önce Ulu'nun rahibinden izin alması gerektiğini söylemedi," dedi. "Tanrı putunu taşıyan

kişi, kral değildir. O yalnızca tanrısının ayinlerini düzenler ve ona adak götürür. Ben bu Ezeulu'yu yıllardır izliyorum. O çok hırslı bir adam; kral, rahip, tanrı, hepsini birden olmak istiyor. Dediklerine göre babası da böyleymiş. Ama Umuaro ona İgbo halkının kral tanımadığını göstermiş. Aynı şeyi oğluna da göstermenin vakti geldi.

"Ulu'yla bir sorunumuz yok. Artık geceleri Abam askerlerinden korkmasak da o hâlâ bizim koruyucumuz. Ama bendeki şu gözler, rahibinin kendisini bizim lordumuz ilan ettiğini görmeyecek. Babam bana pek çok şey anlattı, ama Ezeulu'nun Umuaro kralı olduğunu söylemedi. O kim ki, hem? Burada onun evine ön kapıdan girmiş olan var mı? Eğer Umuaro bir kralı olmasına karar verseydi, onun nereden çıkacağını biliyoruz. Umuachala ne zamandan beri altı köyün lideri oldu? Hepimiz biliyoruz ki büyük köyler, aralarındaki kıskançlık yüzünden rahipliği en zayıf köye verdiler. Toprağımız ve Okperi'nin bize ettiği hakaret için savaşacağız. Ulu'nun adını anarak bizi korkutmaya çalışanları dinlemeyelim. Bir adam evet dediğinde *chi*'si de evet der. Ayrıca, Aninta halkının kendilerini yüzüstü bırakınca tanrılarının hakkından nasıl geldiklerini hepimiz işittik. Onu komşularıyla aralarındaki sınıra götürüp yakmamışlar mıydı? Sizi selamlıyorum."

Bunu izleyen savaş, Afo'dan diğer Afo'ya dek sürdü. Başladığı gün Umuaro iki Okperili'yi öldürdü. Ertesi gün Nkwo olduğundan savaşılmadı. Sonraki iki günde, Eke ve Oye'de savaş iyice şiddetlendi. Umuaro dört kişiyi öldürdü; Okperi buna üç kişiyi öldürerek cevap verdi, içlerinden biri Akukalia'nın kardeşi Okoye'ydi. Ertesi gün, Afo günü savaş birden bire sona erdi. Beyaz adam, Wintabota, Umuaro'ya asker gönderip savaşı durdurdu. Bu askerlerin Abame'de yaptıkları hâlâ korkuyla anlatıldığı için Umuaro hiç direnç göstermedi ve silahlarını bıraktı. Henüz yeterince tatmin olmamış olsalar da artık utanç duymadan Akukalia'nın intikamını aldıklarını, başını dayama-

sı için ona üç adam verdiklerini söyleyebilirlerdi. Ayrıca belki de savaşın bitmiş olması iyi bir şeydi. Akukalia'nın ve kardeşinin aynı uyuşmazlık yüzünden ölmesi Ekwensu'nun bu işte parmağı olduğunu gösteriyordu.

Beyaz adam savaşı durdurmakla yetinmeyip Umuaro'daki tüm silahları toplattı ve yanında götürdüğü üç dört silah dışında hepsini, herkesin gözü önünde askerlere kırdırttı. Ardından Umuaro ve Okperi meselesini hükme bağladı ve ihtilaflı toprağı Okperi'ye verdi.

3.

Yüzbaşı T. K. Winterbottom, Hükümet Tepesi'ndeki bungalovunun verandasına çıkmış, yılın ilk yağmurunun adeta cümbüş halinde yağışını seyrediyordu. Son birkaç aydır sıcaklık gitgide artarak dayanılmaz bir boyuta ulaşmıştı. Otlar çoktan kavrulmuş, daha dayanıklı ağaçların yaprakları ise ülke toprağının kızıl kahve rengini almıştı. Sabahki soluk aldıran hava yalnızca iki saat sürmüş, ardından ortalık tam anlamıyla fırına dönüşmüştü. Ter, insanın başından ve boynundan küçük nehirler halinde aşağıya boşanıyordu. Zaten en delirtici olanı da bu küçük nehirlerdi: kulağın arkasından her süzülüşlerinde sinekler dolaşıyormuş gibi bir his yaratıyorlardı. Gün batarken çıkan serin bir rüzgârla geçici bir rahatlama daha yaşandı. Ama aslında bu aldatıcı, hain rüzgâr Afrika'ya özgü ciddi tehlikelerden biriydi. Kendini savunmasız bir halde onun kollarına bırakan tedbirsiz Avrupalılar ölüm öpücüğüyle tanışmış olurlardı.

Yüzbaşı Winterbottom kuru ve serin harmattan rüzgârı Aralık ayında birdenbire kesildiğinden beri doğru düzgün uyuyamamıştı. Şimdi ise Şubat ayının ortasıydı. Bunca zaman içinde zayıf düşmüş, rengi solmuştu ve sıcak havaya rağmen ayakları hep üşümüştü. Her sabah soğuk olmasını tercih etse de hayatta kalmak için sıcak suyla yapmak zorunda kaldığı banyodan sonra (Afrika yapmaları gereken yerine istediklerini yapanları asla affetmezdi) aynaya baktığında diş etlerinin gitgide daha da beyazlaştığını fark etmişti. Belki bir ateş nöbeti daha geliyordu. Geceleri kendini, dışarıdaki hava hareketlerinin içeri girmesine izin vermeyen bir cibinliğin içine hapsetmek zorundaydı. Yatak çarşafı sırılsıklam oluyordu; başı, yastığın üstünde içi su

dolu bir çukur oluşturuyordu. Kısa süren rahatsız, yarım yamalak bir uykunun ardından uyumadan öylece yatıyor, uzaktan gelen davul seslerini duyana dek sağa sola dönüp duruyordu. Geceleri ormanda ne tür korkunç ayinler yaptıklarını merak ediyordu; yoksa bu, Afrika karanlığının kalp atışı mıydı? Derken bir gece birden aklına gelen bir düşünceyle dehşete kapıldı: Nijerya'da geceleri nerede yatarsa yatsın davulların sesi hep aynı şekilde ve aynı belirsiz mesafeden duyuluyordu. Zonklarcasına çalınan bu davul sesi sıcaktan bunalmış beyninin içinden geliyor olabilir miydi? Bu düşünceyi gülerek geçiştirmek istedi ama cildi gülemeyeceği denli gerilmişti. "Ah bu eski topraklar!" diye düşündü, "insanı uykusundan uyandıran kâbuslarla dolu!"

On beş yıl önce olsaydı Winterbottom iklim ve yiyecek yüzünden bunalıp Nijerya'da çalışmaya dair tereddüde kapılabilirdi. Ama artık tecrübeli bir coaster'dı[1]; iklim hâlâ sinirlerini bozsa ve onu güçsüz düşürse de bundan böyle Avrupa'nın konforu için buradaki hayatını bırakmazdı. Afrika'daki İngiliz misyonunun değerine olan sarsılmaz inancı ne tuhaftır ki 1916'da Almanlara karşı savaştığı Kamerun cephesinde güçlenmişti. Yüzbaşı unvanını da orada edinmişti. Ama Kamerun cephesinde hizmet yapmış diğer çok sayıda sömürge yöneticisinin aksine o, kendisininkini barış zamanına taşımıştı.

Mevsimin ilk yağmuru gecikmiş olmasına rağmen yağmaya başladığında insanları gafil avlayıp şaşırttı. Bütün gün güneş her zamanki gibi üstlerine ateş üflemişti, dünya bu şokun etkisiyle uyuşmuş bir halde öylece yatıyordu. Sabahleyin öten kuşlar suskunluğa gömülmüştü. Hava tek bir yerde asılı kalmış, sıcakla birlikte titreşiyordu. Ağaçlar hiç kımıldamadan kaskatı duruyordu. Derken hiçbir belirti olmadan büyük bir rüzgar çıkmış, gökyüzü birden kararmıştı. Havayı uçuşan yapraklar

1 Söz konusu bölgeye sonradan yerleşen Avrupalılar için kullanılan bir tabir. –*çn*

ve toz bulutu kaplamıştı. Palmiye ve hindistan cevizi ağaçları bellerini kırıp sallanmaya başlamışlardı; tepelerine bakıldığında, uzun saçları geriye doğru dalgalanarak rüzgârdan kaçan devleri andırıyorlardı.

Winterbottom'ın uşağı John, sağa sola koşturup kapıları ve pencereleri kapatıyor, yere düşen kâğıtları ve fotoğrafları topluyordu. Bu kargaşaya arada bir keskin ve kuru bir sesle gürleyen gök gürültüsü de katılıyordu. Aylardır uyuklayan dünya birdenbire yeniden hayat bulmuştu, ortalıkta çıkmaya hazırlanan yaprakların kokusu vardı. Verandasının parmaklığına yaslanmış olan Winterbottom da bu değişimden payını almıştı. Tozların gözlerine dolmasına aldırmadan orada öylece duruyor; buraya geldiğinden beri ilk kez, ortalıkta çıplak bir halde koşuşturup bastıracak yağmura şarkı söyleyen yerli çocuklara imreniyordu.

Şezlongları içeri taşıyan John'a, "Ne söylüyorlar?" diye sordu.

"Yağmur şiddetli yağsın deyolar."

Erkek çocukların toplandığı köşeden dört çocuk daha koşup Winterbottom'ın bahçesindeki diğer çocuklara katıldı. Oynayabilecekleri genişlikteki tek büyük alan burasıydı.

"Bunların hepsi senin çocukların mı, John?" diye sordu. Sesinde kıskançlığı andıran bir tını vardı.

"Hayır, efendim," dedi John. Sandalyeyi yere koyup eliyle işaret etti. "Benimkiler şureye koşen ikisi, bir de şu sarı..... Şu ikisi aşçının çocukleri. Şuradaki de bahçıvanın abesinin çocuğu."

Birbirlerine seslerini duyurmak için bağırmaları gerekiyordu. Gökyüzünü huzursuz, kara bulutlar kaplamıştı; yalnızca ufukta ısrarla kalmayı sürdüren ince bir ışık çizgisi vardı. Uzun ışınlar yayan şimşekler, bulutları öfkeyle ve sabırsızlıkla yarıp yok oluyordu.

Ardından yağmur, büyük çakıl taşı büyüklüğündeki dam-

lalarla yağmaya başladı. Çocuklar üstlerine düşen ilk donmuş damlayla birlikte şarkılarının coşkusunu artırdılar. Damlalar bazen canlarını yakıyordu, ama bu onları daha da güldürüyordu. Donmuş damlaları kapıp, erimeden önce ağızlarına atabilmek için itişip kakışıyorlardı.

Yağmur yaklaşık bir saat devam ettikten sonra birden kesildi. Ağaçlar yıkanıp yeşile döndü, yaprakları mutlulukla titredi. Winterbottom saatine baktı, altı olmak üzereydi. Yılın ilk yağmurunun heyecanıyla John'un beşe doğru getirdiği çayı ve bisküvileri tamamen unutmuştu. Bir bisküvi alıp kıtırdatarak yemeye koyuldu. O sırada Clarke'ın akşam yemeğine geleceğini hatırladı ve aşçının ne yaptığına bakmak için mutfağa gitti.

Okperi büyük bir karakol değildi. Hükümet Tepesi'nde yalnızca beş Avrupalı yaşıyordu: Yüzbaşı Winterbottom, Bay Clarke, Roberts, Wade ve Wright. Yüzbaşı Winterbottom Bölge Subayı'ydı. Bungalovunun önünde dalgalanan İngiliz bayrağı, Kral'ın o bölgedeki temsilcisi olduğunu ilan ediyordu. Beyaz üniformasını giyip kılıcını kuşandığı nadir vesilelerden biri olan Empire Day'de[1], bölgedeki tüm okul çocuklarının katıldığı geçit töreninde onları selamlardı. Bay Clarke Bölge Subayı Yardımcısı'ydı. Bu karakola geleli henüz dört hafta olmuştu; serebral sıtmadan ölen zavallı John Macmillan'ın yerine gelmişti.

Diğer Avrupalılar, İdare'ye bağlı değillerdi. Roberts bölge müfrezesinden sorumlu Komiser Yardımcısı'ydı. Wade hapishane sorumlusuydu, ona Komiser Yardımcısı da deniyordu. Diğer adam, Wright ise aslında bu karakola bağlı değildi. Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı çalışıyordu ve Umuaro'ya yapılmakta olan yeni yolu denetliyordu. Yüzbaşı Winterbottom'ın tavırları, özellikle de yerli kadınlarla ilişkileri hakkında onunla sert bir dille konuşması gerekmişti. Ona Nijerya'da, özellikle

1 Empire Day: İngiltere'de 24 Mayıs'ta kutlanan, Kraliçe Viktorya'nın doğum yıldönümü. –*çn*

de Okperi gibi ıssız bir karakolda görev yapan her Avrupalının yerlilerin gözünde küçük düşmeyecek biçimde davranmasının kesinlikle zorunlu olduğunu söylemişti. Böylesi bir yerde Bölge Subayı bir anlamda sınıf başkanı gibiydi ve Yüzbaşı Winterbottom da üstüne düşen görevi yapmaya kararlıydı. Wright'ın tavırlarında önemli bir değişiklik görmezse onun kulübe girmesini yasaklayacak denli ileri gitmeye hazırdı.

Kulüp olarak kullanılan yer, ordunun bu bölgedeki asayiş ve etkisizleştirme görevi sona erip gittiklerinde geride bıraktıkları Askeri Yemekhane'ydi. Yemekhanesi, giriş salonu ve bir verandası olan küçük, ahşap bir bungalovdu. Şu anda yemekhanesi bar olarak, giriş salonu ise üyelerinin iki, üç ay önceki gazeteleri ve haftada iki kez gelen, on kelimeden ibaret Reuter's telgraflarını okudukları bir kütüphane olarak kullanılıyordu.

Tony Clarke gitmesine daha bir saatten fazla vakit olduğu halde akşam yemeği için şimdiden giyinmişti. Bu sıcakta yemek için özel olarak giyinmek çok sıkıntı verici bir durumdu, ama pek çok tecrübeli *coaster*'ın ona söylediğine göre aynı zamanda çok da gerekliydi. Bu moral bozucu ülkede hayatta kalmak isteyen bir insanın mutlaka alması gereken bir tür kuvvet ilacı gibiydi. Bunu ihmal etmek, önemli itibarların kaygan yokuşuna atılan ilk adım olabilirdi. Bugün yağmur beraberinde serinlik getirdiğinden dolayı oldukça keyifli bir hava vardı. Fakat sırf kolalı gömlek ve kravat işkencesinden kaçmak için resmi bir yemeğe gitmekten vazgeçtiği günler de olmuştu. Şimdi, Yüzbaşı Winterbottom'ın ona ödünç verdiği, George Allen tarafından yazılmış "Aşağı Nijerya'daki İlkel Kabilelerin Etkisizleştirilmesi" isimli kitabın son bölümünü okuyordu. Bir yandan da arada bir altın saatine göz atıyordu. Bu saati Nijerya hizmeti için ya da George Allen'ın tabiriyle görev çağrısına cevap vermek için evden ayrılırken babası hediye etmişti. Kitap iki haftadan fazla bir süredir ondaydı. Artık bitirmesi ve bu akşam geri vermesi lazımdı. Tropikal iklimin onun üzerindeki

etkilerinden biri de okuma hızıydı. Gerçi kitap da son derece sıkıcıydı, ona göre fazla kibirli bir üslupta yazılmıştı. Fakat son birkaç paragraf oldukça heyecan vericiydi. Bu bölümün başlığı ÇAĞRI'ydı.

> Rahat bir yaşam ve sakin bir işin peşinde olanlara Nijerya kapalıdır ve dünya bol miktardaki bereketinin bir kısmını kaybedene dek, insanlar da burada sağlık koşulları altında yaşayana dek kapalı kalacaktır. Fakat faal ve yorucu bir yaşam arayanlara, insanlarla diğerlerinin malla uğraştığı şekilde başa çıkabilecek olanlara, büyük fırsatları değerlendirebilecek, olayları yönlendirebilecek, kaderleri belirleyebilecek ve zamanın dalgasının tepesinde gidebilecek olanlara Nijerya ellerini uzatır. Tıpkı Hindistan'da Britanyalı'yı yasa koyucu, idareci ve o dünyanın mühendisi yapan adamlara olduğu gibi bu yeni, eski topraklar da büyük ödüller ve onurlu görevler vaat ediyor. Bu insanları bulabileceğimizi biliyorum. Annelerimiz bizleri tedirgin bir kavrayışla çocukluğun mutlu aile ocağına, evin sınırları içine, orta yaşın amaçsız uğraşlarına çekmezler; en büyük gururumuz budur ki gözyaşı dökerek de olsa bizleri geri kalmış ırkları hizaya sokmamız için korkusuz ve dimdik bir halde gönderirler. "O insanlar bizleriz tabii ki!" Normandiyalı Saksonlu'yla kendi toprağında Küçük İngiltereli[1] için mi savaştı? Okçular, Crecy ve Poitiers savaşlarında onun için mi kan akıttı, Cromwell bu yüzden mi adamlarını eğitti? Gençlerimiz yalnızca masa başı görevleri için mi Drake, Frobisher, Nelson, Clive ve Mungo Park gibi adamları okuyorlar? Kartaca, Yunanistan ve Roma'yı muhasebe büroları için mi öğreniyorlar? Hayır, hayır, binlerce kez hayır! İngiliz ırkı yerini alacaktır, İngiliz kanı anlatacaktır. Yeni nesiller peş peşe Mersey'i terk edecek, bugünkü ebeveynlerinin güçlü iradesiyle, geçmişteki atalarından daha büyük bir cesaretle iklime meydan okuyacak, risklere göğüs gerecek ve hayat oyunundaki rolünü en iyi şekilde oynayacaktır.

"Bu oldukça iyi," dedi Bay Clarke ve tekrar saatine baktı. Yüzbaşı Winterbottom'ın bungalovu yalnızca iki dakikalık yürüme mesafesindeydi, o yüzden de daha bolca vakti vardı. Okperi'ye gelmeden önce işi hakkında bilgilendirilmek üzere

1 Küçük İngiltereli (Little Englander): İngiliz İmparatorluğu'nun yayılmasına karşı olan, eski ve öz İngiliz kanını savunan, aşırı ırkçı ve muhafazakar İngiliz. *–çn*

iki ay Genel Merkez'de kalmıştı. Bu süre zarfında Saygıdeğer Vali Yardımcısı tarafından akşam yemeğine davet edildiği o günü asla unutmayacaktı. O akşam nedense, tuhaf bir biçimde saatin sekiz olduğunu sanmış ve Hükümet Binası'na tam vaktinde gitmişti. Fakat pırıl pırıl parlayan Kabul Salonu boştu. Clarke beklemek üzere ön bahçeye çıkmak üzereydi ki garsonlardan biri onu görmüş ve ona bir içki ikram etmişti. Elinde bir bardak sherry'le oradaki sandalyelerden birinin ucuna huzursuzca oturmuş, şimdi bile çıkıp diğer konuklar gelene dek bahçedeki ağaçlardan birinin gölgesine çekilmenin daha iyi olup olmayacağını düşünüyordu. Fakat bunun için artık çok geç kalmıştı. Birisi rahatça ıslık çalarak hızlı adımlarla merdivenden iniyordu. Clarke hemen ayağa fırladı. Vali Yardımcısı yanına gidip elini sıkmadan önce kısa bir an ona dik dik baktı. Clarke kendisini tanıttı, tam özür dileyecekti ki Vali Yardımcısı ona fırsat vermedi.

"Yemeğin sekiz çeyrekte olduğunu sanıyordum," dedi. O sırada yaveri geldi, içeride bir konuk olduğunu görünce endişeli bir ifadeyle saatini salladı ve tıklamasını dinlemek üzere kulağına götürdü.

"Endişelenme John. Gel de biraz erken gelmiş olan Bay Clarke'la tanış." Vali Yardımcısı böyle dedikten sonra ikisini baş başa bırakıp tekrar yukarı çıktı. Sonrasında ve yemek boyunca da Clarke'la tek kelime konuşmadı. Çok geçmeden diğer konuklar gelmeye başladı. Hepsi son derece üst düzey insanlardı, zavallı Clarke'la hiç ilgilenen olmadı. İkisinin yanında eşleri vardı, Vali Yardımcısı dahil diğerleri ya evli değillerdi ya da akıllıca davranıp eşlerini İngiltere'de bırakmışlardı.

Clarke için en kötü an, Vali Yardımcısı'nın konuklarını yemek salonuna davet ettiği ve Clarke'ın kendi ismini hiçbir yerde göremediği andı. Diğerleri onu hiç umursamamış, Vali Yardımcısı oturur oturmaz hepsi yerlerine geçmişti. Clarke'a saatler geçmiş gibi gelen bir sürenin ardından, yaver durumu

fark etmiş ve sandalye getirmesi için uşaklardan birini göndermişti. Sonra tekrar düşünmüş olacaktı ki ayağa kalkmış ve Clarke'ı kendi yerine oturmaya davet etmişti.

Tony Clarke geldiğinde Yüzbaşı Winterbottom zencefilli gazoz ve brendi içiyordu.

"Tanrı'ya şükür, bugün serin ve güzel bir hava var," dedi Clarke.

"Evet, ilk yağmur epeyce gecikmişti," dedi Yüzbaşı Winterbottom.

"Tropikal fırtınanın nasıl bir şey olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Sanırım artık daha serin olacak."

"Eh, pek öyle denemez. Yalnızca birkaç gün oldukça serin olacak, hepsi bu. Yağmur sezonu Mayıs'a, hattâ Haziran'a dek tam olarak başlamaz. Oturun. Kitabı sevdiniz mi?"

"Evet, çok teşekkür ederim. Çok ilginç buldum. Belki Bay Allen için biraz fazla dogmatik denebilir, hattâ biraz kibirli olduğu bile söylenebilir."

Yüzbaşı Winterbottom'un uşağı Boniface gümüş bir tepsiyle yanlarına geldi.

"Efendi ne içer?"

"Bilemiyorum."

"Neden Eski Coaster'ı denemiyorsun?"

"O nedir?"

"Brendi ve zencefilli gazoz."

"Olur. Bu iyi." Bunu söylerken ilk kez kolalı beyaz üniforması içindeki uşağa baktı ve delikanlının dikkat çekecek ölçüde yakışıklı olduğunu fark etti.

Yüzbaşı Winterbottom düşüncelerini okumuş gibiydi.

"Hoş bir tip, değil mi?" dedi. "Dört yıldır benimle. Onu yanıma aldığımda on üç yaşlarında bir çocuktu. Yani benim hesabıma göre, çünkü onlarda yıl kavramı yok. Geldiğinde tam anlamıyla hamdı."

"Yıl kavramları yok derken..."

"Mevsimleri biliyorlar, bunu kast etmiyorum. Ama bir adama kaç yaşında olduğunu sor, hiçbir fikri olmadığını göreceksin."

Uşak içkiyle birlikte geri döndü.

"Çok teşekkür ederim," dedi Bay Clarke içkisini alırken.

"Evet efendim."

Bu arada binlerce uçan karınca uzak bir köşedeki sehpanın üzerinde duran lüks lambasının etrafına üşüşmüştü. Az sonra kanatlarını kaybedip yerde sürünmeye başladılar. Clarke onları büyük bir ilgiyle seyrettikten sonra sokarlar mı diye sordu.

"Hayır, oldukça zararsızdırlar. Yağmurla birlikte topraktan sürüklenip geliyorlar."

Yerde sürünenler arada bir kuyruklarından birbirlerine bağlanıp ikişer halde geziyorlardı.

"Allen hakkında söylediğin şey oldukça ilginçti. Sanırım onun için biraz kibirli demiştin."

"Edindiğim izlenim buydu, yani bazen. Örneğin, yerli kurumlardaki hiçbir şeyin değerli olabileceğine ihtimal vermiyor. Gerçekten de o misyonerlerden biri olabilir."

"Gördüğüm kadarıyla sen de ilericilerdensin. Burada Allen kadar uzun kaldığında ve yerlileri biraz daha iyi tanıdığında olayları daha farklı bir gözle görmeye başlayabilirsin. Eğer benim gördüğümü görüp bir adamın akbabaları çekmek için başına bir parça kızarmış yam konarak canlı bir halde boynuna dek gömüldüğüne şahit olsaydın anlardın ki... Neyse, boşver. Biz İngilizler tuhaf bir toplumuz. Her şeyi gönülsüzce yapıyoruz. Bir de Fransızlara bak. Yönetimleri altındaki geri kalmış ırklara kültürlerini öğretmekten utanmıyorlar. Yerli lidere yaklaşımları son derece net. Ona diyorlar ki: 'Bu toprak sana aitti, çünkü onu elinde tutacak denli güçlüydün. Aynı nedenden dolayı da şimdi bize ait. Memnun değilsen, çık karşımıza savaşalım.' Peki, biz İngilizler ne yapıyoruz? Bir çareyle tam tersi

bir çare arasında bocalayıp duruyoruz. Eski vahşi despotların tahtlarında -daha doğrusu pis hayvan postlarında- kalmalarını garanti edeceğimize dair söz vermekle kalmıyoruz, bir de onca zahmete katlanıp daha önce bu topraklarda hiç görülmemiş bir icat çıkararak yetkili bir şef bulmaya çalışıyoruz. Açıkçası beni hasta ediyorlar." Bardağında kalan içkiyi kafasına dikip bir tane daha getirmesi için Boniface'e seslendi. "Bu karar Lagos'taki eski fosillere bırakılmış olsaydı hiç umursamazdım, ama genç idare memurlarına bulaştığını görünce artık pes ediyorum. Birisi pozitif yaklaştığında ona hemen kibirli diyoruz."

Bay Clarke yorumlarını bilgisizce yaptığını itiraf etti ve her türlü düzeltmeye açık olduğunu söyledi.

"Boniface!"

"Evet efendim."

"Bay Clarke'a bir içki daha getir."

"Hayır, gerçekten, sanırım ben..."

"Saçma. Yemek en az bir saat daha hazır olmaz. İstersen başka bir şey iç. Viski?" Clarke büyük bir isteksizlikle bir brendi daha içmeyi kabul etti.

"Bu çok ilginç bir silah koleksiyonu," dedi. Bay Clarke, deminden beri çaresizce yeni bir konu bulmaya çalışıyordu. Derken tesadüfen oturma odasının alçak penceresinin yanına madalya gibi dizilmiş tuhaf görünümlü silah koleksiyonunu görmüştü. "Bunlar yerli silahları mı?"diye sordu. Şansına, kurtarıcı bir konuya denk gelmişti.

Yüzbaşı Winterbottom bunu duyunca değişti.

"O silahların uzun ve ilginç bir hikâyesi var," dedi. "Okperililer ve komşuları Umuarolular birbirlerine karşı büyük bir düşmanlık besliyorlar. Ya da ben hikâyeye dahil olana dek düşmanlık besliyorlardı. İki köy arasında bir parça toprak için büyük, acımasız bir savaş çıkmıştı. Umuaro kendini geri çekerken Okperi'nin misyonerleri ve hükümeti sıcak karşılaması da bu husumeti artırmıştı. Burada ancak son dört beş yıl içinde bir

parça düzelme oldu. Sanırım tüm tevazumla şunu söyleyebilirim ki bu değişiklik, oradaki bütün silahları toplatıp herkesin gözü önünde parçalatmamdan sonra gerçekleşti; tabii, buradaki bu koleksiyon hariç. Bundan böyle oraya sık sık gideceksin. Birilerinin Otiji-Egbe hakkında konuştuğunu duyacak olursan bil ki benden bahsediyorlardır. Otiji-Egbe, "Silah Kırıcı" demek. Bana o yıl doğan bütün çocukların "Silahların Kırılması" adını verdikleri yeni bir yaş grubunda sayıldıkları dahi söylendi."

"Bu çok ilginç. Şu diğer köy, Umuaro buraya ne kadar uzaklıkta?" Clarke ne kadar bilgisiz görünürse o kadar iyi olacağını seziyordu.

"Ah, yaklaşık dokuz-on kilometre, daha fazla değil. Fakat yerli için orası yabancı bir ülke. Kuzey Nijerya'daki ve bir dereceye kadar Batı Nijerya'daki daha gelişmiş bazı kabilelerin aksine İgbolar hiçbir zaman merkezi bir otorite kuramamışlar. Genel Merkez'dekilerimizin değerlendiremedikleri şey de bu."

"Evet, anlıyorum."

"Umuaro ve Okperi arasındaki bu savaş ilginç bir şekilde başlamış. Bu konuyu epey detaylı araştırdım... Boniface! Bu arada nasılsınız, Bay Clarke? Rahat mısınız? Daha çok içmelisiniz, sıtmaya iyi geliyor... Dediğim gibi, bu savaş başlamış çünkü Umuarolu bir adam güzel bir sabah kalkıp Okperi'deki bir arkadaşını ziyarete gitmiş ve birkaç galon palmiye şarabı içtikten sonra -o iğrenç şeyi hevesle bu kadar çok içebilmeleri akıl alır gibi değil- neyse, Umuarolu bu adam arkadaşının palmiye şarabını içince adamın *ikenga*'sını alıp ikiye ayırmış. *İkenga*'yı, deyim yerindeyse İgbo erkeğinin cephanesindeki en önemli fetiş olarak açıklayabilirim. *İkenga,* günlük adak sunmak zorunda olduğu atalarını temsil eder. Adam öldüğünde *ikenga*'sı ikiye ayrılır; yarısı adamla birlikte gömülür, diğer yarısı ise atılır. Dolayısıyla, Umuarolu dostumuzun, ev sahibinin putunu kırmasının doğuracağı etkiyi tahmin edebilirsin. Bu ta-

bii ki olabilecek en büyük saygısızlıktı. Öfkeden deliye dönen adam da silahını alıp diğerinin kafasını uçurmuş. Böylece ben araya girene dek iki köy arasında düzenli olarak süregelen bir savaş hali başlamış. Bütün bu huzursuzluğun dolaylı nedeni olan toprak parçasının hangisine ait olduğunu araştırdım ve hiçbir şüpheye yer bırakmadan Okperi'ye ait olduğunu öğrendim. Şunu söylemeliyim ki -istisnasız, her iki taraftan da- huzurumda ifade veren her tanık yalan söyledi. Yerlilerle uğraşırken unutmaman gereken bir şey varsa o da tıpkı çocuk gibi yalancı olduklarıdır. Yalnızca başlarını dertten kurtarmak için yalan söylemezler, bazen iyi bir durumu bile gereksiz bir yalan uğruna mahvederler. O gün sadece tek bir adam -Umuaro'nun bir tür rahip-kralı- kendi halkının aleyhine şahitlik etti. Ne olduğunu bilmiyorum ama sanırım onu etkileyen çok önemli bir tabusu olmalıydı. Ama son derece etkileyici bir adamdı. Teni çok açıktı, neredeyse kızıldı. Arada bir İgbo'ların içinden böyle insanlar çıkıyor. Benim teorime göre İgbo'lar uzak geçmişte zenci olmayan, Kızılderililerle aynı ten renginde küçük bir kabileyi asimile etmişler."

Winterbottom böyle deyip ayağa kalktı. "Şimdi biraz yemeğe ne dersin?" dedi.

4.

Beyaz adamın Umuaro'nun silahlarını kırdığı günden beri, beş yıldır, Ezeulu ve Umunneoralı Nwaka arasındaki düşmanlık gitgide büyümüş, Umuaro halkının "öldür ve kellesini al" olarak adlandırdıkları noktaya ulaşmıştı. Beklendiği üzere bu düşmanlık köylerine de sıçramış ve çok geçmeden çeşitli zehirleme söylentileri çıkmıştı. Bunun sonrasında bu iki köyden birinden olan bir adamın, diğer köyden olan bir adamın elinden palmiye şarabı veya kola cevizi kabul etmesine nadiren rastlanır olmuştu.

Nwaka açık sözlülüğüyle tanınırdı; konuşurken bir an bile duraksayıp sözcüklerini kırpmayı düşünmezdi. Fakat o gece, evindeki toplantıda halkını başarısızlığa uğratan diğer tanrının akıbetini hatırlatarak Ulu'yu neredeyse tehdit ettiği an çoğu kişi onun adına korkmuştu. Aninta halkının tanrı putlarından birini yaktığı ve rahibini sürdüğü doğruydu. Ama bu, Ulu'nun da kendisine zorbalık ve hakaret edilmesine izin vereceği anlamına gelmiyordu. Nwaka belki köyünün tanrısının onu koruyacağına güveniyordu. Oysa atalar şu sözü aptallıklarından söylememişlerdi: Bir adamın Ngwu'su olabilir, ama yine de Ojukwu tarafından öldürülebilirdi.

Fakat Nwaka ihtiyatsızlığını sürdürdü. Ne başı, ne karnı ağrıdı; ne de gecenin bir yarısı acıyla inledi. Belki de o yıl İdemili töreninde söylediği resitatifin anlamı buydu. Böylesi önemli vesilelerde taktığı muhteşem bir Maske'si vardı. Bu Maske'ye "Ogalanya", yani Zenginlik Adamı deniliyordu. Her İdemili töreninde tüm köylerden ve onların komşularından akın akın insan, aynalarla ve rengarenk pahalı kumaşlarla süslenmiş bu

muazzam Maske'yi görmek için Umunneora'nın *ilo*'suna gelirdi.

O yıl Maske monolog halinde böbürlenme dolu bir konuşma yapmıştı. Ata ruhlarının dilini bilen bazıları, Nwaka'nın Ulu'ya meydan okuduğunu söylemişlerdi.

Burada toplanan halk, dinle ki söyleyeceklerimi işit. Bilginin Ötesinde, hiçbir adamın veya ruhun sağ eliyle dostunun, sol eliyle akrabasının elini tutmadan gitmeye cesaret edemediği bir yer var. Ama ben, Ogalanya, Vücudunu Başıyla Isıtan Kötü Köpek yanıma ne dostumu ne de akrabamı almadan o yere gittim.

Flüt ona Ogalanya Ajo Mmo diyerek seslendi, büyük davul da buna karşılık verdi:

Oraya gittiğimde edindiğim ilk arkadaş büyücü çıktı. Bir başkasıyla arkadaş oldum ama onun da zehirci olduğunu öğrendim. Üçüncü bir kişiyle arkadaş oldum, o da cüzamlıydı. Ben, Ogalanya, kpom kesen ve waa çeken, zehircinin bile görünce korkup kaçtığı bir cüzamlıyla arkadaş oldum.

Flüt ve davul yeniden söz aldı. Ogalanya sağa, sonra sola doğru birkaç adım atarak dans etti, ardından keskin bir dönüş yapıp havayı bıçağıyla selamladı.

Seyahatimden döndüm. Afo geçti, Nkwo geçti, Eke geçti, Oye geçti. Tekrar Afo geldi. Dinledim ama başım hiç ağrımadı, karnım hiç ağrımadı, başım hiç dönmedi.

Burada toplanan halk, söyleyin bana, bunu yapan bir adamın bileği güçlü müdür, değil midir?

Kalabalık cevap verdi: "Gerçekten çok güçlüdür." Flüt ve bütün davullar bu cevaba eşlik etti.

Bu olayların yaşanmasını takip eden beş yıl boyunca insanlar zaman zaman kendilerine şu soruyu sordular: Ulu'ya meydan okuyan bir adam nasıl olup da hayatta kalıyor ve bununla böbürlenebiliyordu? Belki de asıl sataştığı Ulu değildi diye düşünmek daha doğruydu, ne de olsa tanrının ismini telaffuz etmemişti. Ama gerçekten sataşmışsa Nwaka bu gücü nereden

bulmuştu? Nitekim yolun ortasında dans eden küçük bir kuş gördüğümüzde, davulcusunun yakındaki çalılıkta olduğundan emin olabilirdik.

Nwaka'nın davulcusu ve ona övgüler yağdıranı, Umunneora'nın tanrısı olan İdemili'nin rahibinden başkası değildi. Bu adam, Ezidemili, Nwaka'nın yakın dostu ve akıl hocasıydı. Nwaka'yı destekleyen ve kışkırtan oydu. Uzun süre bundan kimsenin haberi olmadı. Umuaro'da Ezeulu'nun bilmediği ancak birkaç şey olurdu. İdemili, Ogwugwu, Eru ve Udo'nun rahibinin, köyler birleşip Ulu'yu yarattıktan ve onu daha eski diğer tanrıların başına geçirdikten sonra düştükleri ikinci derecedeki rollerinden hiçbir zaman hoşnut olmadıklarını biliyordu. Ama içlerinden birinin bir adamı Ulu'ya meydan okumaya kışkırtacak denli ileri gidebileceği hiç aklına gelmezdi. Ezeulu'nun gözleri ancak kutsal piton olayıyla açılmıştı. Ama bu daha sonra yaşanacaktı.

Nwaka ve Ezidemili'nin dostlukları gençliklerinde başlamıştı. İkisi sık sık birlikte görülüyorlardı. Anneleri üç gün arayla doğduklarını söylemişlerdi. Küçük olan Nwaka'ydı. İkisi de iyi güreşçilerdi, ama diğer yönlerden birbirlerinden oldukça farklılardı. Nwaka uzun boylu ve açık tenliydi, Ezidemili ise son derece kısa boylu ve kömür gibi siyahtı. Yine de ötekini, keçinin yularını tutar gibi yönlendiren oydu. İlerleyen yıllarda hayatları farklı yönlere kaymıştı, ama Nwaka hâlâ önemli bir şey yapmadan önce onun tavsiyesine ihtiyaç duyuyordu. Aslında bu ilginçti, çünkü Nwaka zaten büyük bir adam ve arkadaşlarının ona "Kelimelerin Sahibi" ismini verdiği büyük bir hatipti.

Onu yavaş yavaş Ezeulu'nun can düşmanı haline getiren şey Ezidemili'yle olan dostluğuydu. Ezidemili'nin bunu başarma yöntemlerinden biri de Nwaka'ya sürekli olarak, Ulu'dan önceki dönemde her köyün gerçek liderinin Nwaka gibi yüksek unvanlı adamlar olduğunu söylemesiydi.

Bir gün, Nwaka ile Ezidemili *obi*'sinde palmiye şarabı içip Umuaro meselelerini konuşurlarken, konu yine sıkça olduğu üzere Ezeulu'ya geldi.

Ezidemili birdenbire, "Şimdiye dek Ulu'nun rahibi ölünce neden kafası vücudundan ayrılıp mabede asılıyor diye soran hiç oldu mu?" diye sordu. Sanki nesillerdir sorulmayı bekleyen bir soruydu ve şimdi kendiliğinden dışarı boşanmıştı. Nwaka'nın buna verecek bir cevabı yoktu. Bir Ezeulu veya Ezidemili öldüğünde başlarının vücutlarından ayrılıp mabetlerine konduğunu biliyordu. Ama şimdiye dek hiç kimse ona bunun neden yapıldığını anlatmamıştı.

"Doğrusu bilmiyorum," dedi.

"Sana Ezeulu'nun bile bilmediğini söyleyebilirim."

Nwaka boynuzundaki şarabı bitirip boynuzu iki kez yere vurdu. Büyük bir hikâye duymak üzere olduğunun farkındaydı, ama fazla hevesli görünmek istemiyordu. Kendine bir boynuz dolusu şarap daha koydu.

"Bu iyi bir hikâye, ama daha önce bunu bir başkasına anlattığımı hiç sanmıyorum. Ben de bunu ölmesinden hemen önce son Ezidemili'nin ağzından dinledim." Durup boynuzundan biraz şarap içti. "Bu palmiye şarabının içinde su var. Umuaro'daki her çocuk Ulu'nun uzun zaman önce atalarımız tarafından yapıldığını bilir. Ama İdemili başından beri vardır. Onu hiç kimse yapmamıştır. İdemili'nin anlamını biliyor musun?"

Nwaka, boynuzu dudaklarının arasında olduğundan başını hafifçe iki yana salladı.

"İdemili 'Su Direği' demektir. Evimizin direği çatıyı nasıl tutuyorsa, İdemili de düşmesin diye gökyüzündeki Yağmurbulutu'nu tutar. İdemili gökyüzüne aittir ve ben, onun rahibi, o yüzden çıplak toprağa oturamam."

Nwaka başıyla onayladı... Umuaro'daki her çocuk Ezidemili'nin çıplak toprağa oturmadığını bilirdi.

"Bu yüzden öldüğüm zaman toprağa gömülmem, çünkü

toprak ve gökyüzü birbirinden farklıdır. Peki, Ulu'nun rahibi neden aynı şekilde gömülüyor? Ulu'nun toprakla bir sorunu yoktur; atalarımız onu yaparken rahibinin toprağa dokunmaması gerektiğini söylemediler. Ama ilk Ezeulu da şimdiki gibi kıskanç bir adamdı. Halkından kendisini İdemili'nin rahibi için düzenlenen o eski ve korkunç ritüelle gömmelerini istemişti. Bir ara, şimdiki rahip yine bilmediği şeyler hakkında konuşmaya başladığında ona bunu sor."

Nwaka hayranlık içinde tekrar başını salladı ve parmaklarını şıklattı.

Hıristiyanların ibadet yeri, Ezeulu'nun evine uzak değildi. *Obi*'sinde oturmuş Balkabağı Yaprağı Festivali'ni düşünürken çanlarını duydu: GONG, GONG, GONG, GONG, GONG. Düşünceleri festivalden uzaklaşıp yeni dine kaydı. Bu dini nasıl yorumlamak gerektiğini bilemiyordu. Beyaz adam büyük bir güç ve zaferle geldiğinden dolayı, başlarda bazı insanların onun tanrısının usullerini öğrenmesi gerektiğini düşünüyordu. Oğlu Oduche'yi yeni dini öğrenmesi için göndermeye bu yüzden rıza göstermişti. Ayrıca onun beyaz adamın bilgisini öğrenmesini de istemişti, çünkü Wintabota'da gördüklerinden ve halkı hakkında işittiği söylentilerden beyaz adamın çok bilgili olduğunu biliyordu.

Ama artık yeni dinin cüzamlıya benzemesinden korkmaya başlamıştı. Sizinle tokalaşmasına izin verecek olsanız bu defa da sarılmak isterdi. Ezeulu gün geçtikçe daha tuhaf davranmaya başlayan oğluyla çoktan ciddi bir konuşma yapmıştı. Belki de onu oradan çıkarma vakti gelmişti. Fakat çoğu kahinin öngördüğü gibi, beyaz adam topraklarını ve yönetimi ele geçirmek için geldiyse ne olacaktı? Böyle bir durumda aileden birinin onun ekibinde yer alması akıllıca olurdu. Aklından bunları geçirirken Oduche evin iç tarafından çıkıp kulübesine geldi. Üstünde okulda verdikleri beyaz bir atletle bir peştamal vardı. Nwafo da atletine hayranlıkla bakarak peşinden geldi. Oduche

babasını selamladıktan sonra ayine katılmak üzere dışarı çıktı. O gün Pazar sabahıydı. Çan kederli, tekdüze sesiyle çalmayı sürdürüyordu.

Nwafo birazdan tekrar *obi*'ye döndü ve babasına çanın ne dediğini bilip bilmediğini sordu. Ezeulu kafasını iki yana salladı.

"Diyor ki: Yamınızı bırakın, kulkasınızı bırakın ve kiliseye gelin. Oduche böyle dedi."

"Evet," dedi Ezeulu düşünceli bir halde. "Onlara yamlarını ve kulkaslarını bırakmalarını söylüyor, öyle mi? O halde tükenmenin şarkısını söylüyor."

Sohbetleri evin içinden gelen gürültülü ve telaşlı konuşmalar yüzünden bölündü. Nwafo ne olduğuna bakmak için dışarı koştu. Sesler gitgide yükseliyordu, normalde kadınların bağırışlarına hiç ilgi göstermeyen Ezeulu, kulak kesilip dinlemeye çalıştı. Fakat Nwafo çok geçmeden koşarak geri geldi.

"Oduche'nin sandığı oynuyor," dedi heyecandan nefes nefese bir halde. Evdeki gürültü daha da arttı. Her zamanki gibi Ezeulu'nun kızı Akueke'nin sesi hepsininkini bastırıyordu.

"Oduche'nin sandığı oynuyor da ne demek?" dedi Ezeulu, merakını gizlemek için kasıtlı bir yavaşlıkla doğrulurken.

"Yerde hareket ediyor."

"Bu günlerde artık bir adamın duymayacağı şey kalmadı," dedi Ezeulu. *Obi*'sinin arka tarafındaki kapıdan çıkıp evin iç kısmına gitti. Nwafo koşarak onu geçip annesinin kulübesinin önünde toplanmış heyecanlı kadın grubuna katıldı. Gürültünün çoğunu Akueke ve Matefi çıkarıyordu. Nwafo'nun annesi Ugoye dili tutulmuşçasına susuyordu. Arada bir ellerini birbirine sürtüp gökyüzüne kaldırıyordu.

Akueke, Ezeulu'yu görür görmez ona döndü: "Baba, gel de bizim gördüklerimizi sen de gör. Bu yeni din..."

"Kapa çeneni," dedi Ezeulu; hiç kimsenin, özellikle de kendi kızının oğullarından birini yeni dine katılmaya gönderme

kararını sorgulamasını istemiyordu.

Ahşap sandık Oduche'yle Nwafo'nun uyuduğu odadan getirilmiş ve annelerinin kulübesindeki gün boyu oturulan orta odaya konmuştu.

Ezeulu'nun evinde bu türde başka bir benzeri bulunmayan bu sandığın bir de kilidi vardı. Yalnızca kilise cemaatinin böyle sandıkları vardı. Bunları kilise marangozu yapıyordu ve Umuaro'da oldukça kıymetliydiler. Oduche'nin sandığı gerçekte hareket etmiyordu, fakat içinde özgür kalmak için debelenen bir şey var gibiydi. Ezeulu ne yapacağını bilemeden bir süre sandığın önünde öylece dikildi. İçindeki şey her neyse daha da hiddetlenip bu defa sandığı gerçekten de hareket ettirdi. Ezeulu sakinleşmesi için biraz bekledikten sonra eğilip sandığı aldı ve dışarı götürdü. Kadınlar ve çocuklar dört bir yana kaçıştılar.

Sandığı güçlü bir adak gibi araya kol boyu mesafe koyarak taşırken, "İster iyi, ister kötü büyü olsun; onu bugün göreceğim," dedi. Giderken *obi*'sinden geçmeyip kırmızı topraktan bahçe duvarındaki kapıyı kullandı. Az önce eve gelen ikinci oğlu Obika onun peşinden gitti. Nwafo, Obika'nın hemen arkasındaydı. Kadınlar ve çocuklar uzak bir mesafeden korku içinde onları takip ediyordu. Ezeulu arkasına dönüp Obika'dan bir bıçak getirmesini istedi. Sandığı bahçesinin dışına dek taşıdıktan sonra nihayet ortak kullanılan yolun kenarında yere bıraktı. Tekrar arkasına dönünce Nwafo'yu, kadınları ve çocukları gördü.

"Hepiniz eve geri dönün. Meraklı maymun yüzüne mermiyi yermiş."

Bunun üzerine geri çekildiler ama bahçenin içine girmeyip *obi*'nin önünde durdular. Obika babasına bıçağı getirdi. Ezeulu kısa bir süre düşündükten sonra bıçağı kenara koyup yam kazmada kullanılan mızrağı getirmesini istedi. Sandığın içindeki debelenme hiç olmadığı kadar şiddetlendi. Ezeulu bir an yapılacak en akıllıca şey, sandığı sahibi dönene dek burada beklet-

mek olabilir mi diye düşünüp tereddüt etti. Ama bu ne anlama gelecekti? Ezeulu'nun, oğlunun bir sandığa hapsettiği güç her neyse ondan korktuğu sanılacaktı. Ulu'nun rahibi hakkında asla böyle bir şey söylenmemeliydi.

Obika'nın getirdiği mızrağı aldı ve sivri ucunu sandıkla kapağı arasına sıkıştırdı. Obika mızrağı elinden alıp kendisi yapmak istedi, ama Ezeulu izin vermedi.

"Kenarda dur," dedi. "İçeride neyin savaştığını sanıyorsun? İki horozun mu?" Dişlerini sıkıp kapağı kaldırmaya çalıştı. Ama bu hiç kolay değildi, yaşlı rahip sandığı açmayı başarana dek ter içinde kalmıştı. Gördükleri şey ise insanı kör edecek türdendi. Ezeulu nutku tutulmuş bir halde dondu kaldı. Uzaktan seyretmekte olan kadınlar ve çocuklar koşarak yanına geldiler. O sırada yoldan geçen Ezeulu'nun komşusu Anosi de geldi. Çok geçmeden büyük bir kalabalık birikti. Kırık sandığın içinde, debelenmekten bitkin düşmüş bir asil piton vardı.

"Büyük Tanrı korusun," dedi Anosi.

"Kutsala saygısızlık yapıldı," dedi Akueke.

"Eğer bu bir büyüyse gücünü kaybetsin," dedi Matefi.

Ezeulu mızrağın elinden kayıp düşmesine izin verdi. "Oduche nerede?" diye sordu. Kimse cevap vermedi. "Oduche nerede diye sordum." Sesi dehşet saçıyordu.

Nwafo, Oduche'nin kiliseye gittiğini söyledi. Kutsal piton sandığın kenarından başını dışarı çıkarıp yılanlara özgü bir ağırbaşlılık ve sakinlikle kıvrılmaya başladı.

Ezeulu, Obika'nın ilk başta getirdiği bıçağı alırken, "Bugün o çocuğu kendi ellerimle öldüreceğim," dedi.

"Büyük Tanrı seni böyle bir şey yapmaktan korusun," dedi Anosi.

"Söz ağzımdan çıktı."

Oduche'nin annesi ağlamaya başladı, diğer kadınlar da ona katıldılar. Ezeulu elinde bıçakla ağır ağır *obi*'sine yürüdü. Asil piton kayarcasına uzaklaşıp çalılığa girdi.

Anosi, Ugoye'ye, "Ağlamanın ne faydası var?" dedi. "Oğlunun nerede olduğunu öğrenip bugün eve gelmemesini söylemeyecek misin?"

"Doğru söylüyor, Ugoye," dedi Matefi. "Bir süre akrabalarına gönder. Piton ölmediği için şanslıyız."

Anosi yoluna devam edip arkadaşından yam tohumu almak için Umunneora'ya doğru yürürken, "Gerçekten de şanslısınız," dedi kendi kendine. "Bu yeni dinin Umuaro'ya getireceği şeyin başında şapka taşıdığını söylemiştim." Giderken karşılaştığı herkese Ezeulu'nun oğlunun yaptığı şeyi anlattı. Öğleden evvel hikâye, kutsal pitonun sahibi olan İdemili'nin rahibi Ezidemili'nin kulaklarına ulaştı.

Ezeulu, beş yıl önce beyaz adama, oğullarından birini kiliseye göndereceğine dair söz vermişti. Fakat sözünü ancak iki yıl önce yerine getirmişti. Önce beyaz adamın kısa bir gezi için değil, bir ev inşa edip yerleşmek üzere buraya geldiğinden emin olmak istemişti.

Başlarda Oduche kiliseye gitmek istemedi. Ama Ezeulu onu *obi*'sine çağırıp bir adamın en yakın arkadaşıyla konuşacağı üslupta konuşunca, babasının yanından yüreği gururla kabararak ayrıldı. Daha önce babasının hiç kimseyle dengi gibi konuştuğuna şahit olmamıştı.

Ezeulu, "Dünya değişiyor," demişti. "Bu hoşuma gitmiyor. Ama ben de Eneke-nti-oba kuşu gibiyim. Arkadaşları neden sürekli uçtuğunu sorduklarında onlara şu cevabı vermiş: 'Günümüzde insanlar ıskalamadan ateş etmeyi öğrendiler, o yüzden ben de konmadan uçmayı öğrendim.' Oğullarımdan birinin bu insanlara katılmasını ve oradaki gözüm olmasını istiyorum. Orada bir şey yoksa geri dönersin. Ama varsa benim payımı getireceksin. Dünya tıpkı dans eden bir Maske gibi. Onu iyi görmek istiyorsan tek bir yerde durmayacaksın. Ruhum bana, bugün beyaz adamla arkadaşlık etmeyenlerin yarın 'Keşke bilseydik' diyeceklerini söylüyor."

Oduche'nin annesi Ugoye, oğlunun beyaz adama kurban olarak seçilmesinden hoşnut değildi. Kocasını vazgeçmesi için ikna etmeye çalıştı ama Ezeulu ona hiç anlayış göstermedi.

"Oğullarımla ne yaptığım seni ne ilgilendirir?" dedi. "Oduche'nin farklı bir yol izlemesini istemediğini söylüyorsun. Büyük bir adamın evinde her türlü farklı yoldan giden insanların olması gerektiğini bilmiyor musun? Ev halkı arasında iyiler de olmalı, kötüler de; dürüst işçiler de olmalı, hırsızlar da; barış yanlıları da olmalı, yıkım yanlıları da; büyük bir *obi*'nin göstergesi budur. Böyle bir yerde davulunla hangi müziği çalarsan çal, bununla dans edecek biri çıkacaktır."

Babasının onunla konuşmasından sonra Oduche'de bir parça isteksizlik kaldıysa bile o da kiliseye gitmeye başlar başlamaz kayboldu. Çok hızlı öğrenebildiğini fark etmiş, beyaz adamın dilini, öğretmenleri Bay Molokwu'nun kiliselerini ziyarete gelen Bay Holt'la konuştuğu gibi konuşabileceği günün hayallerini kurmaya başlamıştı. Ama Oduche'yi daha da fazla etkileyen birisi daha vardı. Bu adamın adı Blackett'dı, Batı Hint Adalı bir misyonerdi. Siyah olmasına rağmen beyaz adamlardan daha bilgili olduğu söyleniyordu. Oduche, Blackett'ın bilgisinin onda birine sahip olabilse Umuaro'da büyük bir adam olacağını düşünüyordu.

Çok iyi bir gelişme kaydetmişti; öğretmeni ve kilise üyeleri tarafından seviliyordu. Diğer çoğu mühtediden daha gençti; henüz on beş-on altı yaşlarındaydı. Öğretmeni Bay Molokwu ona büyük umutlar bağlamıştı. Okperi'ye tayin edilmeden önce ona vaftiz töreni düzenlemeye hazırlanıyordu. Gelen yeni öğretmen Nijer Deltası'ndandı. Beyaz adamın dilini ana dili gibi konuşuyordu. Adı John Goodcountry'di.

Bay Goodcountry, Umuarolu mühtedilere Nijer Deltası'ndaki ilk Hıristiyanlardan bahsetti. Halklarının kötü âdetleriyle savaştıklarını, mabetlerini yıktıklarını ve kutsal iguanayı öldürdüklerini anlattı. Onlara Bonny'de şehit edilen soydaşı Joshua

Hart'tan bahsetti.

"Bizler Hıristiyansak din uğruna ölmeye hazır olmalıyız," dedi. "Tıpkı nehir halkının iguanayı öldürmesi gibi siz de pitonu öldürmeye hazır olmalısınız. Pitonu Tanrı yerine koyuyorsunuz. Oysa o yalnızca bir yılan; ilk annemizi, Havva'yı kandırmış olan yılan. Onu öldürmekten korkuyorsanız kendinizi Hıristiyan saymayın."

Bir pitonu öldürüp yiyen ilk Umuarolu, Umuagu'dan Josiah Madu'ydu. Ama bu hikâye küçük bir Hıristiyan grubunun ötesine yayılmamıştı. Bunların çoğu da Josiah'ın izinden gitmeyi reddetmişti. Onları bu şekilde yönlendiren kişi, Umuaro'nun ilk ve en tanınmış mühtedisi olan Moses Unachukwu'ydu.

Unachukwu marangozdu, tüm bölgede ondan başka marangoz yoktu. Mesleği, Onitsha Ticaret Merkezi'ni inşa eden beyaz misyonerlerden öğrenmişti. Gençliğinde, beyaz bir adamın öldürülmesine misilleme olarak Abame'yi yok etmek üzere gönderilen askerlerin yüklerini taşıması için askere alınmıştı. Unachukwu'nun bu misilleme seferinde gördükleri, ona beyaz adamın şakaya alınmayacağını öğretmişti. Böylece terhis olduktan sonra Umuaro'ya dönmek yerine Onitsha'ya gitmiş, burada misyoner-marangoz J.P.Hargreaves'in uşağı olmuştu. Bu yabancı toprakta geçirdiği on yılı aşkın sürenin ardından bir grup misyonerle birlikte tekrar Umuaro'ya dönmüştü. Daha önceki iki girişimlerinde hüsrana uğrayan misyoner grubu bu defa Unachukwu'nun halkına yeni dini aşılamayı başarmıştı. Unachukwu bu başarıyı büyük oranda kendisine atfediyordu. Onitsha'da kalışını, Hz. Musa'nın Eski Ahit'te sözü edilen Mısır'da kalışına benzetiyordu.

Moses Unachukwu, bölgedeki tek marangoz olduğundan dolayı Umuaro'daki kiliseyi neredeyse tek başına inşa etmişti. Şimdi ise kilisenin şiir okuyucusu olmakla kalmayıp aynı zamanda papazın vekiliydi. Oysa Umuaro'da henüz bir papaz bile yoktu, yalnızca bir kateşist vardı. Ama bu, genç kilisede

Moses Unachukwu'ya ne denli büyük bir saygı duyulduğunu gösteriyordu. Son kateşist Bay Molokwu bir şey yapmadan önce her zaman ona danışırdı. Öte yandan Bay Goodcountry, başından beri onu görmezden gelmeyi tercih ediyordu. Oysa Moses kolayca hafife alınacak bir adam değildi.

Bay Goodcountry'nin dersinde kutsal piton hakkında söyledikleri Moses'a ona açıkça meydan okuması için ilk fırsatı verdi. Bunu yaparken yalnızca İncil'i değil, bir mühtedi için tuhaf olacak bir biçimde Umuaro'nun mitlerini de kullandı. Kendinden son derece emin konuştu, nitekim İdemili'nin rahipliğinin bulunduğu köyden gelme bir insan olarak pitonun ne olduğunu herhalde diğerlerinden daha iyi biliyordu. Öte yandan İncil hakkındaki engin bilgisi ve yeni dinin buradaki kaynağı olan Onitsha yılları da ona ayrıca güven veriyordu. Yeni öğretmene gayet net bir üslupla, ne İncil'in ne de kateşizmin, mühtedilerden uğursuzlukla dolu bir hayvan olan pitonu öldürmelerini talep etmediğini söyledi.

"Tanrı onun başına boş yere mi lanet koymuştu?" dedi. Sonra birden Umuaro'nun âdetlerinden bahsetmeye başladı: "Bugün Umuaro'da altı köy var, ama bu her zaman böyle değildi. Atalarımız bize eskiden yedi köy olduğunu, yedincinin isminin Umuama olduğunu söylemiştir." Bazı mühtediler başlarını sallayarak onu onayladılar. Bay Goodcountry sabırla ve küçümsemeyle onu dinliyordu.

"Bir gün Umuamalı altı kardeş bir piton yılanı öldürmüş ve içlerinden biri olan İweka'dan bununla yam yemeği pişirmesini istemiş. Her biri İweka'ya bir parça yam ve bir kase su getirmiş. İweka yemeği pişirince adamlar birer birer gelip yamlarını almışlar. Sonra kaselerini belirli bir seviyeye kadar güveçle doldurmaya başlamışlar. Ama bu kez yalnızca dördünün kasesi dolunca yemek bitmiş."

Kaya gibi oturan Bay Goodcountry haricindeki tüm dinleyiciler gülümsediler. Oduche de gülümsedi; hikâyeyi küçük bir

çocukken işitmiş ama şimdi tekrar duyana dek çoktan unutmuştu.

"Bunun üzerine kardeşler önce öfkeyle tartışmaya, ardından kavga etmeye başlamış. Çok geçmeden bu kavga bütün Umuama'ya yayılmış. Öylesine şiddetliymiş ki köy neredeyse tamamen yok olmuş. Kurtulabilen bir avuç kişi köylerinden kaçıp büyük nehri geçerek bugün dört bir yanına dağılmış oldukları Olu topraklarına gelmişler. Umuama'da yaşananları gören diğer altı köy buna neyin sebep olduğunu öğrenmek için bir kahine danışmış. Kahin onlara asil piton yılanının İdemili için kutsal olduğunu, Umuama'yı da bu tanrının cezalandırdığını söylemiş. O gün altı köy, bundan böyle piton yılanını öldürenin soydaşını öldürmüş sayılacağına hükmetmiş." Moses konuşmasını, bu yılanı öldürmeyi yasaklayan diğer köy ve klanları parmaklarıyla sayarak sonlandırdı. Ardından Bay Goodcountry konuştu:

"Bize az önce anlattığın türde hikâyeler Tanrı'nın evinde dinlenecek şeyler değildir. Ama ben herkes ne denli aptalca olduğunu görebilsin diye devam etmene izin verdim," dedi. Cemaatten hem onaylama hem de karşı çıkma olarak anlaşılabilecek bir uğultu yükseldi.

"Sana verilecek cevabı kendi halkına bırakıyorum," dedi. Gözlerini küçük toplulukta gezdirdi, ama kimse konuşmadı. "Burada Tanrı için konuşabilecek kimse yok mu?" diye sordu.

Şimdiye dek Unachukwu'nun sözlerine yakınlık duyan Oduche'nin aklına birdenbire bir şey geldi. Adeta ani bir dürtüyle elini kaldırdı. Tekrar indirmek üzereydi ki Bay Goodcountry onu gördü.

"Evet?"

"İncil'in yılanı öldürmemizi istemediği doğru değil. Tanrı, karısını kandırmasından sonra Adem'e onun kafasını ezmesini söylememiş miydi?"

Bunun üzerine cemaatin çoğu onu alkışladı.

"Duydun mu, Moses?"

Moses cevap vermeye yeltendi ama Bay Goodcountry ona bir fırsat daha vermedi.

"Umuaro'nun ilk Hıristiyanı olduğunu, Kutsal Yemek'e katıldığını söylüyorsun, yine de ağzını ne zaman açsan putperest pisliğinden başka bir şey dökülmüyor. Bugün hâlâ annesinin memesini emen bir çocuk sana Kutsal Kitap'ı öğretti. İsa'mızın 'birinci sonuncu, sonuncu birinci olacak' dediği gibi olmadı mı? Dünya bir gün yok olacak ama İsa'mızın sarf ettiği tek bir kelime dahi geçersiz olmayacak." Oduche'ye döndü. "Vaftiz zamanın geldiğinde Peter ismini alacaksın; Kilisemi bu kayanın üzerine inşa edeceğim ."

Bu söz üzerine cemaatin bir kısmı yeniden alkışlamaya başladı. Moses artık tam anlamıyla çileden çıkmıştı.

"Sana çantana koyabileceğin ve yürüyüp gidebileceğin biri gibi mi görünüyorum?" diye sordu. "Ben bu yeni dinin kaynağında bulundum ve onu getiren beyaz insanları kendi gözlerimle gördüm. O yüzden de şimdi size şunu söylemek istiyorum ki ben, ölünün sahibinden daha yüksek sesle ağlamayı seçen yabancılar tarafından doğru yoldan çıkmayacağım. Sen gördüğüm ilk öğretmen değilsin, ikinci de değilsin, üçüncü de. Eğer aklın varsa buraya gönderildiğin işi yapmaya katlanır ve elini pitondan çekersin. Sana böyle dediğimi söyleyebilirsin. Buradaki hiç kimse şimdiye dek, kiliseye gelirken pitonun yolunu kestiğini söyleyerek sana yakınmadı. İşini huzurla yapmak istiyorsan söylediklerime kulak verirsin, ama kendi annesinin cenazesini mahveden o kertenkele gibi olmak istiyorsan aynı şekilde davranmaya devam edebilirsin." Sonra Oduche'ye döndü. "Sana gelince..." dedi, "sana ister Peter, ister Paul, isterlerse Barnabas desinler; bu benden bir tüy eksiltmez. Annesi için palmiye cevizi toplaması gereken önemsiz bir çocuğa diyecek bir lafım yok. Ama madem ki sen de artık öğretmenimiz oldun, şu Umuaro'da bir piton yılanı öldürecek cesarete sahip

olacağın günü bekliyor olacağım. Bir korkak sözleriyle bütün zemini kaplayabilir, ama iş savaşmaya gelince kaçacak delik arar."

Oduche, o an bir karar aldı. Neredeyse sürekli bir biçimde annesinin kulübesinde, çatıyı taşıyan duvarın üstünde yaşayan bir büyük, bir de küçük iki tane piton vardı. Şimdiye dek bir zararları dokunmamış, fareleri evden uzak tutmuşlardı. Yalnızca bir kez bir tavuğu korkutup yumurtalarını yediklerinden şüphelenmişlerdi. Oduche büyük bir sopa alıp bunlardan birinin başına vurmaya karar verdi. Bunu öyle gizlice ve dikkatlice yapacaktı ki sonunda öldüğü vakit insanlar kendiliğinden öldüğünü düşüneceklerdi.

Oduche uygun anı yakalayana dek altı gün geçti. Bu süre zarfında cesareti biraz kırıldı. Küçük pitonu öldürmeye karar verdi. Yılanı sopayla duvardan aşağı itti ama kafasına vurmaya içi elvermedi. O sırada birilerinin yaklaştığını duyduğunu sandı. Hemen bir şeyler yapması gerekiyordu. Komşuları Anosi'nin pek çok kez yaptığını gördüğü şekilde, yıldırım hızıyla yılanı eline aldı ve yatak odasına götürdü. O an aklına yeni ve heyecan verici bir fikir geldi. Moses'in onun için yaptığı sandığı açtı, içinden atletini ve peştemalini çıkarttı ve pitonu içine kilitledi. İşte şimdi çok rahatlamıştı. Piton havasızlıktan ölecekti, kendisi ise onu öldürme suçunu işlemeden ölümünden sorumlu olmuş olacaktı, ki bu ona harika bir çözüm gibi görünmüştü.

Ezeulu'nun ilk oğlu Edogo yeni bir ata ruhuna yaptığı maskeyi bitirebilmek için o gün evden erken çıkmıştı. Bu ruhun toprağın derinliklerinden çıkıp insanlara Maske olarak görüneceği beklenen Balkabağı Yaprağı Festivali'ne yalnızca beş gün kalmıştı. Maske'ye refakat edecekler, onun için büyük hazırlıklar yapıyorlardı. Danslarını öğrenmişlerdi, şimdi heyecanla Edogo'nun onlar için yaptığı maskeyi bekliyorlardı. Umuaro'da başka oymacılar da vardı; hattâ bazıları ondan daha

iyiydi. Ama Edogo yalnızca müşterilerinin geldiğini görünce aletlerini eline alan usta oymacı Obiako'nun aksine, işini zamanında bitirmesiyle nam salmıştı. Başka bir oyma işi olsaydı Edogo eli boş kaldığı her an çalışarak şimdiye dek çoktan bitirmişti. Ama maske işi farklıydı; evde, kadınların ve çocukların maskenin kutsallığını bozan bakışları altında yapamazdı. Nkwo pazar yerinin tenha bir köşesinde, bu tür işler için yapılmış ruh evine gitmek zorundaydı. Buraya, Maske'nin sırrına dahil edilmeyen hiç kimse yaklaşmaya cesaret edemezdi.

Kulübenin içi karanlıktı, yine de kısa bir süre sonra insanın gözü alışıyordu. Edogo üstünde çalışacağı beyaz *okwe* ağacı parçasını yere koyup içinde aletlerini taşıdığı keçi derisi çantasını omzundan indirdi. Gizlilik şartı bir yana, Edogo bu kulübenin atmosferini her zaman maske oymaya çok uygun bulmuştu. Her taraf daha eski maskeler ve ata ruhlarının diğer sembolleriyle kaplıydı. Bunlardan bazıları babasından bile daha yaşlıydı. Parmaklarına güç ve beceri veren farklı bir ambians yaratıyorlardı. Maskelerin çoğu boynuzları ve parmak büyüklüğünde dişleri olan sert ve saldırgan ruhlardı. Fakat dört tanesi bakire ruhlara aitti ve son derece zarif bir güzellikleri vardı. Edogo karısıyla evlendiği zaman Nwanyinma'nın ona söylediği şeyi gülümseyerek hatırladı. Nwanyinma bekarlık günlerinde dostluk kurduğu dul bir kadındı. Genç rakibine duyduğu kıskançlıkla Edogo'ya, göğüsleri yıllarca dik kalabilen tek kadının bakire ruh olduğunu söylemişti.

Edogo girişin yanında, en fazla ışık alan yere oturup çalışmaya başladı. Arada bir Umuaro'nun bir köyünden diğerine giderken pazar yerinden geçen insanların konuşmalarını duyuyordu. Fakat sonunda kendini tümüyle işine kaptırdığında bu seslerin hiçbirini duymayacaktı.

Tahta parçasına oyduğu maske şekillenmeye başladığı sırada birden durdu. Kulaklarını, işini bölen seslerin geldiği yöne çevirdi. Bu seslerden biri son derece tanıdıktı. Evet, bu komşu-

ları Anosi'nin sesiydi. İyice kulak kesilip dinledi, sonra ayağa kalkıp pazar meydanına en yakın duvarın önüne gitti. Şimdi çok net duyabiliyordu. Anosi, anlaşılan az önce karşılaştığı iki üç kişiyle konuşuyordu.

"Evet. Ben oradaydım, kendi gözlerimle gördüm," diyordu. "Başkası anlatsa inanmazdım. Sandığı açılırken gördüm, içinde piton yılanı vardı."

"Tekrar söyleme," dedi adamlardan biri. "Bu doğru olamaz."

"Zaten herkes aynı şeyi söylüyor: Bu doğru olamaz. Ama kendi gözlerimle gördüm. Şimdi Umuachala'ya git, bütün köyün kargaşa içinde olduğunu göreceksin."

"Bu Ezeulu denen adamın Umuaro'nun başına getireceği şey hem hamile hem de aynı anda bebek emziriyor."

"Pek çok şey işitmişimdir, ama bugüne dek hiç bu denli korkunç bir saygısızlık duymadım."

Edogo eve geldiğinde babası hâlâ son derece sinirliydi. Fakat şimdi öfkesi Oduche'den çok ikiyüzlü komşularına ve yoldan geçerken uğrayanlara yönelmişti. Teselli sözleri, kalplerindeki kötülüğü gizleyemiyordu. Ayrıca samimi bile olsalar, kendisine acıma duygusuyla yaklaşılması Ezeulu'yu yine kızdırırdı. Başlarda öfkesi içten içe yanan bir alev gibiydi. Ama eşlerini görmeye gelen son kadın grubunun cenaze evine gelmişçesine halleri onu iyice çileden çıkardı. İçeride bağırarak şöyle dediklerini işitti: "E-u-u! Bugünün çocuklarına ne yapmamız lazım?" Bunun üzerine uzun adımlarla yanlarına gidip evden gitmelerini emretti.

"Gidip tekrar geri geldiğimde içinizden birini hâlâ burada görecek olursam benim kötü bir adam olduğumu öğrenmesi gerekecek."

"Başka bir kadını teselli etmeye gelmekle kime ne zararımız dokundu?"

"Size burayı derhâl terk edin diyorum!"

Kadınlar, "Affet bizi, hata ettik," diyerek aceleyle çıktılar.

Bu yüzden Edogo, Nkwo pazar alanında duyduklarını anlatırken karşısında son derece sinirli bir Ezeulu vardı. Lafını bitirince babası sert bir üslupla sordu:

"Peki, bunu duyunca sen ne yaptın?"

"Ne yapmam gerekiyordu?" Edogo hem şaşırmış, hem de babasının ses tonuna biraz sinirlenmişti.

"Onu duyuyor musun?" diye sordu Ezeulu, orada olmayan birine hitap edercesine. Sonra ona dönüp, "İlk oğlum, birisi duyabileceğin bir mesafede babanın kutsal olana saygısızlık ettiğini söylüyor ve sen bana ne yapmalıydım diye soruyorsun," dedi. "Ben senin yaşındayken ne yapmam gerektiğini bilirdim. Ruh evinde saklanmak yerine dışarı çıkar, adamın kafasını kırardım."

Edogo şimdi gerçekten çok sinirlenmişti ama diline hakim olmayı başardı. "Sen benim yaşımdayken baban oğullarından birini beyaz adamın tanrısına tapmaya göndermedi," dedi ve kalkıp kendi kulübesine gitti. İşini yarım bırakıp evde neler olduğuna bakmaya geldiği ve karşılığında yalnızca hakaretle karşılaştığı için yüreği burkuldu.

Ezeulu ise, "Çabuk öfkelenen mizacı için Obika'yı suçluyorum," diye düşündü, "ama öfkeli mizaç, bu soğuk külden kat kat iyidir!" Geriye yaslanıp başını arkasındaki duvara dayayarak dişlerini gıcırdatmaya başladı.

Bugün Baş Rahip için baştan sona huzursuzlukla doluydu, sanki sol tarafından kalkmışçasına geçen o günlerden biriydi. Şimdiye dek yeterince sıkıntıya maruz kalmamış gibi akşamüstü Umunneora'dan genç bir adam ziyaretine geldi. Ezeulu'nun köyü ile Umunneora arasındaki düşmanlıktan ötürü, sonradan karnı ağrır da Ezeulu'nun ikramından bilir diye adama kola cevizi vermedi. O da mesajını iletmek için fazla oyalanmadı.

"Beni Ezidemili gönderdi," dedi.

"Öyle mi? Umarım iyidir."

"İyi," dedi ulak. "Ama aynı zamanda da değil."

"Seni anlayamadım." Ezeulu telaşlandı. "Bir mesajın varsa hemen ver, çünkü gizemli konuşmayı öğrenmeye çalışan bir çocuğu dinleyecek vaktim yok."

Genç adam hakareti duymazdan geldi. "Ezidemili evinde işlenen saygısızlık suçu hakkında ne yapacağını bilmek istiyor," dedi.

"Ne hakkında?" diye sordu Baş Rahip, öfkesini iki eliyle sıkıca tutarak.

"Az önce dediğimi tekrar edeyim mi?"

"Evet."

"Pekala. Ezidemili, oğlunun işlediği suçtan evini temizlemek için ne yapmayı planladığını bilmek istiyor."

"Geri dön ve Ezidemili'ye bok yemesini söyle. Beni duyuyor musun? Ezidemili'ye, Ezeulu 'Gitsin, ağzını bokla doldursun' diyor de. Sana gelince genç adam, huzur içinde gidebilirsin; çünkü dünya artık eskisi gibi değil. Öyle olsaydı kafanı leoparın ağzına soktuğun bugünü sana daima hatırlatacak bir şey verirdim." Genç adam bir şey söylemeye yeltendi ama Ezeulu ona izin vermedi.

"Hayatına dair iyi bir şey yapmak istiyorsan öğüdümü dinle ve burada tek kelime daha etme." Böyle deyip tehditkâr bir biçimde ayağa kalktı. Genç adam öğüdünü dikkate almaya karar vererek gitmek üzere ayağa kalktı.

5.

Yüzbaşı T. K. Winterbottom önündeki rapora öfkeyle ve küçümsemeyle dik dik bakıyordu. Vali Vekili'nin gönderdiği bu rapor, Bölge Müdürü'ne, oradan Üst Rütbeli Bölge Subayı'na, oradan da kendisine ulaşmıştı. Bölge Müdürü ve Üst Rütbeli Bölge Subayı, sorumluluğu bir altındakine yüklemeden önce rapora kendi yorumlarını eklemişlerdi. Yüzbaşı Winterbottom, özellikle Üst Rütbeli Bölge Subayı'nın ek raporundaki üsluba sinirlenmişti. 'Winterbottom'ın Yetkili Şeflerin atanması konusundaki muhalefeti' olarak tanımladığı meseleye ilişkin adeta bir azarlama yazısı gibiydi. Belki bu ek rapor bir başkası tarafından yazılmış olsaydı Yüzbaşı Winterbottom bunu bu denli umursamayacaktı. Ama Watkinson üç yıl öncesine dek onun altıyken birden terfi edip üstüne çıkmıştı.

Winterbottom hem kendine hem de yardımcılarına hep şöyle derdi: "Her aptal terfi edebilir, yeter ki çabalamak dışında hiçbir şey yapmasın. Bizler gibi yapacak işi olanların, çabalamaya harcayacak vakti yoktur."

Piposunu yaktı ve ferah bürosunda volta atmaya başladı. Büroyu bu şekilde kendisi tasarlamış, geniş ve havadar yaptırmıştı. Bir ileri bir geri yürürken dışarıda otları kesen tutukluların şarkı söylediklerini fark etti. Aslında her zaman yaptıkları şey olmasına rağmen ilk kez dikkatini çekmişti. Arka arkaya yağan iki sağanak yağmurda otların birdenbire bu denli uzayabilmesi şaşırtıcıydı. Pencerenin önüne gidip bir süre tutukluları seyretti. İçlerinden biri, boş bir şişeye taşa benzer bir şeyle vurarak bir yandan ritim tutuyor, bir yandan da kısa bir solo söylüyordu. Diğerleri de palalarını ritme uygun şekilde salla-

yarak koro halinde ona eşlik ediyordu. Yüzbaşı Winterbottom piposunu ağzından aldı, pencerenin kenarına koydu ve ellerini ağzına dayayarak, "Kesin sesinizi!" diye bağırdı. Tutukluların hepsi kafalarını kaldırıp yukarı baktılar. Kimin bağırdığını görünce müziklerini derhal kestiler. Palalarını rastgele sallamaya başladılar. Az ötede bir mango ağacının gölgesinde dikilen gardiyanları, adamlarını Bölge Subayı'nı rahatsız etmeyecekleri başka bir yere götürmenin daha iyi olacağını düşünerek tutukluları düzensiz, ikişerli sıra halinde Hükümet Tepesi'nin başka bir kısmına yürüttü. Adamların hepsinin üstünde kaba pamuklu kumaştan kirli-beyaz bir tulum, başlarında ise buna uyacak bir takke vardı. İki kişi demir tepsileri taşıyordu. Solo şarkı söyleyen adam ise şişesini ve taşını sıkıca kavramıştı. Yeni yerlerine geçer geçmez tekrar şarkı söylemeye başladı. Palalar ritme uygun bir biçimde aşağı yukarı sallandı:

"Ben ot keser, sen bölerken
Beni azarlamaya ne hakkın var?"

Masasına geri dönen Yüzbaşı Winterbottom, Vali Vekili'nin raporunu tekrar okumaya koyuldu:

"Bu paragraflardaki amacım, Doğal Lider'leri olmayan kabilelerle çalışan tüm idare memurlarına, etkili bir sistem olan yerli kurumlara dayalı 'dolaylı yönetim'in bir an önce geliştirilmesinin elzem bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktır.

Çoğu sömürge devleti için yerli yönetimi, beyaz adamların hükmettiği bir idare demektir. Oysa hepiniz Majestelerinin Hükümeti'nin bu politikayı yanlış bulduğunu biliyorsunuz. İdare memurları aracılığıyla direkt yönetme alternatifinin dışında, bir yandan yerli sistemi suistimale açık zaaflarından temizlemeye çalışarak, diğer yandan kaynağını halkın yüreğinden, zihninden ve düşüncelerinden alan son derece köklü yerli sistemin üzerine yüksek bir medeniyet kurmaya çalışma metodu da vardır. Böylece, bunu, modern fikirlere ve yüksek standartlara uygun bir biçimde şekillendirip yerleştirerek ve tüm bu süre zarfında halkın tümünü öldürüp sil baştan başlamak yerine halkın ruhunun gerçek gücünden faydalanarak söz konusu

medeniyeti daha kolay kurabiliriz. Afrika atmosferini, Afrika zihnini, soyunun bütün temellerini yok etmemeliyiz..."

Laf, laf, laf... Medeniyet, Afrika zihni, Afrika atmosferi... Majesteleri hayatında hiç, boynuna dek canlı canlı gömülmüş, başının üstüne akbabaları çeksin diye bir parça kızarmış yam konmuş bir adamı kurtardı mı? Tekrar volta atmaya başladı. Peki, neden kimse bu lanet adama tüm bu kahrolasıca şeyin aptalca ve faydasız olduğunu söyleyemiyordu? Nedenini biliyordu. Çünkü hepsi terfilerini ve madalyalarını kaybetmekten korkuyorlardı.

O sırada Bay Clarke bölgedeki ilk turuna çıkmak üzere olduğunu söylemek için içeri girdi. Yüzbaşı Winterbottom neredeyse yüzüne hiç bakmadan elini kovalarcasına sallayarak, "İyi geziler," dedi. Ama Clarke gitmek üzere arkasını döndüğü sırada onu tekrar yanına çağırdı:

"Umuaro'dayken, tabii son derece ihtiyatlı bir biçimde, Wright ve yeni yolu hakkında olabildiğince çok şey öğren. Kırbaçlama ve o işe dair binbir türlü çirkin hikâye duydum. Bu konuda peşin hüküm vermeden şunu söyleyebilirim ki yerli kadınlarla yatmaktan tut da erkeklerini kırbaçlamaya kadar yaptığı hiçbir şeyi Wright'ın yanına bırakmam... Pekala, haftaya görüşürüz. Kendine dikkat et. Unutma, sudan uzak dur. İyi geziler."

Bu kısa bölünme Yüzbaşı Winterbottom'a, Vali Vekili'nin raporuna yatışmış bir öfkeyle dönme imkânı verdi. Şimdi öfkeden çok, yorgun ve pes etmiş hissediyordu. İngiliz sömürge yönetiminin büyük trajedisi işte buydu: söz konusu bölgede bulunan, Afrikalısını ve ne hakkında konuştuğunu bilen bir adam, kendisini sürekli bir biçimde merkezdeki aşırı iyimser adamlarca hükümsüz kılınırken buluyordu.

Üç yıl önce, onlarınkinden daha doğru olan görüşüne karşın Yüzbaşı Winterbottom'a, Okperi'ye bir Yetkili Şef ataması için baskı yapmışlardı. Uzun müzakerelerin ardından James

İkedi denilen bir adamı seçmişti. Zeki bir adam olan James, bu bölgede misyoner eğitimi almış ilk insanlardan biriydi. Peki, sonra ne olmuştu? Yetkisini almasının ardından üç ay geçmeden Yüzbaşı Winterbottom adamın keyfi hareketlerine dair söylentiler işitmeye başlamıştı. İllegal bir mahkeme ve özel bir hapishane kurmuştu. Hoşuna giden her kadını âdetten olan başlık parasını ödemeden alıyordu. Yüzbaşı Winterbottom meseleyi etraflıca araştırınca daha ciddi boyutta pek çok skandalını ortaya çıkarmıştı. Adamın görevini altı ay boyunca askıya almaya, ardından da yetkisini feshetmeye karar vermişti. Fakat üç ay sonra, izinden yeni dönmüş olan ve meselenin aslına dair ilk elden bilgisi olmayan Kıdemli Bölge Müdürü, adi herifin görevine tekrar dönmesini emretmişti. James yetkisine yeniden kavuşur kavuşmaz büyük çaplı bir haraç sistemi organize etmişti.

O sırada yaşanan çiçek hastalığı salgınının ardından yol ve drenaj yapımı üzerine büyük bir proje başlatılmıştı. Şef James İkedi kötülüğüyle nam salmış, ayyaş bir yol müfettişiyle anlaşmıştı. Yerliler bu adama "Evlerin Yıkıcısı" ismini takmışlardı. Yol ve drenaj planları çoktan hazırlanmış ve Yüzbaşı Winterbottom tarafından onaylanmıştı. Bu planlar mümkün olduğunca insanların evlerine zarar vermeyecek biçimde hazırlanmıştı. Fakat müfettiş ortalıkta dolaşıp köylülere gözdağı veriyor, kendisine para vermedikleri takdirde yeni yolun evlerinin ortasından geçeceğini söylüyordu. Köylülerden bazıları meseleyi şeflerine bildirmişti. Fakat o da onlara, yapabileceği hiçbir şeyin olmadığını, müfettişin beyaz adamın emirlerini yerine getirdiğini, parası olmayanın komşusundan borç alması veya keçilerini ve yamlarını satması gerektiğini söylemişti. Müfettiş haracını aldıktan sonra yalnızca zengin köylüleri hedef alarak başka bir eve yöneliyordu. İnsanları ciddi olduğuna inandırmak için ödemeyi ağırdan alan üç adamın evini gerçekten yıkmıştı; oysa onların evinin yaklaşık bir km. ötesine dek ne yol

ne de drenaj planı yapılmıştı. Tabii ki Şef İkedi de bu illegal vergilerden büyük bir pay almıştı.

Yüzbaşı Winterbottom bu olayı düşündüğünde müfettiş için yine de bazı bahaneler bulabiliyordu. Bu adam başka bir klandandı; yerli halkın gözünde bir yabancıydı. Fakat kan kardeşleri ve şefleri olan bir adama ne tür bir bahane bulunabilirdi? Yüzbaşı Winterbottom bunu, yalnızca Afrika'nın yaratabileceği türden bir zalimliğe bağlıyordu. İşte aşırı iyimser Avrupalının anlamakta bunca güçlük çektiği şey de yerlinin psikolojik yapısındaki bu saf zalimlikti.

Şef İkedi tabii ki çok akıllı bir adamdı. Yüzbaşı Winterbottom bu ikinci skandalı araştırmaya başladığında onu suçlayacak hiçbir şey bulamadı. İzlerini gayet iyi kapatmıştı. Böylece Yüzbaşı Winterbottom en azından şimdilik asıl avını kaçırmış oldu, fakat bugünlerde onu yakalayacağına dair hiçbir şüphesi yoktu. Müfettişe gelince... Onu on sekiz ay ağır hapis cezasına çarptırdı.

Yüzbaşı Winterbottom'a göre Şef İkedi hâlâ rüşvetçi ve zorbaydı; yalnızca şimdi eskisine kıyasla daha akıllıca davranıyordu. Yaptığı son şey halkının kendisini *obi*, yani kral ilan etmesini sağlamaktı, böylece artık ona Majesteleri Birinci İkedi, Okperi'nin Obi'si deniliyordu. Hem de krallardan nefret eden bir halk tarafından! İngiliz yönetiminin İgbo'lara yaptığı şey buydu: daha önce hiçbirinin olmadığı bu topraklarda mantar gibi çoğalan bir düzine kral yaratıyordu.

Yüzbaşı Winterbottom, Vali Vekili'nin raporu üzerine ne yapacağına karar vermeyi ertesi güne bıraktı. O gün de bu aptalca trendi durdurmak için yapabileceği pek bir şey olmadığı kanaatine vardı. Zaten sıkça lafını esirgemeyerek terfi alma şansını çoktan yitirmişti. Nijerya hizmetine kendisiyle aynı dönemde giren subayların neredeyse tümü şimdi Bölge Müdürü olmuşlardı. Kendisi ise Üst Rütbeli Bölge Subayı dahi olamamıştı. Bunu umursadığından değildi, ama bu Dolaylı Yönetim

konusunda itirazını sürdürmenin artık bir anlamı kalmamıştı. Şimdiye dek bu muhalefette onunla aynı fikirde olan adamlar birdenbire dönmüş ve kararı uygulamadığı için onu suçlamaya başlamışlardı. Şimdi bir şef bulma emri almıştı ve görevi son derece açıktı. Fakat daha önce yaptığı, misyoner eğitimi almış bir ukala arama hatasını tekrarlamamalıydı. Umuaro için kararını neredeyse vermişti. Okperi ve Umuaro arasındaki toprak davasında huzuruna çıkan tüm şahitler içinde doğruyu söyleyen tek kişi olan o etkileyici görünümlü putperest rahibi bulacaktı. Tabii hâlâ hayattaysa. Yüzbaşı Winterbottom onu Umuaro'ya yaptığı rutin ziyaretlerde birkaç kez daha gördüğünü hatırlıyordu. Ama bu en az iki yıl önceydi.

6.

Ezeulu'nun oğlunun kutsal pitona yaptığı saygısızlık çok ciddi bir meseleydi ve durumun ciddiyetini kabul eden ilk kişi de Ezeulu'ydu. Fakat komşularının kötü niyeti, özellikle de İdemili'nin rahibinin gönderdiği küstah mesaj ona tümüne birden hiddetle karşı koymaktan başka seçenek bırakmamıştı. Arkadaşım dediği insanların dahi kendisi aleyhine iftira yaydığını işitmek onu şaşkına çevirmişti.

"Bazen böyle talihsizlikler yaşamak iyi oluyor," diye düşündü. "Böylece arkadaşlarımızın ve komşularımızın gerçek düşüncelerini öğrenebiliyoruz. Rüzgâr esmedikçe tavuğun kıçını görmüyoruz."

Karısını çağırıp oğlunun nerede olduğunu sordu. Karısı kollarını göğsüne kavuşturmuş bir halde öylece dikildi ve hiçbir şey söylemedi. İki gündür kocasına öfkeliydi. Kendisinin karşı çıkmasına rağmen Oduche'yi kilise cemaatine gönderen oydu. Şimdi çocuk, kilisedekilerin öğrettiği şeyi yaptı diye neden onu öldürmek için bıçağını biliyordu?

"Bir insanla mı yoksa oyma bir *nkwu*'yla mı konuşuyorum?"

"Nerede olduğunu bilmiyorum."

"Bilmiyor musun? *He he he he he he*..." Mekanik bir kahkaha attıktan sonra yeniden ciddileşti. "İçinden bana şöyle diyor olmalısın: Eve karıncalarla dolu çalı çırpı getiren bir adam, kertenkelelerin gelmesinden yakınmamalı. Haklısın. Ama bana oğlunun nerede olduğunu bilmediğini söyleme..."

"Şimdi oğlum mu oldu?"

Ezeulu bunu duymazdan geldi.

"Nerede olduğunu bilmediğini söyleme, çünkü bu yalan.

Onu sakladığın yerden çağırabilirsin. Şimdiye dek kimseyi öldürmedim. Oğlumla başlamaya da niyetim yok."

"Ama artık o kiliseye de gitmeyecek."

"Bu da yalan. Oraya gideceğini söyledim ve gidecek. Bundan hoşlanmayan varsa gelip sırtıma atlayabilir."

Oduche o gün öğleden sonra eve döndü. Yağmurdan sırılsıklam olmuş bir tavuk gibi görünüyordu. Babasını korkarak selamladı, fakat Ezeulu onu görmezden geldi. İçeride kadınlar da onu coşkusuz bir biçimde karşıladılar. Küçük çocuklar, özellikle Obiageli, herhangi bir değişikliğe uğramış mı diye onu tepeden tırnağa süzdü.

Ezeulu her ne kadar kimsenin sıkıntılı olduğunu düşünmesini ya da kendisine acınacak durumda bir insan gözüyle bakılmasını istemese de Oduche'nin yaptığı şeyin dini sonuçlarını göz ardı etmiyordu. Olayın olduğu gece bu meseleyi enine boyuna düşünmüştü. Umuaro'nun âdetini herkes bilirdi, İdemili'nin rahibinin ona öğretmesine ihtiyacı yoktu. Umuarolu her çocuk bile bilirdi ki birisi kazara da olsa piton yılanını öldürürse İdemili'yi yatıştırmak için yılana, tıpkı bir adama yapılacağı denli özenli bir cenaze töreni düzenlemeliydi. Fakat Umuaro'da yılanı sandığa koyan bir insana ne yapılacağına dair bir âdet yoktu. Ezeulu bunun suç olduğunu inkar etmiyordu, fakat İdemili'nin rahibinin kendisine hakaret dolu bir mesaj göndermesini gerektirecek ölçüde ciddi bir suç değildi. Bu ancak insanın kendisi ve kişisel tanrısı arasında halledeceği türden bir suçtu. Ayrıca Yeni Balkabağı Yaprağı Festivali'nin kutlanmasına birkaç gün kalmıştı. O gün, altı köyü de ekim mevsiminden önce bu ve diğer sayısız günahtan arındıracak olan da kendisiydi.

Oduche'nin dönüşünün üzerinden çok geçmeden Umuogwugwu'daki kayınlarından biri Ezeulu'yu ziyarete geldi. Bu adam, Onwuzuligbo, geçen yıl ekim mevsiminde Ezeulu'nun kızının kocası olan akrabalarının neden dövülüp köylerinden

götürüldüğünü öğrenmek için Ezeulu'nun evine gelenler arasındaydı.

"Görünüşe göre ölümüm yakın," dedi Ezeulu.

"Neden öyle söyledin, kaynım? Ölüme benzer bir halim mi var?"

"Bir adam alışılmadık bir şey görürse belki de ölümü yakın demektir."

"Haklısın, kaynım. Sana gelmeyeli gerçekten de uzun zaman oldu. Ama bizde bir deyiş vardır: anne fareyi öldüren şey, çocuklarının gözlerini açmasına engel olur. Her şey yolunda giderse kayınların yapması gerektiği gibi yine gelip gitmeyi umuyoruz."

Ezeulu, oğlu Nwafo'yu gönderip annesinden kola cevizi almasını istedi. Bu arada, içinde bir yığın beyaz tebeşir bulunan küçük tahta kâsesine uzandı.

"Al sana bir parça *nzu*," diyerek tebeşiri konuğuna doğru yuvarladı. Adam tebeşiri aldı. Yere, bacaklarının arasına üç dik çizgi, onların altına da düz bir çizgi çizdi. Ardından bir ayak başparmağını boyadıktan sonra tebeşiri Ezeulu'ya yuvarladı. Ezeulu da alıp tekrar yerine koydu.

Kola cevizini yemelerinin ardından Onwuzuligbo boğazını temizledi, Ezeulu'ya teşekkür etti ve, "Karımız iyi mi?" diye sordu.

"Karınız? İyi. Açlıktan başka derdi yok. Nwafo git, Akueke'yi çağır, kocasının akrabasını selamlasın."

Nwafo çok geçmeden geri döndü ve Akueke'nin geleceğini söyledi. Hemen ardından Akueke içeri girdi. Babasını selamladı ve Onwuzuligbo'nun elini sıktı.

"Karın Ezinma iyi mi?" diye sordu.

"Bugün iyi. Yarını bilemeyiz."

"Çocukları nasıl?"

"Açlık dışında bir sıkıntımız yok."

"Ah!" dedi Akueke, "Bu doğru olamaz. Görünüşe göre gayet iyi besleniyorsun."

Akueke içeri dönünce Onwuzuligbo, Ezeulu'ya, buraya gönderilme sebebinin, akrabalarının yarın sabah ziyarete gelmek istediklerini iletmek olduğunu söyledi.

"Evimden kaçmayacağım," dedi Ezeulu.

"Savaşmak için gelmeyeceğiz. Kayın kayına fısıldaşmaya geliyoruz."

Ezeulu sıkıntı ve öfkeyle geçen bu haftada mutlu bir olayla karşılaştığı için minnet duydu. Büyük karısı Matefi'yi çağırıp yarın için kayınlarına yemek pişirmeye hazırlanmasını söyledi.

"Hangi kayınlar?" diye sordu karısı.

"Akueke'nin kocası ve akrabaları."

"Kulübemde manyok yok, bugün de pazar günü değil."

"Ee, ne yapmamı istiyorsun?"

"Bir şey yapmanı istemiyorum. Ama Akueke'ye bir sor, onda manyok olabilir."

"Sende olduğu söylenen bu delilik, sınırlarını derhal öğrenmek zorunda. Gidip sana manyok bulmamı söylüyorsun. Akueke'nin bununla ne ilgisi var, o benim karım mı? Sana pek çok kez söyledim, sen kötü bir kadınsın. Kendin veya çocukların için olmadıkça hiçbir şeyi seve seve yapmayacağının farkındayım. Bana bugün, hakkında ne düşündüğümü söyletme." Konuşmasına kısa bir ara verdi. "Bu evin ikimizi birden barındırmasını istiyorsan git ve sana söylediğimi yap. Akueke'nin annesi hayatta olsaydı senin çocuklarını kendininkilerden ayırmazdı, bunu biliyorsun. Şimdi beni ayağa kaldırmadan git buradan."

Ezeulu aslında kızı Akueke'nin kocasına dönmesine can atıyordu, yine de bunu açıkça söylemesi beklenemezdi. Bir adamın kızını evinde her zaman hoş karşılamadığını veya onun varlığını sıkıntı verici bulduğunu itiraf etmesi, kocasına ona dilediği kadar kaba davranmasını söylemekle aynı şey sayılırdı. O yüzden de sonunda Akueke'nin kocası, karısını eve geri götürme isteğini bildirdiğinde Ezeulu çekinceleri varmış gibi davrandı.

"Bir adamın karısını eve geri götürmeye hakkı vardır," dedi. "Ama hatırlatmak isterim ki ekin ekmeye başladığımız vakit benim evime döneli bir yıl olmuş olacak. Bu arada onu ve çocuğunu beslemek için hiç yam, kulkas veya manyok getirdin mi? Yoksa hâlâ geçen yıl senin evinde yedikleri kahvaltıyla mı idare ettiklerini sanıyorsun?"

İbe ve akrabaları belli belirsiz, özür dileyen sesler çıkardılar.

"Benim bilmek istediğim şey," dedi Ezeulu. "Karına bir yıl boyunca bakmamın borcunu nasıl ödeyeceğin."

"Kaynım, seni çok iyi anlıyorum," dedi Onwuzulibgo. "Her şeyi bize bırak. Bilirsin ki bir adam kayınpederine olan borcunu asla tam olarak ödeyemez. Bir keçi ya da inek aldığımızda parasını öderiz ve artık bizim olur. Ama bir kadınla evlendiğimizde ölene dek ödemeyi sürdürmemiz gerekir. Sana olan borcumuzu reddetmiyoruz. Aslında borcumuz senin söylediğinden de yüksek. Doğduğu günden onu senden aldığımız zamana dek geçen yıllara ne demeli? İşin aslı sana borcumuz büyük, fakat bize biraz zaman vermeni istiyoruz."

"Hadi sizinle anlaşayım," dedi Ezeulu. "Ama tereddütle anlaşıyorum."

Yanında iki yetişkin oğlu Edogo ve Obika'yla birlikte erkek kardeşi de vardı. Adı Okeye Onenyi'ydi. O ana dek pek bir şey söylememişti ama abisinin çok kolay teslim olduğunu görünce konuşmaya karar verdi.

"Kayınlarım, sizi selamlıyorum," dedi. "Şimdiye dek bir şey söylemedim çünkü konuşma kabiliyeti olmayan adam der ki, akrabaları, söylenecek her şeyi söylemiştir. Konuşmaya başladığınızdan beri ağzınızdan tek bir şeyi işitmek için tüm dikkatimle dinliyorum, ama halen duymuş değilim. Farklı insanlar farklı nedenlerle evlenir. Hepimizin isteği olan çocukların yanı sıra, bazı erkekler yemeklerini pişirsin diye, bazıları tarlada yardım etsin diye, bazıları da dövebileceği biri olsun diye isterler kadını. Benim sizin ağzınızdan öğrenmek istediğim şey,

kaynımızın geliş nedeninin son günlerde sabahları uyandığı vakit döveceği kimsenin olmayışı mı olduğu."

Onwuzulibgo, Akueke'nin artık dövülmeyeceğine dair akrabasının adına söz verdi. Bunun üzerine Ezeulu kızını çağırttı ve kocasına dönmek isteyip istemediğini sordu. Akueke duraksadı, babası tatmin olduysa gideceğini söyledi.

"Kayınlarım, sizi selamlıyorum," dedi Ezeulu. "Akueke dönecek, ama bugün değil. Hazır olması için biraz zamana ihtiyacı olacak. Bugün Oye; size, gelecek Oye'den sonraki Oye dönecek. Geldiğinde ona iyi davranın. Bir erkeğin karısını dövmesi cesurca değildir. Biliyorum ki bir erkek ve karısı mutlaka tartışır, bunda iğrenç bir yan yoktur. Aynı rahimden çıkmış erkek ve kız kardeşler dahi tartışır, hele ki iki yabancı. Hayır, tartışabilirsiniz, ama sonu kavgayla bitmesin. Şimdilik başka sözüm yok."

Ezeulu, Akueke ve kocasının sorununu beklenmedik bir biçimde hallettiği için Ulu'ya minnet duydu. Ulu'nun bunu, ekinleri toprağa koymalarından önce altı köyü arındırabilmesi için kafasını rahatlatmak amacıyla yaptığından emindi. O akşam emirlerini almak üzere altı yardımcısı onu ziyarete geldi. O da her birine, kendi köylerindeki herkese, Balkabağı Yaprağı Festivali'nin gelecek Nkwo günü kutlanacağını duyurmalarını söyledi.

Tellalın *ogene*'si duyulduğunda Ugoye hâlâ akşam yemeğini pişiriyordu. Ugoye yemeği geç pişirmesiyle nam salmıştı. Ezeulu aynı sebepten ötürü Matefi'yi sık sık azarlasa da aslında azarı daha çok hak eden Ugoye'ydi. Öte yandan Ugoye büyük karısından daha akıllıydı, kocasına yemek gönderdiği günlerde asla geç pişirmezdi. Oysa diğer tüm günlerde tokmağının sesi akşamın ilerleyen saatlerinde duyulurdu. Özellikle şimdiki gibi, titiz olmayışından dolayı, yetişkin bir erkeğe yemek pişirmesinin yasaklandığı günlerde daha da tembel davranırdı.

Kızı Obiageli ve Akueke'nin kızı Nkechi birbirlerine masal

anlatıyorlardı. Nwafo kulübenin ortasındaki sütunun altında duran, çamurdan yapılmış küçük sandalyeye oturmuş, üstünlük taslayan bir havayla onları izliyor, arada bir lafa karışıp hatalarını söylüyordu.

Ugoye ocaktaki çorbayı karıştırdıktan sonra dilini kepçenin arka tarafında gezdirerek tadına baktı. *Ogene*'nin sesi onu o esnada yakaladı.

"Çocuklar sessiz olun. Ne dediklerini duyayım."

GONG GONG GONG GONG. "Ora Obodo, dinleyin! Ezeulu benden Balkabağı Yaprağı Festivali'nin gelecek Nkwo günü kutlanacağını duyurmamı istedi." GONG GONG GONG GONG. "Ora Obodo! Ezeulu benden..."

Obiageli, annesi tellalın mesajını duyabilsin diye hikâyesini yarıda kesti. Sabırsızca beklerlerken gözü çorba kepçesine ilişti. Kendisini oyalamak için kepçeyi tahta kasenin içinden aldı ve üstünde ne varsa yalayıp süpürmeye girişti.

"Aç gözlü," dedi Nwafo. "Kadını sakal bırakmaktan alıkoyan da işte bu lık lık lık yalama."

"Peki senin sakalın nerede, koca adam?" diye sordu Obiageli.

GONG GONG GONG GONG. "Köy halkı! Ulu'nun Baş Rahibi benden her erkek ve her kadına yeni Balkabağı Yaprağı Festivali'nin gelecek Nkwo pazar günü kutlanacağını duyurmamı istedi." GONG GONG GONG GONG.

Tellalın sesi, Umuachala'nın ana yoluna sapınca daha az duyulur oldu.

"Başa dönelim mi?" diye sordu Nkechi.

"Olur," dedi Obiageli. "Büyük *ukwa* meyvesi Nwaka Dimkpolo'nun üstüne düşmüş ve onu öldürmüş. Ben şimdi hikâyeyi şarkı olarak söyleyeceğim, sen de cevapla."

"Ama daha önce ben cevapladım," diye itiraz etti Nkechi, "şimdi şarkı söyleme sırası bende."

"Her şeyi berbat edeceksin. Tellal gelmeden önce hikâyeyi bitirmemiştik biliyorsun."

"Kabul etme Nkechi," dedi Nwafo. "Seni kandırmak istiyor, çünkü senden daha büyük."

"Seni buna davet eden olmadı, karınca yuvası burunlu."

"Sen ağlamak istiyorsun."

"Dinleme onu Nkechi. Bundan sonra şarkı sırası senin olacak, ben de cevaplayacağım." Nkechi kabul etti ve Obiageli tekrar şarkıya başladı:

"Peki, bu Su'yu benim için kim cezalandıracak?
E-e Nwaka Dimkplo
Bu suyu benim için toprak kurutacak
E-e Nwaka Dimkpolo
Bu Toprağı benim için kim cezalandıracak?"

"Hayır, hayır," diye araya girdi Nkechi.

"Aptal kız, toprağa ne olabilir?" diye sordu Nwafo.

"Ben Nkechi'yi denemek için kasten söyledim," dedi Obiageli.

"Yalan, büyük olduğun halde basit bir hikâyeyi bile anlatamıyorsun."

"Bu seni rahatsız ediyorsa gel de sırtıma atla, karınca yuvası burunlu."

"Anne, Obiageli benimle bir daha böyle konuşursa onu döveceğim."

"Cesaretin varsa dokun ona, ben de senin deliliğini bu gece iyileştireyim."

"Hadi başka hikâyeye geçelim," dedi Obiageli. "Bunun sonu yok." Bir yandan da ocaktaki çorba tenceresine az önce bir ziyarette daha bulunan kepçeye uzandı. Ama annesi hemen elinden kaptı.

7.

Pazar alanı dört bir yandan gelen kadınlar ve erkeklerle hiç durmadan dolmaya devam ediyordu. Bugün özellikle kendilerinin günü olduğundan kadınlar, kocalarının zenginliğine veya birkaç istisnai durumda olduğu üzere kendi bileklerinin gücüne göre en güzel giysilerini giymiş, fildişi ve boncuktan takılarını takmışlardı. Erkeklerin çoğu başlarında taşıdıkları testilerle ya da yan taraflarında bir iplikle düğümlenmiş halde sarkan sukabağı kaplarıyla palmiye şarabı getiriyorlardı. Alana ilk gelenler, ağaçların gölgelerine oturmuş; arkadaşları, akrabaları ya da kayınlarıyla içmeye başlamışlardı. Daha sonra gelenler henüz sıcağın bastırmadığı açık alanda oturuyorlardı.

Bu yılki festivali gören bir yabancı, Umuaro tüm tarihi boyunca hiç bu denli birlik halinde olmamıştır diye düşünebilirdi. Topluluğun genel atmosferi içinde Umunneora ile Umuachala arasındaki büyük düşmanlık geçici bir süre için önemini yitirmiş gibiydi. Dün, bu iki köyden iki adam karşılaşmış olsalardı birbirlerinin her hareketini dikkatle ve şüpheyle takip edeceklerdi; yarın da yine öyle davranacaklardı. Ama bugün hep birlikte rahatça palmiye şarabı içiyorlardı, çünkü aklı başında hiçbir adam arınma törenine zehir getirecek değildi. Bu, üstünde güçlü, öldürücü bir iksir taşıyarak yağmurda dışarı çıkmasıyla aynı etkiyi yaratırdı.

Ezeulu'nun genç karısı, bacaklarının arasına sıkıştırdığı bir aynada saçlarını inceliyordu. Akueke'nin saçında, onun kendisininkine yaptığından daha iyi iş çıkardığını düşünmeden edemedi. Ama vücuduna *ogalu*'yla çizdiği soluk sarı çizgileri ve *uli*'yle yaptığı siyah desenleri çok beğenmişti. Önceki yıl-

larda pazar alanına hep ilk gidenlerin arasında olurdu, kaygısız ve neşeli bir ruh haliyle giderdi. Fakat bu yıl zihnindeki ağır yükten dolayı âdeta ayaklarını sürüyordu. Oduche'nin kirlettiği kulübesinin arınması için dua edecekti. Artık genel havasıyla herkesi sarıp kapsayan bu törene katılan çok sayıda Umuaro kadınlarından biri değildi. Bugün özel bir yardıma ihtiyacı olan bir kadındı. Bu hissin ağırlığı, kocasının diğer karısı Matefi'de epeyce kıskançlık ve haset uyandırmış olan, kendisinin ise uzun zamandır özlemle takmayı beklediği yeni fildişi bileziğinin keyfini neredeyse tümüyle yok etmişti.

Matefi, Nkwo pazar yerine doğru yola çıkacağı sırada hâlâ bileziğini parlatmakla meşguldü. Matefi gitmeden önce evin orta yerinden ona seslenmişti:

"Obiageli'nin annesi hazır mı?"

"Hayır. Biz arkanızdan geliriz. Beklemene gerek yok."

Ugoye hazırlığını bitirince kulübesinin arkasına gitti. Burada ilk yağmurdan sonra özel olarak ektiği balkabağı vardı. Bundan dört tane yaprak kesip yaprakların etrafını muz lifiyle sardıktan sonra kulübesine geri döndü. Yaprakları taburenin üzerine koyup Obiageli ve Nwafo'nun öğleyin yiyecekleri lapa ve çorba tenceresine bakmak üzere bambu rafa yöneldi.

Akueke eşiğin önünde eğilip Ugoye'nun kulübesinden içeri baktı.

"Daha hazır değil misin?" diye sordu. "Yuva arayan dişi kuş gibi neye titizleniyorsun? Bu gidişle pazar alanında duracak hiçbir yer bulamayacağız." Böyle deyip elinde balkabağı yaprağı demetiyle içeri girdi. Birbirlerinin giysilerine hayranlıkla baktılar. Akueke, Ugoye'nin bileziğini bir kez daha övdü.

Dışarı çıkar çıkmaz Ugoye'ye sordu: "Sence Matefi'nin bu sabahki öfkesi niyeydi?"

"Sana sormak lazım. O, babanın karısı değil mi?"

"Yüzü havan kadar büyüktü. Sana gitmeye hazır mısın diye sordu mu?"

"Evet, ama ağzının ucuyla sordu."

"Şimdiye dek kötü insanlarla çok karşılaştım," dedi Akueke. "Ama onun gibisine hiç rastlamadım. Kötülüğü âdeta ıslık çalıyor. Babam geçen gün kocam ve akrabaları için yemek pişirmesini söylediğinden beri huysuzluktan midesi safrayla doldu."

Normalde Nkwo günlerinde pazarın sesi, büyük bir rüzgar gibi dört bir yana yayılırdı. Bugün ise sanki dünyanın tüm arıları insanın başının üstünden geçiyormuş gibiydi ve hâlâ da Umuaro'nun tüm patikalarından insanlar akın etmeye devam ediyordu. Ugoye ve Akueke de evden çıkar çıkmaz bu insan sellerinden birine kapılmışlardı. Umuarolu her kadının sağ elinde bir demet balkabağı yaprağı vardı. Yaprağı olmayan kadınlar, civar köylerden töreni izlemeye gelen yabancılardı. Nkwo'ya yaklaştıkça pazar yerinin gürültüsü gitgide büyüyüp konuşmalarını bastıracak hale geldi.

Tam vaktinde gelmişlerdi, yoksa Nwaka'nın beş karısının gelişini ve yarattıkları büyük heyecanı kaçıracaklardı. Kadınların her birinde halhal yerine, ayak bileklerinden neredeyse dizlerine dek uzanan silindir şeklinde iki devasa fildişi vardı. Yürüyüşleri mecburen yavaş ve ağırdı, tıpkı ayağını her seferinde büyük bir törenle indirip kaldıran bir İjele Maskesi'nin yürüyüşü gibiydi. Bununla da kalmamış, rengârenk kadifelere sarınmışlardı. Fildişi ve kadife Umuaro'da yeni değildi; fakat şimdiye dek tek bir adamın evinden bu bollukta hiç görülmemişlerdi.

Obika ve yakın arkadaşı Ofoedu, Umuagu'dan üç gençle birlikte bir *ogbu* ağacının dışarı fırlamış köklerinin toprağa dokuduğu kaba matın üstünde oturuyorlardı. Ortalarında iki siyah testi palmiye şarabı vardı. Oluşturdukları halkanın dışında, yan yatmış bir halde boş bir testi daha vardı. İçlerinden bir adam şimdiden sarhoş olmuştu. Oysa Obika ve Ofoedu daha bir damla bile içmemiş gibi görünüyorlardı.

Adamlardan biri, "Gelininin henüz ilk ziyaretinden dönmediği doğru mu, Obika?" diye sordu.

"Evet dostum," dedi Obika kaygısızca. "Benim işlerim hep diğer insanlarınkinden farklı şekilde gelişir. Su içsem dişimin arasına sıkışır."

"Sen ona kulak asma," dedi Ofoedu. "Kızın annesi hasta; babası, annesine bakmak için bir süre daha kalmasını rica etti."

"Hah, zaten duyduğum hikâyenin doğru olamayacağını biliyordum. Genç bir gelin, Obika gibi yakışıklı bir *ugonachomma* karşısında nasıl tereddüde kapılabilir?"

"Ah dostum, bırak bunları," dedi yarı sarhoş adam. "Belki de penisinin boyunu beğenmemiştir."

"Ama daha onu hiç görmedi," dedi Obika.

"Sanki dünkü çocuklarla konuşuyorsun! Görmemişmiş!"

Az sonra büyük *İkolo*'nun sesi duyuldu. Umuaro'nun altı köyünü en eskisinden başlayarak teker teker saydı: Umunneora, Umuagu, Umuezeani, Umuogwugwu, Umuisiuzo ve Umuachala. Her köyün ismi çalındığında pazar yerinden muazzam bağırışlar yükseldi. Ardından bu kez de en yeni köyden başlayarak saydı. Bu arada insanlar Baş Rahip gelmeden önce içkilerini bitirmek için acele etmeye başladılar.

İkolo artık hiç durmadan çalınıyordu, arada bir Nwaka, Nwosisi, İgboneme ve Uduezue gibi Umuarolu önemli adamların isimlerini sıralıyordu. Fakat çoğunlukla köylerin ve tanrılarının isimlerini söylüyordu. Sonunda bütün Umuaro'nun tanrısı olan Ulu'yu selamlamak için yatıştı.

Obiozo Ezikolo artık yaşlı bir adam olmasına rağmen bütün davulların kralı olarak nam saldığı ustalığı hâlâ rakipsizdi. Uzun yıllar önce genç bir adamken, altı köy, savaş zamanlarında soydaşlarının yüreklerini böylesine coşturan bu büyük sanatından dolayı ona *ozo* unvanı vermeye karar vermişlerdi. Şimdi ilerlemiş yaşında, bu şekilde çalabilecek güce sahip olması gerçekten de mucizeydi. İkolo'ya tırmanmak bile onun

yarı yaşındaki bir adam için büyük bir başarı sayılırdı. Şimdi yeterince yakında duranlar, davulun etrafını sarmış, kafalarını yukarı kaldırmış, yaşlı davulcuyu hayranlıkla seyrediyorlardı. Onu yakından tanıyan bir adam sesini yükselterek onu selamladı. Davulcu da bağırarak ona karşılık verdi: "Yaşlı bir kadın, sıra, bildiği dansa geldiğinde asla yaşlı değildir," dedi. Bunun üzerine kalabalık kahkahayla güldü.

İkolo çok eskiden, devasa bir iroko ağacı oyularak yapılmıştı. Tam da ağacın kesilip devrildiği yerde yapmışlardı. İkolo, Ulu kadar eskiydi. Ağacın kesilmesi ve gövdesinin oyulup davul yapılması emrini veren Ulu'ydu. O zamandan beri güneşte ve yağmurda aynı yerde durmaya devam ediyordu. Gövdesine oymalarla insan ve piton figürleri işlenmişti, bir tarafı oyularak küçük basamaklar yapılmıştı. Bu merdiven olmadan davulcunun tepesine tırmanıp çalması mümkün değildi. İkolo savaş için çalındığında, geçmiş savaşlarda kazanılan kafataslarıyla süslenirdi. Fakat şimdi barış zamanıydı.

O sırada Ulu'nun mabedinde büyük bir *ogene* üç kez arka arkaya çalındı. İkolo bunu devam ettirip tanrıya bitmek tükenmez bir övgü seli yağdırdı. Aynı anda Ezeulu'nun yardımcıları pazar alanının ortasını boşaltmaya başladılar. Her birinin elinde palmiye yaprağından bir kırbaç olmasına rağmen epeyce güçlük çektiler. Kalabalık çok heyecanlıydı. Ancak bir arbededen sonra pazar yerinin ortasında küçük bir alanı boşaltmayı başardılar. Buradan herkesi kalın bir halka oluşturacak şekilde geri gitmeye zorlayana dek hararetle kırbaçlarını salladılar. En büyük güçlüğü ön taraftaki yerlerini koruyabilmek için balkabağı yapraklı kadınlar çıkardılar. Erkeklerin o kadar yakında olmalarına gerek yoktu, onlar da halkanın dışına sıralandılar.

Ogene tekrar çaldı. İkolo, Başrahibi selamlamaya başladı. Kadınlar öldüren ve esirgeyen tanrıya, Ulu'ya dualar mırıldanarak yapraklarını yüzlerinin hizasında iki yana salladılar.

Ezeulu'nun gelişi güçlü haykırışlarla karşılandı. Bu ses, bü-

tün komşu köylerden duyulmuş olmalıydı. Ezeulu ileri doğru koştu, aniden durdu, İkolo'ya baktı ve, "Konuşmaya devam et," dedi. "Ezeulu söylediklerini duyuyor." Sonra öne doğru eğildi, üç dört adım dans etti ve tekrar doğruldu.

Belinden dizine dek inen tütsülenmiş rafya etekliği giymişti. Vücudunun sol yarısı -alnından ayağına kadar- beyaz tebeşirle boyanmıştı. Başının etrafına deri bir kuşak sarılmıştı, bunun altına arka tarafa dönük duran bir kartal tüyü sıkıştırılmıştı. Sağ elinde Umuaro'nun tüm yetki asalarının anası olan *Nne Ofo*, sol elindeyse sivri ucunu toprağa ne zaman saplasa bir süre titrek bir tıngırtı çıkartan uzun demir bir sopa vardı. Her seferinde duraksayarak birkaç uzun adım attı. Sonra boşlukta bir arkadaşını görmüşçesine tekrar ileri doğru koştu, kolunu uzatıp asasını sağa sola salladı. Yeterince yakında olanlar, Ezeulu'nun asasının kimsenin görmediği bir başka asaya çarparken çıkardığı sesi işittiler. Bunun üzerine rahibin ve onun etrafındaki görünmeyen varlıkların önündeki çok sayıda kişi korkuyla kaçıştı.

Ezeulu pazar yerinin merkezine doğru ilerlerken Ulu'nun İlk Gelişi'ni canlandırdı ve o dört Günün her birinin yoluna ne engeller çıkardığını anlattı:

"O zaman, kertenkeleler hâlâ birer ikişer gezerken bütün halk toplandı ve yeni tanrılarını taşımam için beni seçtiler. Onlara dedim ki:

'Ben kimim ki çıplak kafamda bu ateşi taşıyayım? Anüsünün küçük olduğunu bilen bir adam udala çekirdeği yutmaz.'

Onlar bana şöyle dediler:

'Korkma. Çocuğu fare yakalamaya gönderen adam elini yıkaması için ona su da verecektir.'

Ben de 'Peki, öyle olsun' dedim.

Böylece işe koyulduk. O gün Eke'ydi, Oye ve Afo'ya dek çalıştık. Nkwo şafağı gelip güneş adağını taşıyınca Alusi'm ve ar-

kamdaki halkla birlikte bu yolculuğa çıktım. Sağımda bir adam flüt çaldı, solumda bir başkası ona karşılık verdi. Arkamdan gelen halkın sert adımları bana güç verdi. Derken birdenbire yüzüme bir şey sıçradı. Bir tarafta yağmur yağıyordu, diğer taraf kuruydu. Tekrar bakınca onun Eke olduğunu gördüm.

Ona 'Sen misin Eke?' dedim.

'Benim, Eke, güçlü bir adama dişleriyle toprağı ısırtan' dedi.

Bir tavuk yumurtası çıkartıp ona verdim. Yumurtayı aldı, yedi ve bana yol verdi. Devam ettik, nehirler ve ormanlardan geçtik. Sonra karşıma üstünden duman tüten bir çalılık çıktı; iki adam baş aşağı güreşiyorlardı. Peşimden gelenler bunu görür görmez koşarak kaçtılar. Tekrar bakınca onun Oye olduğunu gördüm.

Ona dedim ki: 'Yoluma çıkan sen misin Oye?'

'Benim, Oye, diğerinden önce yemek pişirmeye başladığı için daha fazla kırık kabı olan' dedi.

Beyaz bir horoz çıkarıp ona verdim. Horozu aldı ve bana yol verdi. Tarlalardan, vahşi doğadan geçerek yoluma devam ettim. Derken başımın vücuduma göre çok ağır olduğunu hissettim. Dikkatle bakınca onun Afo olduğunu gördüm.

'Sen misin Afo?' dedim.

'Benim, Afo, tuzlanamayan büyük nehir' dedi.

'Ben Ezeulu'yum, bir cüzamlıdan daha korkunç olan kamburum' dedim.

Afo omuzlarını silkti ve 'Geç' dedi, 'senin özün benimkinden daha kötü'.

Böylece geçtim; güneş geldi, beni yaktı. Yağmur geldi, beni sırılsıklam etti. Derken Nkwo ile karşılaştım. Soluna baktım, yaşlı, yorgun kadının tepede tuhaf adımlarla dans ettiğini gördüm. Sağ tarafa baktım, bir atla bir koç gördüm. Atı kestim, koçla bıçağımı temizledim, böylece bu kötülüğü ortadan kaldırdım."

Bu arada Ezeulu, pazar alanının merkezine gelmişti. Demir sopayı toprağa saplayıp bir süre titremeye bıraktı, o sırada

rahip çıktığından beri bir an bile ara vermeden çalınmış olan İkolo'ya doğru dans ederek birkaç adım daha attı. Kadınların hepsi balkabağı yapraklarını yüzlerinin önünde sallamaya başladı.

Ezeulu gözlerini bütün Umuarolu erkek ve kadınlar üzerinde tekrar gezdirdi, fakat özel olarak hiç kimseyi görmedi. Sonra sopasını topraktan çıkardı; sol elinde bu sopa, sağ elinde *Ofoların Anası*'yla ileri doğru sıçradı ve pazar alanında koşmaya başladı. Kadınların hepsi uzun, heyecanlı çığlıklar attılar. Ön sıra için yeniden itişip kakışma yaşandı. Başrahip hızla koşarken yanından geçtiği kadınlar, yapraklarını başlarının etrafında sallayarak döndürdükten sonra ona fırlattılar. Sanki devasa boyutta binlerce uçan böcek bir anda üstüne akın etmiş gibiydi.

Ön sıraya gelene dek ite kaka ilerlemiş olan Ugoye, Başrahip halkada kendisinin bulunduğu tarafa yaklaşırken duasını arka arkaya mırıldandı:

> *"Öldüren ve esirgeyen büyük Ulu, evimi bütün pisliklerden arındırman için sana yalvarıyorum. Eğer onu ağzımla söylemiş, gözlerimle görmüş, kulaklarımla duymuş ya da ayaklarımla üstüne basmışsam veya çocuklarım, arkadaşlarım ve akrabalarım aracılığıyla gelmişse bu yaprakların peşinden gitsin."*

Küçük demeti başının etrafında sallayarak çevirdikten sonra başrahip yanından koşarak geçerken bütün gücüyle ona doğru fırlattı.

Altı yardımcısı rahibin hemen arkasından koşuyordu. Arada bir, içlerinden biri hızla eğilip yerden rastgele bir demet aldıktan sonra koşmaya devam ediyordu. İkolo davulu, Başrahibin koşuşu boyunca, özellikle de son aşamasında, pazar alanında tam bir daire çizdikten sonra peşinde yardımcılarıyla giderek artan bir hızla tapınağının mabedine koşarken kendinden geçmişçesine çalmaya başladı. Onlar gözden kaybolur kaybolmaz İkolo son bir KOME'yle aniden sustu. Gitgide yük-

selerek bütün pazar alanını etkisi altına almış ve âdeta nefesini gitgide yukarılara üflemiş olan tansiyon, davulun bu son ritmiyle patlayarak aşağılara derin ve muazzam bir nefes salmış gibiydi. Fakat bu rahatlama anı çok kısa sürdü. Kalabalık, Başrahiplerinin mabedinde güvende olduğu, Umuaro'nun günahlarına galip geldiği ve şimdi onları altı yaprak demetiyle toprağın derinliklerine gömmekte olduğu bilgisiyle kendisini hızla yeniden coşturdu.

Sanki birisi onlara işaret vermişçesine bütün Umuneoralı kadınlar daireden birdenbire çıkıp ayaklarını yere sertçe vurarak pazar yerinin etrafında koşmaya başladılar. İlk başta gelişigüzel yapılırken, çok geçmeden, herkes tam bir birlik içinde ayağını yere vurdu. Ayaklarının altından muazzam bir toz bulutu kalktı. Bu ritme yalnızca, ayakları yaşlılıktan veya fildişinden ağırlaşmış olanlar katılmadı. Kadınlar alanda turlarını tamamladıktan sonra tekrar ayakta duran kalabalığa katıldılar. Ardından Umuagulu kadınlar devasa halkanın dört bir yanından öne doğru fırlayıp kendi turlarını koştular. Diğerleri el çırparak onları beklediler, hiç kimse sırası gelmeden koşmaya kalkışmadı. Altı köyün kadınları koşularını tamamlayana dek, her tarafa kalın bir tabaka halinde yayılmış olan balkabağı yaprakları tozun içinde çiğnenip paramparça oldular.

Koşma faslı biter bitmez, kalabalık yine arkadaşlar veya akrabalardan oluşan küçük gruplara bölündü. Akueke en son Umuezeanili diğer kadınlarla birlikte koşarken gördüğü ablası Adeze'yi aradı. Fazla aramasına gerek kalmadı çünkü Adeze her türlü kalabalıkta kolayca fark edilirdi. Uzun boylu ve bronz tenliydi, erkek olmuş olsaydı babasına Obika'dan bile daha fazla benzerdi.

"Herhalde eve gittin diye düşünmüştüm," dedi Adeze. "Matefi'yi az önce gördüm, seni hiç görmediğini söyledi."

"Beni nasıl görebilirdi? Onun görebileceği kadar büyük değilim."

"Siz ikiniz yine tartıştınız mı? Yüzünden böyle bir şey okudum sanki. Bu defa ona ne yaptın?"

"Abla, Matefi'yle onun derdini bir kenara bırakıp daha güzel şeylerden bahsedelim."

O sırada Ugoye gelip onlara katıldı.

"Deminden beri bütün pazarda ikinizi arıyorum," diyerek *Kocamın Annesi* dediği Adeze'ye sarıldı.

"Çocuklar nasıl?" diye sordu Adeze. "Onlara piton yemeyi öğrettiğin doğru mu?"

"Bunun komik olduğunu mu sanıyorsun?" diye sordu Ugoye, son derece incinmiş bir sesle. "Bütün Umuaro'da gelip neler olduğunu sormaya gerek duymayan tek kişi olmana şaşmamak lazım."

"Bir şey mi oldu ki? Kimse bana anlatmadı. Yangın mı çıktı, yoksa birisi mi öldü?"

"Sen Adeze'yi boşver Ugoye," dedi kardeşi. "O, babasından da kötü."

"Leopar soyundan gelenin leopardan farklı olacağını mı sanıyordun?"

Kimse cevap vermedi.

"Bana kızma Ugoye. Her şeyi duydum. Ama düşmanlarımız ve bizi çekemeyenler, ne yapacağımızı şaşırmış bir halde sağa sola koşuştuğumuzu görmeyi bekliyorlar. Adeze onlara bu tatmini vermeyecek. Şu deli kadın, ailesi Umuaro'da her türlü iğrençliği yapmış olan Akueni Nwosisi, koşarak yanıma gelip bana acıdığını göstermeye kalktı. Ben de ona sandığa piton koyanın, evinin arkasında dişi keçiyle ilişkiye giren akrabasına yeğ tutulup tutulmayacağını sordum."

Ugoye ve Akueke kahkahayla güldüler. Agresif kardeşlerinin bu soruyu soruşunu rahatça gözlerinde canlandırabiliyorlardı.

"Bizimle geliyor musun?" diye sordu Akueke.

"Evet, çocukları görmem lazım. Ayrıca belki Ugoye ve

Matefi'ye biraz para cezası veririm. Korkarım babama isteksizce bakıyorlar."

"Lütfen kocacığım, yalvarırım," diye bağırdı Ugoye, korkuyormuş gibi dalga geçerek. "Elimden geleni yapıyorum. Asıl baban bana kötü davranıyor." Sonra birden ciddileşerek, "Onunla konuştuğunda, bu yaşta antilop gibi koşmasına gerek var mı diye sor. Geçen yıl törenden sonra günlerce ayağa kalkamadı."

"Bilmiyor musun," dedi Akueke. Yakınlarda bir adam var mı diye gizlice arkasına bakarak, sonra kimse olmadığı halde yine de sesini alçaltarak devam etti: "Gençliğinde Ogbazulobodo olarak koştuğunu bilmiyor musun? Şimdi Obika'nın yaptığı gibi."

"Zaten onu sizler, özellikle de ikiniz yoldan çıkarıyorsunuz. Bugünkü bütün genç erkeklerden daha güçlü olduğunu düşünmek hoşuna gidiyor ve sizler de onu kışkırtıyorsunuz. O benim babam olsaydı, ona gerçeği söylerdim."

"O senin kocan değil mi?" dedi Adeze. "Yarın ölürse ocağın yanında, küllerin içinde yedi pazar boyunca oturacak olan sen değil misin? Bir yıl boyunca yas giysisi giyecek olan sen misin, ben miyim?"

Akueke konuyu değiştirerek, "Size ne diyecektim..." dedi. "Kocamla akrabaları geçen gün buraya geldiler."

"Ne diye gelmişler?"

"Ne diye geleceklerdi?"

"Desene beklemekten yorulmuşlar, çalılığın küçük hayvanları. Palmiye şarabı götürüp onlara yalvarman için seni beklediklerini sanıyordum."

"Kocamın akrabaları hakkında kötü konuşma, yoksa kavga ederiz," dedi Akueke, kızmış gibi yaparak.

"Lütfen beni affet. Seninle onun birden yine palmiye yağıyla tuz olduğunuzu bilmiyordum. Ona ne zaman dönüyorsun?"

"Bir pazar haftası sonra, gelecek Oye."

8.

Bay Wright'ın yaptırdığı, Okperi ile düşmanı Umuaro'yu birleştirecek yeni yol artık son aşamasına gelmişti. Yine de çalıştırdığı ücretli ekibe bırakılırsa yağmurlu mevsim başlamadan önce bitmeyecekti. Ekibin sayısını artırmayı düşünmüştü ama Yüzbaşı Winterbottom herhangi bir artışa onay vermek şöyle dursun, şimdi ciddi bir tasarrufa girmeyi planladığını, çünkü bu mali yıl için Sermaye İşleri'nin belirlediği bütçenin zaten çoktan aşıldığını söyledi. Bunun üzerine Bay Wright'ın aklına işçilerin ücretini günde üç peni'den mesela iki peni'ye düşürmek gibi gelişigüzel, yarı ciddi bir fikir geldi. Fakat bu da iş gücünü önemli ölçüde artırmayacaktı. Hattâ Bay Wright'ın içi, adamlara bu denli cimri davranmaya elverse bile ücretlerini yarıya indirmek dahi istenen sonucu sağlamayacaktı. Bu ekibe gerçekten de çok bağlanmıştı; artık liderlerini de ismen tanıyordu. Tabii çoğu, son derece uyuşuktu ve yalnızca sert muameleye karşılık veriyordu. Ama onlara bir kez alışınca onları oldukça eğlenceli bulabilirdiniz. Evcil köpekler kadar sadıktılar ve doğaçlama şarkı söyleme yetenekleri inanılmazdı. İşteki ilk günlerinde kayıtları yapılırken ne kadar ücret alacakları söylenir söylenmez, anında bir iş şarkısı uydurmuşlardı. Liderleri, "*Lebula toro toro*," diyerek şarkı söylemiş, diğerlerinin tümü de bıçaklarını veya çapalarını sallayarak, "*Günde*," diye cevap vermişlerdi. Bu son derece etkili bir iş şarkısıydı, daha sonra bunu günlerce söylemişlerdi:

"*Lebula toro toro*
Günde
Lebula toro toro
Günde"

Üstelik İngilizce de söylemişlerdi!

Her neyse, sonuçta yolu Haziran'dan önce bitirip bu berbat yerden bir an önce kurtulacaksa geriye yalnızca tek bir seçenek kalıyordu: ücretsiz işçi çalıştırması gerekiyordu. Bunun için izin istedi. Yüzbaşı Winterbottom enine boyuna düşündükten sonra onayladı. Bunu bildiren yazısında, Yönetim'in politikası gereği bu metoda yalnızca istisnai koşullarda başvurulabileceğini vurguladı. Yerlilerin 'İşçiler, ücretle çalıştırılmaya değerdir' özdeyişine istisna olamayacağını belirtti.

Sırf bu cevabı almak için Bayındırlık Bakanlığı'nın Yol Çalışması Kampı'ndan Hükümet Tepesi'ne yaklaşık beş mil yol giden Bay Wright, yazıya şöyle bir göz gezdirdikten sonra buruşturup haki şortunun cebine koydu. Tüm pratik insanlar gibi idarenin gereksiz bürokrasisine pek saygısı yoktu.

Umuaro'nun liderlerine beyaz adamın yeni, geniş yolu için gereken işçileri sağlamaları söylenince bir toplantı yaptılar ve yetişkin erkekliğe kabul edilen son iki yaş grubunun hizmetini sunmaya karar verdiler. Bunlardan biri, kendisini Otakagu olarak adlandıran yaş grubuydu; onun altındakinin lakabı ise Omumawa'ydı.

Bu iki grup birbirleriyle asla geçinemezdi. Arka arkaya doğmuş, sürekli tartışan iki kardeş gibilerdi. Denildiğine göre reşit olunca kendilerine "Leopar Gibi Öldürücü" ismini veren yaşça daha büyük gruptakiler, kardeşlerini öyle küçümsüyorlardı ki iki yıl sonra reşit olma sıraları geldiğinde onlara Omumawa ismini takmışlardı. Bunun anlamı, bacaklarının arasına bağladıkları erkek kumaşının küçük çocukların penislerini gizlemek için bir hile olduğuydu. İyi bir espriydi, bu yüzden de yeni grubun kendisine daha uygun bir isim takma girişimini baltalamıştı. Bundan ötürü Otakagu'ya karşı büyük bir kin besliyorlardı. İki grubun aynı toplantıya katılması çoğu zaman ateş ve barutun buluşması gibiydi. Dolayısıyla olabildiğince ayrı yolları kullanıyorlardı. Beyaz adamın yeni yol meselesinde

de aynı şey olmuştu. Bay Wright'ın talep ettiği, haftada yalnızca iki gün çalışılmasıydı. Böylece iki yaş grubunun Eke günlerinde dönüşümlü olarak ayrı ayrı çalışmasına karar verildi. Bu günlerde beyaz adam düzenli ve becerikli bir ekibe dönüştürdüğü ücretli işçilere, Umuaro'nun ücretsiz ve disiplinsiz çalışan kalabalığını denetleme görevini verdi.

Marangoz Moses Unachukwu, beyaz adamın diline aşina olduğundan dolayı iki yaş grubundan da epeyce yaşlı olmasına rağmen onları organize etmeye ve beyaz adamın sözlerini onlara çevirmeye talip oldu. Başta Bay Wright, kibirli tüm yerlilere hissettiği gibi ona da güvenmekte tereddüt etti. Fakat çok geçmeden oldukça faydalı olduğunu gördü; hattâ şimdi, yol bittiği zaman ona ufak bir ödül vermeyi bile düşünüyordu. Bu süre zarfında Unachukwu'nun Umuaro'daki namı da daha önce eşi benzeri görülmemiş bir seviyeye ulaştı. Nitekim beyaz adamın dilini konuştuğunu iddia etmek başka şeydi, bunu gerçekten yaparken görülmek başkaydı. Haber altı köyün her yerine yayılmıştı. Ezeulu'nun tek üzüntüsü bu prestiji Umunneoralı bir adamın yakalamasıydı. Ama çok yakında oğlunun da aynı itibarı, hattâ daha büyüğünü kazanacağını düşündü.

Balkabağı Yaprağı Festivali'nin ertesi günü yeni yolda çalışma sırası Otakagu yaş grubundaydı. Ezeulu'nun ikinci oğlu Obika ve arkadaşı Ofoedu bu yaş grubundandı. Ama önceki gün öyle çok palmiye şarabı içmişlerdi ki diğer herkes işe gitmek için evden çıkarken onlar hâlâ uyuyorlardı. Eve neredeyse gün doğarken sendeleyerek gelmiş olan Obika, annesi ve kız kardeşinin onu uyandırma çabalarına karşı koydu.

Festival günü Obika ve Ofoedu pazar alanında üç adamla içerlerken adamlardan biri onlara meydan okumuştu. Konu bir şekilde, iyi bir içicinin kendini kaybetmeden içebileceği palmiye şarabı miktarına gelmişti.

Adamlardan biri, "Bu, palmiye ağacına ve özütçüye bağlı," dedi.

"Evet," dedi arkadaşı Maduka. "Ağaca ve onu özütleyen adama bağlı."

"Öyle değil. Onu içen adama bağlı. Umuaro'daki istediğiniz ağacı ve özütçüyü getirebilirsiniz," dedi Ofoedu, "karnım dolana dek içerim, yine de eve ayık gözlerle giderim."

Obika arkadaşını destekledi. "Bazı ağaçların diğerlerinden daha güçlü ve bazı özütçülerin de daha iyi olduğu doğrudur ama iyi bir içici ikisinin de hakkından gelir."

"Köyümdeki Okposalebo dedikleri palmiye ağacını hiç işittiniz mi?"

Obika ve Ofoedu hayır dediler.

"Okposalebo'yu hiç duymamış olan ve hâlâ iyi içici olduğunu iddia eden, kendisini kandırır."

"Maduka'nın söylediği çok doğru," dedi diğeri. "Bu ağacın şarabı pazarda asla satılmaz ve hiç kimse üç boynuz dolusu içtikten sonra evinin yolunu bulamaz."

"Bu Okposalebo çok yaşlı bir ağaçtır. Ona 'Akraba Ayıran' derler, çünkü iki kardeş bu ağacın şarabından iki boynuz dolusu içtikten sonra yabancılar gibi dövüşürler."

"Bize başka bir hikâye anlatın," dedi Obika, boynuzunu doldururken. "Özütçü şarabına ilaç katarsa o başka, ama ağacın verdiği sıvıdan bahsediyorsanız bize başka bir hikâye anlatın derim."

İşte o zaman Maduka meydan okudu. "Fazla konuşmak faydalı değildir," dedi. "Bahsettiğimiz palmiye şarabı uzaktaki nehir bölgesinde değil, burada, Umuaro'da. Şimdi kalkıp Nwokafo'nun evine gidelim ve bize bu ağacın şarabından bir testi vermesini söyleyelim. Çok pahalıdır –testisi *ego-nese* olabilir- ama parasını ben öderim. İkinizden her biri üç boynuz içtikten sonra eve gidebilirse zararımı kabullenirim. Ama gidemezseniz ayılır ayılmaz bana *ego-neli* vereceksiniz."

Sonunda Maduka'nın dediği gibi oldu. İki kibirli, oturdukları yerde sızıp kaldılar. Gece olunca Maduka onları orada bı-

rakıp yatmaya gitti. Fakat gece boyunca iki kez yanlarına gidip baktı. Adamlar hâlâ horluyorlardı. Sabahleyin uyandığında gitmişlerdi. Keşke onları giderlerken görebilseydim diye düşündü. Belki ilerde kendilerinden daha iyi olanlar, palmiye şarabı hakkında konuşurken bir daha ağızlarını bu kadar büyük açmazlardı.

Ofoedu, Obika kadar çuvallamışa benzemiyordu. Uyanıp güneşin çoktan doğduğunu görünce Obika'yı çağırmak için koşarak Ezeulu'nun evine gitti. Fakat bağırarak seslenmelerine ve sarsmalarına rağmen Obika'da hiçbir uyanma belirtisi olmadı. Ancak Ofoedu üstüne bir testi soğuk su dökünce uyanabildi. Sonra ikisi yeni yolda çalışmak için yaş gruplarına katılmak üzere yola koyuldular. Gündüz vakti dışarı çıkarılmış bir çift Gece Maskesi gibiydiler.

Festivalde kendisini fazlasıyla yorduğundan bitkin bir halde *obi*'sinde yatan Ezeulu evin içindeki gürültüyle uyandı. Nwafo'ya velvelenin sebebini sorunca Obika'yı uyandırmaya çalıştıklarını öğrendi. Başka bir şey demeyip yalnızca dişlerini gıcırdattı. Genç adamın tavırları, babasının başında ağır bir yük gibiydi. Birkaç gün içinde Obika'nın gelini gelecekti. Annesi hastalanmamış olsaydı zaten çoktan gelmişti. Geldiği zaman karşısında nasıl bir koca bulacaktı! Palmiye şarabıyla ceset gibi olduğu için geceleri evini koruyamayacak bir adam mı? Böyle bir kocanın erkekliği neredeydi? Gece vakti yağmacılar kapısına dayansa karısını koruyamayan bir adamda mı? Sabahları kadınların zoruyla uyanan bir adamda mı? *Tufia!* diye tükürdü yaşlı rahip. Tiksintisini daha fazla içinde tutamadı.

Ezeulu detayları sormadığı halde, bir şey anlatılmasına gerek duymadan bu son olayın arkasında Ofoedu'nun olduğundan emindi. Bu Ofoedu denen adamın tüm bedeninde zerre kadar insaniyet barındırmadığını defalarca söylemişti. Sahte bir yangın alarmıyla herkesi babasının evine koşturmasının üzerinden daha iki yıl bile geçmemişti. Bu yüzden zengin bir

adam olmayan babası ceza olarak bir keçi vermek zorunda kalmıştı. Ezeulu, Obika'ya hayatında iyi şeyler yapmak isteyen bir insan için böyle bir adamın uygun bir arkadaş olmadığını defalarca anlatmıştı. Ama Obika ona hiç kulak asmamıştı. Bugün ise çürümüş palmiye cevizi ile kırık bir havan arasında seçim yapmak ne kadar zorsa, ikisi arasında da aynı şey geçerliydi.

İki arkadaş yaş gruplarına katılmak üzere yola çıktıklarında önce sessizlik içinde yürüdüler. Obika sanki başı bütün gece üstüne yağan çiyden uyuşmuşçasına tepesinde tuhaf bir boşluk hissediyordu. Ama yürümek şimdiden iyi gelmiş gibiydi; başının kendisine ait olduğu hissi yavaş yavaş dönmeye başlamıştı.

Eski, dar patikada yürürlerken bir kez daha döndüklerinde, az ileride, yeni yolun başlangıcı olan geniş bir açıklıkla karşılaştılar. Sanki kesif bir gecenin ardından gündüz gibi belirmişti.

"Maduka'nın bize verdiği o şey hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu Ofoedu. Dünkü olayın bahsi daha ilk kez açılıyordu. Obika cevap vermedi. Yalnızca rahatlamayla inleme arası bir ses çıkardı.

"O yalnızca palmiye şarabı değildi," dedi Ofoedu. "İçine güçlü otlar koymuşlar. Şimdi düşününce böyle tehlikeli bir adamın evine gitmemiz çok aptalca geliyor. Hatırlıyor musun, kendisi bir boynuz bile içmedi."

Obika yine bir şey demedi.

"Ona *ego-neli*'sini vermeyeceğim."

"Zaten gerçekten ödeyeceğini hiç düşünmüş müydün?" Obika şaşırmış görünüyordu. "Ben dün dediğimiz her şeyi palmiye şarabının onuruna söylenmiş sözler olarak sayıyorum."

Artık yeni yolun yapılmış kısmına gelmişlerdi. İnsanda boş bir keçi derisi çantadaki bir mısır tanesi gibi kaybolmuşluk hissi uyandırıyordu. Obika bıçağını sol elinden sağ eline, çapasını da sağ elinden sol eline aldı. Bu açıkta kalma ve savunmasızlık hissi onu alarma geçirmişti.

Yeni yol, bir nehre veya pazara yönelmediğinden Ofoedu ve Obika fazla kimseyle karşılaşmadılar; yalnızca arada bir, ağır odun yükü taşıyan birkaç kadına rastladılar.

"Bu duyduğum şey de ne?" diye sordu Obika. O sırada Onyekulum denilen gece ruhlarının, hasattan sonraki rahat mevsimde, şarkı ve dedikoduyla dolu yolculuklarının başlangıç noktası olan eski ve bakımsız *egbu* ağacına yaklaşıyorlardı.

"Ben de şimdi sana soracaktım. Cenaze şarkısına benziyor."

Çalışma alanına yaklaştıkça artık hiç şüpheleri kalmadı. Bu gerçekten de ölü, cenaze ormanına götürülürken söylenen bir ağıttı:

"Bak! Bir piton!
Bak! Bir piton!
Evet, yolun karşısında duruyor."

İki adam şarkıyı şimdi tanıdılar, söyleyenlerin de kendi yaş gruplarındaki adamlar olduğunu fark ettiler. Bunun üzerine kahkahayla gülmeye başladılar. Birisi eski şarkıda yeni ve saygısızca bir değişiklik yapmış ve onu yarı bildik, yarı yabancı ve eğlenceli bir iş şarkısına dönüştürmüştü. Ofoedu bunda Nweke Ukpaka'nın parmağı olduğundan emindi; adamın böyle muzip bir mizacı vardı.

Obika ve arkadaşının gelişi, işçilerde ani bir değişiklik yarattı. Şarkıları ve bununla birlikte ağaç gövdelerine saplanan çok sayıda bıçağın sesi birden kesildi. Temizlenmiş kısımları çapayla düzlemek için eğilmiş olanlar, kırmızı toprakla kaplanmış ayakları hâlâ birbirinden ayrık bir halde doğruldular.

Nweke Ukpaka sesini yükselterek, "Kwo Kwo Kwo Kwo Kwo!" diye bağırdı. Bütün adamlar, "Kwooooh oh!" diyerek karşılık verdiler ve hediye kabul eden kadınların bu taklidine hep birlikte kahkahayla güldüler.

Bay Wright'ın öfkesi birden tehlikeli bir biçimde tepesine çıktı. Sağ elindeki kamçıyı daha sıkı kavrayarak diğer elini tehditkâr bir havayla kalçasına dayadı. Beyaz şapkası onu

olduğundan da bodur gösteriyordu. Moses Unachukwu ona heyecanla bir şeyler söylüyordu, ama dinliyormuş gibi görünmüyordu. Gözünü ayırmadan, sert bakışlarla, geç gelen bu iki adama bakıyordu. Gözleri, Moses'a gitgide daha da küçülüyormuş gibi görünüyordu. Diğerleri ne olacak diye merak içindeydiler. Beyaz adam yanında sürekli kırbaç taşısa da onu nadiren kullanırdı, kullandığı zaman da yarı-şaka yapıyormuş gibi görünürdü. Fakat bu sabah sol tarafından kalkmış olmalıydı. Yüzü öfkeden âdeta dumanlar çıkarıyordu.

Obika adamın bu halini görünce daha bir çalımla yürümeye başladı. Bu, diğerlerini daha da güldürdü. Bay Wright'ın yanından geçmek üzereydi ki adam öfkesine artık hakim olamayıp kırbacıyla birden üstüne saldırdı. Şimşek hızıyla çakan ikinci darbe, Obika'nın kulağının yanına geldi ve onu öfkeden çıldırttı. Bıçağını ve çapasını fırlatıp o da adama saldırdı. Moses Unachukwu iki adamın arasına atıldı. Aynı anda Bay Wright'ın iki yardımcısı da hızla fırlayıp Obika'yı tuttular. Bay Wright, Obika'nın çıplak sırtına yarım düzine kamçı darbesi daha indirdi. Obika hiç mücadele etmedi; boğazı kesilmeden önce cenaze dansçılarının darbelerini ses çıkarmadan kabullenmek durumunda kalan kurbanlık koç gibi yalnızca titredi. Ofoedu da titredi, hayatında ilk defa gözünün önünde yaşanan bir kavgayı seyretmekten başka hiçbir şey yapamıyordu.

"Sen deli misin de beyaz bir adama saldırıyorsun?" diye bağırdı Moses Unachukwu şaşkınlıkla. "Zaten babanın evinde hiç kimsenin aklının başında olmadığını duymuştum."

Unachukwu'nun söylediği şeyde Umuachala ile Umunneora arasındaki düşmanlığın kokusunu almış olan Obika'nın köyünden başka bir adam, "Böyle derken neyi kastediyorsun?" diye sordu.

O ana dek, olan biteni sessizce seyreden kalabalık, paldır küldür tartışmaya dahil oldu ve çok geçmeden dört bir yandan yüksek sesle savrulan tehditler duyuldu; herkes birbirinin yü-

züne parmaklarını sallamaya başladı. Yeni, daha önce örneği görülmemiş bir olayla uğraşmaktansa eski bir tartışmaya kapılmak çok daha kolay göründü.

"Kapayın çenenizi siyah maymunlar ve işinizin başına dönün!" Bay Wright'ın kulak tırmalayıcı ama aynı zamanda uzaktan duyulabilecek denli güçlü bir sesi vardı. Derhal ateşkes sağlandı. Uanchukwu'ya dönüp, "Söyle onlara, daha fazla tembelliğe göz yummayacağım," dedi.

Uanchukwu dediğini tercüme etti.

"Söyle onlara, bu lanet olasıca iş Haziran'a kadar bitmek zorunda."

"Beyaz adam bu işi vaktinde bitirmezseniz ne tür bir adam olduğunu öğreneceğinizi söylüyor."

"Artık gecikme yok."

"Pardin?"

"Pardon ne? Basit İngilizceyi anlayamıyor musun? Artık geç gelmek yok diyorum."

"Aha. Herkesin çok çalışması ve tüm bu bok yemelere bir son vermesi gerektiğini söylüyor."

"Beyaz adamın cevaplamasını istediğim bir sorum var." Bunu söyleyen Nweke Ukpaka'ydı.

"Ne diyor?"

Unachukwu tereddütle kafasını kaşıdı. "Bu edem efendiye soru sormek istiyor."

"Soru yok."

"Evet efendim." Sonra Nweke'ye döndü. "Beyaz adam bu sabah evinden senin sorularına cevap vermek için çıkmadığını söylüyor."

Bunun üzerine kalabalık homurdandı. Wright bağırarak, derhal işe koyulmazlarsa ciddi şekilde cezalandırılacaklarını söyledi. Bunu tercüme etmeye gerek yoktu, adamın ne dediği son derece açıktı.

Yine ağaç gövdelerine saplanan bıçakların sesi duyuldu. Ça-

palarla çalışanlar tekrar yere eğildiler. Ama bir yandan çalışırken aralarında anlaşıp toplantı yapmayı kararlaştırdılar.

Toplantıdan doğru düzgün bir sonuç çıkmadı. İlk anlaşmazlık Moses Unachukwu'nun toplantıdaki varlığıyla ilgiliydi. Büyük oranda Umuachala köyünden çok sayıda kişi, başka bir yaş grubundan olan bir adamın toplantılarına ne diye katıldığını anlayamadıklarını söylediler. Diğerleri de bu toplantının özellikle beyaz adamı tartışmak için yapıldığını, bu yüzden de bu beyaz adamların usullerini bilen tek soydaşlarını dışlamanın aptallık olacağını söylediler. Bu noktada Ofoedu ayağa kalktı ve herkesi şaşırtarak Moses'ın kalmasını isteyenlere katıldı.

"Ama benim nedenim farklı," dedi. "Hepimizin önünde beyaz adama Obika'nın ailesi hakkında ne dediğini söylemesini istiyorum. Ayrıca yine hepimizin önünde beyaz adamı, arkadaşımızı kırbaçlaması için kışkırttığı doğru mu değil mi söylemesini istiyorum. Bize bu cevapları verdikten sonra gidebilir. Bana neden gitmesi gerektiğini soracaksınız. Anlatayım. Bu, Otakagu yaş grubunun toplantısı. O, Akakanma yaş grubuna ait. Ayrıca hepinize, özellikle de homurdanıp sözümü kesmek isteyenlere şunu hatırlatırım ki o aynı zamanda beyaz adamın dinine bağlı. Ama şimdi bunu konuşmak istemiyorum. Tek diyeceğim şu ki Unachukwu sorduğum sorulara cevap vermeli, ondan sonra beyaz adamın usulleri hakkındaki tüm bilgisini de alıp gidebilir. Hepimiz bu bilgiyi nasıl edindiğini işittik. Duyduk ki Umuaro'dan ayrılınca beyaz adamın mutfağında kadın gibi yemek pişirip adamın tabaklarını yalamış..."

Ofoedu'nun konuşmasının devamı, çıkan kargaşada boğulduğundan duyulamadı. Çoğu kişi Ofoedu işte böyle bir adam diyordu, ağzını açıyor ve kelimeleri dişiyle hiç ısırmadan canlı canlı çıkarıyordu. Diğerleri de Ofoedu'nun doğru söylediğini savundu. Sonuçta ortalığın tekrar yatışması epey zaman aldı.

Moses Unachukwu da bir şeyler söyledi ama kargaşa yatışana dek ne dediğini kimse duyamadı. O zamana kadar da adamın sesi kısıldı. Sonunda, "Gitmemi istiyorsanız hemen giderim," dedi.

"Gitme!"

"Kalmana izin veriyoruz!"

"Ama gidecek olursam şu deli köpeğin havlaması yüzünden olmayacak. Dünyada biraz utanç kaldıysa, babasına ikinci cenaze töreni dahi yapmamış şu çalılık hayvanı karşınızda ayağa kalkıp ağzından nasıl bok çıkarabiliyor?"

"Yeter!"

"Buraya birbirimize hakaret etmeye gelmedik!"

Toplantıya yeniden devam edilince içlerinden biri, Umuaro'nun ileri gelenlerine gidip beyaz adamın yolunda artık çalışamayacaklarını söylemelerini önerdi. Fakat, peşi sıra konuşanlar böyle bir adımın doğuracağı sonuçlardan bahsedince hiç taraftar bulamadı. Moses, beyaz adamın buna, tüm liderlerini Okperi'deki hapishaneye atarak karşılık vereceğini söyledi.

"Okperi'yle aramızın ne kadar iyi olduğunu hepiniz biliyorsunuz. Orada hapse giren bir Umuarolu'nun buraya sağ salim döneceğini mi sanıyorsunuz? Hem bu ayın ekim ayı olduğunu unuttunuz mu? Bu yılın mahsulünü hapishanede, atalarınızın inek borçlu olduğu bir toprakta mı ekmek istiyorsunuz? Sizinle abiniz olarak konuşuyorum. Olu'yu da gezdim, İgbo'yu da ve size şunu diyebilirim ki beyaz adamdan kaçmak mümkün değil. O artık geldi. Acı kapınızı çaldığında ve ona oturacak yer kalmadığını söylediğinizde size endişelenmemenizi, kendi taburesini yanında getirdiğini söyler. Beyaz adam da böyle. Daha hiçbiriniz bacaklarınızın arasına kumaş bağlayacak kadar büyümemişken ben beyaz adamın Abame'ye yaptıklarını kendi gözlerimle gördüm. O zaman anladım ki bundan hiçbir

kaçış yok. Güneş ışığının karanlığı kovalaması gibi beyaz adam da tüm geleneklerimizi yok edecek. Biliyorum, bu söylediklerim bir kulağınızdan girip diğerinden çıkıyor, ama bu olacak. Beyaz adam kaynağını gerçek Tanrı'dan alan bir güce sahip ve bu güç ateş gibi yakıyor. Her sekiz günde bir bizler bu Tanrı hakkında vaaz veriyoruz..."

Unachukwu'nun muhalifleri bağırarak, bunun bir yaş grubu toplantısı olduğunu, burada yeni din dedikleri aptallığın daniskasına katılmak üzere toplanmadıklarını söylediler.

Bir ses diğerlerini bastırarak, "Beyaz adamın yolunu konuşuyoruz," dedi.

"Evet, beyaz adamın yolunu konuşuyoruz. Ama bir evin çatısı ve duvarları çöktüğünde tavanı sağlam kalmaz. Beyaz adam, yeni din, askerler, yeni yol... bunların hepsi aynı şeyin parçaları. Beyaz adamın silahı, bıçağı, oku var ve ağzında ateş taşıyor. Yalnızca tek bir silahla savaşmıyor."

Bunun ardından Nweke Ukpaka konuştu: "Bir adamın bilmediği şey ondan büyüktür," dedi. "Unachukwu'nun gitmesini isteyenler, hiçbirimizin beyaz adamın dilinde gel dahi diyemediğini unutuyor. Onun öğüdünü dinlemeliyiz. İleri gelenlerimize gidip artık beyaz adamın yolunda çalışmayacağımızı söylersek ne yapmalarını bekliyoruz? Babalarımız çapalarını ve bıçaklarını alıp biz evde otururken kendileri mi çalışacak? Çoğumuzun beyaz adamla savaşmak istediğini biliyorum. Ama ancak aptal bir adam bir leoparı çıplak elle kovalar. Beyaz adam tıpkı sıcak bir çorba gibi, bizler onu kasenin kenarından yavaş yavaş içmeliyiz. Beyaz adam kendi toprağından bizi bulmaya gelmeden önce Umuaro buradaydı. Ondan bizi ziyaret etmesini istemedik; o ne soydaşımız, ne de kaynımız. Ne keçisini çaldık, ne de tavuğunu; toprağını da almadık, karısını da. Ona hiçbir şekilde yanlış yapmadık. Yine de gelip bize sorun çıkarttı. Tek bildiğimiz, *ofo*'muzun bizimle onun arasında kaldırılmış olduğu. Yabancı, ziyaretiyle ev sahibini öldürmeyecektir;

o yüzden dönerken arkasında şişmiş bir sırtla gitmesin. Beyaz adamın Umuaro için iyi dilekleri olmadığını biliyorum. Bu nedenle *ofo*'muzu onun önünde tutmalı ve ona şunu yapıp bunu yapmadığımızı söyleme gerekçesi vermemeliyiz. Çünkü ona gerekçe verirsek buna sevinecektir. Neden mi? Çünkü zaten yıkmayı planladığı ev kendiliğinden yanmış olacaktır. Bu yüzden onun yolunda çalışmaya devam edeceğiz, bitirince de bize vereceği başka bir iş var mı diye soracağız. Ama aptal olduğunuzu düşünen bir adamla uğraşırken bazen ona bildiği şeyi sizin de bildiğinizi ama barış uğruna aptal görünmeyi tercih ettiğinizi hatırlatmak iyidir. Bu beyaz adam bizi aptal sanıyor; o yüzden ona tek bir soru soracağız. Bu sabah da ona bu soruyu sormak istemiştim ama beni dinlemedi. Bizdeki deyişe göre bir adam kendisine sorulan şeyi yapmayı reddedebilir ama sorunun sorulmasını reddedemez. Fakat anlaşılan beyaz adamın geldiği yerde böyle bir deyiş yok. Her neyse, Unachukwu'dan ona sormasını rica edeceğimiz soru, yolunda çalıştığımız için neden ücret almadığımız olacak. Duyduğuma göre bütün Olu ve İgbo'da bu tür işler yapanlara beyaz adam para ödüyor. Biz neden farklı olalım?"

Ukpaka ikna edici bir konuşmacıydı, onun ardından kimse konuşmak için ayağa kalkmadı. Böylece toplantıdan çıkan tek karar alınmış oldu. Otakagu yaş grubu Unachukwu'dan beyaz adama yaklaşmanın güvenli olacağı, iyi seçilmiş bir zamanda, yolu için çalışmalarının karşılığında onlara neden para vermediğini sormasını rica ettiler.

"Mesajınızı ona ileteceğim," dedi Unachukwu.

"Bu mesaj tam değil," dedi Nwoye Udora. "Ona yalnızca neden ücret almadığımızı sormak yeterli değil. Nedenini o da biliyor, biz de biliyoruz. Okperi'de bu tür işler yapanların ücret aldığını biliyor. Bu yüzden ona sorman gereken soru şu: Diğerleri bu iş için para alıyor, biz neden almıyoruz? Yoksa biz farklı mıyız? Bizim farklı olup olmadığımızı sormak çok önemli."

Bu fikir onaylandı ve ardından toplantı dağıldı.

Pazar alanından ayrılırlarken birisi Nwoye Udora'ya, "Sözlerin çok güzeldi," dedi. "Belki beyaz adam, babasını mı öldürmüşüz yoksa annesini mi bize açıklar."

Ezeulu, genç karısının korktuğu kadar çökmüş durumda değildi. Doğruydu, ayakları ve bacakları çok ağrıyordu, ağzında da acı bir tat vardı. Ama eve döner dönmez vücudunu hafif bir sandal ağacı merhemiyle ovdurduğundan ve alçak bambu yatağının yanında bütün gece odun ateşi yaktırdığından aşırı yorulmanın yaratacağı en kötü etkilerin önünü kesmişti. Sandal merhemi ve ateş kadar etkili başka bir ilaç yoktu. Rahip çok geçmeden yeni yakılmış kil gibi ayağa kalkacaktı.

Birisi Ezeulu'ya genç karısının endişesinden bahsetseydi buna kahkahayla gülerdi. Bu, eşlerin -özellikle de Ugoye gibi- adamın ilk çocuğundan daha büyük olmayan eşlerin, kocaları hakkında ne kadar az şey bildiğini gösterirdi. Ugoye, kocasını rahipliğinin ilk yıllarında tanımış olsaydı, festival sonrasındaki halsizliğinin ilerleyen yaşıyla hiçbir ilgisi olmadığını anlardı. Ezeulu'nun bu tür bir yorgunluğa boyun eğmeyeceğini bilirdi. Kızları, karısının endişesini ciddiye almamışlardı, çünkü kızları olduğundan dolayı daha akıllılardı. Bunun, festivalin olması gereken bir sonucu olduğunu biliyorlardı. Nitekim bu da adağın bir parçasıydı. Hem bütün Umuaro'nun günahlarını ve saygısızlıklarını çiğneyerek toza gömdükten sonra kimin ayakları kanamazdı? Ezeulu kadar güçlü bir rahip bile bunu başarmayı umamazdı.

Yaş grubu, pazar alanındaki *ogbu* ağaçlarının gölgesinde toplantılarını yaparken, beyaz adamın Obika'yı kırbaçladığı haberi köylere yayıldı. Haberi, Ezeulu'nun evine, başında bir deste odun taşıyarak çalılıktan dönen Edogo'nun karısı getirdi. Ezeulu, Obika'nın annesi ve kız kardeşinin ağlamasıyla uykusundan uyandı. Üstüne örttüğü matı kenara atıp derhal aya-

ğa fırladı. O an aklına gelen ilk ihtimal ölüm olmuştu. Ama hemen ardından Edogo'nun karısının konuşmasını işitti. Birisi ölmüş olsaydı böyle bir şey olmazdı. Yatağının kenarına oturdu ve sesini yükselterek Edogo'nun karısını çağırdı. Kadın hemen *obi*'ye geldi, peşinden de karısı döndüğü sırada unvanlı bir adamın evi için *iroko* bir kapı oymakta olan kocası girdi.

Ezeulu, Amoge'ye, "Ne anlatıyorsun?" diye sordu. Kadın duyduğu hikâyeyi ona tekrarladı.

"Kırbaç mı?" diye sordu, anlamakta güçlük çekerek. "Ama ne suç işlemiş ki?"

"Hikâyeyi anlatanlar onu söylemediler."

Ezeulu düşünceli bir halde yüzünü buruşturdu. "Sanırım gitmekte geç kalmıştı. Ama beyaz adam, aynı zamanda oğlum olan yetişkin bir adamı bu yüzden kırbaçlamaz. Geç kaldığı için yaş grubuna para cezası ödemesi istenir, kırbaçlanmaz. Belki beyaz adama önce o vurmuştur..."

Edogo, babasının hissettiği fakat gizlemeye çalıştığı üzüntü karşısında duygulandı. Aslında bunun onda, erkek kardeşine karşı kıskançlık uyandırması gerekirdi ama öyle olmamıştı.

"Sanırım en iyisi ben Nkwo'ya, toplantı yaptıkları yere gideyim," dedi. "Bu hikâyeye anlam veremedim." Böyle deyip kulübesine döndü, bıçağını aldı ve gitmeye davrandı.

Hâlâ böyle bir şeyin nasıl olabildiğini anlamaya çalışan babası arkasından seslendi. *Obi*'sine geri dönünce Ezeulu ona dikkatli olmasını öğütledi.

"Kardeşini tanıdığım kadarıyla ilk hamleyi onun yapmış olması mümkün, özellikle de evden ayrıldığında sarhoş olduğu hesaba katılınca," dedi. Ses tonunda şimdiden bir farklılık vardı. Edogo gülmemek için kendini zor tuttu.

Üstünde yalnızca iş giysisi olduğu halde dışarı çıktı, ki bu da bacaklarının arasından geçirip beline doladığı uzun, ince bir kuşaktan ibaretti. Kuşağın bir ucu ön tarafında, diğer ucu arkasında sallanıyordu.

O sırada Obika'nın annesi burnunu çekerek ve elinin tersiyle gözlerini silerek dışarı çıktı.

"Bu nereye gidiyor?" diye sordu Ezeulu. "Görüyorum ki beyaz adamla dövüşecek olanlar sıraya giriyor." Matefi ne dediğini duymak için arkasını dönünce bir kahkaha attı. "Kulübene geri dön, kadın!" dedi. Bu arada Edogo ana patikaya ulaşmış ve sola dönmüştü.

Ezeulu *iroko* zeminin üstüne oturup sırtını duvara yasladı, bu şekilde evinin önündeki yolu rahatlıkla görebiliyordu. Zihni, kırbaçlama hikâyesine bir anlam verebilmek için bir o yöne, bir bu yöne boş yere savruldu. Derken bunu yapan beyaz adamı düşündü. Yeni yol hakkında Umuaro'nun ileri gelenleriyle konuşurken Ezeulu onu gözleriyle görmüş, kulaklarıyla işitmişti. Beyaz bir adamın ileri gelenlerle konuşmaya geleceği haberi ilk duyulduğunda Ezeulu onun, arkadaşı Wintabota, diğer adıyla Silahların Kırıcısı olduğunu sanmıştı. Başka bir beyaz adamla karşılaşınca büyük hayal kırıklığına uğramıştı. Wintabota uzun boylu ve dik duruşlu bir adamdı, kendisini büyük bir adam gibi taşıyordu. Sesi gök gürültüsü gibiydi. Oysa bu adam kısa boylu, şişman ve tıpkı bir maymun gibi kıllıydı. Ağzını hiç açmadan garip bir şekilde konuşuyordu. Ezeulu onun Wintabota'nın hizmetinde çalışan bir tür vasıfsız işçi olması gerektiğine hükmetmişti.

O sırada ana patika ile Ezeulu'nun evine giden yolun kavşağında birkaç kişi göründü. Ezeulu kim olduklarını görmek için kafasını ileri uzattı, fakat adamlar geçip gitti.

Ezeulu sonunda şu karara vardı: oğlunun bir hatası yoksa bizzat Okperi'ye gidecek ve bu beyaz adamı amirine şikayet edecekti. Fakat bunu düşünmeyi daha fazla sürdüremedi, çünkü o sırada Obika ve Edogo aniden çıkagelmişti. Arkalarında üçüncü bir kişi daha vardı. Ezeulu az sonra onun Ofoedu olduğunu fark etti. Ezeulu, oğlunun peşine tıpkı bir akbabanın bir cesede yapacağı gibi takılmış olan bu işe yaramaz genç adama

bir türlü alışamamıştı. Birden içi öfkeyle doldu, öylesine büyük bir öfkeydi ki oğlunu da içine çekti.

Diğer ikisini yok sayarak Edogo'ya, "Kırbaçlamanın sebebi neymiş?" diye sordu. Obika'nın annesi ve evdeki diğer herkes bu arada koşarak Ezeulu'nun *obi*'sine gelmişlerdi.

"İşe geç kalmışlar."

"Neden geç kaldınız?"

"Eve kimsenin sorusuna cevap vermek için gelmedim," diye bağırdı Obika.

"İster cevapla ister cevaplama. Ama sana şu kadarını söyleyeyim ki bu, palmiye şarabının senin başına açacağı şeyin yalnızca bir başlangıcı. Bir adamı öldürecek olan ölüm, iştah uyandıran bir hevesle başlar."

Obika, Ofoedu'yla birlikte dışarı çıktı.

9.

Edogo'nun evi, babasının evinin hemen bitişiğine inşa edilmişti; öyle ki arada kalan duvarı ortak kullanıyorlardı. Burası, içinde iki kulübesi olan çok küçük bir evdi; kulübelerin biri Edogo'ya, diğeri karısı Amoge'ye aitti. Özellikle küçük yapılmıştı, çünkü çoğu ilk oğulun evi gibi bu da babasınınkini miras alana dek oturacağı geçici bir evdi.

Yakın zaman önce Ezeulu'nun evinin diğer tarafına ikinci oğlu Obika için küçük bir ev daha inşa edilmişti. Fakat bu, Edogo'nunki kadar küçük değildi. Bunun da iki kulübesi vardı; biri Obika, diğeri ise çok yakında gelmesi beklenen gelin içindi.

Ezeulu'nun evine köyün ana yolundan gelindiğinde Edogo'nun evi solda, Obika'nınki sağda kalıyordu.

Obika arkadaşıyla birlikte çıkınca, Edogo evinin önündeki ogbu ağacının gölgesindeki yerine geri dönüp oymasını yaptığı kapı işine kaldığı yerden devam etti. Neredeyse bitirmek üzereydi, ondan sonra da oymacılığa bir süre ara verip tarlasıyla ilgilenecekti. Tarlaları, onların yerine çırakları ve müşterileri tarafından ekilen Agwuegbo gibi ustalara çok imreniyordu.

Kapıyı oyarken aklı, tek çocuklarının ağlama sesini işittiği karısının kulübesindeydi. Bu, onların ikinci çocuğuydu. İlki doğduktan üç ay sonra ölmüştü. Dünyaya gelirken hastalığını da beraberinde getirmişti: başının ortasını boydan boya kaplayan bir bombe vardı. Ama ikinci bebekleri Amechi farklıydı. Doğduğunda son derece sağlıklı görünüyordu. Fakat yaklaşık altı aylıkken ne olduysa birdenbire değişmişti. Annesinin memesini emmeyi bırakmış, cildi solmuş kulkas yaprağı rengini almıştı. Bazıları Amoge'nin sütünün acılaşmış olabileceğini

söylediler. Bunun üzerine Amoge, karıncayı öldürüp öldürmeyeceğini görmek için sütünün birazını bir kaseye fışkırttı. Fakat içine attıkları küçük karınca ölmeyince sorunun sütte olmadığı anlaşıldı.

Edogo, bebeğinden dolayı büyük bir ızdırap içindeydi. Bazıları şimdiden bu bebeğin ilkinden başkası olmayabileceğini söylemeye başlamıştı. Ama Edogo ve Amoge bu ihtimalden hiç bahsetmiyorlardı. Özellikle karısı bundan çok korkuyordu. Korkulan bir şeyin dile getirilmesinin onu gerçeğe dönüştürme gücü olduğundan dolayı, mecbur kalmalarından önce bu konudan bahsetmeye cesaret edemiyorlardı.

Amoge kulübesinde alçak bir tabureye oturmuş; ağlayan bebeğini, topukları birbirine değecek şekilde bitiştirdiği ayaklarının ortasına yerleştirmişti. Bir süre sonra ayaklarını bebekle birlikte kaldırıp başka bir yere koydu. Deminki yerin altında sulu, yeşil bir dışkının meydana getirdiği yuvarlak bir birikinti oluşmuştu. Amoge odaya bakındı ama aradığı şeyi bulamadı. Dışarıya seslendi: *Nwanku! Nwanku! Nwanku!* Bunun üzerine siyah, sırım gibi bir köpek koşarak içeri girip doğruca dışkıya gitti. Dilinin dört beş gürültülü şapırtısının ardından bütün dışkıyı silip süpürdü. Sonra oturup yere çarptıra çarptıra kuyruğunu sallamaya başladı. Amoge bebeğiyle birlikte ayaklarını tekrar kaldırdı, fakat bu kez yerde yalnızca küçük, yeşil bir damla vardı. Nwanku ayağa kalkmasına değecek kadar fazla olmadığını düşünerek boynunu uzattı ve damlayı dilinin köşesiyle yaladı. Sonra oturuşunu dikleştirip beklemeye devam etti. Ama çocuk artık bitirmişti. Köpek de az sonra ağzıyla boş yere sinek yakalamaya çalıştı.

Edogo aklını bir türlü oyduğu kapıya veremiyordu. Bir kez daha çekici yere koyup keskiyi sol elinden sağ eline aldı. Çocuk ağlamayı kesince düşünceleri, babasıyla kardeşinin kısa süre önceki atışmalarına kaydı. Ezeulu'nun sorunu bir şeyi asla görememesi ve görmekten ısrarla kaçınmasıydı. Herkes Obika'nın

Ofoedu'yla arkadaşlığından fayda gelmeyeceğinde hemfikirdi, ama Obika artık çocuk değildi ve öğüt dinlemeyi reddediyorsa rahat bırakılması gerekirdi. Babalarının asla öğrenemediği şey işte buydu. Yetişkin çocuklarına küçük çocuklarmış gibi davranmaya devam ediyordu ve kendisine hayır dedikleri anda illa ki büyük bir kavga çıkarıyordu. Çocukları büyüdükçe onlardan daha az hoşlanır görünmesinin nedeni buydu. Edogo küçükken babasının onu ne çok sevdiğini hatırlıyordu. Fakat yıllar geçtikçe sevgisini önce Obika'ya, sonra Oduche'ye, ardından da Nwafo'ya yönlendirmişti. Edogo şimdi düşününce babalarını Oduche'ye bu denli sevgi gösterirken hatırlayamadığını fark etti. Oğulları içinde görünüş olarak kendisine en çok benzeyen Obika'yla fazlasıyla oyalandıktan sonra Oduche'yi atlayıp Nwafo'ya yönelmiş gibiydi. Yaşlı adamın yarın bir oğlu daha olsa ne olacaktı? O zaman da Nwafo'nun kıymeti mi azalmaya başlayacaktı? Belki. Yoksa işin içinde başka şeyler mi vardı? Bu çocukta babasına nihayet rahiplik halefinin geldiğini anlatan bir şeyler mi vardı? Bazıları Nwafo'nun her haliyle Ezeulu'nun babasının adeta kopyası olduğunu söylüyordu. Doğrusu Edogo, babaları öldüğü vakit tanrının boncuk dizisi Nwafo'ya verilirse çok rahatlayacaktı. "Başrahip olmak istemiyorum," dedi farkında olmadan yüksek sesle. Kendi sesini işitince hemen içgüdüsel bir tepkiyle söylediğini duyan oldu mu diye etrafına bakındı. Ardından, "Obika'ya gelince..." diye düşündü, "rahiplik gibi işler onun aklının ucundan dahi geçmez." Bu durumda geriye Oduche ve Nwafo kalıyordu. Fakat Ezeulu, Oduche'yi yeni dine gönderdiği için artık o, bu hesaba katılamazdı. Edogo birdenbire ilginç bir fikre kapıldı. Babaları, Oduche'yi Ulu'nun rahipliğinden diskalifiye etmek için onu beyaz adamın dinine kasten göndermiş olabilir miydi? Deminden beri iroko kapının kesişen çizgilerini dalgın bir halde düzleştirdiği keskiyi elinden bıraktı. Bu her şeyi açıklardı! O zaman rahiplik en küçük ve en sevdiği oğluna geçerdi. Zaten Ezeulu'nun bu garip kara-

rı için ileri sürdüğü neden hiç kimseye inandırıcı gelmemişti. Eğer dediği gibi yalnızca oğullarından birinin bu yeni cemaatte gözü kulağı olmasını istediyse neden düşüncelerine daha yakın olan Nwafo'yu göndermemişti? Hayır, sebep bu değildi. Rahip, halefinin seçiminde bizzat kendi parmağı olsun istemişti. Bu, Ezeulu'yu tanıyanların ondan bekleyebileceği bir şeydi. Ama haddini fazlasıyla aşmıyor muydu? Rahibin seçimine ancak tanrı karar verebilirdi. Yaşlı rahibin isteğini zorla yaptırmasına izin vermesi mümkün müydü? Edogo ve Obika'nın bu mevkide hiç gözü olmasa da bu, tanrının ikisinden birini, hattâ sırf inat olsun diye Oduche'yi seçmesine engel değildi. Edogo'nun kafası birden karıştı. Ulu, Başrahip olarak kendisini seçerse ne yapacaktı? Bu ihtimal şimdiye dek onu hiç endişelendirmemişti, çünkü hep Ulu'nun kendisini istemeyeceğini farz etmişti. Fakat meseleye şimdi bu açıdan bakınca bu konuda bir kesinlik olamayacağını fark etti. Peki, tanrının boncukları ona verilse mutlu olur muydu? Bilemiyordu. Belki de kesin olarak hissedeceği tek mutluluk, babasının küçük oğullarını kayırmasının tanrı tarafından bizzat engellendiğini bilmek olacaktı. O zaman Ezeulu, ölülerin gittiği Ani-Mmo'dan bakacak ve bütün planlarının mahvolduğunu görecekti.

Edogo babasına hissettiği hıncın derinliğini fark ederek afalladı ve ona bir parça acıdı. Annesinin hayattayken hep söyleyegeldiği şeyi hatırladı: Ezeulu'nun tek hatası herkesin –eşleri, akrabaları, çocukları, arkadaşları, hattâ düşmanlarının- onun gibi düşünüp davranmalarını beklemesiydi. Ona hayır demeye cüret eden herkes düşmanıydı. Oysa ataların şu deyişini unutuyordu ki tıpkı kendisi gibi davranan bir arkadaşın peşine düşen kişi, yalnız kalmaya mahkûmdu.

Ezeulu, Obika'yla tartışmasının üzerinden epeyce geçtiği halde hâlâ aynı yerde oturmaya devam ediyordu. Sırtını duvara dayamış, bakışlarını evin girişine dikmişti. Arada bir önündeki eşiğin alçak duvarının karşısında duran mabedini inceliyor-

muş gibiydi. Sol tarafında balçıktan yapılma, üzerine keçi derileri serilmiş uzun bir sedir vardı. Kulübenin bu kısmındaki saçaklar, Ezeulu yeni ayı beklerken gökyüzünü seyredebilsin diye kesilmişti. Gündüz vakti kulübeye en çok buradan ışık giriyordu. Nwafo yüzü babasına dönük bir halde balçık sedire çömelmişti. Odanın diğer ucunda, Ezeulu'nun sağında alçak bambu yatağı vardı; onun yanında ukwa odunlarıyla yakılmış bir ateş için için yanıyordu.

Ezeulu bakışlarını sabitlediği noktadan ayırmadan birdenbire Nwafo'yla konuşmaya başladı.

"Bir adam oğluna yalan söylemez," dedi. "Bunu hiçbir zaman unutma. 'Babam bana böyle dedi' demek, en büyük yemini etmektir. Henüz küçük bir çocuksun, ama babam bana güvenip içini açmaya başladığında ben de senden daha büyük değildim. Söylediklerimi duyuyor musun?"

Nwafo evet dedi.

"Abine ne olduğunu görüyorsun. Birkaç gün içinde gelini gelecek, ondan sonra artık kimse ona çocuk demeyecek. Yabancılar onu gördüğünde artık 'Kimin oğlu?' diye sormayacaklar, 'Kim bu?' diyecekler. Karısı için de artık 'Kimin kızı?' diye sormayacaklar, 'Kimin karısı?' diyecekler. Beni anlıyor musun?" Nwafo yüzünün terden parlamaya başladığını gördü. Ezeulu birinin kulübeye doğru geldiğini işitti ve konuşmasını yarıda kesti.

"Kim o?" Ezeulu gözlerini kısıp kimin geldiğini görmeye çalıştı. Nwafo balçık sedirden fırlayıp kulübenin ortasına gitti.

"Ogbuefi Akuebue," dedi.

Akuebue, Umuaro'da sözleri Ezeulu'nun kulağına ulaşan birkaç kişiden biriydi. İki adam da aynı yaş grubundandı. Kulübeye yaklaşınca sesini yükselterek, "Bu evin sahibi hâlâ hayatta mı?" dedi.

"Bu adam kim?" diye sordu Ezeulu. "Sana önümüzdeki Afo sen öleli iki pazar haftası olacağını söylemediler mi?"

"Belki bilmiyorsun ama senin yaş grubundaki herkes çoktan öldü. Yoksa sen vadenin dolduğunu anlamak için başında mantarların bitmesini mi bekliyorsun?" Akuebue bu arada kulübeye girmişti, ama alçak saçakların altından geçerken aldığı pozisyonu hâlâ koruyordu: belinden öne doğru eğilmiş, sağ elini dizinin üstüne dayamıştı. Vücudunu doğrultmadan Başrahiple tokalaştıktan sonra keçi derisini sedirin yanına, yere serip oturdu.

"Seninkiler nasıl?"

"Sessizler." Akuebue, ailesinin nasıl olduğu sorulduğunda hep bu cevabı veriyordu. Nwafo bunu çok eğlenceli buluyordu. Zihninde adamın eşlerini ve çocuklarını ellerini kucaklarına koymuş sessizce otururken canlandırıyordu.

"Ya seninkiler?" diye sordu Ezeulu'ya.

"Hiç kimse ölmedi."

"Beyaz adamın Obika'yı kamçıladığını söylediler mi?"

Ezeulu avuçlarını açıp yukarıya çevirdi, ama bir şey demedi.

"Suçu için ne dediler?"

"Dostum, başka şeylerden konuşalım. Eskiden olsa böyle bir olay ateşimi çıkarırdı, ama o dönem artık geçti. Şimdi benim için hiç fark etmiyor. Nwafo, git annenden bir kola cevizi getir."

"Bu sabah kola cevizlerinin bittiğini söylüyordu."

"O halde git, Matefi'den iste."

"Her seferinde kola cevizini dert etmen şart mı? Ben yabancı değilim."

"Bana kola cevizinin yabancılara verilen bir yiyecek olduğu öğretilmedi," dedi Ezeulu. "Ayrıca halkımız kardeşine yabancıdan daha kötü davrananın aptal olduğunu söylemez mi? Ama ben senin neden korktuğunu biliyorum; söylediklerine göre bütün dişlerini kaybetmişsin." Bunu söylerken şekli kertenkele başını andıran, dört köşeli ahşap bir kasenin içindeki beyaz tebeşire uzandı ve yere koyup Akuebue'ye doğru yuvar-

ladı. Akuebue tebeşiri aldı, yere dört dikey çizgi çizdi, sonra sağ ayağının başparmağını boyayıp tekrar Ezeulu'ya yuvarladı. Ezeulu tebeşiri alıp ahşap kaseye koydu.

Nwafo az sonra içinde kola cevizi bulunan bir kaseyle geri döndü.

"Akuebue'ye göster," dedi babası.

"Gördüm," dedi Akuebue.

"O halde kır."

"Hayır. Kralın kola cevizi tekrar onun eline döner."

"Öyle diyorsan."

"Öyle diyorum tabii."

Ezeulu kaseyi Nwafo'dan alıp bacaklarının arasına yerleştirdi. Sağ eliyle kola cevizini alıp bir dua okudu. Duanın her cümlesinin ardından, avcu yukarıya dönük bir halde ve cevizi başparmağıyla dört parmağının üzerine bastırarak elini hızla ileri uzattı.

"Okbuefi Akuebue, sen ve ailen çok yaşayın. Ben de ailemle birlikte çok yaşayayım. Ama ömür tek başına yetmez. Onu iyi yaşamak için gereken şeylere de sahip olalım. Çünkü ağır ve bıktırıcı türde bir ömür de var ki ölümden daha beter."

"Doğru dedin."

"İyilik, üstteki adamı da alttaki adamı da bulsun. Ama diğerinin pozisyonunu kıskanan, hasedinden çatlasın."

"Öyle olsun."

"İgbo toprağına da nehir halkının toprağına da iyilik gelsin."

Sonra cevizi iki avcunun arasında ezip kırdı ve bütün dilimleri yerdeki kasenin içine koydu.

"O o-o o-o o-o," diyerek ıslık çaldı. "Bak, burada ne oldu. Ruhlar da yemek istiyor."

Akuebue boynunu uzatıp baktı. "Bir, iki, üç, dört, beş, altı. Gerçekten de yemek istiyorlar."

Ezeulu bir dilim alıp dışarı fırlattı. Sonra bir tane daha alıp

ağzına attı. Nwafo geldi, kaseyi yerden aldı ve Akuebue'ye uzattı. Kısa bir süre iki adam da hiç konuşmadı; sessizliği bozan tek şey dişlerin arasında öğütülen kola cevizinin sesi oldu.

Ezeulu iki kez yutkunduktan sonra, "Kola cevizlerinin sergilediği tavır ilginç," dedi. "Altı dilimlisini en son ne zaman gördüğümü hatırlamıyorum."

"Böylesi gerçekten de çok nadir olur ve ancak aramadığın zaman karşına çıkar. Beş dilimlisine bile sık rastlanmaz. Birkaç yıl önce bir adak için beş dilimlisini bulmaya çalışırken dört beş sepet dolusu kola cevizi almam gerekmişti. Nwafo, annenin kulübesine git de bana büyük bir su kabağıyla soğuk su getir... Bu tür bir sıcağın eli boş değildir."

"Sanırım gökyüzünde nem var," dedi Ezeulu. "Bu, yağmur öncesinin sıcağı." Bunu söylerken vücudunun dörtte üçünü doğrultarak ayağa kalktı. Birkaç adım atarak bambu yatağına gitti ve üstündeki keçi derisi çantasını aldı. Bu çanta büyük bir ustalıkla dikilmişti; sanki bir zamanlar içinde yaşayan keçi, tıpkı bir salyangozun kabuğundan çıkarılması gibi içinden çekip çıkartılmıştı. Dört kısa bacağı vardı, kuyruğu hiç bozulmamıştı. Ezeulu çantayı yerine götürdü ve kolunu içine sokup enfiye şişesini aramaya başladı. Bulunca şişeyi yere koydu ve bu kez küçük fildişi kaşığını aradı. Az sonra onu da buldu ve çantayı yan tarafına koydu. Küçük beyaz şişeyi tekrar eline alıp içinde ne kadar enfiye kaldığına bakmak için yukarı kaldırdı. Ardından diz kapağına hafifçe vurup şişeyi açtı ve birazını sol avucuna döktü.

Az önce suyunu içen Akuebue, "O şeyden biraz ver de zihnim açılsın," dedi.

"Gel de al o zaman," dedi Ezeulu. "Hem enfiyeyi vermemi hem de kalkıp sana getirmemi bekleme. Sana hem eş verip hem de yatacağın matı bulamam."

Akuebue sağ elini dizine dayayıp yarı yarıya doğruldu ve sol avcunu Ezeulu'ya uzattı. "Seninle tartışmayacağım," dedi. "Yam da senin, bıçak da."

Ezeulu kendi avcundaki iki kaşık dolusu enfiyeyi Akuebue'nin avcuna döktükten sonra şişeden kendisine biraz daha aldı.

"Güzel enfiye," dedi Akuebue. Burun deliklerinden birinde tütün tozunun kahverengi lekesi kalmıştı. Çukurlaştırdığı sol avcundan küçük bir öbek daha alıp sağ başparmağının tırnağına koydu ve diğer burun deliğine götürdü. Başını geriye atıp burnunu üç dört kez çekti. Şimdi iki burun deliği de lekelenmişti. Ezeulu tırnağı yerine fildişi kaşığını kullandı.

"Enfiyemi pazardan almam; o yüzden güzel," dedi Ezeulu.

O sırada Edogo, ağız kısmından kısa bir iple bağlı bir testi palmiye şarabını sallayarak içeri girdi. Akuebue ve babasını selamladıktan sonra testiyi yere koydu.

"Palmiye şarabın olduğunu bilmiyordum," dedi Ezeulu.

"Oymasını yaptığım kapının sahibi az önce gönderdi."

"Peki, ölmüş tüm akrabalarının midesini devralmış bu arkadaşımın önüne bunu ne diye getirdin?"

"Ama ben Edogo'nun onu sana getirdiğini söylediğini duymadım."

Edogo'ya dönüp sordu: "Yoksa söyledin mi?" Edogo güldü; ikisi için getirdiğini söyledi.

Akuebue çantasından büyük bir öküz boynuzu çıkardı ve üç kez yere vurdu. Sonra avcunu ağız kısmına sürterek tozunu sildi. Ezeulu yanındaki çantadan boynuzunu çıkardı ve doldurması için Edogo'ya uzattı. Edogo babasına şarap koyduktan sonra testiyi Akuebue'nin yanına götürüp onun boynuzunu da doldurdu. Ezeulu ve Akuebue içmeden önce birazını yere döktüler ve güçlükle duyulur bir sesle mırıldanarak atalarını davet ettiler.

"Her yerim sızlıyor," dedi Ezeulu, "henüz şarap içmemin bana iyi geleceğini sanmıyorum."

"Gelmeyeceğini söyleyebilirim," dedi Akuebue. Boynuzundaki şarabı bitirmiş, sanki kafasının içinde bir sesin şarabın

iyi olup olmadığını söylemesini bekliyormuşçasına yüzünü buruşturmuştu.

Edogo babasının boynuzunu alıp kendisine biraz şarap doldurdu. O sırada Oduche içeri girdi, babasıyla Akuebue'yi selamladı ve Nwafo'nun yanına, sedire oturdu. Beyaz adamın dinine katıldığından beri, bacakların arasına geçirilen ince şeritten kumaş yerine, havlu kumaştan yapılma bir peştamal giyiyordu. Edogo boynuzu tekrar doldurup ona uzattı ama Oduche içmedi. "Peki, ya sen Nwafo?" diye sordu. O da hayır dedi.

"Okperi'ye ne zaman gidiyorsun?" diye sordu Ezeulu.

"Öbür gün."

"Kaç günlüğüne?"

"İki pazar haftası diyorlar."

Ezeulu bu meseleyi zihninde tartmaya başlamış gibiydi.

"Ne için gidiyorsun?" diye sordu Akuebue.

"Kutsal Kitap hakkındaki bilgimizi test etmek istiyorlar."

Akuebue omuzlarını silkti.

"Gideceğinden emin değilim," dedi Ezeulu. "Ama hele bir günler geçsin, kararımı o zaman vereceğim." Bu sözüne cevaben kimse bir şey söylemedi. Oduche, babasının huyunu bildiğinden itiraz etmedi. Akuebue bir boynuz dolusu şarap daha içti, ardından dişlerini gıcırdatmaya başladı. Kafasının içinde konuşmasını beklediği ses, sonunda konuşup şarabın iyi olduğunu söyledi. Akuebue boynuzunu birkaç kez yere vurarak dua etti:

"Bu şarabı yapan adamın ömrü uzun olsun ki iyi yaptığı işini sürdürebilsin. Bunu içen bizlerin de ömrü uzun olsun. Olu toprağı ve İgbo toprağının da." Boynuzunu çantasına koymadan önce ağız kısmını eliyle sürterek sildi.

"Bir boynuz daha iç," dedi Edogo.

Akuebue cevap vermeden önce elinin tersiyle ağzını sildi.

"Palmiye şarabının en iyi ilacı ona hayır diyebilme gücüdür."

Bu cümle Ezeulu'yu yanındaki insanların arasına geri getirdi.

"Sen gelmeden önce," dedi Akuebue'ye, "şuradaki küçük çocuğa, erkeklerin en yalancısının dahi oğluna doğruları söylediğini anlatıyordum."

"Öyle," dedi Akuebue. "Bir adam en korkulan tanrının önünde dahi babasının ona söylediği şeyin doğruluğu üzerine yemin edebilir."

"Bir adam kendi toprağıyla komşusunun toprağı arasındaki sınırdan emin değilse," diyerek devam etti Ezeulu, "oğluna der ki: 'Sanırım burası, ama bir anlaşmazlık çıkarsa tanrının huzurunda yemin etme."

"Bu da doğru," dedi Akuebue.

"Ama bir adam doğruyu söylerken çocukları yalana inanmayı tercih ediyorsa..." Sesi her kelimede gitgide daha da yükselip lanet okumanın o tehlikeli tonuna yaklaşmıştı ki başını birden şiddetle sallayarak sözünü yarıda kesti. Tekrar konuşmaya başladığında daha sakin bir tonda devam etti: "İşte bu yüzden bir yabancı oğlumu kırbaçlayabiliyor ve yaralanmadan çekip gidebiliyor. Çünkü oğlum kulaklarını benim sözlerime tıkamış. Yoksa o yabancı Ezeulu'yu kızdırmanın ne demek olduğunu çoktan öğrenmişti; köpekler gözlerini yalamıştı. Onu tek parça yutup tekrar dışarı tükürmüştüm. Saçını ıslatmadan kafasını tıraşlamıştım."

"İlk vuran Obika mıydı?" diye sordu Akuebue.

"Nereden bileyim? Tek söyleyebileceğim, sabah buradan ayrılırken fazla kaçırdığı palmiye şarabı yüzünden körkütük sarhoştu. Hattâ kısa süre önce döndüğünde gözlerindeki izi halen silinmiş değildi."

"Ama ilk hamleyi onun yapmadığını söylüyorlar," dedi Edogo.

"Sen orada mıydın?" dedi babası. "Yoksa sarhoş bir adamın lafına güvenerek bir tanrının huzurunda yemin eder misin?

Ben oğlumdan emin olsaydım, adamın biri parmağını gözüme soktuktan sonra evine yatmaya giderken ben şimdi burada oturup seninle konuşur muydum sanıyorsun? Hiçbir şey yapmasam bile gider ona bir çift laf söylerdim, ağzımın içindeki gücü anlardı." Alnında ter damlaları birikmeye başlamıştı.

"Dediklerin doğru," dedi Akuebue. "Ama benim düşünceme göre hâlâ yapabileceğimiz bir şey var, olayı görenlerden ilk hamleyi Obika'nın yapıp yapmadığını bir öğrenelim..." Fakat Ezeulu bitirmesine izin vermedi.

"Neden oğlumun neyi yapıp yapmadığını söylemeleri için çıkıp yabancıları arayayım? Aksine onlara benim söyleyebilmem gerekirdi."

"Doğru. Ama önce yaban kedisini kovalayalım, tavuğu sonra suçlarız," dedi Akuebue. Sonra Edogo'ya dönüp, "Obika nerede?" diye sordu.

"Anlaşılan söylediklerim kulağına girmemiş," dedi Ezeulu. "Nerede..."

Edogo araya girdi. "Ofoedu'yla birlikte çıktı," dedi. "Dışarı çıktı, çünkü babamız ne olup bittiğini sormadan onu suçladı."

Bu beklenmedik suçlama Ezeulu'nun canını siyah karınca gibi yaktı. Ama kendine hakim oldu ve herkesi şaşırtarak sırtını duvara dayayıp gözlerini kapattı. Tekrar açınca kendi kendine usulca ıslık çalmaya başladı. Akuebue umulmadık bir gerçeği anlamışçasına dört beş kez kafasını salladı. Ezeulu neredeyse hiç duyulmayan ıslığıyla birlikte başını hafifçe iki yana ve aşağı yukarı salladı.

Akuebue, Edogo ve iki çocuğa dönüp, "Kendi çocuklarıma şunu söylerim," dedi. "Onlara derim ki bir adam her zaman çocuklarından daha akıllıdır." Bunu Ezeulu'yu yatıştırmak için söylediği belliydi, ama aynı zamanda doğru söylediği de ortadaydı. "İçinizde kendilerini babalarından daha akıllı görenler, bir adamın oğullarına kendi akıl stoğundan dağıttığını unutuyorlar. Babasıyla güreşmeye kalkan bir oğulun gözü, yaş-

lı adamın peştamaliyle işte bu yüzden körleşir. Neden böyle konuşuyorum? Çünkü babanızın kulübesinde yabancı değilim ve açıksözlü olmaktan çekinmiyorum. Babanızın, Ofoedu'yla arkadaşlığını kesmesi için Obika'ya kaç kez yalvardığını biliyorum. Obika buna neden hiç kulak asmadı? Çünkü hepiniz -yalnızca Obika değil, şuradaki ufaklık dahil hepiniz- babanızdan daha akıllı olduğunuzu sanıyorsunuz. Kendi çocuklarım da böyleler. Ama hepinizin unuttuğu bir şey var. Yemek pişirmeye diğerinden daha önce başlamış bir kadının illa ki daha fazla kap kacak kırmış olduğunu unutuyorsunuz. Biz yaşlılar konuştuğumuz vakit, bunu kelimeler ağzımıza tatlı geldiği için değil, sizlerin görmediği bir şeyi gördüğümüz için yaparız. Atalarımızın bununla ilgili bir deyişi vardır: Yaşlı bir kadının dans ederken durup aynı yeri parmağıyla ardı ardına gösterdiğini gördüğümüzde orada bir yerde uzun süre önce hayatının köklerine temas eden bir şey yaşandığından emin olabiliriz. Obika dönünce bu dediklerimi ona anlat Edogo. Beni duyuyor musun?" Edogo başıyla onayladı. Bir adamın oğullarına asla yalan söylemediği doğru mudur diye düşünüyordu.

Akuebue kalçasının üzerinde olduğu yerde dönüp Ezeulu'ya baktı. "Umuaro'nun gurur verici bir özelliği de asla bir tarafı doğru, diğer tarafı yanlış görmememizdir. Çocuklarla konuştum, seninle konuşmaktan da çekinmeyeceğim. Bence Obika'ya çok sert davranıyorsun. Başrahip olarak yüksek mevkinin yanı sıra sana büyük bir aile de bahşedilmiş. Ama tüm büyük ailelerde illa ki her türden insan vardır: bazısı iyi, bazısı kötü, bazısı korkusuz, bazısı korkaktır; para getireni de vardır, israf edeni de; iyi öğüt vereni de vardır, yalnızca palmiye şarabının kelimeleriyle konuşan da. İşte bu yüzden deriz ki büyük bir adamın evinde hangi melodiyi çalarsan çal, onunla dans edecek biri mutlaka çıkacaktır. Seni selamlıyorum."

10.

Tony Clarke, Okperi'ye geleli yaklaşık altı hafta olmasına rağmen, kap kacağı da dahil eşyalarının çoğu daha iki hafta önce, köy turuna gitmesinden bir gün önce eline ulaşmıştı. Şimdiye dek Yüzbaşı Winterbottom'ı bu yüzden yemeğe davet edememişti.

Şimdiyse, misafirinin gelmesini beklerken son derece huzursuzdu. Kendinizden başka yalnızca dört Avrupalının bulunduğu (bunlardan üçünün de idari makamlarca önemsenmeye değmez görüldüğü) böyle bir yerde yaşamanın güçlüklerinden biri de Winterbottom gibi bir misafirle tek başınıza uğraşmak durumunda kalmanızdı. Tabii bu ilk gayrı-resmi görüşmeleri değildi, kısa süre önce birlikte akşam yemeği yemişlerdi ve yemek o kadar da kötü geçmemişti. Ama Clarke o zaman misafirdi, hiçbir sorumluluğu yoktu. Bugün ise ev sahipliği yapacak, gece yarısına dek uzayacak alkol, yemek, kahve ve yine alkolün uzun, yorucu ritüeli boyunca sohbeti canlı tutma görevi ona ait olacaktı. Keşke yakın zaman önceki turunda arkadaşlık kurduğu John Wright gibi birini de davet edebilseydi! Ama böyle bir şey tam anlamıyla felaket olurdu.

Clarke turu sırasında bir gece Wright'la birlikte Umuaro'nun dışındaki ıssız, sazdan damlı Konukevi'nde kalmıştı. Wright, o geldiği sırada Konukevi'nin iki bölmesinden birinde iki haftadan uzun bir süredir kalıyordu. Konukevi iki büyük odadan ibaretti; her odada portatif bir yatak, eski bir cibinlik, kaba bir ahşap masa, sandalye ve bir dolap vardı. Ana binanın hemen arkasında mutfak olarak kullanılan sazdan damlı bir baraka bulunuyordu. Yaklaşık otuz metre ilerde içinde tuvalet ve ah-

şap bir oturma yeri bulunan bir kulübe daha vardı. Aynı yönde, daha uzakta çok kötü onarılmış üçüncü bir kulübe, bazen "hamak oğlanları" olarak adlandırılan hademeler ve uşaklar içindi. Konukevi müştemilatının etrafı, Clarke'ın daha önce hiçbir yerde görmemiş olduğu yerel bir bitkiden bakımsız bir çitle çevrilmişti.

Konukevi'nin genel görünümünden, sonuncusu iki portatif yatakla ortadan kaybolduğundan beri buraya bakan kimsenin olmadığı belliydi. Yatakların yerine yenileri konmuştu, ama ana binanın ve tuvaletin anahtarı artık merkezde tutuluyordu. Bir Avrupalı tura çıktığında burada konaklaması gerekecekse Yüzbaşı Winterbottom'ın ofisindeki yerli Başkatip'in, anahtarı baş hademesine veya uşağına vermeyi unutmaması gerekiyordu. Bir defasında polis memuru Bay Wade, Umuaro'ya gittiğinde Başkatip bunu unutmuş ve anahtarı teslim etmek için gece vakti altı yedi mil yürümesi gerekmişti. Şansına Bay Wade temizlik yapmaları için uşaklarını bir gün önceden gönderdiğinden dolayı şahsen mağdur olmamıştı.

Tony Clarke, Konukevi'nin binaları arasında dolaşırken Hükümet Tepesi'nden yüzlerce mil uzaktaymış gibi hissetti. Yalnızca altı yedi mil uzakta olduğuna inanmak neredeyse imkânsızdı. Güneş bile burada farklı bir yönde batıyormuş gibiydi. Denildiğine göre yerlilerin altı millik bir yürüyüş mesafesini yabancı bir ülkeye seyahat olarak görmelerine şaşmamak lazımdı.

O akşam ilerleyen saatlerde Wright'la birlikte Konukevi'nin verandasında oturup Wright'ın cinini içmişlerdi. Winterbottom'ın Hükümet Tepesi'nin gergin atmosferinden dışarda, bu uzak köşede Clarke, Wright'dan oldukça hoşlandığını fark etme imkânı buldu. Ayrıca keyifli bir şaşkınlıkla şunu da fark etti ki, belirli koşullar altında herhangi bir eski coaster kadar cin içebiliyordu.

Bundan önce birbirlerini çok kısa süreler içinde görmüş

olmalarına rağmen şimdi eski dostlar gibi sohbet ediyorlardı. Clarke adamın güdük ve kaba görünümüne karşın iyi ve dürüst bir İngiliz olduğunu düşündü. Kibir ve kendini fazla ciddiye almak gibi kötü huyları olmayan bir adamla sohbet etmek ona çok iyi geldi.

"Yüzbaşı, genç idare memurunun basit bir yol ustasına böyle nazik ve dostça davrandığını görse sence ne derdi, Tony?" Büyük, kırmızı yüzünün âdeta çocuksu bir görünümü vardı.

"Bilmiyorum, umurumda da değil," dedi Clarke. Ardından cinin buğusu şimdiden beynine etki etmeye başladığından, "Afrika'da kalacağım bütün yıllar boyunca senin yolun kadar iyi bir şey yapmayı başarırsam çok mutlu olurum," dedi.

"Böyle söylemen çok hoş."

"Açılış kutlaması yapacak mıyız?"

"Yüzbaşı hayır diyor. Buna ayrılan bütçeyi zaten çoktan aşmışız."

"Bunun ne önemi var?"

"Benim bilmek istediğim şey de bu. Öte yandan bölgenin her yerinde görebildiğim kadarıyla hiç kimsenin istemediği Yerli Mahkemeleri'ni inşa etmek için yüzlerce pound harcıyoruz."

"Yine de bunun Yüzbaşı'nın hatası olmadığını söylemeliyim." Clarke, Wright'ın Winterbottom'dan bahsederkenki yarı küçümser tabirine şimdiden ayak uydurmuştu. "Merkezin politikası böyle. Tesadüfen öğrendiğim kadarıyla Yüzbaşı da buna pek katılmıyor."

"Merkezin canı cehenneme."

"Burada olsaydı Yüzbaşı da bu görüşe katılırdı."

"Aslında Yüzbaşı hiç de kötü bir adam değil. Bence yüreğinin derinliklerinde oldukça iyi bir adam. Onun geçirdiği zor zamanları da hesaba katmak lazım."

"Terfi konusunu diyorsun, değil mi?"

"Duyduğuma göre bu konuda da kötü muamele görmüş,"

dedi Wright. "Doğrusu benim kastettiğimin bununla hiç ilgisi yok. Ben ev hayatından söz ediyordum. Ah, evet. Savaş sırasında zavallı adam Kamerun'da Almanlarla çarpışırken açıkgöz adamın biri evinde karısıyla işi pişirmiş."

"Gerçekten mi? Bunu duymamıştım."

"Evet. Bunun onu fena halde sarstığı söyleniyor. Bazen düşünüyorum da onun bu saçma Yüzbaşı işine tutunmasına, savaş sırasında aldığı bu kişisel yenilgi yol açmıştır."

"Büyük ihtimalle. Karısı tarafından terk edilmekle ağır yara alacak türde bir adam, değil mi?"

"Kesinlikle. Onun kadar katı bir adam böyle bir şeyi kaldıramaz."

Gece boyunca Clarke, Winterbottom'ın evlilik sorunlarına dair her türlü detayı öğrendi ve adama gerçekten çok üzüldü. Wright da hikâyeyi anlatırken kendini adamın yerine koyarak duygulanmış gibiydi. Bu sohbetin ardından iki adam da bilinçli bir karar olmadan, küçümseyici bir atıfla Yüzbaşı demeyi bırakıp Winterbottom'dan ismiyle bahsetmeye başladılar.

Wright derin düşüncelere daldıktan sonra, "Winterbottom'ın asıl sorunu, yerli kadınlarla yatma konusunda fazlasıyla katı olması," dedi. Clarke kendi düşüncelerinden irkilerek sıyrıldı ve kısa bir süre için Winterbottom'ı tamamıyla unuttu. Bu turu sırasında aklına birden fazla kez aynı soru takılmıştı: Beyaz adamların yerli kadınlarla yatması ne ölçüde yaygındı?

"Valilerin bile koyu renkli metresler tuttuklarının farkında değilmiş gibi görünüyor." Böyle deyip dudaklarını yaladı.

"Bunun bilip bilmeme meselesi olduğunu sanmıyorum," dedi Clarke. "O yüksek prensipleri olan bir adam, bir tür misyoner gibi. Bence babası da İngiliz Kilisesi rahibiydi, ki örnek vermek gerekirse İngiltere Bankası memuru olan babamla hiç alakaları yok." İkisi de bu lafa kahkahayla güldüler. Clarke sabahleyin bu espriyi hatırlayınca böyle basit bir şakayı bu kadar komik bulabildiğine göre kimbilir ne kadar çok içtiğini düşündü.

"Sanırım misyonerlik konusunda haklısın," dedi Wright. "Buraya Kilise Misyon Topluluğu veya bu tür insanlarla gelmiş olmalı. Bu arada, son günlerde Nkisa'daki misyoner kadın doktorla görüşüyor. Tabii hepimizin zevki farklıdır, ama bu Tanrı'nın unuttuğu yerde misyoner bir kadın doktorun bir erkeği pek de eğlendirebileceğini sanmıyorum."

Clarke ona yerli kadınları sormak istedi: Beyazlardan daha iyi olup olmadıklarını ve daha pek çok detayı. Ama cinin etkisi bile bu soruları ağzından çıkaramadı. Onun yerine kendini konuyu değiştirirken, dolayısıyla bu büyük fırsatı kaçırırken buldu. Ortalıkta çıplak dolaşan, vücutları tam anlamıyla olgunlaşmış kızları ilk gördüğünden beri zihnine üşüşen düşünceler yine uykuda kalmaya zorlandı. Sonradan bu konuyu düşününce pişmanlıkla dudaklarını ısıracaktı.

"Merkezde Winterbottom hakkında duyduklarımdan sonra karşıma bir tür maskaranın çıkacağını sanmıştım," dedi.

"Biliyorum. Enugu'da tam bir espri malzemesi, değil mi?"

"Onlara Okperi'ye gideceğimi söyleyince 'Ne! Yaşlı Tom'un yanına mı!' dediler ve bana acıyarak baktılar. Yaşlı Tom'un ne sorunu olduğunu merak ettim, ama kimse başka bir şey söylemedi. Sonra bir gün çok kıdemli bir memur, diğerine duyacağım şekilde şöyle dedi: 'Yaşlı Tom sürekli Nijerya'ya 1910 yılında geldiğini hatırlatıyor, ama tüm bu zaman boyunca bir günlük bir iş bile ortaya koymamış olduğundan hiç bahsetmiyor.' Enugu'da şaşırtıcı ölçüde çok dedikodu yapılıyor."

"Eh," dedi Wright, bir yandan esneyerek, "Yaşlı Tom'un gördüğüm en çalışkan adam olduğunu ben de söyleyemem, ama kim çalışkan ki zaten? Enugu'daki o şahıs olmadığı kesin."

Winterbottom'ı beklerken Clarke'ın aklından bu konuşmalar geçti. Kendi grubundan birini bir yabancıya çekiştirirken yakalanmışçasına suçluluk duydu. Bunun üzerine kendisini savunmak için yine kendi kendine, Winterbottom hakkında

haksızlık olarak nitelendirilebilecek hiçbir şey demediklerini söyledi. Tüm olan biten, adamın hayatına ilişkin birkaç şey öğrenmesi ve onun için üzüntü hissetmesinden ibaretti. Edindiği bilgi karşısında böyle hissetmekte haklıydı.

Ardından o akşam onuncu kez mutfağa gidip aşçının tavuğu odun ateşinde nasıl kızarttığına baktı. Son yediği tavuk kadar kart çıkarsa felaket olurdu. Gerçi bütün yerli tavuklar çok küçük ve karttı. Ama belki de şikayet etmemek lazımdı. Tam gelişmiş bir horozun fiyatı iki peni'den fazla değildi. Fakat öyle bile olsa insan arada bir iyi, sulu bir İngiliz tavuğu için biraz daha fazla para vermekten çekinmezdi. Aşçının yüzündeki ifade, Clarke'ın mutfağa çok sık geldiğini söyler gibiydi.

"Nasıl gidiyor?"

Aşçı dumandan kızarmış gözlerini koluyla ovuşturarak, "İde ağır ağır yapıyor," dedi. Clarke boş gözlerle etrafına bakındıktan sonra bungalovunun verandasına geri döndü. Oturdu ve tekrar saatine baktı: yediye çeyrek vardı, tam olarak yarım saati kalmıştı. Birkaç sohbet konusu bulmaya çalıştı. Aslında kısa süre önceki turu akşama yeterince konu çıkarırdı, ama zaten bu tura ilişkin detaylı bir rapor yazıp kendisine teslim etmişti.

"Fakat bu çok tuhaf," dedi kendi kendine. Winterbottom yemeğe geliyor diye neden bu kadar geriliyordu? Yoksa adamdan korkuyor muydu? Kesinlikle hayır! O halde tüm bu heyecan niyeydi? Wright adamın geçmişiyle ilgili, muhtemelen zaten herkesin bildiği birkaç hikâye anlattı diye Winterbottom'la görüşeceği için neden bu kadar gergindi? Tam bu noktada Clarke kısa bir süre bilginin doğası üzerine düşündü. İnsanın arkadaşı veya iş arkadaşı hakkında öğrendiği bilgi ona sıkıntı yaratır mıydı? Belki yaratırdı. Öyleyse, insanlar hakkında ne kadar çok bilgi edinebilirsen onlar üzerindeki gücünün daha büyük olacağına dair genel kanının ne kadar yanlış olduğu ortaya çıkıyordu. Belki de bilgiler sizi büyük bir dezavantaja sokuyordu, belki bu yüzden üzüntü, hattâ sorumluluk hisset-

menize yol açıyordu. Clarke bilinçli bir şekilde ayağa kalkıp ileri geri yürüdü. Belki de İngiliz ve Fransız sömürge yönetimi arasındaki gerçek fark buydu. Fransızlar ne yapmak istedikleri hakkında kararlarını veriyor ve onu yapıyorlardı. Öte yandan İngilizler bir Soruşturma Komisyonu gönderip sonradan kendilerini köstekleyecek bütün bilgileri araştırmadan hiçbir şey yapmıyorlardı. Bu buluşla heyecanlanarak kendinden memnun bir halde tekrar oturdu.

Yemek neredeyse baştan sona tatminkâr geçti. Gece boyunca yalnızca iki üç huzursuz an yaşandı. Örneğin Yüzbaşı Winterbottom yemeğin başında, "Ben de az önce tur raporunuzu okuyordum," dedi. "Verilen görevleri düzgün yaptığınız anlaşılabiliyor."

Clarke bu başarı hikâyesindeki payını küçültmeye çalışarak, "Her şey çok heyecan vericiydi," dedi. "Orası harika bir bölge. Böyle güzel bir bölgenin yönetiminiz altında gelişmesini seyrederken nasıl hissettiğinizi tahmin edebiliyorum." Bilgece yönetiminiz diyecekken son anda vazgeçmişti. Yine de komplimana komplimanla cevap vermek için gösterdiği bu aşikâr çabanın da yerinde bir davranış olup olmadığından emin olamadı.

Winterbottom, Clarke'ın son söylediğini duyduğuna dair bile hiçbir belirti göstermeden, "Fakat aklıma takılan bir şey var," dedi. "Raporda dikkatli bir araştırmanın sonunda Wright'ın yerlileri kamçıladığına ilişkin söylentilerin hiçbirinde gerçeklik payı olmadığını belirtmişsin." Clarke'ın kalbi güm güm attı. Bütün rapordaki tek yalan buydu. İşin aslı bu konuda araştırma yapmayı tamamen unutmuştu. Zaten nasıl yapılacağını da bilmiyordu. Yalnızca Okperi'ye dönünce tur defterinin ikinci sayfasına kurşunkalemle *Wright & Yerliler* başlığı altında kısa bir yazı karalamıştı.

Önce bir parça kaygılanmıştı, fakat sonra şu sonuca varmıştı: Wright gerçekten de uygunsuz yöntemlere başvuruyorsa bu

tür bir araştırma yapmasına gerek kalmadan bunu zaten duyardı. Bir şey duymadığına göre söylentilerin yanlış olduğunu söylemekte bir sakınca yoktu. Zaten böyle bir araştırma nasıl yapılabilirdi? Gördüğü ilk yerliye gidip Wright'ın onu kamçılayıp kamçılamadığını mı soracaktı? Yoksa direkt Wright'a mı soracaktı? Ondan edindiği izlenim bu tür bir adam olmadığı yönündeydi.

"Uşağım Umuaro'nun yerlisidir," diye devam etti Winterbottom, "evinde geçirdiği iki günlük izninden henüz geldi ve bütün köyün kargaşa halinde olduğunu, çünkü önemli bir adamın Wright tarafından kamçılandığını söyledi. Ama belki de doğruluk payı yoktur."

Clarke gerginliğini açığa vurmadığını umarak hemen kendini toparlayıp, "Bölgede bu konuda hiçbir şey duymadım," dedi. *Bölgede* lafı Winterbottom'ı üç eşek arısı sokmuş gibi irrite etti. 'Adamın küstahlığına bak!' diye düşündü. Alt tarafı bir hafta kaldı, daha şimdiden kendisi bölgenin sahibi de Winterbottom çömez bir delikanlı veya merkezdeki masa delilerinden biriymiş gibi konuşmaya başladı. Sahiden de bölgede! Ama konunun üstüne gitmemeyi tercih etti. Bir süredir bölgeye iki Yetkili Şef atama planlarıyla meşguldü, yemek boyunca da yalnızca bu konudan bahsetti. Clarke artık büyük bir hırsla konuşmadığını fark ederek şaşırdı. Masanın diğer tarafından onu seyrederken gözüne çok yaşlı ve yorgun göründü. Ama az sonra bu hali kayboldu ve sesine yeniden bir parça şevk geldi.

"Sanırım size buranın halkıyla Umuaro arasındaki toprak davasında doğruyu söyleyerek beni etkileyen put-rahibini anlatmıştım," dedi.

"Evet, sanırım anlattınız." Clarke bir yandan bir parça tavukla mücadele ederken diğer yandan gergin bir halde misafirine bakıyordu. Lanet olasıca yerli kuşlar!

"Umuaro'nun Yetkili Şefi olarak onu atamaya karar verdim. Davanın kayıtlarını tekrar gözden geçirdim ve adamın unva-

nının Eze Ulu olduğunu gördüm. İgbo dilinde *eze* unvanı kral anlamına gelir. Dolayısıyla bu adam bir tür rahip-kral."

"Sanırım o hâlde bu yeni atama onun için çok da yabancı bir durum olmayacak," dedi Clarke.

"Kesinlikle. Yine de şunu söylemeliyim ki İgbo erkeklerinin yeni bir yetkinin havasına kapılmada çekimser kaldıklarını hiç görmedim. Örneğin buraya Şef yaptığımız o hovardaya bak! Şimdi kendini Okperi'nin Birinci Majestesi Obi İkedi olarak adlandırıyor. Henüz kullandığını duymadığım tek unvan *Fidei Defensor (İnancın Muhafızı)*[1].

Clarke unvan sevgisinin evrensel bir insan zaafı olduğunu söylemek için ağzını açtı ama son anda vazgeçip söylemedi.

"Adam biz onu taçlandırana kadar tam anlamıyla bir hiçti fakat şimdi hayatı boyunca başka türlüsünü hiç yaşamamış gibi davranıyor. Mahkeme katipleri, hattâ hademeler bile böyle. Hepsi kendilerini, kendi halklarının küçük zorbalarına dönüştürmeyi başarıyor. Bu, negronun karakter yapısındaki bir özellikmiş gibi görünüyor."

Uşak parlak beyaz üniformasıyla mutfağın karanlığından çıkıp geri kalan haşlanmış patates ve karnıbaharı bir eliyle, tavuğu diğer eliyle dengeli bir halde taşımaya çalışarak yanlarına geldi. Yürürken ve Yüzbaşı Winterbottom'ın sağında sessizce dikilirken fazlasıyla kolalanmış üniforması hışırtılı sesler çıkardı.

Clarke ters bir üslupla, "Diğer tarafa geç, Stephen," dedi. Stephen sırıtarak denileni yaptı.

"Hayır, daha fazla almayacağım," dedi Winterbottom. Sonra Clarke'a dönüp, "Bu çok iyi, insan ilk tuttuğu aşçıda çoğu zaman bu kadar şanslı olmuyor," dedi.

"Aloysius birinci sınıf değil, ama sanırım... Hayır, başka almayacağım Stephen."

---

1 Fidei Defensor, diğer adıyla Defender of the Faith, 1521'den itibaren İngiliz Kralları'nın aldığı unvanlardan biri. –*çn*

Papaya, muz ve portakaldan yapılma meyve salatalarını yerlerken Winterbottom yine Yetkili Şef'lerinden bahsetmeye başladı.

Nadir gülümsemelerinden birinin eşliğinde, "Umuaro meselesi böyle, onların Şef'ini buldum," dedi. "Bundan böyle mutlu mesut yaşayacaklar. Ama Abame konusunda bu kadar iyimser değilim, onlar çok vahşi bir topluluk."

"Macdonald'ı onlar öldürmüştü, değil mi?" diye sordu Clarke; aklı bir taraftan hafifçe ekşimiş salatadaydı.

"Doğru. Aslında artık o kadar problemli değiller -en azından bize karşı. O misilleme seferi onlara unutamayacakları bir ders verdi. Fakat hâlâ işbirliğinden epeyce uzaklar. Tüm bölgede Yerel Mahkeme'lerine en az uyum sağlayan onlar. Geçen yıl boyunca mahkeme bir düzineden az davaya baktı ve bir tanesini bile yerliler getirmedi."

"Bu çok vahşice," dedi Clarke, ironik manada söyleyip söylemediğinden emin olamayarak. Fakat Winterbottom iki Yerel Mahkeme Bölgesi için düşündüğü planların detaylarını anlatırken adamın karakterinde yeni fark ettiği bir özellik karşısında etkilenmeden edemedi. Yetkili Şef konusundaki muhalefeti hükümsüz bırakıldığı halde şimdi bu politikanın başarısını garantilemek için hiçbir çabadan kaçınmıyordu. Clarke'ın Cambridge'deki Ahlak öğretmeni "Medeniyetin Kristalleştirilmesi" tabirinden çok hoşlanırdı. İşte bu oydu.

Kahve sonrası viski-sodalarını içerlerken Yüzbaşı Winterbottom'ın muhalefeti bir an yine şahlanır gibi oldu. Ama bu, Clarke'ın onun hakkındaki yeni görüşünü daha da pekiştirdi.

"Benim acıklı bulduğum şey," dedi Winterbottom, "İdare'mizin yanlış politikalarından çok, tutarsızlığımız. Örneğin bu Yetkili Şef meselesi. Sör Hugh Macdermot, Vali olarak ilk geldiğinde Yerli İşleri memurunu konuyu tümüyle araştırması için göndermişti. Adam buraya geldi ve sistemin başından beri

dile getirdiğim saçmalıklarını fark ederek burada epeyce vakit geçirdi. Her neyse, özel görüşmemiz sırasında söylediklerinden bunun tam bir felaket olduğu hakkında bizimle aynı fikirde olduğu açıkça ortadaydı. O zaman sene 1919'du. İzinden kısa süre önce döndüğümü hatırlıyorum..." Bunu söylerken sesine tuhaf bir duygu yansıdı. Clarke adamın yüzüne kan hücum ettiğini fark etti. Winterbottom kendini toparlayıp devam etti: "İki yıldan fazla oldu ve hâlâ adamın raporuyla ilgili hiçbir şey duymadık. Aksine, Vali Vekili şimdi bizden önceki politikayı uygulamamızı istiyor. Kim, nerede duruyor?"

"Bu çok sinir bozucu," dedi Clarke. "Ben de geçen gün Soruşturma Komisyonu'nu ne çok sevdiğimizi düşünüyordum. Bana kalırsa bizimle Fransızlar arasındaki gerçek fark bu. Onlar ne istediklerini biliyor ve onu yapıyorlar. Bizse tüm gerçekleri araştırmak için bir komisyon kuruyoruz, gerçeklerin bir anlamı varmış gibi. Afrikalılarımıza dair ne kadar çok gerçek öğrenirsek, onları yönetmemiz o kadar kolay olur sanıyoruz. Ama gerçekler..."

"Gerçekler önemlidir," diyerek sözünü kesti Winterbottom. "Ayrıca Soruşturma Komisyonu da faydalı olabilirdi. Bizim hükümetimizin hatası sürekli yanlış insanları görevlendirmeleri ve yıllardır burada yaşayan bizlerin tavsiyelerini dinlememeleri."

Clarke sözünü bitirmesine izin vermediği için adama karşı pasif bir öfke duydu ve konuyu ilk düşündüğü andaki kadar güzel ifade edemediği için kişisel bir yetersizlik hissine kapıldı.

11.

Balkabağı Festivali'nden sonra Ezeulu, evinden ilk kez arkadaşı Akuebue'yi ziyaret etmek için çıktı. Gittiğinde onu *obi*'sinde, yerde oturmuş, tuttuğu işçilere ertesi sabah ektireceği tohumluk yamları hazırlarken buldu. Elinde kısa, tahta saplı bir bıçakla iki yam yığınının ortasında oturuyordu. Daha büyük olan yığın sağda, çıplak zeminin üzerindeydi. Küçük olanı uzun bir sepetin içindeydi; buradan her seferinde bir yam alıp dikkatle inceliyor, bıçağıyla kesip düzelttikten sonra büyük yığının üstüne koyuyordu. Çıkardığı çöpler ise iki yığının ortasında, tam önündeydi: tohumluk yamların diplerinden yonttuğu, halkalar halinde çok sayıda kahverengi kabuk ve tepelerinden kestiği, vaktinden önce gelişmiş gri filizler...

İki adam tokalaştı. Ezeulu yuvarlayıp kolunun altına sıkıştırdığı keçi derisini yere serip üstüne oturdu. Akuebue ailesinin nasıl olduğunu sorduktan sonra tekrar işinin başına dönüp bir süre daha yamlarıyla uğraştı.

"İyiler," diye cevap verdi Ezeulu. "Seninkiler nasıl?"

"Sessizler."

"Bunlar çok büyük ve sağlıklı yamlar. Senin ambarından mı, yoksa pazardan mı aldın?"

"Haberin yok mu, Anietiti toprağındaki hissem...? Evet. Bunlar oradan toplandı."

Ezeulu onaylar bir ifadeyle birkaç kez başını sallayarak, "Harika bir toprak," dedi. "Öyle bir toprak, tembel insanı usta bir çiftçi gibi gösterir."

Akuebue gülümsedi. "Beni konuşturmaya çalışıyorsun, ama başaramayacaksın," dedi. Bıçağını yere koyup oğlu Obielue'ye

seslendi. Çocuk içerden yanıt verip az sonra ter içinde *obi*'ye geldi.

"Ezeulu!" diyerek selam verdi.

"Oğlum."

Ardından isteğini öğrenmek üzere babasına döndü.

"Annene Ezeulu'nun onu selamladığını söyle. Kola cevizi varsa göndersin." Obielue tekrar içeri girdi.

"Gerçi arkadaşımın evine son gidişimde ben hiç kola cevizi yemedim ama neyse." Akuebue bunu kendi kendine konuşur gibi söyledi.

Ezeulu kahkaha attı. "Hem yemek yiyip hem de hiç yememişçesine ağzı sulanan adamın başına ne gelir deriz?"

"Nereden bileyim?"

"Anüsü kurur. Annen sana hiç söylemedi mi?"

Akuebue belindeki ağrıdan dolayı son derece yavaş bir biçimde ayağa kalktı.

Bir elini kalçasına dayayıp doğrulmaya çalışırken, "Yaşlılık illet bir şey," dedi. Bedeninin dörtte üçünü güç bela doğrultabildiğinde çabalamaktan vazgeçti. "Ne kadar süre otursam oturayım sonrasında yürüyebilmek için tıpkı bir bebek gibi sil baştan uğraşmam gerekiyor." Böyle diyerek gülümsedi. Sendeleye sendeleye *obi*'sinin alçak giriş duvarına doğru yürüyüp oradan içinde bir öbek tebeşir bulunan tahta kaseyi aldı ve misafirine uzattı. Ezeulu tebeşiri alıp yere üçü dik, bunların üstüne ve altına da birer düz olmak üzere beş çizgi çizdi. Ardından bir ayağının başparmağını boyadı ve sol gözünün etrafına ince bir tabaka sürdü.

Akuebue'nin iki karısından birisi evdeydi. Az sonra *obi*'ye gelip Ezeulu'yu selamladı ve daha büyük olan diğer eşin meyveleri olgunlaşmış mı diye palmiye ağaçlarına bakmaya gittiğini söyledi. Obielue elinde bir kola ceviziyle geri döndü. Babasından tahta kaseyi aldı, tozu gitsin diye içine üfledikten sonra kola cevizini kaseye koyup Ezeulu'ya uzattı.

Ezeulu, "Teşekkür ederim," dedi. "Babana ver, o kırsın."

"Hayır," dedi Akuebue. "Senin kırmanı istiyorum."

"Mümkün değil. Bizler bir adamın yanından öylece geçip evine girmeyiz."

"Biliyorum," dedi Akuebue, "ama görüyorsun ki ellerim dolu. Senden bu işi benim için yapmanı rica ediyorum."

"Bir adam kendi evinde günün ilk kola cevizini kıramayacak kadar meşgul olamaz. Yamı yere koy, kaçacak hali yok."

"Ama bu günün ilk kola cevizi değil. Şimdiye dek birkaç tane kırdım zaten."

"Olabilir, ama benim yanımda kırmadın. Bir adamın uyandığı vakit, onun sabahıdır."

"Pekala," dedi Akuebue. "Öyle diyorsan kırıyım."

"Elbette öyle diyorum. Göze kulak çubuğu sokmayız."

Akuebue kola cevizini aldı. "İkimiz de yaşayalım," deyip kırdı.

Ezeulu geldiğinden beri yakınlarda bir yerden iki el silah sesi duymuşlardı. Şimdi de üçüncüsü duyuldu.

Ezeulu, "Ne oluyor orada?" diye sordu. "Erkekler artık ormanı bırakıp bahçelerde mi avlanıyorlar?"

"Ah, senin haberin yok mu? Ogbuefi Amalu çok hasta."

"Öyle mi? Hastalığı silah atma aşamasına mı geldi?"

"Evet." Akuebue üzücü olaya duyduğu saygıdan ötürü sesini alçalttı.

"Dün günlerden neydi?" diye sordu.

"Eke," dedi Ezeulu.

"Evet. Geçtiğimiz Eke günü oldu. Tarlasını temizlemiş evine dönerken birden çarpılmış. Evine henüz varmamışken öğle sıcağında soğuktan tir tir titriyormuş. Parmakları kaskatı kesildiğinden bıçağını tutamamış."

"Ne diyorlar peki?"

"Dün ve bu sabah gördüklerime göre bence *aru-mmo*."

"Lütfen bir daha böyle söyleme."

"Ama ben sana Nwokonkwo ya da Nwokafo'nun anlattıklarını söylemiyorum. Kendi gözlerimle gördüğüm şeyi söylüyorum."

Ezeulu dişlerini gıcırdatmaya başladı.

"Bu sabah onu görmeye gittim. Nefesi, vücudunun iki yanını kör bir usturayla kazıyormuş gibiydi."

"Ona ilaç yapması için kimi tuttular?"

"Umuofia'dan Nwodika diye bir adamı. Bu sabah onlara da söyledim: karar aşamasında yanlarında olsaydım direkt olarak Aninta'ya gitmelerini söylerdim. Orada bir doktor var, hastalıkları başparmağıyla işaret parmağı arasında yakalayıp yok ediyor."

"Ama bu, dediğin gibi, Ruhların verdiği bir hastalıksa sandal yağı ve ateşten başka ilacı yok."

"Öyle," dedi Akuebue, "ama elimizi kucağımıza koyup hasta bir adamı on iki gün seyredemeyiz. Olması gereken olana dek kendimizce çareler aramalıyız. Aninta'daki o büyücü hekimi bu yüzden anlattım."

"Sanırım Anyanafummo dedikleri Aghadike'den bahsediyorsun."

"Onu tanıyorsun. Ta kendisi."

"Olu ve İgbo'nun her yerinden pek çok insan tanırım. Aghadike büyük bir hekim ve kahindir. Ama o bile büyük tanrının evine savaş açamaz."

"Bunu kimse yapamaz."

Yine silah sesi duyuldu.

"Bu silah atma işi aptalca debelenmekten başka bir şey değil," dedi Ezeulu. "Ruhları silah sesiyle nasıl korkutabiliriz? O kadar kolay olsaydı bir fıçı barut alacak kadar parası olan herkes kafasında mantarlar filizlenene dek yaşardı. Ben hasta olsam ve bana bitkilerden çok avlanmaktan anlayan bir hekim getirseler onu derhal gönderip başkasını aratırdım."

Kısa bir süre sessizce oturdular. Ardından Akuebue, "Bu sa-

bah gördüklerime bakılırsa yarın şafaktan önce bir haber alabiliriz," dedi.

Ezeulu başını pek çok kez aşağı yukarı salladı. "Bu çok acıklı bir hikâye, ama dünyayı ateşe verecek halimiz yok," dedi.

Akuebue, soğuk harmattan mevsiminde selam ocaktan alınır atasözünü mazeret göstererek tekrar yamlarını hazırlamaya koyuldu.

"Halkımız böyle der," dedi Ezeulu. "Ayrıca şunu da derler: bir ustayı işiyle uğraşırken ziyaret eden bir adam, sıkıcı bir ev sahibiyle karşılaşır."

O sırada tekrar silah sesi duyuldu. Ezeulu artık bu duruma epeyce sinirlenmiş gibiydi.

"Gidip o adama söyleyeceğim, hastaya verecek ilacı yoksa, bari cenazesinde kullanacakları barutu boşa harcamasın."

"Belki de barutun odun külü kadar ucuz olduğunu düşünüyordur," dedi Akuebue. Sonra daha ciddi bir ifadeyle ekledi: "Evine giderken oraya uğrayacak olursan, akrabalarına adamın iyiliğini istemediğini düşündürecek bir şey söyleme. Bir adamın hayatı söz konusuyken barutun ne önemi var diyebilirler."

Ezeulu'nun hasta adama şöyle bir bakması yetti: Ruhların bu hastalığa yakalananlara tanıdığı on iki günlük süreyi atlatamayacağını anladı. Eğer Akuebue'nin de dediği gibi yarına dek bir haber alınmayacak olursa ortalıkta bahsi edilecek denli şaşırtıcı bir durum olurdu.

Adamın tüm bedenini kalın bir tabaka halinde kaplayan sandal yağı merhemi iyice katılaşmış, üzerinde sayısız çatlaklar oluşmuştu. Yattığı bambu yatağın yanında büyük bir odun ateşi yanıyordu. Havada, yakılan bitkilerin keskin kokusu vardı. Adamın nefes alışı, sert bir odunun yarılırken çıkardığı sesleri andırıyordu. Ezeulu'yu fark etmedi bile. Oysa Ezeulu içeri girer girmez odadakileri yalnızca gözleriyle selamlayıp doğruca yatağın yanına gitmiş ve orada uzun süre dikilerek sessizce

hasta adama bakmıştı. Ardından o da gidip son derece alçak sesle konuşan küçük akraba grubunun yanına oturdu.

"Bir adam bunu hak etmek için ne yapmış olabilir?" diye sordu.

"Bizler de hepimiz aynı soruyu sorup duruyoruz," dedi adamlardan biri. "Kimse bize böyle bir şeyi beklememiz gerektiğini söylemedi. Bir sabah bir uyandık ki incik kemiğimiz sakatlanmış."

Şifalı bitki hekimi, grubun biraz uzağında oturuyor ve sohbete hiç katılmıyordu. Ezeulu gözlerini odada gezdirdi. Adam, Ruhlar gelmesin diye odayı epeyce güçlendirmişti. Tavandan üç uzun su kabağı testisi sarkıyordu, ağız kısımları tıka basa kuru muz yapraklarıyla doldurulmuştu. Dördüncüsü daha çok palmiye şarabı taşımada kullanılan kalın belli testilerdendi. Bu, direkt olarak hasta adamın tepesine asılmıştı. Boynunda ipe dizilmiş deniz salyangozları vardı, yalnızca üst yarıları görünen bir demet papağan tüyü ise içinde adeta dans ediyordu. Sanki diplerinde kaynayan bir şey onları testinin ağzında dönmeye zorluyordu. Bunun her iki yanında da, baş aşağı sarkıtılmış vaziyette yeni kurban edilmiş birer piliç asılıydı.

Nefes alıp verişi dışında hiç ses çıkarmayan hasta adam birden inlemeye başladı. Herkes konuşmayı kesti. Bir gözünün çevresi beyaz tebeşirle boyalı, sol bileğinde deri kaplı büyük bir muska taşıyan hekim ayağa kalkıp dışarı çıktı. Çakmaklı tüfeği eşiğin üstündeydi; tabanı yerde, namlusu ise kulübenin içine çevrilmiş haldeydi. Tüfeği alıp doldurmaya başladı. Barut, vaktiyle beyaz adamın Nje-nje denilen sıcak içeceğini taşıyan dört köşeli bir şişenin içindeydi. Tüfeği doldurmayı bitirince evin arka tarafına gitti ve ateş etti. Etraftaki tüm horoz ve tavuklar vahşi bir hayvan görmüşlercesine paniğe kapıldılar.

Hekim kulübeye döndüğünde hasta adamı daha da huzursuz bir halde, anlamsız şeyler söylerken buldu.

"Bana *ofo*'sunu getirin," dedi.

Hastanın erkek kardeşi, bir kirişe iplerle tutturulmuş mabedden kısa, tahta asayı alıp getirdi. Yatağın yanına çömelmiş olan hekim asayı aldı, hasta adamın sağ elini açtı ve asayı üstüne koydu.

Hastanın kurumuş parmaklarını asaya doğru bastırarak, "Tut bunu!" diye emretti. "Sımsıkı tut ve onlara hayır de! Beni duyuyor musun? Hayır de!"

Bu emrin anlamı nihayet çok sayıda tıkalı filtreden geçip hasta adamın zihnine ulaşmış olmalıydı ki parmakları asanın üstüne ağır ağır, tıpkı bir pençe gibi kapanmaya başladı.

"İşte böyle," dedi hekim ve *ofo*'yu yalnızca Amalu'nun tutması için kendi elini yavaşça çekmeye başladı. "Onlara hayır de!" diye bağırdı.

Fakat elini tümüyle çeker çekmez Amalu'nun parmakları birden açıldı ve *ofo* yere düştü. Kulübedeki küçük kalabalık birbirlerine anlamlı bakışlar attılar ama tek kelime etmediler.

Biraz sonra Ezeulu gitmek üzere ayağa kalktı. "Ona iyi bakın," dedi.

Diğerleri de ona, "Yolun açık olsun," dediler.

Obika'nın gelini akrabalarıyla birlikte geldiğinde Obika ona şöyle bir baktı ve önceki gelişinde onu dokunulmamış bir halde nasıl gönderebildiğine hayret etti. Biliyordu ki onun yaşındaki pek az genç, eski âdetlerin gerektirdiği şekilde davranıp kendini bu denli tutabilirdi. Ama doğrusu neyse onu yapmak lazımdı. Obika yeni takındığı bu 'âdetlerin koruyucusu' imajına hayranlık duydu; tıpkı yüksek iroko ağacından düşen o kertenkele gibi, başkası yapmasa da kendi kendini övmeyi hak ettiğini hissetti.

Geline bir hastalığı henüz atlatmakta olan annesi, annesinin kadın arkadaşları ve kendisiyle aynı yaşlarda çok sayıda genç kız eşlik ediyordu. Kadınların çoğu başlarında, gelinin çeyizinden küçük bir yük taşıyordu. Bu çeyizin toplanması-

na hepsi katkıda bulunmuştu; pişirme kapları, tahta kaseler, süpürgeler, havan, havan tokmağı, sepetler, matlar, kepçeler, testilerce palmiye yağı; sepetler dolusu kulkas, tütsülenmiş balık, mayalanmış manyok, keçi boynuzu, tuz ve biber. Ayrıca iki parça kumaş, iki tabak ve bir demir tencere vardı. Bunlar beyaz adamın ürünleriydi ve Okperi'deki yeni mağazadan alınmışlardı.

Ezeulu ve oğullarının üç evi de, gelin ve beraberindekilerin gelmelerinden önce çoktan akrabaları ve arkadaşlarıyla dolup taşmıştı. Geline eşlik eden yirmi kadar genç kızın her biri baştan ayağa süslenmişti. Yine de gelin hepsinin içinde dikkatleri üzerine çekiyordu. Bunun nedeni yalnızca herkesten daha uzun olması değildi, hem görünümü hem de tavırlarıyla diğerlerinden çok daha göz alıcıydı. Saçları, yakında yaşayacağı 'kadınlığa geçiş'e uygun düşecek biçimde farklı bir modelde yapılmış, usturayla sıradan desenler yapmak yerine örülmüştü.

Kızlar, *Ifeoma* isminde bir şarkı söylediler. "İyi şey geldi, iyi şeyleri olan herkes getirip ona bağışlasın," dediler. Gelinin etrafında daire oluşturdular. Onlar şarkı söylerken gelin ortada dans etti. Müstakbel kocası ve Ezeulu'nun ailesinin diğer üyeleri, daireyi birer ikişer yarıp gelinin alnına para yapıştırdılar. Gelin her defasında gülümseyip hediyeyi ayaklarına düşürdü, etrafındaki kızlardan biri parayı yerden alıp kaseye koydu.

Gelinin adı Okuata'ydı. Boyunun uzunluğu adeta devlerin soyundan gelen babasına çekmişti. Yüz hatları son derece biçimliydi, bazıları ona şimdiden Oyilidie demeye başlamıştı, çünkü kocasınınkine benzer bir güzelliği vardı. Dolgun göğüsleri hafifçe yukarıya doğru kıvrımlıydı, ki bu kıvrımlar onları kısa sürede sarkmaktan koruyacaklardı.

Saçları yeni *otimili* modasına göre yapılmıştı. Sımsıkı örgülerden oluşan sekiz saç kabartısı, kusursuz hatlar halinde ensesinden başlayarak alnına dek iniyor; burada, tıpkı bir kulaktan diğerine, saç hizasında takılmış kalın ve sert kıllardan

bir taç gibi kısa ve dimdik perçemlerle son buluyordu. Belinde çok sayıda, on beş tane *jigida* vardı. Çoğu kan kırmızısı renginde yeydi, iki üç tanesi siyahtı, kırmızı olanların bazılarında da ara ara birkaç siyah halka vardı. Yarın artık yetişkin bir kadın gibi peştamal bağlayacak ve bundan böyle vücudunu örterek yabancı seyirlerden koruyacaktı. *Jigida* dizileri dans ettikçe şıngırdıyordu. Arkadan bakıldığında belinin tamamını ve kalçasının üst kısmını kaplıyorlardı. Önde ise göbek deliğinin altından cinsel organına dek dizi dizi iniyor, vücudunun büyük bölümünü kaplıyor, geri kalanına ise siyah bir gölge düşürüyordu. Diğer kızlar da aynı şekilde giyinmişlerdi, ama çoğunun *jigida*'sı daha azdı.

Bunu takip eden ziyafet gün batana dek sürdü. Tencerelerce yam yemeği, lapa, acı yaprak çorbası ve *egusi* çorbası yapılmıştı. Ayrıca iki adet haşlanmış keçi bacağı, çorbadan bütün olarak alınmış iki büyük tencere dolusu pişmiş *asa* balığı ve rafya palmiyesinden yapılma fıçılarca tatlı şarap vardı.

Kadınların önüne ne vakit etkileyici türde bir yemek konsa şarkı liderleri eski bir teşekkür şarkısı söylüyordu:

"Kwo-kwo-kwo-kwo-kwo!
Kwo-o-o-oh!
Her zamanki gibi yine yiyeceğiz!
Kim karşılıyor?
Kim o?
Kim karşılıyor?
Kim o?
Obika Ezeulu karşılıyor
Ayo-o-o-o-o-oh!"

Fakat sonunda gelinin annesi ve köyünden ona eşlik etmeye gelen koruyucu grubun tümü onu arkalarında bırakıp eve dönmek üzere yola koyuldular. Okuata kendini öksüz kalmış gibi hissetti, gözlerinden yaşlar boşandı. Kaynanası onu alıp kendi kulübesine götürdü. Yol kavşağında yapılacak Adak törenine dek orada kalacaktı.

Töreni gerçekleştirmesi için tutulan büyücü hekim ve kahin çok geçmeden geldi ve grup halinde yola koyuldular. Grup, Obika, üvey abisi, annesi ve gelinden ibaretti. Ezeulu karanlık çöktükten sonra *obi*'sinden nadiren çıktığı için onlarla gitmedi. Oduche de adakların aleyhinde sürekli vaaz veren kateşisti güdendirmemek için gitmeyi reddetti.

Diğerleri gelinin köyü Umuezeani'ye giden anayolda ilerlemeye başladılar. Artık ortalık epeyce kararmıştı, gökyüzünde ay da yoktu. Obika'nın annesinin taşıdığı palmiye yağı lambası, ancak alevi rüzgardan korumak için avucunu çukurlaştırıp fitili kapadığında biraz ışık yayıyordu. Buna rağmen yine de iki defa sönünce tekrar yakmak için yakındaki evlere gitti. Önce Anosi'nin evine, sonra da Membolu'nun dulunun kulübesine gitti.

İsmi Aniegboka olan büyücü hekim, grubun önünde sessizce yürüyordu. Ufak tefek bir adamdı ama konuşurken sesini, zor işiten bir komşuyla bahçe duvarından konuşuyormuşçasına yükseltiyordu. Aniegboka klanın ünlü hekimlerinden değildi. Onu seçmişlerdi, çünkü Ezeulu'nun ailesiyle ilişkisi iyiydi, ayrıca gerçekleştireceği tören de olağanüstü bir hüner gerektirmiyordu. Civardaki tüm çocuklar onu tanır ve yaklaştığını görünce kaçışırlardı çünkü dediklerine göre bir insanı kalçasına vurarak köpeğe dönüştürebilirdi. Ama ortalıkta değilken de onunla alay etmekten geri kalmazlardı, çünkü adamın bir gözü çirkin bir deniz salyangozuna benziyordu. Anlatılanlara göre gözüne, küçük bir çocukken havaya atıp yakalamaya çalıştığı bir muz sapının keskin ucu saplanmıştı.

Grup karanlıkta yürürken yanlarından birkaç kişi geçti, ama onları yalnızca selam verdikleri sırada seslerinden tanıyabildiler. Yağ lambasının zayıf ışığı sanki çevrelerindeki karanlığı koyulaştırıyor; başkalarını, onlara göründükleri kadar kolayca görmelerini zorlaştırıyordu.

Aniegboka'nın omzunda asılı olan büyük deri çantadan sü-

rekli hafif bir tıkırtı duyuluyordu. Gelinin bir elinde ateş kilinden yapılma bir kase, diğer elinde ise bir tavuk vardı. Tavuk bazen, davetsiz bir misafir gece vakti kanatlarındaki tüyleri tutup rahatsız ettiğinde bütün tavukların yapacağı gibi acı acı bağırıyordu. Okuata sıranın ortasında yürürken mutlulukla korku arasında bocalamanın sıkıntısı içindeydi. Yolu göstermek için önden giden Obika ve Edogo'nun ellerinde bıçakları vardı. Arada bir konuşuyorlardı ama Obika'nın aklı başka yerdeydi. Kulakları dikkat kesilmiş, gelininin *jigida*larının birbirlerine çarptıkça çıkardığı en hafif şıngırtıyı bile kaçırmamaya uğraşıyordu. Peşinden gelenlerin arasında onun adımlarını dahi ayırt edebiliyordu. O da gergindi. Adaktan sonra karısını kulübesine götürdüğünde, deyişte söylendiği gibi onu evde bulabilecek miydi, yoksa öfkelendirici bir aşağılamayla daha önce buraya bir başkasının girip ödülünü alarak gittiğini mi öğrenecekti? Bu mümkün değildi. Kızı tanıyan herkes, tavırlarının düzgünlüğüne şahitti. Obika, karısının bakire olduğunu gördüğünde kaynanasına hediye etmeyi planladığı devasa keçiyi çoktan almıştı. Sonunda onu veremeyecek olursa keçiyi ne yapacağı hakkında hiçbir fikri yoktu.

Sol elinde boynundan tutarak taşıdığı çok küçük bir su testisi vardı. Üvey kardeşindeyse ağacın tepesinden koparılmış bir demet körpe palmiye yaprağı vardı.

Çok geçmeden kendi yollarıyla gelinin köyüne giden yolun kavşağına geldiler. Okuata daha o gün aynı yoldan gelmişti. Burada kısa bir süre yürüdükten sonra durdular. Büyücü hekim yolun ortasında bir yer seçip Obika'dan buraya bir çukur kazmasını istedi.

Sonra Obika'nın annesine dönüp, "Lambayı şuraya koy," dedi. Kadın dediğini yaptı, Obika da çömelip kazmaya başladı.

"Daha geniş kaz," dedi büyücü hekim. "Evet, böyle."

Üç erkek de çömelmişti, kadınlar gövdeleri dik vaziyette iki dizlerinin üstüne çökmüştü. Lambanın alevi şimdi çok daha güçlü yanıyordu.

"Artık kazma," dedi hekim. "Yeterince derin oldu. Şimdi içindeki toprağı boşalt."

Obika iki eliyle kırmızı toprağı alıp kenara yığarken hekim de çantasından adak malzemelerini çıkarmaya başladı. İlk olarak dört küçük yam, ardından dört parça beyaz tebeşir ve yabani zambak çiçeği çıkardı.

"Bana *omu*'yu ver," dedi. Edogo körpe palmiye yapraklarını ona uzattı. Adam demetten dört küçük yaprak koparıp kalanını kenara koydu. Sonra Obika'nın annesine dönüp, "Bana *ego nano*'yu ver," dedi. Kadın giysisinin bir ucuna bağladığı salyangoz kabuklarını çözüp ona verdi. Hekim tıpkı bir kadının pazarda alıp satarken yaptığı gibi salyangoz kabuklarını yerde, altışarlı gruplar halinde dikkatlice saydı. Toplam dört grup vardı. Başını onaylar bir ifadeyle salladı.

Ayağa kalkıp Okuata'yı çukurun yanında, diz çökmüş vaziyette, yüzü köyüne bakacak şekilde oturttu. Kendisi çukurun diğer tarafına, tam karşısına geçti. Sağ tarafında adak malzemeleri diziliydi. Diğerleri biraz geride duruyorlardı.

Yamlardan birini alıp Okuata'ya verdi. Okuata yamı başının etrafında çevirdikten sonra çukura koydu. Peşinden hekim de kalan üçünü koydu. Sonra bir parça beyaz tebeşir verdi. Okuata yam için yaptıklarının aynısını tekrarladı. Ardından palmiye yaprakları ve yabani zambak çiçeği kondu. Son olarak altışarlı deniz salyangozu grubundan birini verdi. Okuata bunları avucuna alıp diğerlerine yaptıklarını tekrarladı. Bunun üzerine hekim günahlarının bağışlandığını duyurdu:

"*Gözlerinle görmüş, ağzınla konuşmuş, kulaklarınla duymuş ya da ayaklarınla basmış olabileceğin, babanın veya annenin sana yükleyebilecekleri tüm kötülükleri buraya gömüyorum.*"

Son kelimeleri söylerken ateş kilinden kaseyi, çukurdaki malzemelerin üzerine baş aşağı çevirerek koydu. Sonra çıkarılan toprağı yeniden doldurmaya başladı. Kaseyi iki kez hafifçe yerinden oynatıp gevşetti, böylece işini bitirdiğinde kasenin kavisli arka tarafı yolun bir parça üstüne çıktı.

"Su nerede?" diye sordu.

Obika'nın annesi küçük su testisini çıkardı. Bu arada ayağa kalkmış olan gelin, eğilip suyu avucuna boşaltarak yüzünü, ellerini, kollarını, ayaklarını ve dizlerine kadar bacaklarını yıkadı.

Bitirince kahin ona, "Unutma," dedi, "Abam'ın askerleri bu gece saldırsa ve hayatını kurtarmak için kaçman gerekse bile sabah olana dek bu yoldan geçmemelisin."

Bunun üzerine kaynanası, "Büyük tanrının sayesinde canını kurtarmak için kaçmasına gerek kalmayacak, ne bugün ne de yarın," dedi.

"Kalmayacağını biliyoruz," dedi Aniegboka, "ama işi kuralına göre yapmalıyız." Sonra Obika'ya dönüp, "Benden yapmamı istediğin şeyi yaptım. Karın sana dokuz oğul doğuracak," dedi.

Obika ve Edogo aynı anda, "Teşekkür ederiz," dediler.

Hekim çantasını omzuna asarken, "Bu tavuk benimle eve gelecek," dedi ve tavuğu, muz lifiyle bağlanmış bacaklarından tuttu. Diğerlerinin gözlerinin tavuğa nasıl kaydığını fark etmiş olmalıydı ki, "Onun etini tek başıma yiyeceğim," dedi. "Sabah hiçbiriniz bana gelmeyin, çünkü paylaşmayacağım." Ardından tıpkı bir sarhoş gibi gürültülü bir kahkaha attı. "Kahinlerin bile arada bir ödüllendirilmeleri gerekir," dedi ve bir kahkaha daha attı. "Flütçü bazen durup burnunu silmelidir demez miyiz?"

"Öyle deriz," dedi Edogo.

Hekim dönüş yolu boyunca yüksek sesle hiç durmadan konuştu. Uzak klanlarda kendisine büyük saygı duyulduğunu anlatarak böbürlendi durdu. Diğerleri onu pek de kulak asmadan dinleyip arada bir birkaç şey söylediler. Ağzını açmayan tek kişi Okuata'ydı.

İlo Agbasioso'ya vardıklarında kâhin onlardan ayrılıp sağ tarafa gitti. Onları artık işitemeyeceği mesafeye gider gitmez Obika, kâhinin tavuğu eve götürmesinin âdet gereği olup olmadığını sordu.

"Bazılarının böyle yaptığını işitmiştim," dedi annesi. "Ama bugüne dek hiç karşılaşmadım. Benim tavuğum adağın geri kalanıyla birlikte gömülmüştü."

"Ben hiç duymadım," dedi Edogo. "Bana kalırsa adamın âdetle pek ilgisi yok, ne görürse gaspediyor."

"Bize düşen tavuğu getirmekti," dedi Obika'nın annesi, "biz de getirdik."

"Ona bir soru sormak isterdim."

"Hayır, oğlum. Sormadığın iyi oldu. Şimdi itiraz edip tartışmanın sırası değil."

Obika ve eşi Okuata, kendi evlerine çekilmeden önce Ezeulu'yu selamlamaya gittiler.

"Baba, kâhinin adak için alınan tavuğu evine götürmesi âdetten midir?" diye sordu Obika.

"Hayır, oğlum. Aniegboka öyle mi yaptı?"

"Evet. Onunla konuşmak istedim ama annem bir şey söylememem için bana işaret yaptı."

"Böyle bir âdet yok. Bilmelisin ki hekimlik işinde, diğer hiçbir yerde göremeyeceğin kadar obur ve açgözlü insanlar vardır," dedi. Obika'nın yüzündeki ilgili ifade dikkatini çekmişti. "Karını eve götür, bu meselenin canını sıkmasına izin verme. Bir kâhin tıpkı bir akbaba gibi adağın bağırsaklarını yemek istiyorsa bu, onunla *chi*'si arasındaki bir meseledir. Sen hayvanı getirerek üstüne düşeni yaptın."

Onlar gittikten sonra Ezeulu yüreğinde uzun zamandır hissetmediği bir mutluluğun sıcaklığını duydu. Obika şimdiden değişmiş miydi? Babasının yanına gelip yüzünde böylesine ilgili bir ifadeyle sorular sormak hiç onun tarzı değildi. Akuebue hep Obika'nın, sorumluluğunu üstleneceği bir kadın bulduğunda tavırlarını değiştireceğini söylerdi. Belki de öyle olacaktı. Ezeulu'nun aklına bunu teyit eden bir şey daha geldi: eskiden olsa Obika kâhinin başında dikilip ona tavuğu gömdürtürdü. Ezeulu bu düşünceyle gülümsedi.

12.

Okuata şafak vakti, alışkın olmadığı peştemalin içinde çekingen ve mahcup bir halde boy gösterdi; fakat bu, gururlu bir mahcubiyetti. Kocasının anne ve babasını selamlamaya utanç duymadan gidebilirdi, çünkü "evde bulunmuştu". Kocası, kendisine bozulmamış bir gelin verdiği için Umuezeani'deki annesine keçiyi ve diğer hediyeleri gönderme hazırlıklarına şimdiden başlamıştı. Okuata üstünden büyük bir yük kalkmışçasına rahatlamıştı; aslında bakire olduğunu biliyordu; öte yandan içinde, arada bir kulağına fısıldayan ve irkilmesine neden olan gizli bir korku vardı. Bir gün mehtap oyunu sırasında Obiora penisini bacaklarının arasına sokmuştu. Tek yapabildiği girişte oynamak olmuştu, yine de Okuata bir şey olmadığından tam olarak emin değildi.

Fazla uyuyamamıştı, en azından kocası kadar uyuduğu söylenemezdi, ama mutluydu. Bazen mutluluğunu unutmaya çalışıp sonuç başka türlü olsaydı nasıl hissedeceğini düşündü. Yıllar boyu, bastığı toprağın ısıracağından korkarcasına yürüyecekti. Ogbanje Omenyi'yi bütün kızlar bilirdi; söylendiğine göre kocası, karısının bacakları arasında taşıdığı yolun iki tarafındaki çalılığı kesmek istediğini söyleyerek kadının anne ve babasından bıçak göndermelerini istemişti.

O sabah Ezeulu'nun evindeki tüm çocuklar nehre gidip su çekmek istiyorlardı, çünkü yeni eşleri de gidecekti. Yol üzerindeki sivri taşlar yüzünden nehirden nefret eden küçük Obiageli bile çabucak su testisini alıp çıktı. Fakat annesi evde kalıp Amoge'nin çocuğuna bakmasını söyleyince daha önce hiç yapmadığı şeyi yapıp nehre gidemediği için ağladı.

Obika'nın kız kardeşi Ojiugo, gelinin üzerinde özel bir hakkı varmışçasına sahiplenir bir havayla sağa sola koşturuyordu. Nitekim bir adamın evindeki en küçük çocuk bile annesinin kulübesini diğerlerinkinden ayrı görürdü. Ojiugo'nun annesi Matefi de aynı hisler içindeydi, hattâ kendine hâkim olma gayreti bunu daha da belli ediyordu. Özellikle istediği şey, kocasının genç karısının tüm bunları görmesi ve ona bir gelin sahibi olmanın, fildişi halhallar alıp çocuklarını aç bırakmaktan daha gurur verici olduğunu ispatlamaktı.

"Çabuk dönmeye bakın," dedi kızına ve oğlunun karısına, "yerdeki şu tükürük kurumadan dönün." Böyle deyip yere tükürdü.

"Bizi yalnızca yıkanmak geciktirebilir," dedi Nwafo. "Şimdi su çekip yıkanmayı sonraya..."

"Delirdin herhalde," dedi annesi. Şimdiye dek kocasının büyük karısını görmezden geliyormuş gibi davranmıştı. "Nehirden dünkü vücudunla geldiğini bir göreyim hele, o zaman anlarız sen mi daha delisin, yoksa ben mi." Bunu söyleyişindeki sertlik, kızgınlığının görünürdeki nedeninden çok daha şiddetliydi. Aslında oğluna, söylediği şeyden değil, diğer kulübenin tatlı telaşına katılarak gösterdiği sadakatsizlikten ötürü öfkeliydi.

"Neden hâlâ kırkayak gibi ağır davranıyorsun?" dedi Matefi kızına. "Bütün gün yapacağın tek iş nehre gitmek mi olacak?"

Oduche normalde yalnızca kiliseye veya okula giderken giydiği çizgili kumaştan peştemalini ve beyaz atletini giymişti. Bu, annesini Nwafo'nun söylediğinden daha beter sinirlendirdi ama kendini tutup bir şey dememeyi başardı.

Nehir grubunun evden ayrılmasından kısa süre sonra Obiageli sırtında Amoge'nin çocuğunu taşıyarak Ezeulu'nun kulübesine geldi. Çocuk ona göre fazla büyüktü, bacaklarından biri neredeyse yerde sürükleniyordu.

"Bunlar delirmiş," dedi Ezeulu. "Hasta çocuğu sana kim emanet etti? Onu hemen annesine geri götür."

"Onu taşıyabilirim," dedi Obiageli.

"Kim kimi taşıyor? Sana onu annesine götür dedim."

"O nehre gitti," dedi Obiageli, çocuk sırtından kaymasın diye ayak ucunda zıplayarak. "Ama onu taşıyabilirim. Bak."

"Taşıyabileceğini biliyorum," dedi Ezeulu. "Ama o hasta, sarsılmaması lazım. Onu annene götür."

Obiageli olur anlamında başını sallayıp içeriye gitti. Ama Ezeulu çocuğu hâlâ sırtında taşıdığını biliyordu. O sırada çocuk ağlamaya başladı. Obiageli cılız sesiyle, cesurca bir gayretle çocuğun ağlamasını bastırıp şarkı söyleyerek onu uyutmaya çalıştı:

"Annesine söyleyin, çocuğu ağlıyor
Annesine söyleyin, çocuğu ağlıyor
Úzízá yemeğini hazırlayın
Bir de *úzízà* yemeği yapın
Bol sulu biber çorbası pişirin
Böylece onu içen küçük kuşların hepsi
Hıçkırıktan ölsün
Annenin keçisi ambarda
Yamlar güvende değil
Babanın keçisi ambarda
Yamların hepsini yiyecek
Şu gelen geyiği görüyor musun?
Bak! Bir ayağı suya batmış
Yılan onu soktu!
Geri çekiliyor!
Ja-ja, ja kulo kulo!
Gezgin atmaca
Eve hoş geldin
Ja-ja, ja kulo kulo!
Ama getirdiğin kumaş parçası nerede
Ja-ja, ja kulo kulo!"

"Nwafo!... Nwafo!" diye seslendi Ezeulu.

"Nwafo nehre gitti!" dedi annesi kulübesinden bağırarak.

"Nwafo ne yaptı?" dedi Ezeulu.

Ugoye *obi*'ye bizzat gidip Nwafo'nun kendi kararıyla nehre gittiğini söyledi. "Kimse ondan gitmesini istemedi," dedi.

Ezeulu çocuk taklidi yaparak onu tersledi: "Kimse ondan gitmesini istemedi mi? Kimse ondan gitmesini istemedi mi dedin? Her sabah benim kulübemi süpürdüğünü bilmiyor musun? Yoksa kola cevizini yemeyi ve insanları ağırlamayı süpürülmemiş bir kulübede mi yapmamı bekliyorsun? Baban sabah cevizini dünkü küllerin içinde mi kırardı? Hepinizin bu evde yaptığı iğrençlikler kendi başınıza patlayacak. Nwafo seni dinlemeyecek kadar güçlü olduysa gelip kulübemi süpürmesini neden Oduche'ye söylemedin?"

"Oduche de diğerleriyle birlikte gitti."

Ezeulu başka bir şey dememeyi tercih etti. Karısı *obi*'den çıktı, az sonra elinde iki süpürgeyle geri geldi. Kulübeyi palmiye yapraklarından yapılma süpürgeyle, *obi*'nin ön tarafa bakan avlusunu ise daha uzun ve sert olan *okeakpa* demetiyle süpürdü.

Dışarıyı süpürdüğü sırada Obika kulübesinden çıktı. "*Iruezi*'yi artık sen mi süpürüyorsun? Nwafo nerede?" diye sordu.

"Kimse elinde süpürgeyle doğmaz," diye cevap verdi Ugoye tersçe. Ardından daha yüksek sesle şarkı söylemeye başladı. Süpürge çok uzun olduğundan dolayı tıpkı bir kürek gibi tutuyordu. Ezeulu kendi kendine gülümsedi. Ugoye süpürmeyi bitirince bir yerde öbek halinde topladığı pisliği bu sene kulkas ekeceği sağ taraftaki arazi parçasına taşıdı.

Akuebue, oğlunun evlenişini tebrik etmek ve sevincini paylaşmak üzere kahvaltıdan hemen sonra Ezeulu'ya gitmeyi düşünüyordu. Onunla konuşması gereken başka önemli şeyler de vardı, zaten bu yüzden oraya bu kadar erken, palmiye şarabı peşindeki diğer misafirlerle dolup taşmadan gitmek istiyordu. Akuebue'nin konuşmak istediği konu aslında yeni değildi, daha önce defalarca konuşmuşlardı. Ama son birkaç gündür Akuebue onu oldukça endişelendiren şeyler duymaya başlamıştı. Mesele Ezeulu'nun üçüncü oğlu Oduche'yle ilgi-

liydi. Ezeulu, onu beyaz adamın büyüsünün sırlarını öğrenmeye göndermişti. Akuebue, Ezeulu'nun bu kararını daha en başından şüpheyle karşılamıştı. Ezeulu ise bunun akıllıca bir davranış olduğuna onu ikna etmişti. Fakat şimdi bu durum, Ezeulu'nun düşmanları tarafından onun adını lekelemek için kullanılıyordu. İnsanlar soruyordu: "Ulu'nun Başrahibi, oğlunu kutsal pitonu yiyip öldüren ve daha nice kötülükler yapan insanların arasına gönderebiliyorsa sıradan erkek ve kadınların ne yapmasını bekliyordu? Annesinin cenaze törenini mahveden kertenkele, yabancıların ölüsüne saygı gösterme zahmetine girmesini bekleyebilir miydi?"

Üstelik şimdi gizlice de olsa Ezeulu'nun ilk oğlu da babasının muhaliflerine katılmıştı. Geçen gün Akuebue'yi ziyaret etmiş ve ondan, Ezeulu'nun en yakın arkadaşı olarak, gidip sözünü esirgemeden onunla konuşmasını istemişti.

"Sorun nedir?"

"Bir adam ailesini bir arada tutmalı, çocuklarının arasına nifak tohumu ekmemeli." Edogo çok heyecanlandığında can çekişircesine kekelerdi. Yine öyle olmuştu.

"Seni dinliyorum."

Edogo, Ezeulu'nun Oduche'yi yeni dine katılmaya göndermesinin altında, bir sonraki başrahiplik için Nwafo'nun yolunu açma niyeti olduğunu söyledi.

"Böyle olduğunu kim söyledi?" diye sordu Akuebue. Ama Edogo'nun cevaplamasına fırsat vermeden, "Nwafo ve Oduche'den bahsediyorsun," dedi, "peki ya sen ve Obika?"

"Obika'nın böyle işlere hiç niyeti yok, benim de öyle."

"Ama Ulu bir adamın neye niyeti olup olmadığını sormaz. Seni istiyorsa elde eder. Yeni dine katılan için dahi bu geçerli, Ulu isterse onu da alır."

"Doğru," dedi Edogo. "Ama beni endişelendiren şey, babamın Nwafo'ya onun seçileceğini düşündürtmesi. Eğer dediğin gibi, yarın Ulu başka birini seçecek olursa ailede kargaşa yaşa-

nacak. Babam o sırada burada olmayacağından bütün dırdırı ben çekeceğim."

"Söylediğin şey çok doğru, bu suyu ayak bileği hizasını geçmeden boşaltmak istediğin için seni suçlamıyorum." Böyle dedikten sonra bir süre düşünüp ekledi: "Ama kargaşa çıkacağını sanmıyorum. Nwafo ve Oduche aynı kadından gelmeler. Ayrıca neyse ki senin ve Obika'nın da böyle bir niyeti yok."

"Fakat Obika'yı bilirsin," dedi Edogo. "Yarın sabah uyanıp istediğine karar verebilir."

Yaşlı adamla arkadaşının oğlu uzun süre konuştular. Edogo sonunda gitmek üzere ayağa kalktığında (öncesinde üç dört kez gideceğini söyleyip bir türlü ayağa kalkamamıştı) Akuebue, Ezeulu'yla konuşacağına söz verdi. İçinde genç adama karşı acıma, bir parça da küçümseme hissetti. Neden Oduche ve Obika'nın arkasına saklanmak yerine bir erkek gibi ağzını açıp rahip olmak istediğini söyleyemiyordu? Ezeulu onu bu yüzden insanların yanında saymıyordu. Demek *afa* kâhininin vakti geldiğinde onun adını söyleyeceğini umuyordu, öyle mi? Adam kaldırılabileceği yere düşmüyor, diye düşündü. Onun başrahipliğe uygun bir aday olmadığını anlamak için kâhin olmaya gerek yoktu. Olgunlaşmış bir mısır, yalnızca bakılarak anlaşılabilirdi.

Yine de Edogo için üzüldü. Bir adamın ilk oğlunun, ondan daha küçükler ilgi görebilsin diye geriye itildiğinde nasıl hissedebileceğini biliyordu. Hiç şüphe yoktu ki, Umuaro'nun ilk kurulduğu yıllarda Ulu, başrahiplerine yedi kuşak boyunca bu yüzden yalnızca bir oğul vermeyi seçmişti.

O sabah nehre giderlerken şimdiye dek çok fazla beyaz atlet görmemiş olan gelin, Oduche'yle ve böylesine hayret verici şeyler sunan yeni dinle büyük bir merakla ilgilenecek oldu. Onun bu ilgisine ket vurmak için kıskanç Ojiugo kulağına eğilip yeni dinin taraftarlarının pitonu öldürüp yediklerini fısıl-

dadı. Umuaro'daki herkes gibi, Oduche'nin pitonla macerasını duymuş olan gelin endişeyle sordu:

"Yılanı öldürdü mü? Bize sadece sandığa koyduğu söylenmişti."

Ne yazık ki Ojiugo fısıldamayı beceremeyen insanlardandı. Söylediği şey Oduche'nin kulağına gitti. Ojiugo'nun üstüne hızla atılıp -olayı anlatırken Nwafo'nun kullandığı tabirle- yüzüne yıldırım gibi bir tokat fırlattı. Bunun üzerine Ojiugo da testisini fırlatıp Oduche'ye saldırdı, kolundaki metal bileziklerle darbelerini şiddetlendirmeye çalıştı. Oduche buna daha da sert tokatlar ve son olarak karnına diziyle indirdiği şiddetli bir darbeyle karşılık verdi. Etraflarına toplanıp onları ayırmaya çalışan insanların çoğu bu son darbeyi kınadılar, hattâ Oduche'ye çirkin sözler sarf ettiler. Ojiugo ise üvey kardeşine âdeta yapışarak bağırmaya başladı: "Öldür beni bugün. Beni öldürmek zorundasın. Duyuyor musun, piton yiyicisi? Beni öldürmelisin." Bu arada sırtından tutup çekmeye çalışanlardan birini ısırdı, diğerini ise tırmaladı.

Kadınlardan biri hiddetle bağırdı: "Bırakın onu. Öldürülmek istiyorsa bırakın öyle olsun."

"Böyle konuşma. Karnına attığı tekmeyle onu neredeyse öldürürken burada değil miydin?"

"Buna gelene kadar o da ona yeterince vurmadı mı?" diye sordu bir üçüncüsü.

"Hayır, vurmadı," dedi ikinci kadın. "Bence o, kadın görünce cesurlaşan adamlardan."

Kalabalık bir anda Ojiugo'nun tarafını tutanlar ve onun yeterince intikam aldığını düşünenler olarak iki gruba bölündü. İkinci gruptakiler Oduche'yi derhal nehre gitmesi için zorlayıp Ojiugo'nun küfürlerini daha fazla dinlememesini ve bunlara cevap vermeye çalışmamasını söylediler.

"Bir atmacanın yavrularından piliçleri yiyip yutmamaları beklenemez," dedi Ojiugo'nun ısırdığı Oyilidie. "Bu da dikkafalılıkta annesine benziyor."

"Yoksa senin annene mi benzemeliydi?" Bunu iri yarı bir kadın olan Ojinika sormuştu. Oyilidie ile kavgaları eskiye dayanıyordu. İnsanlar Ojinika için, sert görünümüne ve tartışmaya girmedeki ataklığına rağmen gücünün yalnızca ağzında olduğunu, iki yaşında bir çocuğun bile yalnızca üfleyerek onu yere serebileceğini söylüyorlardı.

"O kokuşmuş ağzını benim yanımda açma, duyuyor musun!" dedi Oyilidie. "Yoksa ağzındaki bamya tohumlarını söke söke çıkarırım. Belki unutmuşsundur..."

"Git ve bok ye!" diye bağırdı Ojinika. İkisi de çoktan ayak uçlarına basıp göğüslerini ileri çıkararak birbirlerine meydan okumaya başlamışlardı.

"Bu ikisinin nesi var?" diye sordu başka bir kadın. "Yolu açın da geçeyim," dedi.

Ojiugo eve geldiğinde hâlâ hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Nwafo ve Oduche ondan önce gelmişlerdi ama Ojiugo'nun annesi onlara diğerlerini sormaya tenezzül etmemişti. Ojiugo'yu gelirken görünce ona nehrin bir yolculuktan dönmesini veya uykusundan uyanmasını mı beklemek zorunda kaldıklarını sormak istedi. Ama ne halde olduğunu görür görmez söyleyecekleri boğazında düğümlendi.

"Ne oldu?" diye sordu. Bunun üzerine Ojiugo daha yüksek sesle hıçkırmaya başladı. Annesi su testisini yere koymasına yardım ettikten sonra tekrar sordu. Ojiugo bir şey söylemeden önce kulübelerine gitti, yere oturdu ve gözlerini sildi. Sonra olanları anlattı. Matefi kızının yüzünü inceledi ve Oduche'nin beş parmağından çıkmış gibi görünen izi gördü. Etraftaki herkes duyabilsin diye özellikle sesini yükseltip feryat figan bağırmaya başladı.

Ezeulu elinden geldiğince ağır ve telaşsız bir halde yürüyerek içeri gitti. Velvelenin sebebinin ne olduğunu sordu. Matefi daha yüksek sesle ağlamaya başladı.

Ezeulu, "Kapa çeneni!" diyerek susmasını emretti.

"Oduche kızımı nehre götürüp öldüresiye dövmüşken bana çenemi kapatmamı söylüyorsun," diye bağırdı Matefi. "Bana bir ceset getirdiklerinde çenemi nasıl kapayabilirim? Gel de bak yüzüne, adamın beş parmağı..." Sesi artık beyinde yankılanacak ölçüde yükselmişti.

"Sana kapa çeneni dedim! Deli misin sen?"

Matefi bağırmayı kesip boyun eğmiş bir halde yakındı: "Çenemi kapadım. Nasıl kapamayayım? Ne de olsa Oduche, Ugoye'nin oğlu. Evet, Matefi çenesini kapamalı."

Şimdiye dek tüm bu gürültü uzak bir klandan geliyormuşçasına kulübesinde oturan diğer karısı dışarı çıkıp, "Orada kimse adımı ağzına almasın!" diye bağırdı. "Hiç kimse adımı anmasın diyorum!"

"Sen kes sesini," dedi Ezeulu ona dönüp, "kimse adını anmadı."

"Onun adımı söylediğini duymadın mı?"

"Söylediyse ne olmuş! Sıkıysa git de sırtına atla!"

Ugoye homurdanarak kulübesine döndü.

"Oduche!"

"E-e-h."

"Buraya gel!"

Oduche annesinin kulübesinden çıkıp geldi.

"Bu velvelenin sebebi ne?" diye sordu Ezeulu.

"Ojiugo'yla annesine sor."

"Ben sana soruyorum. Bir daha sakın bana başkasına sormamı söyleme, yoksa bu sabah bir köpek iki gözünü birden yalayacak. Sizler sözcükleri yüzüme fırlatmayı ne zaman öğrendiniz?" Böyle deyip hepsine tek tek baktı. Tavrı birden değişmiş, hamle yapmak üzere çömelen bir leopara benzemişti. "İçinizden biri ağzını açıp tekrar *fim* yapsın da ona maskeli ruhlar konuşurken konuşulmayacağını öğreteyim." Ağızlarını açmaları için meydan okuyarak bakışlarını tekrar üzerlerinde gezdirdi. Kimseden çıt çıkmayınca dönüp *obi*'sine geri döndü.

Öfkesi, kavganın nedenine duyduğu ilgiyi bastırmıştı.

Akuebue'nin Oduche meselesini bir an önce açmak için acele etmekle yanlış yaptığı oraya gidince ortaya çıktı. İnsanlar gelmeden önce anlatacaklarını bitirmek için sabırsızlanıyordu, çünkü hiç şüphe yoktu ki çok geçmeden üç ev de dolup taşacaktı. Dün gece gelenlerin çoğu tekrar gelecek, çok sayıda insan da bugün ilk kez gelecekti. Çünkü çoğu ambarda tohumluk yamdan başka bir şeyin bulunmadığı bu kıtlık mevsiminde kimse zengin bir adamın evinde bir lokma yemek yiyip bir boynuz içki içme fırsatını kaçırmak istemeyecekti. Akuebue biliyordu ki ilk kişinin gelmesiyle birlikte artık Ezeulu'yla konuşamayacaktı, o yüzden de hiç vakit harcamadı. Ezeulu'nun az önce ne denli sinirlendiğini bilseydi muhtemelen vazgeçip başka bir güne ertelerdi.

Ezeulu gitgide kabaran öfkesini âdeta iki eliyle boğmaya çalışarak sessizce onu dinledi. Akuebue sustuğu zaman, "Bitirdin mi?" diye sordu.

"Evet, bitirdim."

"Seni selamlıyorum." Misafirine değil de dalgın bir halde eşiğe bakıyordu. "Seni suçladığımı söyleyemem; bir adamın arkadaşına söylemekle ayıp edebileceği hiçbir şey söylemedin. Kör de değilim, sağır da. Umuaro'nun bölündüğünü, kargaşa halinde olduğunu ve bazı insanların diğerlerini, sorunun kaynağının ben olduğuma ikna etmek için gizli toplantılar yaptığını biliyorum. Ama bu ne diye uykumu kaçırsın? Bunlar yeni olan şeyler değil, diğerlerinin peşi sıra devam eden ve onlarla aynı yöne gidecek şeyler. Yağmur mevsimi geldiğinde, aynı adamın evinde gizli toplantı yapıp Ulu utanç savaşlarına katılmayacak olursa onu azledeceklerini söylemesinin üzerinden beş yıl geçmiş olacak. Ulu ve ben hâlâ gelip bizi azletmesini bekliyoruz. Beni sinirlendiren, boş testislerini sallayan abartılı bir aptalın kazara evine zenginlik girdi diye kendini kaybetmesi değil; hayır, beni asıl sinirlendiren İdemili'nin korkak rahi-

binin onun arkasına saklanıp onu kışkırtması."

"Kıskançlık yüzünden," dedi Akuebue.

"Ne kıskançlığı? Ben Umuaro'daki ilk Ezeulu değilim, o da ilk Ezidemili değil. Babası, babasının babası ve onlardan önceki diğer tüm ataları benim atalarımı kıskanmadıysa o ne diye kıskansın? Hayır, bu kıskançlık değil, aptallık; insanın kafasına tencere geçirten türde bir aptallık. Eğer kıskançlıksa da böyle devam etsin. Gübre yığınının üstüne konan sinek dilediği gibi çalım satabilir ama yığını yerinden oynatamaz."

"İkisini de herkes biliyor," dedi Akuebue. "Hepimiz biliyoruz ki Ani-Mmo'ya nasıl gidileceğini bilseler oraya gidip Ulu rahipliğini neden kendi köylerine değil de Umuachala'ya verdiler diye atalarımızla tartışmaya kalkışırlardı. Ben onları dert etmiyorum. Benim canımı sıkan bütün klanın konuştuğu şey."

"Klana ne diyeceğini kim söylüyor? Klan neyi biliyor? Bazen beni güldürüyorsun Akuebue. Klan bize ait olmayan bir toprak parçası için Okperi'ye savaş açmaya karar verdiğinde sen de buradaydın, yoksa o sırada henüz doğmamış mıydın? Ben o gün ayağa kalkıp Umuaro'ya, başlarına neler geleceğini söylemedim mi? Sonunda kim haklı çıktı? Söylediklerim oldu mu, olmadı mı?"

Akuebue cevap vermedi.

"Olacağını söylediğim her şey kelimesi kelimesine oldu."

"Buna şüphem yok," dedi Akuebue, ardından ani bir ihtiyatsızlık ve sabırsızlıkla devam etti: "Ama bir şeyi unutuyorsun: ne denli büyük olursa olsun hiçbir adam, klanın aleyhine verilen bir hükümden kazançlı çıkamaz. O toprak anlaşmazlığında kazandığını düşünebilirsin ama yanılıyorsun. Umuaro her zaman beyaz adamın önünde onlara ihanet ettiğini söyleyecek. Aynı şekilde bugün de oğlunu toprağa saygısızlık edenlerin arasına göndererek yine onlara ihanet ettiğini söyleyecekler."

Ezeulu'nun buna verdiği cevap Akuebue'ye rahibin, en yakın arkadaşı için dahi bilinemez olduğunu tekrar hatırlattı.

Oğulları bile onu tam olarak tanımıyordu. Akuebue nasıl bir cevap beklediğinden emin değildi ama bu kahkahayı ummadığı kesindi. Tenha bir yolda kahkahayla gülen bir deliyle karşılaşmışçasına ürktü ve huzursuz oldu. Bu tuhaf korku hissi üzerine düşünecek vakti olmadı. Ama ilerde buna tekrar şahit olacaktı ve ne anlama geldiğini ancak o zaman fark edecekti.

"Güldürme beni," dedi Ezeulu tekrar. "Demek beyaz adam için Umuaro'ya ihanet ettim? Sana bir soru sorayım: Beyaz adamı buraya kim getirdi? Ezeulu mu? Kan kardeşlerimiz olan Okperililerle bize ait olmayan bir toprak parçası yüzünden savaşa girdik ve siz müdahale etti diye beyaz adamı suçluyorsunuz. İki kardeş kavga ettiğinde hasadı bir yabancının topladığı deyişini hiç duymadın mı? Abame'yi yok eden birliğe kaç beyaz adam katıldı? Biliyor musun? Beş." Sağ elini kaldırıp beş parmağını yelpaze gibi açtı. "Beş. Sen hiç beş kişinin –başları gökyüzüne bile değse- bir klanı tümüyle istila ettiğini işittin mi? Mümkün değil. Tüm güçleri ve sihirlerine rağmen biz yardım etmeseydik beyaz adamlar bütün Olu ve İgbo'yu istila edemezlerdi. Onlara Abame'ye nasıl gidileceğini kim gösterdi? Orada doğmadılar, peki yolu nasıl bulabildiler? Biz gösterdik ve hâlâ da göstermeye devam ediyoruz. O yüzden şimdi kimse bana gelip beyaz adam şöyle yaptı, böyle yaptı diye yakınmasın. Kulübesine karıncalarla dolu çalı çırpı getiren adam, kertenkeleler ziyaretine gelmeye başlayınca şikayet etmemeli."

"Söylediğin şeylerin hiçbirine itiraz edemem. Geçmişte çok hatamız oldu, ama sırf bu yüzden bugün de aynı hataları yapmaya devam etmemeliyiz. Artık nerede hata yaptığımızı biliyoruz, bunu düzeltebiliriz. Bu yağmurun üstümüze nerede yağmaya başladığını biliyoruz..."

"Ben o kadar emin değilim," dedi Ezeulu. "Ama bilseniz de bilmeseniz de unutmamamız gereken bir şey var. Beyaz adama evimizin yolunu gösterdik ve ona oturması için bir tabure verdik. Şimdi artık gitmesini istiyorsak ya ziyaretinden bık-

masını beklemeli ya da onu kovmalıyız. Onu Ezeulu'yu suçlayarak kovabileceğinizi mi sanıyorsunuz? Deneyebilirsiniz, başardığınızı işittiğim gün gelip elini sıkacağım. Benim kendi yolum var ve ben onu izleyeceğim. Diğerlerinin kör gözlerle baktığı şeyleri görebiliyorum. O yüzden ben Bilinen'im ama aynı zamanda da Bilinemeyen'im. Sen benim dostumsun; hırsız mıyım, katil miyim, yoksa dürüst bir adam mıyım, bilirsin. Ama Ezeulu'yu dans ettiren davulu çalan Şey'i bilemezsin. Ben yarını görebilirim, bu yüzden Umuaro'ya şöyle diyebilirim: *bu durumdan çıkın, çünkü burada ölüm var ya da bunu yapın çünkü bu işte kâr var.* Beni dinlerlerse ne âlâ, dinlemezlerse de kendileri bilir. Hediye almak için dans etme safhasını çoktan geçtim. Benden önceki rahip olan babamı tanırdın. Küçük bir çocuğun gözünden olsa da büyükbabamı da tanırdın." Akuebue onaylar bir ifadeyle başını salladı.

"Büyükbabam Umuaro'da *ichi*'ye son vermemiş miydi? Tüm haşmetiyle ayağa kalkıp şöyle demişti: Artık yüzlerimizi *ozo* kapılarıymış gibi doğramayacağız."

"Öyle yaptı," dedi Akuebue.

"Umuaro'nun cevabı ne oldu? Ona lânet okudular, erkeklerinin kadın gibi görüneceğini söylediler. *Bir erkeğin dayanıklılığı nasıl ölçülecek* dediler. Bugün bu soruyu soran var mı?"

Akuebue, Ezeulu'yu ancak tekrar fikir ayrılığına düşecek kadar onayladığını hissetti. "Söylediğin şeyden şüphe edilemez," dedi, "ama bize anlatılan doğruysa, büyükbaban bu kavgada yalnız değilmiş. Söylendiğine göre Umuaro'da *ichi*'ye karşı olan daha fazla insan varmış..."

"Baban sana hikâyeyi böyle mi anlattı? Ben farklı duydum. Neyse, önemli olan Başrahibin onlara yol göstermiş, onların da buna uymuş olmasıydı. Ama eğer bunda bir şaibe varsa babamın zamanında olanlara ne demeli? Babam o âdeti kaldırdığında sen bebek yaşta değildin; dul bir kadın çocuk doğurduğunda o çocuk köle olurdu, eğer ki..."

"Söylediğin hiçbir şeye karşı çıkacak durumda değilim Ezeulu. Ben senin dostunum ve seninle dilediğim gibi konuşabilirim; ama bu, bir yanının insan, diğer yarının ruh olduğunu unuttuğum anlamına gelmiyor. Baban ve büyükbaban hakkında söylediklerin çok doğru. Fakat onların zamanında yaşananlarla şimdi yaşananlar aynı değil, hattâ alakaları bile yok. Baban ve büyükbaban yaptıkları şeyleri bir yabancıyı memnun etmek için yapmadılar..."

Bu söz Ezeulu'nun canını fena halde yaktı, yine de öfkesini tekrar zapt etmeyi başardı.

"Güldürme beni," dedi. "Birisi sana gelip Ezeulu bir adamı memnun etmek için oğlunu yabancı bir dine katılmaya gönderdi dese ona ne söylerdin? Sana beni güldürme diyorum. Oğlumu neden gönderdim, söyleyeyim mi? Dinle o halde. Daha evvel görülmemiş bir hastalık her zamanki bitkilerle tedavi edilemez. Bir büyü yapmak istediğimizde, kanı büyünün gücüne denk gelebilecek bir hayvan ararız. Tavuk olmazsa keçi ya da koç bakarız, bu da yeterli gelmezse boğa getirtiriz. Ama bazen boğa bile yetersiz kalır, işte o zaman insan kullanmamız gerekir. Duymak istediğimiz şeyin kandan çağıldayan ölüm çığlığı olduğunu mu sanıyorsun? Hayır dostum, bunu yaparız çünkü artık her çarenin sonuna gelmişizdir ve biliriz ki horoz da, keçi de, hata boğa da işe yaramayacaktır. Atalarımız böylesi bir durumla şanssız bir neslin dahi karşılaşabileceğini, her türlü çarenin sonuna itilebileceklerini, belkemiklerinin kırılıp ateşin üstünde sallandırılabileceklerini söylemişlerdi. Bu olduğu vakit kendi kanlarını kurban edebilirler demişlerdi. Bilgelerimiz 'bir adamın destek almak için elini koyabileceği hiçbir yeri yoksa kendi dizine koyar' derken bunu kastetmişlerdir. Atalarımız, Abam'ın askerleri tarafından her türlü çarenin sonuna itildiklerinde bu yüzden bir yabancıyı değil, içlerinden birini kurban etmiş ve Ulu adını verdikleri büyük iksiri yaratmışlardır."

Akuebue parmaklarını çıtlatarak başını aşağı yukarı salladı. "O halde bu bir kurban," diye mırıldandı içinden. "Öyleyse Edogo haklıydı, oysa o zaman ne kadar aptal görünmüştü." Bir müddet sustuktan sonra, "Sen aranıp bulunamadığın vakit," dedi, "kurban ettiğin bu çocuk Ulu tarafından seçilirse ne olacak?"

"Bu meseleyi tanrıya bırak. Bahsettiğin zaman gelince Ulu senin tavsiyeni veya yardımını istemeyecektir. O yüzden bunun için uykularını kaçırma."

"Kaçırmam, neden kaçırayım? Evim zaten kendi sorunlarıyla dolu, seninkileri ne diye evime taşıyayım, onları koyacak yeri nereden bulayım? Ama sana daha önce söylediğim şeyi tekrar etmek zorundayım, dinlemek istemiyorsan kulaklarını kapatabilirsin. Okperi'yle savaşa girmeye karşı çıktığında yalnız değildin. Ben de ve diğer çok sayıda kişi de buna karşıydı. Ama oğlunu toprağa saygısızlık eden yabancıların arasına gönderirsen yalnız kalırsın. Sana böyle söylediğimi hatırlatması için gidip şu duvara işaret koyabilirsin."

"Umuaro toprağının saygısızlıkla kirletildiği zamanı bildirecek olan sen misin yoksa ben miyim?" Ezeulu'nun ağzı soğuk bir kibirle çarpıldı. "Yalnız kalmaya gelince, tıpkı ölü bedenlerin toprağa aşinalığı gibi bunun da bana aşina geleceğini bilmiyor musun? Dostum, güldürme beni."

Akuebue, Ezeulu için yarı insan, yarı ruh derken babasının kulübesine gelmiş olan Nwafo, iki adamın şu an neyi tartıştıklarını anlayamadı. Ama daha önce de bunun gibi tehlikeli görünen sahnelerin sonunda bir şey çıkmadığına şahit olmuştu. O yüzden babası onu annesinden üzerine karabiber serpiştirilmiş palmiye yağı almaya gönderince zerre kadar şaşırmadı. Yağla birlikte döndüğünde Ezeulu yuvarlak sepetini çoktan yere indirmişti. Bu sepetin sıkıca oturan bir kapağı vardı ve odun ateşinin direkt üstüne gelecek şekilde tavandan aşağı sarkıyordu. Onun yanında Ezeulu'nun törenlerde giydiği rafya

palmiyesinden eteği, iki su kabağı ve geçen sezondan kalma, iyi kalitede olduklarından ekim için özellikle seçilmiş birkaç adet mısır asılıydı. Sepet, mısır ve rafya eteği dumandan kapkara olmuştu.

Ezeulu yuvarlak sepeti açtı, içinden haşlanıp tütsülenmiş bir keçi bacağı çıkardı. Akuebue'ye büyük, kendisine çok küçük bir parça kesti.

"Sanırım bunu sarmak için bir şeye ihtiyacım olacak," dedi Akuebue. Ezeulu hafifçe buruşup kolay kırılan tazeliği gidene dek için için yanan odun ateşinin üstünde beklettiği muz yapraklarından bir parça kesip getirmesi için Nwafo'yu gönderdi. Akuebue eti ikiye ayırdı, daha büyük olan parçayı Ezeulu'nun verdiği muz yaprağına sarıp çantasına koydu. Ardından diğer parçayı biberli palmiye yağına batırarak yemeye koyuldu.

Ezeulu kendine kestiği etten küçük bir parçayı Nwafo'ya verip geri kalanını ağzına attı. Uzun bir süre sessizce yedikten sonra tekrar konuşmaya başladıklarında daha önemsiz şeylerden bahsettiler. Ezeulu yanında, yerde duran süpürgeden kürdan niyetine bir sap koparıp duvara yaslandı. Bu şekilde oturduğunda kendi evinin ve iki oğlunun evinin girişine rahatlıkla hakim olabiliyordu. Bu yüzden de mahkeme mübaşiri ve refakatçisinin geldiğini ilk gören o oldu.

İki yabancı, Ezeulu'nun kapısının eşiğine gelince refakatçi ellerini çırpıp, "Bu evin sahipleri içerde mi?" diye sordu. Kısa bir duraksamanın ardından Ezeulu cevap verdi: "Girince göreceksiniz." Refakatçi alçak saçaklardan eğilip içeri girdi, diğeri de peşinden geldi. Ezeulu onlara hoş geldin deyip oturmalarını söyledi. Mübaşir balçık yatağın üstüne oturdu, fakat refakatçisi ayakta dikildi. Hoş geldin faslının ardından Ezeulu'yu selamladı ve kendini tanıtarak Umunneora'dan Nwodika'nın oğlu olduğunu söyledi.

"Sen içeri girer girmez babanın yüzünü gördüğümü sandım," dedi Akuebue.

"Çok doğru," dedi Ezeulu. "Ona kim baksa Nwodika'yı gördüğünü sanır. Arkadaşın uzaktan gelmişe benziyor."

"Evet, biz Okperi'den geldik..."

"O halde sen Okperi'de mi yaşıyorsun?" diye sordu Ezeulu.

"Evet," dedi Akuebue. "Genç erkeklerimizden birinin Okperi'de beyaz adamla birlikte oturduğunu işitmemiş miydin?"

Ezeulu bunu duymuştu, ama kasten bilmiyormuş gibi yaptı.

"Öyle mi?" dedi. "Bu aralar fazla şey duymuyorum. Siz bu sabah kalkıp Okperi'den onca yol geldiniz ve çoktan buraya ulaştınız, ha? Genç ve güçlü olmak güzel şey. Annemin toprağındaki insanlar nasıl? Biliyorsun, annem Okperi'den gelmişti."

"Biz ayrılırken mutluluk ve kahkahadan başka bir şey yoktu, o zamandan beri neler olduğunu bilemem."

"Arkadaşın kim?"

"Büyük beyaz adamın, Silah Kırıcı'nın baş mübaşiri."

Ezeulu parmaklarını çıtlatıp başını salladı.

"Öyleyse o Wintabota'nın mübaşiri mi? Okperili mi?"

"Hayır," dedi refakatçi. "Onun klanı Umuru."

"Siz ayrılırken Wintabota iyi miydi? Onu uzun süredir buralarda görmüyoruz."

"Yine de iyi. Buradaki adam onun gözü."

Baş mübaşir konuşmanın gidişatından pek de memnun görünmüyordu. Çalılıktaki bu adamın caka satarak Bölge Subayı'yla samimiymiş havalarında konuşmasına içten içe öfkeleniyordu. Refakatçisi bunu sezdi ve adamın önemli biri olduğunu açıklamak için çaresizce debelendi.

"Yabancı, buraya hoş geldin," dedi Ezeulu. "İsmin nedir?"

"Onun adı Jekopu," dedi refakatçi. "Dediğim gibi, onun rızası olmadan kimse Silah Kırıcı'sını göremez. Okperi'de Jekopu ismini bilmeyen yoktur. Silah Kırıcı bu yolculukta ona eşlik etmemi istedi çünkü buralara yabancı."

"Evet," dedi Ezeulu, Akuebue'ye anlamlı bir bakış atarak. "Doğrusu da bu. Beyaz adam Umuru'dan bir adam gönderiyor ve Umurulu adama Umuarolu bir adam yol gösteriyor." Böyle deyip güldü. "Sana ne demiştim, Akuebue? Bilgelerimiz 'Bir adamın ölümünü kaç ruh planlamış olursa olsun kişisel tanrısı bu karara katılmadığı sürece hiçbir işe yaramaz' derken doğru söylüyorlarmış."

Diğer iki adamın kafası karışmış gibiydi. Az sonra Nwodika'nın oğlu, "Orası öyle ama biz buraya ölüm görevi için gelmedik," dedi.

"Hayır. Ben öyle demedim zaten. Bu yalnızca sözün gelişi. Bizde bir deyiş vardır: bir yılan asla boyunu kıyasladığımız sopa kadar uzun değildir. Wintabota'nın Ezeulu'ya ölüm görevi göndermeyeceğini biliyorum. Biz iyi arkadaşız. Benim söylediğim bu toprağın bir evladı yol göstermediği sürece bir yabancının Umuaro'ya gelemeyeceğiydi."

"Bu doğru," dedi refakatçi. "Bizim gelişimiz..."

"Arkadaşım," diyerek sözünü kesti baş mübaşir, "yap diye gönderildiğin işi çoktan yaptın, gerisi benim işim. O yüzden dilini kınına geri sok."

"Bağışla beni. Artık elimi çekiyorum."

Ezeulu, Matefi'den kola cevizi getirmesi için Nwafo'yu gönderdi. Bu arada babalarının kulübesinde beyaz adamın bir mübaşiri olduğu haberini alan Obika ve Edogo da gelmişti. Kola cevizi gelince içerdeki herkese gösterdikten sonra kırıldı.

"Palmiye şarabı alsınlar diye pazara gönderdiklerin döndü mü?" diye sordu Ezeulu. Obika hayır dedi.

"Böyle yapacaklarını biliyordum," dedi Ezeulu. "Palmiye şarabı almaya niyeti olan bir adam pazardaki bütün şaraplar satılana dek evde oyalanmaz." Hâlâ sırtını duvara dayamış vaziyette oturuyordu, tek bacağı yerden bir parça yukarıdaydı, ellerini dizinin hemen altında birbirine kenetlemişti.

Mahkeme mübaşiri mavi fesini çıkarıp dizinin üstüne ko-

yunca terden parlayan, tümüyle tıraşlanmış başı ortaya çıktı. Şapkasının kenarı, başında yuvarlak bir iz bırakmıştı. Boğazını temizledi ve geldiğinden beri neredeyse ilk kez konuştu.

"Hepinizi selamlıyorum," dedi. Ardından göğüs cebinden çok küçük bir defter çıkardı ve beyaz bir adam edasıyla açtı. Deftere bakarak, "Hanginizin ismi Ezeulu?" diye sordu ve başını kaldırıp gözlerini kulübede gezdirdi. Kimse cevap vermedi. Hepsi şaşkınlıktan donakalmıştı. Kendini ilk toparlayan Akuebue oldu:

"Etrafına bak ve dilinle dişlerini say," dedi. "Obika, otur yerine, yabancıların burundan konuşabildiklerini hesaba katman gerek."

"Umurulu olduğunu söylüyorsun, değil mi?" diye sordu Ezeulu. "Orada rahipleriniz ve yaşlılarınız var mı?"

"Sorumu yanlış anlamayın. Beyaz adam işlerini kendine özgü bir yöntemle yürütüyor. Size bir şey yapmadan önce adınızı soruyor ve cevabın da mutlaka kendi ağzınızdan çıkması gerekiyor."

"Zerre kadar aklın varsa şu an beyaz adamın evinde olmadığını, Umuaro'da Ulu'nun başrahibinin evinde olduğunu anlayacaksın," dedi Obika.

"Diline hakim ol, Obika. Az önce Akuebue'nin söylediğini duydun, yabancılar burundan konuşur. Kendi topraklarında veya beyaz adamın toprağında başrahipleri olup olmadığını biliyor musun?"

"Şu genç adama, benimle nasıl konuştuğuna dikkat etmesini söyleyin. Şimdiye dek adımı işitmediyse, işitenlere sorsa iyi olur."

"Sen git de bok ye."

"Kapa çeneni!" diye gürledi Ezeulu. "Bu adam annemin memleketinden evime onca yol gelmiş, ona çirkin sözler söylemekten hepinizi men ederim. Ayrıca o yalnızca bir elçi. Bize ilettiği mesajdan hoşlanmazsak itirazımız ona değil, ancak onu gönderen adama olabilir."

"Çok doğru," dedi Akuebue.

"Bunun üstüne söylenecek bir laf yok," dedi refakatçi.

Ezeulu tekrar mübaşire dönerek. "Bana bir soru sordun," dedi. "Sana şimdi cevap vereceğim. Bahsettiğin Ezeulu benim. Tatmin oldun mu?"

"Teşekkür ederim. Burada hepimiz erkeğiz ama ağzımızı açtığımız vakit adam olanı çocuktan ayırt edebiliyoruz. Şimdiye dek pek çok şey söyledik; bazıları faydalı, bazıları faydasız sözlerdi; bazıları makul, bazıları sarhoşçaydı. Artık buraya neden geldiğimi söylemenin vakti geldi, nitekim bir kurbağa, peşinden kovalayan biri olmadıkça gündüz vakti koşmaz. Okperi'den buraya bunca yolu bacaklarımı uzatmak için gelmedim. Kaputin Winta-bor-tom'ın, çoğu işinin sorumluluğunu bana verdiğini size buradaki kendi soydaşınız anlattı. O, bu bölgedeki tüm beyaz adamların şefidir. Onu on yıldan fazla bir süredir tanıyorum ve henüz karşısında titremeden duran bir beyaz adam görmedim. Beni buraya gönderirken Umuaro'da bir arkadaşı olduğunu söylemedi." Alaycı bir ifadeyle gülümsedi. "Ama söylediğin doğruysa da yarın seni ona götürdüğümde anlarız."

"Sen neden bahsediyorsun?" dedi Akuebue telaşla.

Mahkeme mübaşiri tehditkâr bir biçimde gülümsedi. "Evet," dedi. "Arkadaşın Wintabota (ismini, kendisini dinleyen cahillerin söylediği şekilde telaffuz etti) yarın sabah huzuruna çıkmanı emretti."

"Nerede?" diye sordu Edogo.

"Nerede olacak, Okperi'deki bürosunda."

"Bu adam delirmiş," dedi Obika.

"Hayır dostum. Deli olan biri varsa o da sensin. Neyse, Ezeulu'nun hemen hazırlanması lazım. Şansımıza yeni yol, bir topalı bile yürümeye aç hale getiriyor. Biz bu sabah şafak vakti yola çıktık, daha nerede olduğumuzu anlamadan kendimizi burada bulduk."

"Size dedim, bu adam delirmiş. Kim..."

"Deli değil," dedi Ezeulu. "O bir elçi ve mesajını ona söylendiği şekilde iletmek zorunda. Bırakalım bitirsin."

"Bitirdim," dedi öteki. "Ama bu genç adamın sahibi kimse, kendi iyiliği için ona öğüt vermesini istiyorum."

"Mesajın tamamını ilettiğinden emin misin?"

"Evet, beyaz adam siyahlara benzemez. Sözlerini boş yere israf etmez."

"Seni selamlıyorum," dedi Ezeulu, "ve sana tekrar hoş geldin diyorum: *Nno*!"

"Söylemeyi unuttuğum ufak bir mesele daha var," dedi mahkeme mübaşiri. "Beyaz adamı görmek için bekleyen çok kişi var, o yüzden sıra sana gelene dek Okperi'de üç dört gün beklemen gerekebilir. Ama biliyorum ki senin gibi bir adam köyünden günlerce uzak kalmak istemeyecektir. Eğer beni iyi ağırlarsan yarın senin için bir görüşme ayarlarım. Her şey benim elimde; ben, beyaz adam şu insanı görecek dersem onu görür. Soydaşınız ne yiyeceğimi size anlatır." Böyle dedikten sonra gülümsedi ve fesini tekrar başına geçirdi.

"Bu önemsiz bir mesele," dedi Ezeulu. "İtiraz edilecek bir tarafı yok. O küçük karnına koyacağın şeyin beni aşacağını hiç sanmıyorum. Öyle olsa bile soydaşlarım bana yardım eder." Durup mübaşirin küçük cüssesine yaptığı göndermeye öfkelenişinin tadını çıkardı. "Yine de önce geri dönüp beyaz adamına Ezeulu'nun kulübesinden çıkmayacağını söylemen lazım. Beni görmek istiyorsa buraya gelmek zorunda. Sana yolu gösteren Nwodika'nın oğlu ona da eşlik edebilir."

"Ne söylediğinin farkında mısın, dostum?" diye sordu mübaşir, duyduklarına inanamayarak.

"Sen elçi misin, değil misin?" diye sordu Ezeulu. "Evine git ve mesajımı efendine ilet."

Akuebue içinden bir sesin tehlikeyle dolu olduğunu söylediği bu durumu kurtarabilmek için derhal araya girdi. "En iyisi

bu konuda tartışmayalım," dedi. "Beyaz adamın mübaşiri bize biraz zaman tanırsa bu meseleyi aramızda fısıldaşalım."

"Ne diye fısıldaşacaksınız?" dedi Ezeulu öfkeyle. "Ben mesajımı verdim."

"Sadece bize biraz zaman verin," dedi Akuebue. Mübaşir ricasını yerine getirip dışarı çıktı. "Sen de onunla çıkabilirsin," dedi refakatçiye.

Ezeulu ardından yaptıkları görüşmeye katılmadı. Mahkeme mübaşiri ve refakatçisi kulübeye döndüğünde, Ezeulu'nun beyaz adama duyduğu saygıdan ötürü kendisine söylenecek mesajı getirmesi için oğlu Edogo'yu göndermeye razı olduğunu söyleyen de Akuebue oldu. "Umuaro'da davette bulunanın talebini kabul etmeyebilsek de daveti reddetmek âdetimiz değildir," dedi. "Ezeulu beyaz adamın davetini reddetmek istemiyor, o yüzden de oğlunu gönderiyor."

"Cevabınız bu mu?" diye sordu mahkeme mübaşiri.

"Evet," dedi Akuebue.

"Bunu iletmeyeceğim."

"O zaman şuradaki çalılığa girip bok yiyebilirsin," dedi Obika. "Parmağımın nereyi işaret ettiğini görüyor musun? Şu çalılık."

"Kimse bok yemeyecek," dedi Akuebue. Sonra ulağa dönüp ekledi: "Daha önce bir ulağın ileteceği mesajı seçtiğini hiç işitmedim," dedi. "Git ve beyaz adama Ezeulu'nun sözlerini aktar. Yoksa beyaz adam sen misin?"

Yüzünü bir parça öteye çevirmiş olan Ezeulu tekrar süpürge sapıyla dişlerini karıştırmaya başladı.

13.

Mübaşir ve refakatçisi Okperi'ye dönmek üzere Ezeulu'nun kulübesinden çıkar çıkmaz Başrahip devasa *ikolo*'yu çalan yaşlı adama haber göndererek yaşlıları ve *ndichie*'leri günbatımında acil bir toplantıya çağırmasını istedi. Az sonra *ikolo*, çağrıyı altı köye duyurmaya başladı. Çok geçmeden bölgedeki tüm yaşlılar ve unvanlı adamlar mesajı işitip toplantı için hazırlandılar. Bu bir savaş tehdidi olabilirdi. Ama beyaz adamın hüküm sürdüğü bu günlerde artık kimse savaştan bahsetmiyordu. Büyük olasılıkla Umuaro tanrısı kehanette bulunarak derhal giderilmesi gereken bir mesele olduğunu öngörmüştü veya başka bir şey olmuştu. Fakat konu her ne ise –ister savaşa, isterse toplu bir adak törenine çağrı olsun- acil olduğu kesindi. Çünkü büyük bir aciliyet olmadıkça ya da deyişte de denildiği gibi *nté*'den daha güçlü bir hayvan *nté*"nin tuzağına yakalanmadıkça *ikolo* kendi özel zamanı dışında çalınmazdı.

Toplantı, tavuklar tünemeye çekilince başlayıp gece boyunca devam etti. Gündüz yapılmış olsaydı, babalarının taburelerini getiren çocuklar toplantı bitene dek pazar yerinin etrafında oynar, sonra tabureleri tekrar eve taşırlardı. Ama gece toplantısına hiçbir baba çocuğunu getirmezdi. Pazar yerine yakın oturanlar taburelerini kendileri taşır, diğerleri de yuvarlayıp koltuk altlarına sıkıştırdıkları keçi derilerini getirirlerdi.

Toplantı yerine ilk gelen Ezeulu ve Akuebue oldu. Yine de Umuaro'nun bütün köylerinden yaşlılar ve unvanlı adamlar Nkwo'ya gelene dek pek fazla oturamadılar. Başlarda gelen her adam kendinden önce gelmiş olanları tek tek selamladı, fakat

kalabalıklaşmaya başlayınca gelenler yalnızca yakınındakilerle selamlaşıp ancak üç dört kişinin elini sıkabildi.

Toplantı, nesiller boyu Umuaro yaşlılarının dışarı çıkmış ve örgü halinde birbirine dolanmış köklerine oturup önemli kararlar aldığı ebedi ogbu ağacının altında yapılacaktı. Çok geçmeden toplantıya beklenenlerin çoğu geldi, alana doğru akan insan seli tek tük damlalara dönüştü. Ezeulu yanında oturanlarla kısa bir fikir alışverişinde bulundu, hepsi Umuaro'ya neden buraya çağırıldıklarını söyleme vaktinin geldiğinde hemfikir oldular. Bunun üzerine Başrahip ayağa kalktı, harmanisini düzeltti ve selamını verdi. Bu aynı zamanda Umuaro'ya, hep bir ağızdan karşılık verme çağrısıydı.

"Umuaro kwenu!"

"Hem!"

"Kwenu!"

"Hem!"

"Kwezuenu!"

"Hem!"

"Her birinize evindeki işi bırakıp davetime cevap verdiğiniz için tek tek teşekkür ederim. Bazen bir adam davette bulunur ama kimse cevap vermez. Bununla karşılaşan bir adam kötü bir rüya görüyormuş gibi hisseder. Beni kötü bir rüyada debelenircesine, boş yere davet etmiş durumuna düşürmediğiniz için size teşekkür ederim." Yakınında bir yerlerden bir başkasının konuştuğunu işitti. Etrafına bakınınca bu kişinin Umunneoralı Nwaka olduğunu gördü. Konuşmasına ara verip adama seslendi.

"Ogbuefi Nwaka, seni selamlıyorum," dedi.

Nwaka boğazını temizledi ve etrafındakilere anlattığı şey her ne ise yarıda kesip sustu. Ezeulu devam etti:

"Yaptığınız şey için size teşekkür ediyorum. Halkımız, bir adama yaptığı şeyden dolayı teşekkür edersen daha fazlasını yapma gücü bulacaktır der. Fakat burada affınızı dileyeceğim

büyük bir kusur var. Bir adam Umuaro'yu çağırıp da önlerine bir testi olsun palmiye şarabı koymayı ihmal etmemelidir. Fakat hazırlıksız yakalanmış durumdayım ve bildiğiniz üzere beklenmedik olan, en yiğit adamı bile alt edebilir..." Ardından onlara mahkeme mübaşirinin ziyaretini anlattı. "Soydaşlarım," dedi konuşmasının sonunda, "bu sabah uyanıp da yaşadıklarım bunlar. Ogbuefi Akuebue de oradaydı ve o da buna benimle birlikte şahit oldu. Bu konuyu uzun uzun düşündüm ve gördüklerimi görmeye, işittiklerimi işitmeye Umuaro'nun da dahil olması gerektiğine karar verdim. Çünkü bir adam tek başınayken bir yılan gördüğünde bunun sıradan bir yılan mı yoksa dokunulmaz piton yılanı mı olduğundan emin olamayabilir. O yüzden kendi kendime şöyle dedim: *Yarın Umuaro'yu toplayıp onlara anlatacağım.* Sonra içimden bir ses şöyle dedi: *Gece veya şafak vakti neler olabileceğini biliyor musun?* O yüzden size ikram edecek palmiye şarabım olmasa da sizleri derhal çağırmam gerektiğini düşündüm. Ömrümüz olduğu sürece şarap içecek yeterince vaktimiz olacak. Penis vakitsiz ölmedikçe sakallı et yiyeceği kesindir. Avlanma zamanı geldiğinde çim biçicinin arka bahçesinde avlanacağız. Hepinizi selamlıyorum."

Uzun süre kimse ayağa kalkıp konuşmadı. Onun yerine Umuaro'nun ileri gelenleri kendi aralarında konuşmaya başlayınca uğultuya (bazen de homurdanmaya) benzer sesler duyuldu. Ezeulu taburesine oturup gözlerini yere dikti. Akuebue ona, söylenmesi gereken her şeyi söylediğini bildirdiğinde dahi hiç cevap vermedi. Sonunda Umunneoralı Nwaka ayağa kalktı.

"Umuaro kwenu!"

"Hem!"

"Umuaro kwenu!"

"Hem!"

"Kwekwanu ozo!"

"Hem!!"

Çözülüp sol omzundan neredeyse kaymak üzere olan harmanisini düzeltti.

"Ezeulu'nun söylediklerini hepimiz duyduk. Güzel sözlerdi. Hepimizi bir araya toplayıp bize bunları anlattığı için ona teşekkür etmek istiyorum. Umuaro'nun düşüncesini mi söylüyorum?"

"Devam et," diye karşılık verdiler.

"Bir adam çocuklarını çağırdığında onlara palmiye şarabı ikram etmediği için kaygılanmamalıdır. Aksine, palmiye şarabını getirmesi gereken onlardır. Ulu'nun rahibine tekrar teşekkür ediyorum. Bizleri çağırıp bunları anlatmaya gerek duyması bize duyduğu saygının büyüklüğünü gösteriyor ki bunun için ona teşekkürlerimizi sunuyoruz.

"Ama bu davette benim anlayamadığım bir şey var. Belki diğerleri için anlaşılırdır, öyleyse birisi bana açıklasın. Ezeulu bize, beyaz liderin ondan Okperi'ye gelmesini rica ettiğini söyledi. Bir adamın arkadaşından kendisini ziyaret etmesini istemesi yanlış mıdır, ben onu anlayamadım. Bir ziyafet verdiğimizde gelip bizimle paylaşsınlar diye diğer klanlardaki arkadaşlarımızı çağırmaz mıyız veya onlar da bizi kendi kutlamalarına davet etmezler mi? Beyaz adam, Ezeulu'nun arkadaşı ve onu çağırtmış. Bunda tuhaf olan ne var? Beni çağırmadı, Udeozo'yu çağırmadı, İdemili'nin rahibini çağırmadı, Eru'nun rahibini çağırmadı, Udo'nun rahibini çağırmadı, ya da gelip kendisini görmesi için Ogwugwu'nun rahibini çağırmadı. Ezeulu'yu davet etti. Neden? Çünkü onlar arkadaş. Yoksa Ezeulu arkadaşlıklarının, birbirlerinin evlerin gitme noktasına varmaması gerektiğini mi düşünüyor? Beyaz adamla arkadaşlığının sadece lafta kalmasını mı istiyor? Büyüklerimiz bize, bir cüzzamlıyla el sıkıştığınız anda sizinle kucaklaşmak ister dememiş miydi? Bana kalırsa Ezeulu beyaz vücutlu bir adamla el sıkışmış." Bunun üzerine hafif bir alkış uğultusu, hattâ birkaç kahkaha duyuldu. Korktukları için çekindikleri pek çok güçlü

şey gibi cüzzam yerine de neredeyse her zaman daha nazik ve gönül alıcı bir isim olan *beyaz vücut* diyorlardı. Alkış ve kahkahalara, Nwaka'ya hitaben, "Kelimelerin sahibi!" tezahüratları eşlik etti. Nwaka kahkahaların yatışmasını bekledikten sonra, "Kahkaha sizi sıkıştırdıysa gülebilirsiniz; bana gelince... beni sıkıştırmadı," dedi. Ezeulu konuşmasını bitirince nasıl oturduysa yine aynı şekilde oturmaya devam etti.

"Diyeceğim şu ki," diye devam etti Nwaka, "kulübesine karıncalarla dolu çalı çırpı getiren bir adam, kertenkelelerin gelmesine şaşmamalı. Ama Ezeulu bize artık beyaz adamın dostluğundan bıktığını söylüyorsa ona vereceğimiz tavsiye şu olmalı: *Düğümü sen attın, nasıl çözüleceğini de senin bilmen lazım. Kokan boku sen getirdin, sen götürmelisin.* Neyse ki sırığın ucunda getirilen kötü büyünün dışarı çıkarılması o kadar da güç değil.

"İçinizden birkaç sesin, Ulu'nun rahibinin kulübesinden ayrılıp uzak bir yere seyahate gitmesinin âdetlere aykırı olduğunu mırıldandığını duydum. Böyle düşünen insanlara sormak istiyorum: Bu, Ezeulu'nun Okperi'ye ilk gidişi mi olacak? Toprağımız için savaştığımız ve kaybettiğimiz yılda beyaz adamın şahidi kimdi?" Uğultunun yatışmasını bekledi. "Diyeceklerim bitti. Hepinizi selamlıyorum."

Ardından başkaları da konuştu. Hiçbiri Nwaka kadar sert bir dille konuşmasa da düşüncesine açıkça karşı çıktıklarını ifade eden yalnızca iki kişi oldu. Belki böyle düşünen başkaları da vardı ama onlar konuşmadılar. Konuşanların çoğu beyaz adamın davetini yok saymanın deli cesareti olacağını söylediler. Onunla bozuşan klanların başına ne geldiğini unutmuşlar mıydı? Nwokeke Nnabenyi sert sözleri yumuşatmaya çalıştı. İçlerinden altı büyüğün seçilip Ezeulu'yla birlikte gitmesini söyledi. "Ayakların yürümeye açsa onunla birlikte gidebilirsin," diye bağırdı Nwaka. "Ogbuefi Nwaka, lütfen lafımı bölme. Sen kalkıp sonuna dek konuştun, hiç kimse araya girip sana cevap

vermedi." Sonra yine önerisini tekrarlayıp Umuaro'nun altı büyüğünün başrahipleriyle birlikte Okperi'ye gitmesi gerektiğini söyledi.

Bunun üzerine Ezeulu ayağa kalktı. Biraz ötede yakılan büyük ateş yüzünü aydınlattı. Konuştuğu süre boyunca mutlak bir sessizlik oldu. Sözleri içindeki öfkeyi yansıtmadı. Her zamanki gibi onu öfkelendiren, Nwaka'nın konuşmasında gösterdiği gibi açıkça ifade edilen düşmanlık değil, Nnabenyi gibilerinin tatlı sözleri olmuştu. Bu insanlar ona, uyuyanın ayak tabanını kemiren, ısırdıktan sonra acıyı dindirmek için hemen yaraya üfleyen ve kurbanı uyuşturup tekrar uykuya daldıran fareler gibi görünürdü.

Umuaro'yu selamladıktan sonra sesinde âdeta neşeyle konuşmaya başladı:

"Sizleri buraya, kaybolduğum veya gözlerim kulaklarımı gördüğü için çağırmadım. Tek istediğim anlatacaklarıma vereceğiniz tepkiyi görmekti. Artık gördüm ve tatmin oldum. Bazen bir çocuğa bir parça yam verdiğimizde birazını bize versin diye ona yalvarırız. Bunu gerçekten yemek istediğimiz için değil, çocuğumuzu sınamak için yaparız. Büyüdüğünde sahip olduklarını paylaşacak mı yoksa kaptığı her şeyi göğsüne bastıracak türde bir insan mı olacak öğrenmek isteriz.

"Sizler Ezeulu'nun beyaz adam ona bir mesaj gönderdi diye kaçacak cinsten bir adam olup olmadığını zaten biliyorsunuzdur. Eğer onun keçisini çalmış veya kardeşini öldürmüş ya da karısını becermiş olsaydım, sesini duyduğumda çalılığa girebilirdim. Ama onu gücendirecek hiçbir şey yapmadım. Şimdi ne yapacağıma gelecek olursak, *İkolo*'nun sizi çağırmasını istemeden önce kararımı çoktan vermiştim. Ama size anlatmadan bir şey yapacak olsaydım dönüp şöyle diyebilirdiniz: *Bize neden anlatmadı?* Artık size anlatmış bulunuyorum ve içim mutlulukla dolu. Şimdi fazla söz söylenecek zaman değil. Konuşma vakti geldiğinde hepimiz yorgun düşene dek konuşacağız ve

belki o zaman Umuaro'da Nwaka'nın yanı sıra başka hatipler de olduğunu göreceğiz. Şimdilik davetime cevap verdiğiniz için sizi selamlıyorum. Umuaro kwenu!"

"Hem!!"

O gece Ezeulu'yla birlikte eve gelip sabahleyin Okperi'ye beraber gitmeyi teklif edenlerden biri, ünlü bir hekim olan üvey erkek kardeşi Okeke Onenyi'ydi. Fakat Ezeulu, arkadaşı Akuebue de dahil olmak üzere, diğer herkesin teklifini reddettiği gibi onunkini de geri çevirdi. Tek başına gitmeye karar vermişti ve kararını değiştirmeyecekti.

Teklifi geri çevrilir çevrilmez Okeke Onenyi şiddetli bir sağanağın ilk damlaları tek tük düşmeye başladığı halde gitmek üzere ayağa kalktı.

"Bekleyip gökyüzünün çehresini bir süre seyretmeyecek misin?" diye sordu Edogo.

"Hayır, oğlum," dedi Okeke Onenyi ve umursamıyormuş gibi davranarak, "Yalnızca vücutlarında kötü iksir taşıyanlar yağmurdan korkmalıdır," dedi. Ardından az sonra bastıracak fırtınalı havada dışarı çıktı. Şimşek karanlığı kısa, düzensiz aralıklarla aydınlatıyordu; bazen güçlü, sabit bir ışık yayıyor, bazen de telaşla koşturan rüzgar alevini sarsmış gibi titreşip kayboluyordu.

Okeke Onenyi, sesini, rüzgarı ve gök gürültüsünü bastıracak denli yükselterek karanlıkta kendisine eşlik etmesi için şarkı söylemeye ve arada bir aynı şarkıyı ıslıkla çalmaya başladı.

Ezeulu yağmurda gitmemeye onu ikna etmek için tek kelime söylememişti. Ama zaten ona söyleyecek fazla sözü yoktu. Onları kardeş olarak düşünmek güçtü. Fakat daha yakın bir ilişkileri olsaydı da Ezeulu o sırada yine bir şey söylemeyebilirdi, çünkü aklı onlarla birlikte kulübede değildi. Hattâ uzun süredir söylediği tek şey, bu yağmurun yeni bir ayın habercisi olduğuydu. Fakat bununla ne demek istediğini hiç kimse anlamamıştı.

Ezeulu ve üvey kardeşi birbirlerine düşman değildi, ama dost da değildiler. Ezeulu'nun, çoğunun aç gözlü şarlatanlar olduğunu söylediği hekimlere hınç beslediği herkesçe bilinirdi. Gerçek hekimliğin babasının nesliyle birlikte öldüğünü söylerdi. Bugünün hekimleri onlara kıyasla birer cüce sayılırdı.

Ezeulu'nun babası gerçekten de büyük bir hekim ve büyücüydü. Sayısız sihirleri vardı, ama insanların bahsini en çok ettiği sihri kendini görünmez kılma yeteneğiydi. Bir dönem Umuaro ve Aninta arasında şiddetli bir savaş hüküm sürmüştü. İki klanda da hiç kimse diğerine adım atmaya cesaret edemiyordu. Fakat Başrahip canı ne zaman isterse Aninta'ya gidebiliyordu. Her gidişinde o sırada küçük bir çocuk olan oğlu Okeke Onenyi'yi de yanına alıyordu. Çocuğa sol eliyle taşıması için küçük bir süpürge veriyor ve yanlarından geçen hiç kimseyle selamlaşmadan, konuşmadan yolun sağ kenarından yürümesini söylüyordu. Çocuk önden yürüyor, Başrahip belirli bir mesafe arkasından onu takip ediyor, çocuğu sürekli gözünün önünde tutuyordu. Karşıdan birisi onlara doğru gelecek olursa yanlarına gelmeden önce birdenbire olduğu yerde duruyor ve tıpkı avın hışırtısını işiten bir avcı gibi yolun diğer tarafındaki çalılığa pür dikkat bakmaya başlıyordu. Çocuk ve babası yanından geçip gidene dek böyle bakmayı sürdürüyor, ancak ondan sonra dönüp yoluna devam ediyordu. Bazen de karşılaştıkları kişi yüz seksen derece dönüp geldiği yolu geri gidiyordu.

Okeke Onenyi babasından pek çok bitkiyi ve çok sayıda *anwansi*'yi, yani büyüyü öğrenmişti. Fakat *Oti-anya afu-uzo* olarak adlandırılan bu özel büyüyü hiçbir zaman öğrenememişti.

Umuaro'nun tarihinde hem rahipliği hem de hekimlik ve büyücülüğü son Ezeulu gibi aynı bedende taşıyan ancak birkaç rahip vardı. Böylesi bir durum olduğunda o adamın gücü sınırsız olurdu.

Okeke Onenyi, şimdiki Ezeulu'yla, yani üvey abisiyle aralarındaki soğukluğun nedeni olarak her zaman abisinin, gücün ikisi arasında paylaştırılmasına duyduğu kızgınlığı gösterirdi. "Şunu unutuyor ki," derdi, "bitkilerin ve *anwansi*'nin bilgisi denilen şey insanın avcundaki çizgilere yazılıdır. Babamızın bu bilgiyi ondan kasten alıp bana verdiğini düşünüyor. Rahiplik ona gitti diye benim şikayet ettiğimi hiç duymuş mu?"

Beklendiği üzere Ezeulu'dan hoşlanmayan insanlar Okeke Onenyi'ye duyduğu soğukluğu bu şekilde görüyorlardı. Ezeulu'nun kardeşinin hekimlikteki şöhretini bu denli küçümsemesine, kibri ve kıskançlığının sebep olduğu kanısına çok çabuk varmışlardı. Buna örnek olarak da, yakın zaman önce Obika'nın karısı için yapılan Gömme Adağı töreni için kardeşinden rica etmek yerine hekimlikten günde üç öğün yiyecek parayı bile kazanamayan değersiz bir hekimi çağırmasını gösteriyorlardı.

Ama Akuebue gibi, Ezeulu'yu daha iyi tanıyan ve bu iddialara sertçe karşılık vererek Okeke Onenyi'nin Ezeulu'ya yaptığı bir şey olduğunu söyleyen başkaları da vardı. Bu şeyin ne olduğu tam olarak belli değildi. Tek bildikleri kardeşin kardeşe yapmaması gereken, affedilemeyecek bir şey olduğuydu. Fakat şöyle bir mesele vardı ki Ezeulu bu konuda içini dostlarına dahi dökmüyordu. Bu yüzden de onu savunanların ileri sürebildikleri tek şey varsayımlardan ibaretti. Bazıları Ezeulu'nun ilk karısı ona yalnızca üç çocuk verdikten sonra Okeke Onenyi'nin onun rahmini bağladığını söylüyordu.

Buna verilen tepki hep aynıydı: "Ama böyle bir şey mümkün değil. Umuaro'daki tüm kötü hekimleri biliriz. Okeke Onenyi onlardan değil. Ona hiçbir zararı dokunmamış bir kadını, özellikle de abisinin karısını lanetleyecek türde bir adam değil."

Bunun üzerine diğerleri, "Ama Okeke Onenyi'nin Ezeulu'ya büyük bir kin beslediğini unutuyorsunuz," derdi. "Çocukluklarında babalarının Okeke'yi rahip olacağını düşünmeye sevk

ettiğini ve yaşlı adam ölünce Okeke'nin neredeyse tanrının kararını sorguladığını unutuyorsunuz."

"Olabilir," derdi diğer taraf, "ama biz bütün hekimlerimizi tanıyoruz ve gene diyoruz ki Okeke Onenyi şimdiye dek kimsenin karısının rahmini mühürlemekle suçlanmamıştır. Ayrıca böyle alçaklıklar yapan hekimlere, tıpkı insan eti sevenlere olduğu gibi asla çocuk bahşedilmez. Ama gidip Okeke Onenyi'nin evine bakın, erkek ve kız evlatlarla dolup taşıyor!"

Bu son kanıta, özellikle de Okeke Onenyi'nin Ezeulu'nun evindeki en iyi dostunun, lanetlediği söylenen kadının oğlu olan Edogo olduğu göz önüne alınınca verilebilecek bir cevap yoktu. Aslında Edogo'yla amcası arasındaki bu ilişkinin Ezeulu'ya büyük bir sıkıntı verdiği biliniyordu. Belki de kırgınlıktan ötürü bir defasında, birinin yaptığı oymacılığın ancak diğerinin hekimliği kadar iyi olduğunu söylemişti.

"O ikisi mi?" demişti, "kimsenin kullanmadığı bir havan ile çürümüş palmiye cevizleri!"

Son iki üç gündür Yüzbaşı Winterbottom kendini son derece halsiz ve bitkin hissediyordu. Yağmurlar beklenen ferahlamayı getirmemişti. Diş etleri şimdiye dek hiç olmadığı kadar solgun görünüyor, ayakları çok üşüyordu. Bir sonraki ateş nöbetinin vakti henüz gelmemişti ama belirtiler buna tamamen uyuyordu. Tabii ki buraya yeni gelmiş bir delikanlı gibi korkmuyordu. Eski bir coaster için ateş alt tarafı bir rahatsızlıktı, insanı birkaç günlüğüne yatırırdı, ama hepsi buydu.

Tony Clarke ise beklendiği üzere durumundan etkilenmişti. "Gidip bir doktora görünmelisiniz," dedi, bunun yeni delikanlılardan beklenecek türde bir laf olduğunu bilerek.

"Doktor mu? Yüce Tanrım! Ateş için mi? Hayır, evladım. İlk seferinde dikkatli olman gerekir. Zavallı Macmillan uyarılarıma rağmen yeterince dikkat etmedi. On yıldır her yıl ateş nöbeti geçiriyorum, bunu bu kadar çok yaşayınca artık aldırış et-

miyorsun. Hayır, ihtiyacım olan tek şey bir haftalık hava değişimi, döndüğümde beni yine sapasağlam göreceksin. Enugu'ya gitmek bu işi çözecektir."

İki gün sonra merkeze gitmeyi planlıyordu. Ortada olan nedenlerden ötürü merkezdeki adamlarla görüşmeden önce Umuaro'ya yetkili şef atama işini halletmek istiyordu. Meseleyi büyük olasılıkla iki gün içinde sonuca bağlayamazdı ama en azından ilk adımları atmış olduğunu söyleyebilmek istiyordu. Evini dönüşte bulmak istediği gibi düzenli bir halde bırakmaya oldukça inanan bir adamdı. Bu yüzden Tony Clarke'a bol miktarda not yazarak yapması gerekenleri hatırlattı. Yetkili şef konusu hakkında ne yapmayı planladığını yazılı olarak belirtti. "Bugün ön görüşme yapmak üzere Ezeulu'yu buraya getirmeleri için Umuaro'ya iki elçi gönderdim. Bu görüşmenin sonucuna göre klanındaki yaşlıların ve *ndichie*'lerin huzurunda kendisine yetki belgesinin verileceği uygun tarihi belirleyeceğim." Yüzbaşı Winterbottom akıcı konuştuğunu iddia ettiği İgbo dilinden kelimelerle diğer Avrupalıların kafalarını karıştırmaktan keyif alıyordu.

Ezeulu'nun lehine bunca detaylı ayarlamaları yaptıktan sonra elçi, kibirli putperest rahipten küstah bir cevapla dönünce Yüzbaşı Winterbottom doğal olarak büyük bir öfkeye kapıldı. Hakim yetkisiyle rahip için derhal bir tutuklama emri imzalayarak iki polise yarın sabah ilk iş Umuaro'ya gidip adamı getirmeleri emrini verdi.

"Buraya gelir gelmez," dedi Clarke'a, "onu gardiyan odasına hapsedeceksin. Enugu'dan dönene dek onu görmek istemiyorum. Bu arada terbiyeli davranmayı öğrenmiş olmalı. Yerlilerimin idareye saygısızlık edebileceklerini düşünmelerine izin vermeyeceğim."

Belki buna yol açan şey Yüzbaşı Winterbottom'ın kapıldığı öfke ve heyecandı, belki de sebebi hakkında uşağının söylediği doğruydu. İki polisin Ezeulu'yu tutuklamak üzere Umuaro'ya

doğru yola koyulduğu sabah, Yüzbaşı Winterbottom birden kendini kaybetti ve sayıklamaya başladı. Ardı ardına söylediği tek anlaşılır şey şuydu: "Ayaklarım üşüyor! Oraya sıcak su torbası koy!" Uşağı biraz su ısıtıp kauçuk torbaya doldurdu ve torbayı adamın ayaklarına koydu. Winterbottom yeterince sıcak değil diye bağırdı. Uşağı bu kez kaynar su koydu ama bu bile yeterince sıcak gelmedi. Suyu birkaç dakikada bir değiştirmesine rağmen Yüzbaşı hâlâ şikayet ediyordu. Bu arada araba kullanmayı bilmeyen Tony Clarke, Yüzbaşı'yı eski Ford'uyla on km. ötedeki hastaneye götürmesi için Wade'i bulana dek yüzbaşının ayakları fena halde yanmıştı. Fakat yanıklar ancak ertesi gün hastanede fark edildi.

Clarke ve Wade, hastanenin başındaki sert, kadınsılıktan uzak, misyoner doktor Mary Savage'i, Yüzbaşı Winterbottom'ı getirdiklerinde gözyaşlarına boğulmuş ve paniklemiş halde görünce hem şaşırdılar hem de utandılar. Sürekli, "Tom! Tom!" diye bağırıyor, doktorluğu onu terk etmiş gibi davranıyordu. Ama paniği yalnızca kısa bir süre sürdü, çok geçmeden kendine ve duruma hakim oldu. Yine de bu süre, birkaç yerli hemşire ve hastabakıcının dikkatini çekecek denli uzundu. Onlar da bunu yalnızca tüm hastaneye değil, küçük Nkisa köyüne yaymaktan geri kalmadılar. Hem hastanede hem de dışarda, köyde, Dr. Savage "Omesike", yani "Kudretle Davranan" olarak tanınıyordu. Bir hasta için –bu hasta alaycı bir biçimde kocası dedikleri Yüzbaşı Winterbottom bile olsa- ağlayabileceğini hiç kimse ummuyordu.

Winterbottom'ın sayıklaması üç gün sürdü, tüm bu süre boyunca Dr. Savage başucundan nadiren ayrıldı. Her Çarşamba yaptığı ameliyatlarını dahi erteledi. Bu gün, bütün köyde *İç Organların Kesilip Açıldığı Gün* olarak biliniyordu. O yüzden de hep kasvetli bir gündü. Uzak klanlardan gelen hastaların ihtiyaçlarını karşılamak üzere hastanenin önüne kurulan günlük, küçük pazara haftanın diğer günlerine kıyasla Çarşambaları

çok daha az pazarcı kadın rağbet ediyordu. Hattâ gökyüzünün bile bu ölüm gününü tanıdığı ve kararak yas tuttuğu fark edilmişti.

Dr. Savage ameliyat listesini inceleyip hiçbirinin çok acil olmadığına kanaat getirdikten sonra hepsini Cuma'ya ertelemeye karar verdi. Yüzbaşı Winterbottom'ın durumunda çok ufak bir düzelme olmuştu ve pek de ümit vaat emiyordu. Takip eden birkaç gün belirleyici rol oynayacaktı ve kritik eşiği atlatmasında iyi ve tecrübeli bir bakımın önemi büyüktü. Tek başına özel bir koğuşta tutuluyordu ve içeriye Dr. Savage ve tek Avrupalı hemşiresi dışında kimsenin girmesine izin verilmiyordu.

Yüzbaşı Winterbottom'ın uşağı John Nwodika'ya, daha önce elçiye yaptığı gibi, Umuaro'ya gidecek iki polise eşlik etmesi söylenmişti. Ama o bir daha hiçbir "hökmet" temsilcisini memleketine götürmeyeceğine dair kendi kendine yemin etmişti. Kararı, iki polisin Ulu'nun Başrahibi için tutuklama emri ve kelepçelerle gideceklerini öğrenince daha da pekişti. Fakat efendisine dönüp, "Hayır, gitmeyeceğim," diyemeyeceği için gideceğini söyledi ama kendince başka bir plan yaptı. Böylece iki polis ilk horozun ötmesinden evvel onu almaya geldiklerinde ani bir *iba* nöbetiyle tir tir titrer halde buldular. Karısı dört ay önce doğum yaptığında Yüzbaşı Winterbottom'ın bebek için verdiği battaniyeye sarınmış olan John, büyük bir efor sarf ederek adamlara nasıl gideceklerine dair birkaç şey fısıldadı. Umuaro'ya vardıktan sonra meme emen bir bebeğin bile onlara Ezeulu'nun evini tarif edebileceğini söyledi. Bu gerçekten de tümüyle doğru çıktı.

İki adam Umuaro'ya kahvaltı vaktinde girdiler. Az sonra bir testi palmiye şarabı taşıyan bir adama rastladılar ve onu durdurdular.

"Ezeulu'nun evi nerede?" diye sordu polislerden amir olanı, Onbaşı Matthew Nweke. Adam üniformalı yabancılara şüpheyle baktı.

Hafızasını yokluyormuş gibi göründüğü uzunca bir sürenin ardından, "Ezeulu," dedi. "Hangi Ezeulu?"

Onbaşı sinirli bir halde, "Kaç Ezeulu tanıyorsun?" diye sordu.

Adam soruyu tekrarladı: "Kaç Ezeulu tanıyorum?" Sonra, "Ben hiç Ezeulu tanımıyorum," dedi.

"Tanımıyorsan hangi Ezeulu diye niye sordun?"

"Niye sordum..."

"Kes sesini! Gerizekâlı!" diye bağırdı polis İngilizce.

"Size hiçbir Ezeulu'yu tanımadığımı söylüyorum. Ben burada yabancıyım."

Durdurdukları diğer iki kişi de yaklaşık aynı üslupta cevap verdiler. Hattâ içlerinden birisi tanıdığı tek Ezeulu'nun Umuofia'da yaşadığını, oraya güneşin doğduğu yönde ilerleyerek bir günde ulaşabileceklerini söyledi.

Polisler bu duruma zerre kadar şaşırmadılar. İnsanları konuşturmanın tek yolu onları korkutmaktı. Ama Avrupalı amir onları şiddet ve tehdit kullanmaya karşı uyarmıştı. Özellikle de kelepçeleri, karşılarındaki adam direnmedikçe kullanmayacaklardı. Şimdiye dek bunca sabrı bu yüzden göstermişlerdi. Ama artık zorlayıcı bir şey yapmadıkları sürece Ezeulu'yu bulamadan günbatımına dek Umuaro'da dolaşıp durabileceklerine ikna olmuşlardı. O yüzden de rastladıkları bir sonraki adam kaçamak cevaplar vermeye kalkışır kalkışmaz onu tokatladılar. Niyetlerinin ciddi olduğunu iyice anlaması için ona kelepçeleri de gösterdiler. Bu, istenen sonucu verdi. Adamlara kendisini takip etmelerini söyledi. Onları aradıkları evin önüne getirdikten sonra eliyle evi işaret ederek gösterdi.

"Komşularımızın alacaklılarını onların kulübesine götürmek âdetimiz değildir," dedi. "O yüzden sizinle birlikte içeri giremem." Bu, makul bir ricaydı. Polisler adamı serbest bıraktılar. Adam, evin sakinleri kaçışını görmesin diye var gücüyle koşup uzaklaştı.

Polisler kulübeye girince dişsiz ağzıyla geviş getiren yaşlı bir kadınla karşılaştılar. Kadın onlara açıkça fark edilir bir korkuyla baktı. Görünüşe göre sordukları soruların hiçbirini anlamıyordu. Hattâ kendi adını dahi hatırlamıyormuş gibiydi.

Şanslarına o sırada elinde küçük, kırık bir çömlek parçasıyla ufak bir çocuk içeri girdi. Annesinin ateş yakabilmesi için birkaç tane kor kömür almaya gelmişti. Adamları patika yoldan Ezeulu'nun evine bu çocuk götürdü. Onlar çıkar çıkmaz yaşlı kadın değneğini kaptığı gibi şaşırtıcı bir hızla topallayarak çocuğun annesinin kulübesine gitti ve çocuğun yaptığı şeyi anlattı. Sonra değneğine iki büklüm yaslanarak çok daha yavaş bir halde kulübesine döndü. Çocuksuz bir dul olan bu yaşlı kadının adı Nwanyieke'ydi. Döndükten kısa bir süre sonra şikayet ettiği çocuğun, yani Obielue'nin ağladığını işitti.

Bu esnada polisler Ezeulu'nun kulübesine gelmişlerdi. Daha fazla oyun oynayacak havada değillerdi. Tüm silahlarını vakit kaybetmeden göstererek sert bir dille konuştular:

"Ezeulu hanginiz?" diye sordu onbaşı.

"Hangi Ezeulu?" dedi Edogo.

"Bana bir daha hangi Ezeulu diye sorma, yoksa vurup ağzındaki bakla tohumlarını çıkarırım. Size burada Ezeulu'nun kim olduğunu soruyorum."

"Ben de hangi Ezeulu diyorum. Yoksa kimi aradığınızı bilmiyor musunuz?" Kulübedeki diğer dört adam hiçbir şey söylemediler. Kadınlar ve çocuklar kulübeden evin içine açılan kapıya üşüşmüşlerdi. Yüzlerinde korku ve endişe vardı.

"Pekala," dedi onbaşı İngilizce. "Sindi hangi Ezeulu olduğunu annayacaksın. Ver sunu bana." Son cümleyi arkadaşına söylemişti. Adam derhal elini cebine atıp kelepçeleri çıkardı.

Köylülerin gözünde kelepçe, yani *iga* beyaz adamın en korkunç silahıydı. Savaşan bir adamın demir bir kilitle iktidarsızlığa ve acizliğe indirgenmesi aşağılamanın son haddiydi. Bu ancak zararlı delilere yapılacak bir muameleydi.

O yüzden sert bakışlı polis kelepçeleri gösterip Edogo'ya doğru ilerleyince Akuebue evin en yaşlısı olarak öne çıkıp makul bir biçimde konuşmaya başladı. Polislerden Edogo'ya öfkelenmemelerini rica etti. "O yalnızca genç bir adamdan beklenecek şekilde konuştu," dedi. "Bilirsiniz ki genç adamların kullandığı dil hep 'yıkıp yerle bir etme' üzerinedir, ama yaşlı bir adam uzlaşmacı konuşur." Böyle diyerek Ezeulu ve oğlunun beyaz adamın daveti üzerine sabah erkenden Okperi'ye doğru yola çıktıklarını söyledi. Polisler dönüp birbirlerine baktılar. Gelirken gerçekten de baba oğul gibi duran iki adamla karşılaşmışlardı. Onları hatırlıyorlardı çünkü rastladıkları ters yöne giden ilk kişilerdi. Ayrıca adamla oğlunun görünümü oldukça farklıydı.

"Görünüşü nasıl?" diye sordu onbaşı.

"Tıpkı bir iroko ağacı gibi uzun, cildi ise güneş kadar açık. Gençliğinde ona Nwa-anyanwu derlerdi."

"Peki ya oğlu?"

"Onun gibi. Farkı yok."

İki polis kendi aralarında köylülerin büyük hayranlık duyduğu beyaz adamın dilinde konuştular.

"Yolde gordüğimiz o iki kişi olcak," dedi onbaşı.

"Onlar olcak," dedi arkadaşı. "Ama bu sekılda gori donameyiz. Burya onca yol gelip hiçbi şi almadan donmak olmaz."

Onbaşı dediği şeyi düşündü. Diğeri devam etti:

"Balki yalan deyorlar. Başımıza sorin açzınlar istemeyorum."

Onbaşı hâlâ düşünüyordu. Adamların doğruyu söylediğine ikna olmuştu ama hiç olmazsa onlardan hatırı sayılır bir 'kola' koparmak için onları biraz korkutmak gerekliydi. Dönüp İgbo dilinde konuştu:

"Bize yalan söylüyor olabilirsiniz diye düşünüyoruz. O yüzden de işimizi sağlama almalıyız yoksa beyaz adam bizi cezalandırır. Dolayısıyla yapacağımız şey sizden iki kişiyi kelepçeli

olarak Okperi'ye götürmek. Ezeulu'yu orada bulursak sizi serbest bırakırız, bulmazsak..." Cümlesini başını iki yana sallayarak bitirdi; ki bu, sözcüklerden çok daha etkili oldu. "Hangi iki kişiyi götürelim?"

Diğerleri kendi aralarında endişeyle konuşurken Akuebue tekrar onlara dönerek, "hökmet" temsilcilerine sözlerine inanmaları için yalvardı. "Beyaz adamın elçilerini hangi akla hizmet kandıralım?" dedi. "Sonra nereye kaçacağız? Eğer Okperi'ye dönüp Ezeulu'yu orada bulmazsanız geri gelip yalnızca iki kişiyi değil, hepimizi götürebilirsiniz."

Onbaşı bu dediğini düşünüp razı oldu. "Ama buraya kadar gelip hiçbir şey almadan gidemeyiz. Maskeli bir ruh sizi ziyarete geldiğinde adımlarını hediyelerle memnun etmeniz gerekir. Beyaz adam günümüzün maskeli ruhudur."

"Çok doğru," dedi Akuebue. "Günümüzün maskeli ruhu beyaz adam ve onun elçileridir."

Ezeulu'nun büyük karısına iki adam için tavuklu yam yemeği pişirmesi söylendi. Yemek hazır olunca yemeği yiyip palmiye şarabı içtiler. Ardından bir süre dinlendikten sonra gitmeye hazırlandılar. Akuebue onlara ziyaretleri için teşekkür etti ve evin sahibi burada olsaydı onları çok daha iyi ağırlayacağını söyledi. Yine de onun adına bu küçük "kolayı" kabul ederler miydi? Böyle deyip önlerine iki canlı horoz koydu, Edogo da horozların yanına içinde iki şilin olan tahta bir kase koydu. Onbaşı onlara teşekkür etti ama uyarısını da hatırlatıp Ezeulu hakkında yalan söyledikleri ortaya çıkarsa "hökmet"in onlara kulaklarını kendi gözleriyle göstereceğini söyledi.

Yüzbaşı Winterbottom'ın, Umuaro'nun Başrahibini tutuklamak için polisleri gönderdiği gün aniden kendini kaybetmesi oldukça anlamlıydı. Aradaki bağlantıyı kuran ilk kişi John Nwodika, Yüzbaşı Winterbottom'ın İkinci derecedeki uşağı oldu. Tam da korktuğu gibi olduğunu, rahibin onu güçlü bir

büyüyle çarptığını söyledi. O halde her şeye rağmen güç hâlâ her zamanki yerindeydi.

Efendisi hastaneye kaldırıldıktan sonra diğer uşaklara dönüp, "Size dememiş miydim?" dedi. "Polislerle gitmeyi boş yere mi reddettim? Onlara Umuaro'nun başrahibinin aceleyle içebilecekleri bir çorba olmadığını söyledim." Sesinde fark edilir bir gurur vardı. "Efendimiz, kendisi beyaz adam olduğu için büyümüzün ona işlemeyeceğini sanıyor." O sırada gelen ve İgboca bilmeyen Clarke'ın uşağı anlayabilsin diye İngilizce devam etti:

"Ona hep siyah adam juju'su oyune alıncek bi şi değil dedim. Ama ben na dedim o na güldü. Gülmesi bitti, bana John dedi, ben ona sahip dedim. Dedi bana sen de çalılık adamı gibi konuşursun. Ben ona O-o dedim, bir gün olur görürsün dedim. İşte şimdi görmez misiniz?"

Ezeulu'nun büyü gücüyle ilgili söylentileri, Yüzbaşı Winterbottom'ın muammalı çöküşüyle aynı anda tüm Hükümet Tepesi'ne yayıldı. Bay Clarke hastaneden dönünce uşağı, büyük efendinin nasıl olduğunu sordu. Clarke başını iki yana sallayarak, "Çok kötü, korkuyorum," dedi.

Uşak çok endişelenmiş görünerek, "Üzüldüm sahip," dedi. "Deyorlar ki o kötü juju'cu adam ona..."

"Git de banyomu hazırla, olur mu?" Clarke çok yorgundu, uşakların boş laflarını dinleyecek havada değildi. Böylece Yüzbaşı'nın hastalığının nedenine dair tüm Hükümet Tepesi'nde dolaşan, çok geçmeden de bütün Okperi'ye yayılan söylentileri duyma fırsatını kaçırdı. Bunu ancak iki gün sonra, Wright ona söylediğinde öğrendi.

Hükümet Tepesi'ndeki diğer uşaklar Clarke'ın uşağından son haberleri almak için mutfağında bekliyorlardı. Banyoyu hazırlamaya giderken onlara fısıltıyla hiç ümit olmadığını, Clarke'ın ona korkuyorum dediğini söyledi.

Akşamın ilerleyen saatlerinde Clarke ve Wade arabayla tek-

rar hastaneye gittiler. Hastayı ya da doktoru görmediler. Ama hemşire Warner onlara bir değişiklik olmadığını söyledi. Tüm bunlar başladığından beri Tony Clarke ilk kez gerçekten endişelendi. Yol boyunca hiç konuşmadan geri döndüler.

Eve geldiğinde bungalovunun önünde bir mahkeme mübaşiri vardı.

"Eyi akşemler efendim," dedi adam.

"İyi akşamlar," dedi Clarke.

"Umuaro'daki o büyücü hekim geldi." Sesinde korku vardı, sanki köye çiçek hastalığı geldiğini bildiriyordu.

"Anlamadım?"

Adam biraz daha detaylı anlattı. Clarke, Ezeulu'dan bahsettiğini ancak o zaman anladı.

"Gardiyan odasına hapset, sabaha kadar orada kalsın." Böyle deyip bungalovuna yöneldi.

"Efendi gaddiyan odasına mı koy deyor?"

"Öyle dedim," diye bağırdı Clarke. "Sağır mısın?"

"Yok, sağır değlim efendim ama..."

"Git başımdan!"

Mübaşir birilerini gönderip gardiyan odasını süpürttü ve yere yeni bir mat serdirtti, böylece misafir odası olduğu sanılabilirdi. Sonra geldiklerinden beri Obika'yla birlikte mahkeme salonunda oturan Ezeulu'nun yanına gidip onunla nazikçe konuştu.

"Büyük beyaz adam hasta, ama diğeri sana hoş geldin diyor," dedi. "Şimdi karanlık olduğunu, seni sabahleyin göreceğini söylüyor."

Ezeulu ona cevap vermedi. Karanlık gardiyan odasına dek peşinden gittikten sonra yerdeki mata oturdu. Obika da oturdu. Ezeulu enfiye şişesini çıkardı.

"Size bir lamba göndereceğiz," dedi mübaşir.

Az sonra John Nwodika, başında küçük bir yük taşıyan karısıyla birlikte içeri girdi. Kadın başındakini yere koyunca bu-

nun oldukça büyük bir yığın halinde dövülmüş manyok ve bir kase acı yaprak çorbası olduğu anlaşıldı. John Nwodika lapadan bir topak yaptı ve içinde zehir olmadığını göstermek için çorbaya batırıp yedi. Ezeulu ona ve Umuagu'daki bir dostunun kızı çıkan karısına teşekkür etti ama yemeyeceğini söyledi.

"Şu an benim derdim yemek değil," dedi.

"Lütfen, biraz yiyin, yalnızca bir topak," dedi Nwodika'nın oğlu. Ama yaşlı adam kabul etmiyordu.

"Obika ikimizin adına yer."

"Bir tavuk, keçinin karnındakileri yiyemez," dedi öteki. Ama yaşlı adam yine reddetti.

Mübaşir az sonra bir palmiye yağı lambasıyla tekrar geldi. Ezeulu ona teşekkür etti.

Umuaro'ya diğer polisle birlikte gitmiş olan Onbaşı Matthew Nweke tek odalı evine döndüğünde sessizce ağlayan eşleri ve büyük bir kalabalıkla karşılaştı. Birden telaşlandı, aklına ilk gelen kızamık geçiren küçük oğlu oldu. Koşarak çocuğun yattığı mata gitti ve ona dokundu. Çocuk uyanıktı.

Sonra dönüp, "Ne oldu?" diye sordu.

Kimse cevap vermedi. Bunun üzerine kendisine "Çift" denilen onbaşı, odadaki polislerden birine döndü ve soruyu direkt olarak ona yöneltti. Adam boğazını temizledikten sonra onu ve arkadaşını, özellikle de tutuklamaya gittikleri adam kendi başına gelince sağ görmeyi ummadıklarını söyledi. "Çift" yoldaki karşılaşmalarını anlatacak oldu ama adam ona izin vermedi. Sabahtan beri neler olduğunu kararlı bir biçimde tüm detaylarıyla anlattı ve Nkisa Hastanesi'nden gelen son habere göre Yüzbaşı Winterbottom'ın sabaha çıkamayacağını söyledi.

O sırada John Nwodika içeri girdi.

"Ama sen sabahleyin iyi değildin?" diye sordu Çift.

"Ben de bunu söylemeye geldim. O hastalık Başrahibin gönderdiği bir uyarıydı. Dinlediğim için mutluyum, yoksa şimdi başka bir hikâye anlatıyor olacaktık." Sonra onlara Başrahibin

henüz kimse ona bahsetmemişken Yüzbaşı Winterbottom'ın hastalığını tüm detaylarıyla nasıl bildiğini anlattı.

"Ne dedi?" diye sordu birkaç kişi aynı anda.

"Dedi ki: 'Hastaysa iyi de olacaktır'. Ne demek istediğini bilmiyorum ama bana sesinde alay varmış gibi geldi."

Başta "Çift" Matthew Nweke fazla endişelenmemişti. Son izni sırasında köyündeki büyük bir *dibia*'nın onun için yaptığı güçlü bir kişisel koruması vardı. Ama Ezeulu hakkında anlatılanları dinledikçe güvende olduğuna olan inancı gitgide zayıflamaya başladı. Sonunda Umuaro'ya birlikte gittiği polisle kısa bir görüşme yaptıktan sonra güvenliklerinden emin olmak için gidip derhal yerli bir *dibia* görmeleri gerektiğine karar verdiler. Adamın evine geldiklerinde saat gecenin onunu geçiyordu. Adam köyde *Gökyüzünü Vuran Ok* olarak biliniyordu.

Polisler gelir gelmez onlara işin maksadını anlattı. "Hemen bana gelmekle doğru yaptınız, çünkü gerçekten de bir leoparın ağzına girmişsiniz. Ama bir leopardan da büyük olan bir şey var. O yüzden size hoş geldiniz diyorum çünkü son sığınağınıza ulaştınız." Sonra onlara Umuaro'dan getirdikleri hiçbir şeyi yememelerini söyledi. İki horozu ve parayı adak olarak getirmeliydiler, bunları alıp yola gömeceklerdi. Çoktan yedikleri şeyler için de onlara içmeleri ve banyo sularına karıştırmaları için bir ilaç hazırlayıp verdi.

14.

Obika acı biber çorbasını ve dövülmüş manyoğu yerken gözünün ucuyla babasını seyretti ve onda belirgin bir huzursuzluk hissetti. Şimdiki ruh haliyle ona sorular sormanın faydasız olacağını biliyordu. Zaten en iyi zamanında bile Ezeulu insanlar ona sorduklarında değil, ancak kendisi istediği zaman konuşurdu.

Ezeulu ayağa kalkıp dar kapıya doğru gitti, sonra fikrini değiştirmiş ya da bir şey alması gerektiğini hatırlamış gibi geri dönüp keçi derisi çantasına doğru gitti ve enfiye şişesini aramaya koyuldu. Bulunca tekrar kapıya doğru gitti ve bu kez kapının aralığından, çişini yapacağını söyleyerek dışarı çıktı.

Okperi'de kaldığı sürece yeni aya asla bakmayacağına dair kendince bir karar almıştı. Ama göz denilen şey son derece hırslıdır, sahibinin görmek istemediği şeye yine de gizlice bakacaktır. Ezeulu da gardiyan odasının önünde çişini yaparken gözleri kendiliğinden yeni ayı aradı. Fakat gökyüzünün alışılmadık bir çehresi vardı. İnsanın parmağını herhangi bir yerine koyup ayın oradan çıkacağını söylemesi mümkün değildi. Ezeulu bir an için telaşa kapıldı, ama tekrar düşününce telaşlanacak bir şey olmadığını gördü. Okperi'nin gökyüzü ona ne diye tanıdık gelmeliydi? Her toprağın kendi göğü vardı, olması gereken de buydu.

O gece Ezeulu rüyasında Umuaro'nun yaşlılarından oluşan büyük bir topluluk gördü. Bunlar, daha birkaç gün önce kendilerine konuşma yaptığı insanlardı. Ama bu defa konuşma yapmak üzere ayağa kalkan kendisi değil, büyükbabasıydı. Topluluk onu dinlemeyi reddetti, hep bir ağızdan bağırdılar: "O

konuşmayacak, onu dinlemeyeceğiz." Başrahip sesini yükseltti ve onlara dinlemeleri için yalvardı ama onlar hâlâ bilek hizasındayken suyu boşaltmaları gerektiğini söyleyerek reddettiler. "Ekim mevsimini bize söylemesi için ona ne diye bel bağlayalım?" dedi Nwaka. "Aramızda kendi evinden ayı göremeyen var mı? Hem günümüzde Ulu'nun gücü nedir ki? Atalarımızı Abam'ın askerlerinden korumuş ama bizi beyaz adamdan kurtaramıyor. Gelin onu sürelim, tıpkı Anintalı komşularımızın kendisinden beklenileni yapmayıp başka şeyler yapınca ve düşmanları yerine Anintalıları öldürünce Ogba'yı kovup yaktıkları gibi." Ardından bu arada büyükbabası yerine yine kendisi olan Başrahibi yakaladılar ve bir gruptan diğerine itmeye başladılar. Bazıları yüzüne tükürüp ona ölü tanrının rahibi diye bağırdılar.

Ezeulu çok yüksek bir yerden düşmüşçesine irkilerek uyandı.

Obika karanlıkta, "Ne oldu?" diye sordu.

"Hiçbir şey. Bir şey söyledim mi?"

"Birisiyle tartışıyordun, ona kimin kimi süreceğini göreceğini söylüyordun."

"Bu kirişlerde örümcekler olmalı."

Doğrulup matının üzerine oturdu. Az önce gördüğü şey rüya değil, doğaüstü bir görüntüydü. Her şey bir rüyanın loş ışığında değil, gündüz vaktinin belirgin aydınlığında gerçekleşmişti. Ancak küçük bir çocuğun gözleriyle tanıdığı büyükbabası, zihnindeki görüntüsünün gitgide silikleşip hayal meyal bir hal aldığı koca bir ömrün ardından birdenbire çok net bir biçimde belirmişti.

Ezeulu tütün tozunu çıkardı ve düşünmesine yardımcı olması için iki burun deliğine de bir parça koyup çekti. Bu arada Obika tekrar uykuya daldığından olan biteni tek başına düşünebileceği için rahatladı. Her ne kadar büyük bir zahmet gerektirmese de faydasız bir iş olan 'yeni ayın çıkacağı kapıya bakma'

görevini tekrar düşündü. Bu yüzden çocukluğunda ve gençliğinde düzenli olarak ziyarete geldiği, Umuaro'nun civarındaki diğer bütün köylerden daha iyi bildiği bu köyde, annesinin köyünde dahi yabancı gibiydi! Bu onda hem acı hem de keyif verici bir kaybolmuşluk hissi yaratıyordu. Başrahiplik yetkisini geçici olarak kaybetmişti, bu acı vericiydi, ama on sekiz yıldan sonra bundan bir süre uzak kalmak onu rahatlatmıştı. Kendini, Ulu'dan uzakta, sert tavırlı anne babası onu bırakıp yolculuğa çıkmış bir çocuk gibi hissediyordu. Fakat ona en çok keyif veren şey, pazar yerinde oturmuş Nwaka'yı dinlerken zihninde birdenbire geliştirdiği intikam düşüncesiydi.

Öte yandan bu düşüncelerle aslında kasten oyalanmıştı. Bunların ardından sakinleşmiş, kâbusun sersemletici etkisini üzerinden atmıştı. Şimdi dönüp tekrar, daha dikkatli baktığında bir şeyin öne çıktığını fark etti. Beyaz adamla yaşadığı sorun, kendi halkıyla halletmesi gereken problemin yanında önemsiz kalıyordu. Yıllardır Umuaro'yu, birkaç kıskanç adamın onları çalılığa sürüklemesine izin vermemeleri için uyarıyordu. Ama onlar iki kulaklarını da parmaklarıyla tıkamışlardı. Birbiri ardına tehlikeli adımlar atmaya devam etmişler ve artık çok ileri gitmişlerdi. Sahibinden farkına varmamasının mümkün olmayacağı kadar çok şey almışlardı. Artık kavga yaşanması şart olmuştu; çünkü bir adam, evinden yol geçirmeye kalkanlardan biriyle güreşene dek diğerleri durmazdı. Ezeulu'nun kasları kavgaya aç bir halde ürperdi. Beyaz adam onu bir gün değil, bir yıl alıkoysaydı da tanrısı, rahibinin yerinde olmadığını görünce Umuaro'yu sorguya çekseydi.

Yüzbaşı Winterbottom'ın Ezeulu için 'içeri tıkılması ve İdare'ye karşı kibar olmayı öğretilmesi' talimatına uyan Bay Clarke, onu ertesi gün görmeyi reddederek baş mübaşirin verdiği sözü yalancı çıkardı. Hattâ onu dört gün bekletti.

İkinci günün sabahında Clarke ve Wade yine arabayla Nkisa'daki hastaneye giderlerken yol kenarında bir adak törenine

rastladılar. Yolda yapılan bu tür törenleri sıkça gördüklerinden normalde durmayacaklardı. Ama bu defaki, alışılmadık müsrifliğiyle dikkatlerini çekmişti. Wade arabayı durdurdu ve birlikte bakmaya gittiler. Adak olarak her zamanki beyaz tavuğun yerine iki tane tam besili horoz getirmişlerdi. Diğerleri normal şeylerdi: ağacın en tepesinden kesilmiş taze, sarımsı renkte palmiye yaprakları, içinde iki dilim kola cevizi olan kilden yapılma bir kase ve bir miktar beyaz tebeşir. Ama iki beyaz adam bunları ancak daha sonra görebildiler. Çünkü törene yaklaşırlarken gözlerine çarpan ilk şey İngiliz florini oldu.

"Yok artık!" dedi Wade.

"Bu çok tuhaf, gördüğüm en müsrif adak töreni. Ne için yapıldığını merak ettim."

"Belki de Kral'ın temsilcisinin iyileşmesi içindir," dedi Wade dalga geçerek. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi durup ciddi bir tavırla konuştu. "Bu işten hiç hoşlanmadım," dedi. "Kendi *deniz salyangozlarını* ve *manila*'larını kullanmaları umurumda değil ama Beşinci George'un başı olmaz!"

Clarke şaka yaptığını sanıp kıkırdadı ama Wade'in sol elini kaseye daldırıp gümüş parayı aldığını, önce yapraklara sonra da yün çorabına silip temizleyerek cebine attığını görünce gülmesi birden kesildi.

"Tanrı aşkına! Sen ne yaptığını sanıyorsun?" diye sordu.

"İngiltere Kralı'nın iğrenç bir juju'ya alet olmasına izin vermeyeceğim," dedi Wade gülerek.

Bu olay Clarke'ı epeyce sarstı. Wade ve Wright gibi kendilerini çok da ciddiye almadan önemli bir iş yapan, her şeyin hep neşeli yanını görmeye çalışan insanları takdir ettiğini düşünüyordu. Fakat bu duygu yoksunluğu –çünkü bir başkasının adak törenine böylesine saygısızlık etmek kesinlikle ciddi boyutta bir duygu yoksunluğu olduğunu gösteriyordu- hayata neşeli tarafından bakma huyunun bir parçası mıydı? Eğer öyleyse, insan eninde sonunda Winterbottomlar'ın ciddiyetine

(ve ona eşlik eden çalıma) itibar etmez miydi?

Clarke bilinçli bir karar şeklinde olmasa da Winterbottom'ın ölümü halinde kendini İdare'nin sorumluluğunu devralmaya hazırlıyordu. Bu durumda onun yerlilerini, gerektiği vakit Wade gibi beyaz insanların düşüncesiz hareketlerinden koruma görevi ona düşecekti.

Aynı sabah Ezeulu, ailesine durumun nasıl olduğunu anlatması ve yemeklerini pişirsin diye genç karısını buraya getirmesi için Obika'yı Umuaro'ya göndermek istedi. Fakat soydaşları John Nwodika buna izin vermedi.

"Gerek yok," dedi. "Karım, eski dostunun kızıdır; evden başka bir kadın getirtmene izin vermeyecektir. Sana evde yemeye alıştığın türde yemekler veremeyeceğimizi biliyorum. Ama çiğneyecek iki palmiye tohumumuz da olsa birini yanında bir kase suyla sana vereceğiz."

Ezeulu bu şekilde ifade edince teklifini geri çeviremedi. Nwodika'nın oğlundan pek hoşlanmasa da, gelecek hasatta öleli üç yıl olacak olan arkadaşı Egonwanne'nin kızını gücendiremezdi. O yüzden Obika'ya Ugoye'yi çağırmamasını ama gidip bol miktarda yam ve diğer yiyeceklerden getirmesini söyledi.

Ezeulu'nun Nwodika'nın oğlundan hoşlanmaması için geçerli sebepleri vardı. Umuaro'daki, parmağını sürekli Ezeulu'nun gözüne sokan o köyden geliyordu. Denildiğine göre Okperi'deki görevlerinin arasında beyaz adamın mutfağındaki tabakları yalamak da vardı; ki bu, bir Umuaro evladı için büyük bir rezillikti. En kötüsü de beyaz adamın o küstah elçisini evine getirmişti. Yine de Okperi'deki ilk gününün sonlarına doğru Ezeulu, adama olan tavrını yumuşatmaya ve düşman bir soydaşın bile yabancı bir toprakta dost olabildiğini görmeye başlamıştı. Nitekim Hükümet Tepeli Okperi, Ezeulu için gerçekten de yabancı bir topraktı. Çocukluğunda ve gençliğinde tanıdığı, annesi Nwanyieke'nin köyü değildi artık. Aslında hâlâ o eski Okperi'den kalma yerler olmalıydı ama bu

utanç verici zamanında dışarı çıkıp bakınacak halde değildi. Eski yerlere ve eski yüzlere hangi gözlerle bakacaktı? Zaten neyse ki böyle düşünüyordu, çünkü bu onu tutuklu olduğu ve dilediği gibi girip çıkamayacağı söylendiğinde yaşayacağı aşağılanmadan kurtarıyordu.

O akşam yemeğini yerken yeni aya hoş geldin diyen çocukların seslerini duydu. "Onwa atu-o-o-o! Onwa atu-o-o-o!" bağırışları Hükümet Tepesi'nin dört bir yanından yükseldi. Ama Ezeulu'nun keskin kulağı şarkıyı tuhaf bir aksanla söyleyen birkaç sesi ayırt etti. Ay kelimesi dışında söyledikleri şeylerin hiçbirini anlamadı. Hiç şüphe yoktu ki bunlar İgbo dilini tuhaf bir biçimde, burundan konuşan o insanların çocuklarıydı.

Ezeulu çocukların sesini ilk duyduğunda kalbi yerinden fırlayacakmış gibi oldu. Bu aslında beklediği bir şeydi ama geldiği vakit buna hazırlıklı değildi. O sırada aklından çıkmıştı. Fakat neredeyse hemen ardından kendisini toparladı. Evet, şimdi tanrısı, "Nerede o?" diye soruyor olmalıydı ve çok geçmeden Umuaro'nun bunu açıklaması gerekecekti.

Yokluğunun birinci ve ikinci gününde Ezeulu'nun evinde büyük bir endişe hakimdi. Ekim mevsiminin ortasında olmalarına rağmen kimse çalışmaya gitmiyordu. Obika'nın gelini Okuata ıssız kulübesini bırakıp kaynanasının kulübesine taşınmıştı. Edogo da kendi evi yerine babasının *obi*'sinde oturuyor, gelecek haberleri bekliyordu. Komşular, hattâ yoldan geçenler bile içeri girip, "Döndüler mi?" diye soruyordu. Bir süre sonra bu soru Edogo'yu sinirlendirmeye başladı, özellikle de asıl dertleri dedikodu yapmak olanlardan gelince.

İkinci günün ortalarına doğru Obika eve döndü. Önce hiç kimse ona bir şey sormaya cesaret edemedi. Kadınlardan bazıları ağlamamak için kendilerini zor tutuyor gibiydi. Böylesine ciddi ve endişeli bir anda dahi Obika onları daha da telaşlandırmanın cazibesine karşı koyamadı. Kulübeye yaklaşırken suratına çamurlu bir su birikintisini andıran bir ifade takındı.

İçeri girince de, eve onca yolu Okperi'den koşarak gelmişçesine yere yığıldı. Ardından soğuk su istedi, kız kardeşi gidip getirdi. Suyu içip su kabağını koyar koymaz Edogo ona ilk soruyu yöneltti:

"Birlikte gittiğin kişi nerede?" diye sordu, ismin korkulan kesinliğinden kaçınarak. Obika bile bunun ardından şaka yapmaya cesaret edemezdi. Kısa bir duraksamadan sonra, "Onu bıraktığımda iyiydi," dedi.

Yüzlerdeki yay gibi gerilen korku birden çözüldü.

"Beyaz adam onu neden çağırmış?"

"Onu nerede bıraktın?"

"Eve ne zaman dönecek?"

"Hangisine cevap vereyim?" dedi Obika. Az önceki gerginliği geri getirmeye çalıştı ama artık çok geçti. "Yedi tane ağzım yok," dedi. "Bu sabah onu bıraktığımda beyaz adam henüz bize bir şey söylememişti. Hattâ onu hiç görmedik bile, çünkü dediklerine göre adam ölümün eşiğindeymiş." Bu haber biraz heyecan yarattı. Beyaz adam hakkında anlatılan hikâyelerden dolayı onun sıradan insanlar gibi hasta olabileceğini hiç düşünmemişlerdi. "Evet, şimdiden yarı ölü sayılır. Ama Ezeulu'ya söyleyeceği mesajı verdiği bir erkek kardeşi var. Fakat o da abisinin hastalığı yüzünden öylesine üzgün ki bizimle görüşmeyi unuttu. Bunun üzerine, Ezeulu bana 'Hazırlan da eve git, yoksa başımıza bir şey geldi sanacaklar' dedi. Ben bu yüzden döndüm."

"Ona kim yiyecek veriyor?" diye sordu Ugoye.

"Nwodika'nın oğlunu hatırlarsınız," dedi Obika. "Beyaz adamın baş mübaşirini buraya getirmişti." Gerçi bunu Ugoye'ye değil, adamlara hitaben söylemişti. "Onun karısı, Ezeulu'nun Umuagu'dan eski bir arkadaşının kızı çıktı. Dünden beri bize o yemek pişiriyor ve yaşadığı sürece Ezeulu'nun yemek için evinden başka bir kadını çağırmasına izin vermeyeceğini söylüyor."

Şimdiye dek pek bir şey söylememiş olan Akuebue, "Seni doğru mu duydum?" diye sordu. "Umunneoralı bir adamın karısının, Ezeulu'ya yiyecek verdiğini mi söylüyorsun?"

"Evet."

"Bana bir daha böyle bir şeyden bahsetme lütfen. Edogo, hemen hazırlan, Okperi'ye gidiyoruz."

"Ezeulu küçük bir çocuk değil," dedi komşuları Anosi. "Ona kiminle yiyebileceğini öğretemezsiniz."

"Dediğimi duydun mu, Edogo? Hemen hazırlan, ben eve gidip eşyalarımı alayım."

"Seni gitmekten alıkoymak istemem," dedi Obika. "Ama aklı olan bir tek senmişsin gibi konuşma. Ezeulu ve ben öylece gözümüzü kapatıp ağzımızı açmadık. Geçen gece Nwodika'nın oğlu bizim için tadına baktığı halde Ezeulu yemeyi reddetti. Ama bu sabaha kadar Ezeulu adamın niyetini, kötü olmadığını anlayacak kadar gördü.

Diğerlerinin söylediği hiçbir şey Akuebue'yi ikna etmedi. Umunneoralı adamları yeterince tanıyordu. Ezeulu'nun çocuk olmadığını söyleyenlere gelince... Onlar onun zihnindeki acılığı bilemezdi. Akuebue onu, çocuklarından ve eşlerinden bile daha iyi tanıyordu. Sırf memleketteki düşmanlarını cezalandırmak için dışarda ölmekten kaçınmayacağını biliyordu. Belki Nwodika'nın oğlunun elleri gerçekten de temizdi ama onu gücendirme pahasına da olsa bundan emin olmak lazımdı. Başkalarını gücendirme korkusu yüzünden kim balgam yutardı ki? Hele bir de söz konusu olan zehirse?

Öncesinde söylediği fikre aldırış edilmeyen ve o zamandan beri konuşmayan Ezeulu'nun komşusu Anosi yine atılıp bu defa tam tersi bir fikir belirtti.

"Bence Akuebue doğru söylüyor," dedi. "Edogo'yla birlikte gidip her şeyin yolunda olduğuna ikna olsun. Ama Ugoye de yamları ve diğer şeyleri alıp onlarla birlikte gitsin, böylece ziyaretleri kimseyi gücendirmez."

Bunun üzerine Akuebue dayanamayarak, "Bu gücendirme korkusu da nedir böyle?" dedi. "Ben çocuk değilim; kan akıtmadan nasıl kesileceğini bilirim. Ama Ezeulu'nun hayatı buna bağlıysa da Umunneoralı bir adamı gücendirmekten çekinmem."

"Doğru," dedi Anosi. "Çok doğru. Babam her zaman, insana zehir yutturan şeyin gücendirme korkusu olduğunu söylerdi. Kötü bir adamın evine girersiniz, adam size kola cevizi getirir. Getiriş biçiminden hiç hoşlanmazsınız, mantığınız size yememenizi söyler. Ama ev sahibini gücendirmekten korkarsınız ve *ukwalanta*'yı yutarsınız. Akuebue'ye katılıyorum."

Belki de Ezeulu'nun yokluğunu Nwafo kadar derinden hisseden yoktu. Üstelik şimdi annesi de gidiyordu. Ama bu ikinci darbenin etkisi, Edogo'nun da gideceğini öğrenince epeyce hafiflemişti.

Ezeulu'nun yokluğu Edogo'ya, yaşlı adamın gözdesine duyduğu hıncı gösterme imkânı vermişti. İlk oğlu olarak babasının kulübesini geçici olarak sahiplenmiş, burada dönüşünü beklemeye başlamıştı. Kulübeden nadiren ayrılan Nwafo, üvey abisinin düşmanlığının onu dışarı çıkmaya zorladığını hissediyordu. Henüz küçük bir çocuk olsa da yetişkin bir insanın zihin yapısına sahipti, birinin ona iyi gözle mi yoksa kötü gözle mi baktığını anlayabiliyordu. Edogo ona bir şey söylememiş olsaydı da istenmediğini yine hissedecekti. Fakat Edogo, dün ona annesinin kulübesine gitmesini, *obi*'de oturup kendinden büyük insanların gözlerine dik dik bakmamasını söylemişti. Nwafo dışarı çıkıp ağlamıştı, hayatında ilk kez birisi ona babasının kulübesinde istenmediğini söylemişti.

Bugün de Obika gelene ve evdeki herkes, hattâ komşular bile haberleri öğrenmek için içeri girene dek kulübeye hiç uğramamıştı. Şimdi ise meydan okuyan bir havayla her zamanki pozisyonunu almıştı, fakat Edogo ona hiçbir şey söylememişti, hattâ varlığının dahi farkına varmamış gibiydi.

Nwafo'nun kardeşi Obiageli, annesi ve diğerleri Okperi'ye doğru yola çıkınca arkalarından uzun süre gözyaşı döktü. Oduche ona *icheku* ve *udala* toplayacağına söz verdi, ama bu da onu teselli etmedi. Sonunda Obika gidip İchele isimli o korkunç maskeli ruhu çağıracağını söyledi. Bu tehdit hemen sonuç verdi. Obiageli sessizce burnunu çekerek *obi*'nin bir köşesine oturdu.

Akşama doğru Nwafo'nun zihni, yine dünden beri kafasını kurcalayan o meseleye takıldı. Yeni ayın durumu ne olacaktı? Babasının gitmeden önce bir süredir onu beklediğini biliyordu. Acaba onun peşinden Okperi'ye mi gidecekti, yoksa eve dönmesini mi bekleyecekti? Eğer Okperi'de belirirse Ezeulu onu hangi metal gongla karşılayacaktı? Nwafo duvarın yanında duran *ogene*'ye baktı; çalmak için kullanılan sopası, ucu ona dönük bir halde duruyordu. En iyi çözüm yeni ayın, babasının yarınki dönüşünü beklemesiydi. Akşam karanlığı çökünce Nwafo babasının her zamanki yerine oturdu. Fazla beklemesine gerek kalmadan genç, ince ayı gördü. Epeyce zayıf ve isteksiz görünüyordu. Nwafo *ogene*'ye uzandı, fakat birden korkuya kapılınca çalmaya hazırlanan eli öylece kalakaldı.

Nwodika'nın oğlu ve karısı akşam yemeğini getirdiklerinde Ezeulu zihninde hâlâ Hükümet Tepesi'ndeki çocukların seslerini duyuyordu. Nwodika'nın oğlu her zamanki gibi bir topak lapa aldı, çorbaya batırdı ve yedi. Ardından Ezeulu büyük bir iştahla yemeye koyuldu. Kendisine kalsa *egusi* çorbası içmeyecek olsa da bu çorba öyle güzel pişirilmişti ki *egusi* olduğunu anlamak güçtü. İçindeki balık ya *asa*'ydı, ya da onun kadar iyi bir balıktı. Bu tür balıkların güzel yanı, yarı kuru tütsülenebilmesiydi –ki bu da öyleydi. Lapanın kıvamı çok iyiydi, ne çok açık ne de çok koyuydu; hiç şüphesiz manyok da yeşil muzlarla hafifletilmişti.

Yemeğinin ortasındayken oğlu, karısı ve arkadaşı geldi. Gö-

revi, gardiyan odasında tutulan mahkumlarla ilgilenmek olan baş mübaşir onları içeri aldı. Ezeulu önce, evde kötü bir şey olduğunu sanıp korktu. Ama getirdikleri yamları görünce hatırlayıp rahatladı.

"Neden sabahı beklemediniz?" diye sordu.

"Sabahleyin eve dönmek için yola çıkıp çıkmayacağını bilmiyorduk," dedi Akuebue.

"Ev mi?" dedi Ezeulu kahkahayla. Bu, ağlamayanların atacağı türde bir kahkahaydı. "Evden bahseden kim? Daha beni çağıran beyaz adamı görmedim. Ölümün eşiğinde olduğunu söylüyorlar. Belki de cenazesinde bir Başrahibin kurban edilmesini istiyordur."

"Umuaro toprağı korusun!" dedi Akuebue; diğerleri de aynı sözü tekrarladı.

"Şimdi Umuaro'da mıyız?" dedi Ezeulu.

"Madem ki adam hasta, sana da bir mesaj bırakmamış, o halde eve dön, iyileştiğinde tekrar gelirsin," dedi Edogo araya girerek. Burası, babası ve arkadaşının her zamanki söz düellolarına girmeleri için uygun bir yer değildi.

"Bu, iki kere yapmak isteyeceğim bir yolculuk değil. Hayır, bu meseleyi etraflıca öğrenene dek burada kalacağım."

"Hastalığının ne kadar süreceğini biliyor musun? Belki burada..."

"Palmiye meyveleri, yapraklarının ucunda çıkana dek hasta olacaksa bile bekleyeceğim... Evdekiler nasıl, Ugoye?"

"Onları bıraktığımızda iyiydiler." Boynu, yük taşımaktan kısalmış gibiydi.

"Çocuklar, Obika'nın karısı, diğerleri?"

"Herkes iyiydi."

"Ya senin evindekiler nasıl?" diye sordu Akuebue'ye.

"Onları bıraktığımda sessizdiler. Hastalık yoktu, yalnızca açlık vardı."

"O ufak bir mesele," dedi Nwodika'nın oğlu. "Açlık, has-

talıktan iyidir." Bunu dedikten sonra dışarı çıkıp sümkürdü. Ardından elinin tersiyle burnunu silerek içeri girdi.

"Nwego, kapları toplamak için beklemene gerek yok. Ben eve gelirken getiririm. Sen git de bu insanlara yiyecek bir şeyler getir."

Karısı, Ugoye'nin yükünü aldı ve iki kadın yemek hazırlamaya gittiler. Boş yere harcanacak vakit yoktu. Kadınlar çıkar çıkmaz Akuebue söze girdi: "Obika bize Nwodika'nın oğlunun ve karısının seninle nasıl ilgilendiğini anlattı," dedi.

"Kendi gözlerinizle gördünüz," dedi Ezeulu. Ağzı tıka basa balıkla doluydu.

"Sağ ol," dedi Akuebue, John Nwodika'ya.

"Sağ ol," dedi Edogo.

"Teşekkür etmeyi gerektirecek bir şey yapmadık. Fakir bir adamla karısı ne yapabilir ki? Ezeulu'nun kendi evinde eti ve balığı olduğunu biliyoruz ama burada kaldığı sürece yediğimiz palmiye çekirdeğini onunla paylaşacağız. Bir kadın kocasına bacağından daha uzun bir bacak uzatamaz."

"Obika bize bunu anlatınca içimden, seyahat etmek gibisi yok dedim."

"Doğru," dedi Ezeulu. "O genç erkek keçi de böyle söylemişti, ama annesinin klanını ziyarete gittiğinde üst dudağını kaldırmayı bir türlü öğrenememişti." Kendi kendine güldü. "Annemin memleketine daha sık gelmeliydim."

"Yüzünün dünkü asıklığını aldığı kesin," dedi Akuebue. "Bana Umunneoralı bir adamın seninle ilgilendiğini anlattıklarında yalandır demiştim. Memlekette sürdürdüğümüz savaşı düşününce bu nasıl olabilirdi?"

"Bu, memleketteki insanlar için geçerli," dedi Nwodika'nın oğlu. "Başka bir yere seyahate gittiğimde onu arkamda bırakırım. Bilgelerimiz, uzak yerlere seyahate gidenler düşman edinmemelidir demiş. Ben de buna uyuyorum."

"Çok doğru," dedi Akuebue. Bir yandan da konuyu, buraya

gelişinin asıl nedenine en iyi nasıl getireceğini düşünüyordu. Kısa bir duraksamanın ardından, denildiğine göre Nsugbeliler hindistan cevizini nasıl kırıyorlarsa o da konuyu tek bir bıçak darbesiyle kırıp açmaya karar verdi: "Buraya iki amaçla geldik. Nwodika'nın karısının yükünü hafifletmek için Ugoye'yi getirdik ve Nwodika'ya teşekkür edip soydaşları memlekette ne yaparlarsa yapsınlar bugün onun Ezeulu ve ailesi için bir kardeş olduğunu söylemek istedik." Akuebue bunu söylerken kolunu keçi derisi çantasına sokmuş, küçük usturasını ve kola cevizini arıyordu. Bulmasını takip eden kısa sessizlikte Edogo ve John Nwodika birbirlerine kankardeşliği ile bağlandılar. İki genç adam, üzerine birbirlerinin kanını sürdükleri bir dilim kola cevizini yerken Ezeulu ve Akuebue ses çıkarmadan onları seyrettiler.

Sohbetlerine kaldıkları yerden devam ettiklerinde Akuebue, "Beyaz adam için çalışmaya nasıl başladın?" diye sordu. Nwodika'nın oğlu boğazını temizledi.

"Beyaz adam için çalışmaya nasıl başladım? Şunu söylemeliyim ki *chi*'m böyle olması gerektiğine karar vermiş. O zamanlar beyaz adam hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Ne dilini ne de âdetini öğrenmiş değildim. Gelecek kuru mevsimde onun yanında çalışalı üç yıl olacak. Hasattan sonraki kuru mevsimde yıllardır yaptığımız gibi, o yıl da yaşıtlarımla birlikte yeni bir dans öğrenmek için Umunneora'dan Okperi'ye geldik. Bu gezilerde hep evinde kaldığım, bizim köy onlarınkine ev sahipliği yaptığında da hep bizde kalan arkadaşım Ekemezie'nin artık Okperi'nin dansçılarından olmadığını öğrenince çok şaşırdım. Bize hoş geldin demeye gelen kalabalığın içinde onu boş yere aradıktan sonra Ofodile isminde başka bir arkadaşım beni evine götürdü. Ekemezie'nin beyaz adam için çalışmaya gittiğini ondan öğrendim. Bu haberi alınca ne hissettiğimi bilmiyorum. Sanki arkadaşımın ölüm haberini almış gibiydim. Ofodile'den beyaz adamın işi hakkında daha fazla bilgi almaya çalıştım ama

Ofodile oturup bir hikâyeyi sonuna kadar anlatabilen bir insan değildi. Ertesi gün, Ekemezie beni görmeye geldi ve beni bu *Hökmet Tepesi*'ne getirdi. Bana adımla seslendi, ben de karşılık verdim. Her şeyin kendi zamanında güzel olduğunu, dans etmenin de dans etme zamanında güzel olduğunu söyledi. Ama akıllı bir adam, yaşıtları büyük oyunun peşine düşmüşken küçük çalılık kemirgenlerini avlamayı sürdürmezdi. Bana dansı bırakıp beyaz adamın parası için yarışanlara katılmamı söyledi. Gözümü dört açıp dinledim. Ekemezie bana Nwabueze dedi, ben de evet, ismim bu dedim. Beyaz adamın parası için yapılan yarışın bir sonraki güne dek veya kendimizi katılmaya hazır hissedene dek beklemeyeceğini söyledi. Fare yeterince hızlı koşamıyorsa kaplumbağaya yol vermeliydi. Her küçük klandan insanların –hattâ hep küçümsediğimiz bazılarının- şimdi epeyce rağbet gördüklerini, oysa kendi halkımızın daha şafağın söktüğünden bile haberi olmadığını söyledi."

Üç adam onu ses çıkarmadan dinledi. Akuebue içinden parmaklarını şıklatıp şöyle dedi: "Ezeulu'nun bu adamdan neden birden hoşlandığını şimdi anladım. Düşünceleri kardeşmiş!" Aslında Ezeulu, Nwodika'nın beyaz adam hakkındaki düşüncelerini ilk kez duyuyordu ve kendisini haklı çıkardığı için heyecanlanmıştı. Fakat memnuniyetini belli etmiyordu, çünkü herhangi bir meselede belirli bir tavır takındığı vakit diğerlerinin desteğine hevesli görünmek istemezdi; bu onun değil, ancak diğerlerinin derdi olabilirdi.

"İşte, kardeşlerim," diyerek devam etti Nwodika'nın oğlu, "kardeşiniz beyaz adamın yanında çalışmaya böyle başladı. Bana önce bahçesindeki yabani otları temizleme görevi verdi, ama bir yıl sonra beni çağırdı ve becerikli olduğumu söyleyerek evinin içinde görevlendirdi. Adımı sordu, ona Nwabueze olduğunu söyledim. Fakat ismimi telaffuz edemeyince bana Johnu diyeceğini söyledi." Bunu anlatırken yüzünde bir gülümseme belirdi ama çok geçmeden kayboldu. "Memlekette bazılarının

beyaz adama yemek pişirdiğim söylentisini çıkardığını biliyorum. Kardeşiniz onun ateşinden çıkan dumanı bile görmez. Ben yalnızca evini düzene sokuyorum. Biliyorsunuz, beyaz adam bizim gibi değil; tabağını buraya koyuyorsa sen başka tarafa kaldırdığın vakit sinirlenir. Bu yüzden her gün evi dolaşıp her şeyin doğru yerde olup olmadığını kontrol ediyorum. Fakat size şunu söyleyebilirim ki bir uşak olarak ölmeye niyetim yok. Biraz para biriktirir biriktirmez ufak çaplı tütün ticaretine girmeyi düşünüyorum. Diğer yerlerden gelen insanlar bu ve kumaş ticaretinden epeyce para kazanıyorlar. Elumelu, Aninta, Umuofia, Mbaino'dan buraya gelenler... Yeni, büyük pazarı onlar kontrol ediyorlar. Orada neyin gittiğine onlar karar veriyorlar. Buradaki zenginlerin arasında hiç Umuarolu var mı? Bir kişi bile yok. Bazen nereli olduğumu sorduklarında utanıyorum. Pazarda hiç payımız yok, beyaz adamın bürosunda hiç payımız yok, hiçbir şeyde payımız yok. Geçen gün beyaz adam beni çağırıp köyümde bilge bir adamın olduğunu, adının da Ezeulu olduğunu söylediğinde bu yüzden çok sevindim. Ona evet dedim. Hâlâ hayatta mı diye sordu, evet dedim. 'Baş mübaşirle git ve ona, halkının âdetleriyle ilgili sormak istediğim birkaç soru olduğunu söyle, çünkü biliyorum ki o bilge bir adam' dedi. Ben de içimden şunu geçirdim: 'Bu, klanımızı beyaz adamın huzuruna çıkarmamız için bir fırsat.' Böyle sonuçlanacağını bilmiyordum." Başını önüne eğip üzüntüyle yere baktı.

"Senin bir suçun yok," dedi Akuebue. "İşler hep böyledir. Gözümüz bir şey görür, bir taş kapıp ona nişan alırız. Ama taş, hedefi tutturmada nadiren göz gibi başarılı olur."

"Kendimi suçlu hissediyorum," dedi Nwodika'nın oğlu, üzgün bir halde.

"Çok şüphecisin," dedi Ezeulu. Diğerleri, Akuebue ve Ezeulu'yu küçük gardiyan odasında bırakarak geceyi Nwodika'nın oğlunun evinde geçirmeye gitmişlerdi.

"*Chi*'si öyle diyen bir adamın ölümünü kabullenirim."

"Ama bu adam Umunneoralı da olsa zehirci değil."

"Bilmiyorum," dedi Akuebue, başını iki yana sallayarak. "Bütün kertenkeleler karınlarının üstüne yatar, o yüzden hangisinin karın ağrısı çektiğini bilemeyiz."

"Hayır. Ama sana söylüyorum, Nwodika'nın oğlu bana karşı samimi. Bir zehircinin kokusunu bir cüzamlınınki kadar keskin alabilirim."

Akuebue yine başını iki yana salladı. Ezeulu onun bu hareketini, palmiye yağı lambasının zayıf ışığında güç bela görebildi.

"Kankardeşliği konusunu açtığında nasıl tepki verdiğini görmedin mi?" diyerek devam etti Ezeulu. "Kötü bir niyeti olsaydı, bunu alnının ortasında görürdün. Hayır, adam tehlikeli değil. Hattâ eski zamanlardaki adamlar gibi davranıyor. O günlerde insanlar birbirlerini severlerdi. Bugün artık çok fazla bilge insan var ama bilgelikleri iyi değil, burnu kanatan türde."

"Bu sivrisineklerle nasıl uyunabilir?" dedi Akuebue, sineklığini hararetle sallayarak.

"Daha hiçbir şey görmedin, şu lambayı söndürene dek bekle. Nwodika'nın oğlundan tütsülemek için bir demet *arigbe* yaprağı getirmesini isteyecektim. Ama gelişiniz aklımdaki her şeyi unutturdu. Dün gece bizi âdeta oydular." O da at kuyruğunu salladı. "Evdekilerin hepsi iyi mi demiştin?" diye sordu, konuyu kendisinden uzaklaştırmak için.

"Hepsi sessizdi," dedi Akuebue, başını arkaya atıp esneyerek.

"Udenkwo'nun hikâyesi neydi? Biliyorsun, bana her şeyi anlatacak fırsatın olmadı."

"Öyle," dedi Akuebue, birden canlanarak. "Sana Udenkwo'dan memnun olduğumu söylersem kendimi kandırmış olurum. O benim kızım, ama sana şunu söyleyebilirim ki tamamen annesine çekmiş. Ona kaç kere dedim ki, başını

üstünde su testisi taşıyormuş gibi dik bir boynun üstünde taşıyan bir kadın, hiçbir kocayla uzun süre yaşayamaz. Damadımın hikâyesini duymadım ama Udenkwo'nun bana anlattıklarından yola çıkarak kavganın nedeninin çok önemsiz bir mesele olduğunu söyleyebilirim. Damadıma adak töreni için bir horoz getirmesi söylenmiş. O da eve gidince horozlardan birini işaret edip çocuklara yakalamalarını ve bağlamalarını söylemiş. Meğerse bu, Udenkwo'nun horozuymuş. O da kavga çıkarmış. Udenkwo bana bunları anlattı. Ben de, eşleri evde horoz beslerken kocasının horoz almak için pazara gitmesini mi istediğini sordum. Bana şöyle dedi: 'Neden hep benim horozum olması gerekiyor? Peki ya diğer eşi? Yoksa ruhlar yalnızca Udenkwo'nun horozunu yiyeceklerini mi söylüyorlar?' Ona dedim ki: 'Senin horozunu kaç kere aldı? Hem bir adam, hangi horozun kime ait olduğunu nereden bilebilir?' Cevap vermedi. Tek bildiği, damadıma adak için ne zaman horoz lazım olsa kendisini hatırladığıydı."

"Hepsi bu mu?"

"Hepsi bu."

Ezeulu gülümsedi. "Gören de damadımız her pazar günü adak adıyor sanır."

"Ben de ona aynı şeyi söyledim. Ama dediğim gibi, Udenkwo annesine çekmiş. Onun asıl öfkesi, damadımın alnını yere koyup ona yalvarmayışı."

Ezeulu hemen cevap vermedi. Konuyu tekrar gözden geçiriyor gibiydi.

Sonunda şöyle dedi: "Her adam, ev halkını kendi usulünce yönetir. Bu tür bir şeye ihtiyaç duyduğumda benim yaptığım şey, eşlerimden birini çağırıp ona 'Adak için şu şeye ihtiyacım var, git getir' demek. Biliyorum ki onu ben de alabilirim, ama kendisi getirsin diye ona rica ediyorum. Küçük bir çocukken, babamın arkadaşına söylediği şeyi hiç unutmadım. Demişti ki: 'Bizim geleneğimizde bir adamın dizlerinin üstüne çöküp alnı-

nı yere koyarak karısından af dilemesi veya bir iyilik istemesi yoktur. Ama bilge bir adam bilir ki onunla karısı arasında bazen ona gizlice 'Sana yalvarırım' deme ihtiyacı doğabilir. Böyle bir şey olduğunda bunu hiç kimse bilmemelidir. O kadının biraz aklı varsa bununla asla böbürlenmez, hattâ ağzını açıp bu konuda tek kelime dahi etmez. Ederse adamın başını koyduğu toprak onu yerle bir edecektir. Babam, bir adamın kendi evinde asla hatalı olmayacağını ileri süren arkadaşına bunları söylemişti. Babamın bu sözlerini hiç unutmadım. Karımın horozu benimdir, çünkü bir insana sahip olduğunda ona ait olan şeylere de sahip olursun. Fakat bir köpeği öldürmenin de birden fazla yolu vardır."

"Doğru," dedi Akuebue. "Ama bu sözler yalnızca damadımın kulağına gitmeli. Kızımın, kocası ona her höt dediğinde bebeğini sırtına bağlayıp büyük çocuğunu elinden tutarak benim evime dönmesi şartmış gibi düşünmekten vazgeçmesini istiyorum. Annem böyle yapmazdı. Udenkwo bunu kendi annesinden, karımdan öğrendi ve çocuklarına da öğretecek. Çünkü anne inek, devasa çayırlarda otlarken buzağıları onun ağzını seyreder."

Okperi'deki dördüncü gününde Ezeulu'ya, Bay Clarke'ın onunla görüşmek istediği bildirildi. Emri ileten mübaşirin peşinden beyaz adamın ofisinin bulunduğu koridora gitti. Burada çok sayıda insan vardı; bazıları uzun bir bankta yan yana dizilmiş, bazıları da beton zeminde oturuyordu. Mübaşir Ezeulu'yu koridorda bırakıp yandaki bir odaya girdi. İçeride beyaz adamın hizmetinde, ayrı ayrı masalarda çalışan çok sayıda insan vardı. Ezeulu odanın penceresinden mübaşirin, tüm bu çalışanların şefi gibi görünen bir adamla konuştuğunu gördü. Mübaşir dönüp kendisini işaret etti, adam gösterdiği yöne baktı ve Ezeulu'yu gördü. Onaylar bir ifadeyle başını sallayıp büyük defterine bir şeyler yazdı. Yazmayı bitirince bitişikteki bir kapıyı açtı ve başka bir odaya girerek gözden kayboldu. Orada

fazla kalmadı, dışarı çıkınca Ezeulu'ya işaret etti ve onu beyaz adamın yanına götürdü. O da yazıyordu, ama sol elini kullanıyordu. Ezeulu onu görünce aklından geçen ilk düşünce, bir gün siyah bir adam sol elle yazacak denli ustalığa erişebilecek mi diye merak etmek oldu.

Beyaz adamın söylediği şeyin ardından tercüman, "İsmin Ezeulu mu?" diye sordu.

Bu hakaretin tekrarlanması Ezeulu için çok fazlaydı, ama kendini tutup soğukkanlı kalmayı başardı.

"Beni duymadın mı? Beyaz adam isminin Ezeulu olup olmadığını bilmek istiyor."

"Beyaz adama söyle, gitsin annesine, babasına isimlerini sorsun."

Bunun üzerine beyaz adamla tercümanı bir şeyler konuştular. Beyaz adam kaşlarını çattı, sonra gülümsedi ve tercümanına bir şey söyledi. Ardından tercüman Ezeulu'ya bu sorunun hakaret olmadığını anlattı. "Beyaz adam işlerini bu şekilde yürütüyor," dedi. Bu arada beyaz adam Ezeulu'yu, yüzünde eğlenmeye benzer bir ifadeyle seyretti. Tercüman anlatmayı bitirince tekrar ciddi ifadesine bürünüp konuşmaya devam etti. Hükümetin emrine saygısızlık ettiği için Ezeulu'yu azarladı ve bir daha bu şekilde saygısızlık ederse ciddi biçimde cezalandırılacağını söyleyerek onu uyardı.

"Söyle ona," dedi Ezeulu, "hâlâ mesajını duymayı bekliyorum." Ama bu tercüme edilmedi. Beyaz adam sinirli bir şekilde elini sallayıp sesini yükseltti. Ezeulu kendisine tercüme edilmesine gerek kalmadan beyaz adamın bir daha sözünün kesilmesini istemediğini söylediğini anladı. Beyaz adam bunun ardından sakinleşip İngiliz Yönetimi'nin faydalarından bahsetmeye başladı. Clarke aslında bir başkası yapsa kendini beğenmişlik olarak adlandıracağı bu nutku atmak istememişti. Ama kendine engel olamamıştı. Soydaşlarının üstüne çıkararak ona büyük bir iyilik yapmaya hazırlandıkları, buna rağmen

minnettarlık yerine küçümser tavrını gördükleri bu putperest rahibin gururlu kayıtsızlığıyla karşılaşınca başka ne diyeceğini bilememişti. Konuştukça öfkesi de artıyordu.

Sonunda hatırı sayılır öz disiplini ve tercüman aracılığıyla konuşmanın sunduğu nefes alma imkânı sayesinde kendini toparlayıp sakinleşmeyi başardı. Ardından teklifi Ezeulu'ya bildirdi.

Haberi duyduktan sonra rahibin yüzündeki ifade değişmedi. Suskunluğunu korumaya da devam etti. Clarke teklifin tam anlamıyla kafasına dank etmesinin biraz vakit alacağını biliyordu.

Sonunda bir hayırseverin 'bunun seni alt üst edeceğini biliyorum' hissiyle, "Ee, teklifi kabul ediyor musun, etmiyor musun?" diye sordu.

"Beyaz adama söyle: Ezeulu, Ulu'dan başka kimsenin başı olmayacak!"

"Ne!" diye bağırdı Clarke. "Deli mi bu adam?"

"Galiba öyle, sahip," dedi tercüman.

"O halde hapse geri dönüyor." Clarke şimdi gerçekten sinirliydi. "Bu ne cüret! Bir büyücü-hekim, İngiliz Yönetimi'ni alenen aptal yerine koyuyor!"

15.

İlk gün, ardından ikinci ve üçüncü gün geçip de Yüzbaşı Winterbottom'ın öldüğü haberi hâlâ duyulmayınca Ezeulu'nun Hükümet Tepesi'ndeki itibarı birden düşmüştü. Şimdi beyaz adamın şefi olmayı reddedince farklı bir biçimde yeniden yükseldi. İgbo topraklarında böylesi bir tavrın benzeri görülmemişti. Bir adamın, talihin ağzına koyduğu lokmayı bu şekilde tükürmesi aptallık olarak görülebilirdi. Ama bu koşullar altında böyle davranan bir adam saygı uyandırmayı başarmıştı.

Ezeulu bu gelişmeden dolayı son derece memnundu. Beyaz adamla olan ufak hesaplaşmasını halletmişti ve şimdilik onu unutabilirdi. Ama unutmak o kadar da kolay değildi. Son günlerdeki olayları tekrar gözden geçirince şu kanıya vardı ki beyaz adamın, yani Wintabota'nın maksadı kötü değildi; fakat onun iyi niyetli düşünceleri, baş mübaşir ve bu küstah, genç beyaz çömez gibi aracılar yüzünden eyleme geçirilememişti. Kendine şunu da hatırlattı ki sonuçta, birkaç yıl önce tüm Okperili ve Umuarolu şahitlerin arasından kendisini doğruyu söyleyen tek adam ilan eden Wintabota'ydı. Ayrıca daha sonra kendi ırkının bilgisini öğrenmesi için oğullarından birini göndermesini tavsiye eden de oydu. Tüm bunlar beyaz adamın Ezeulu'ya iyi niyet beslediğini gösteriyordu. Ama kendisini bu utanca ve aşağılamaya sürükledikten sonra bu iyi niyetin ne kıymeti vardı? Hayatın boşluğunu gören o kadın şöyle bağırmıştı: "*Kocam isterse benden nefret etsin, yeter ki her öğlen bana yam getirsin.*"

Ezeulu kendi kendine, ne olursa olsun Wintabota'nın, elçi-

lerinin hareketlerinin hesabını vermesi gerektiğini söyledi. Bir adam kalabalık bir pazar yerinde kendine yol açmaya çalışırken büyük bir özen gösterebilir, ama yine de giysisinin ucu bir başkasının mallarına çarpıp kırabilir; böyle bir durumda hasarı ödemesi için giysisi değil, adam alıkonulur.

Ama tüm bunlara rağmen Ezeulu'nun hissettiği baskın düşünce, şimdi beyaz adamla az çok eşitlendiğiydi. Henüz ona son sözünü söylemiş değildi, fakat şu an asıl mücadelesi kendi halkıylaydı ve beyaz adam da farkında olmadan ona müttefikti. Okperi'de ne kadar uzun tutulursa mağduriyeti ve kavga için gerekçesi de o kadar artıyordu. Başlarda Ezeulu'nun, beyaz adamın onu Yetkili Şef yapma teklifini reddettiği söylentisine Umuaro'da çok az insan inandı. Düşmanları bunca yıldır planladığı şeyi nasıl reddedebilir diye sordular. Ama Akuebue ve diğerleri bu olayı Umuaro'nun her köşesine yaymayı görev edindiler. Çok geçmeden bütün komşu köylerde dahi duyuldu.

Umunneoralı Nwaka bu haberi küçümsemeyle karşıladı. Artık inanmamazlık edemeyeceği bir noktaya gelince de açıklamasını şu şekilde yaptı:

"Bu adamda deli gururu var," dedi. "Bu da hep söylediğim şeyi doğruluyor, demek ki annesinin deliliğini miras almış."

Nwaka'nın kötülük maksadıyla söylediği diğer her şey gibi bunda da doğruluk payı vardı. Ezeulu'nun annesi Nwanyieke gerçekten de düzensiz aralıklarla ciddi boyutta delilik nöbetleri geçirirdi. Denildiğine göre kocası, bitkiler konusunda bu denli uzman olmasaydı deliliği sürekli olabilirdi.

Fakat Nwaka'ya ve Ezeulu'nun diğer amansız düşmanlarına rağmen ona çok haksızlık edildiğini düşünenlerin sayısı Umuaro'da gün geçtikçe çoğalmaya başladı. Gitgide daha fazla insan Okperi'ye onu ziyarete gitti; bir günde dokuz ziyaretçi birden kabul ettiği oldu, içlerinden bazıları ona yam ve başka hediyeler getirdiler.

Yüzbaşı Winterbottom, Nkisa Misyoner Hastanesi'ne kaldı-

rıldıktan iki hafta sonra Tony Clarke'ın onu beş dakika görmesine izin verilecek kadar iyileşti. Dr. Savage elinde cep saatiyle kapıda bekledi.

Teni inanılmaz derecede beyazdı, âdeta gülümseyen bir ceset gibiydi. "Hayat nasıl gidiyor?" diye sordu.

Clarke cevap vermek için güç bela bekledikten sonra hemen konuya girip Ezeulu'nun şeflik teklifini reddedişini anlattı. Sanki Winterbottom'ın ağzı sonsuza dek kapanmadan önce ondan bir cevap koparmak istiyordu.

"Yönetimle işbirliği yapmayı öğrenene dek içerde tutun," dedi Winterbottom.

Dr. Savage, "Size konuşmamanız gerektiğini söylemiştim," deyip sahte bir gülümseme takınarak hızla aralarına girdi. Yüzbaşı Winterbottom gözlerini kapatmıştı, şimdiden daha kötü görünüyordu. Tony Clarke suçluluk hissetti ve hemen oradan ayrıldı, ama zihninden de büyük bir yük kalkmıştı. Hükümet Tepesi'ne dönüş yolunda Yüzbaşı Winterbottom'ın hastayken bile doğru kelimeyi seçmesindeki ustalığını hayranlıkla düşündü: Yönetimle işbirliği yapmayı reddetme.

Ezeulu'nun şefliği reddetmesinden sonra Clarke, fikrini değiştirmeye ikna etmesi için araya baş katibi sokarak bir girişimde daha bulunmuş ama bu da başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Böylece durum artık tahammül edilemez hale gelmişti. Adamı hapiste tutmaya devam mı etmeliydi yoksa onu serbest mi bırakmalıydı? Gitmesine izin verirse Yönetimin itibarı ciddi biçimde zedelenecekti, özellikle de Yönetim'e ve Hıristiyanlığa karşı uzun süren bir düşmanlığın ardından işlerin henüz yoluna girmeye başladığı Umuaro'da. Clarke'ın okuduklarına göre Umuaro değişime karşı, bütün bölgedeki diğer tüm klanlardan daha fazla direnç göstermişti. İlk okulları daha yaklaşık bir yıllıktı ve sallantıda bir Hıristiyan misyonu bir dizi başarısızlığın ardından kurulabilmişti. Böyle bir bölgede Yönetim'e

kafa tutmuş bir büyücü hekimin muzafferane dönüşü nasıl bir etki yaratırdı?

Ama Clarke bir adamı, vicdanını tümüyle rahatlatacak şekilde adaletin yalnızca yerine getirildiğine değil, görünürde de getirildiğine ikna olmadan bir adamı hapsedecek türde bir kişi değildi. Şimdi artık cevabını aldığı için önceki tereddütleri biraz aptalca görünüyordu, ama hepsi de çok ciddi tereddütlerdi. Onu endişelendiren şeyler şunlardı: Adamı hapiste tutmayı sürdürürse suçu için ne diyecekti? Kayıt defterine ne yazacaktı? Yönetimi aptal yerine koymak mı? Şef olmayı reddetmek mi? Bu görünürde ufak olan mesele, Clarke'ın canını siestadaki bir sinek gibi sıkıyordu. Önemsiz olduğunun farkındaydı ama bunun meseleye bir faydası yoktu, hattâ daha da kötüleştiriyordu. Yaşlı bir adamı (evet, çok yaşlı bir adamdı) makul bir açıklama olmadan hapse atamazdı. Ama Winterbottom ona ihtiyaç duyduğu cevabı verdiği için şimdi tüm bunların gerçekten de çok aptalca olduğunu düşünüyordu. Bundan çıkarılacak ders şuydu ki Winterbottom gibi eski coaster'lar, genç olanlardan daha akıllı olmasalar da en azından daha ustaydılar, ki bu da kolayca bertaraf edilecek bir şey değildi.

Bu arada Yüzbaşı Winterbottom'ın durumu tekrar kötüleşti ve takip eden iki hafta boyunca kimsenin onu görmesine izin verilmedi. Hükümet Tepesi'nde çalışan uşaklar ve Afrikalı personel arasında önce delirdiği sonra da felç olduğu söylentisi yayıldı. Ezeulu'nun namı bu söylentilerle tekrar yükselişe geçti. Artık tutukluluğunun nedeni herkesçe biliniyordu ve onun için sempati duymamak mümkün değildi. Beyaz adama hiçbir zararı dokunmamıştı, dolayısıyla *ofo*'sunu ona karşı haklı olarak kaldırabilirdi. Bu koşullarda Ezeulu misilleme olarak her ne yaptıysa yalnızca haklı görülmekle kalmadı, gerekçesinden ötürü güçlü olduğuna kesin gözüyle bakıldı. John Nwodika, Ezeulu'nun, önce yedi zehirli dişini birbiri ardına göstermeden asla sokmayan o şişen engerek yılanına benzediğini söyle-

di. Yılan bunu yaparken işkencecisi kaçıp hayatını kurtaracak sağduyuya sahip değilse kendisinden başka suçlanacak kimse yoktu. Ezeulu hapiste tutulduğu dört pazar haftası boyunca beyaz adama yeterince uyarı göndermişti. O yüzden şimdi düşmanının aklını yok ederek ya da vücudunun bir tarafını öldürüp diğer tarafı tam bir ölümden beter bir halde yarı canlı kıvranır bırakarak karşılık veriyorsa kimse onu suçlayamazdı.

Ezeulu'nun tutukluluk süresi artık otuz iki günü bulmuştu. Beyaz adam, fikrini değiştirsin diye yalvarmaları için ona elçiler göndermiş, fakat onu şahsen tekrar görecek yüzü bulamamıştı –en azından Okperi'de bu şekilde anlatılıyordu. Derken bir sabah, ilk tutuklanmasından sonraki sekizinci Eke pazarı günü birdenbire eve gitmekte serbest olduğu söylendi. Mesajı kendisine ileten baş mübaşir ve baş katibin şaşkın bakışları altında Ezeulu karnından gelen o nadir kahkahalarından birini attı.

"Demek beyaz adam yoruldu?"

İki adam onaylar bir ifadeyle gülümsedi.

"İçinde bundan daha savaşçı bir ruh olduğunu sanıyordum."

"Beyaz adam böyledir," dedi Baş katip.

"Bir taş attıktan sonra karşılamak için başını koyan bir adamla uğraşmayı tercih ederim; kavga için bağıran, kavga çıkınca da titreyip altına sıçan bir adamla değil."

Yüzlerindeki ifadeden iki adamın bunu da onayladığı görülüyordu.

"Memlekette düşmanlarımın bana taktıkları ismi biliyor musunuz?" dedi Ezeulu. O sırada John Nwodika yaşanan gelişme karşısında duyduğu sevinci ifade etmek için içeri girdi.

"Ona sorun, size söyleyecektir. Bana beyaz adamın dostu diyorlar. Beyaz adamı Umuaro'ya Ezeulu'nun getirdiğini söylüyorlar. Öyle değil mi, Nwodika'nın oğlu?"

"Doğru," dedi diğeri. Başını duymadığı bir hikâyenin so-

nunu doğrulaması istendiğinden kafası biraz karışmış görünüyordu.

Ezeulu bacağına konan bir sineği öldürdü. Sinek yere düştü. Ezeulu sineği öldürdüğü avcuna baktı, üstünde kalan lekeyi mata sildikten sonra tekrar avcunu inceledi.

"Onları beyaz adama gammazladığımı söylüyorlar," dedi. Hâlâ avucuna bakıyordu. Derken kendi kendine, "Bunları bu yabancılara niye anlatıyorum?" diye sormuşçasına birden sustu.

"Bu meseleyi o kadar düşünmene gerek yok," dedi John Nwodika. "Memlekette seninle alay edenlerin kaçı beyaz adamla senin yaptığın gibi güreşebilir ve onun sırtını böyle yere getirebilir?"

Ezeulu güldü. "Sen buna güreşme mi diyorsun? Hayır, soydaşım. Biz güreşmedik, yalnızca birbirimizin elini inceledik. Buraya tekrar geleceğim, ama önce kendi halkımla güreşmek istiyorum. Onlar benim elimi, ben onlarınkini biliyorum. Parmaklarını yüzüme sokan herkese meydan okuyarak onları dışarı çıkmaya ve benimle kavga etmeye çağırmak üzere eve gidiyorum. Kim yenerse diğerinin halhalını çıkaracak."

"Eneke Ntulukpa'nın insan, kuş ve hayvana meydan okuması," dedi John Nwodika çocuksu bir heyecanla.

"Onu biliyor musun?" dedi Ezeulu neşeyle.

Bunun üzerine John tüm dünyaya meydan okuyan Eneke kuşunun anlatıldığı o alaycı şarkıyı birden söylemeye koyuldu. İki yabancı güldüler; Nwodika işte böyle bir adamdı.

"Kim diğerini yere sererse," dedi Ezeulu şarkı bitince, "onun halhalını çıkaracak."

Ezeulu'nun birdenbire serbest bırakılışı Clarke'ın kendi başına aldığı ilk önemli karardı. Adamın suçuna ilişkin tatminkâr bir tanım elde etmek için Nkisa'ya gidişinin üzerinden tam bir hafta geçmişti ve bu süre içinde kendine duyduğu güven hatırı sayılır biçimde artmıştı. Bu gelişmeden sonra babasına ve

nişanlısına yazdığı mektuplarda önceki amatör tavrıyla dalga geçmişti, ki bu da şimdi hissettiği güvenin belirgin bir göstergesiydi. Şüphesiz bu yeni özgüveni yaratan şeylerden biri de Bölge Müdürü'nden aldığı, ona günlük kararlar alma ve bizzat Winterbottom'a hitaben olmayan gizli yazışmaları açma yetkisi veren mektuptu.

Postacı iki mektup getirmişti. Biri, kırmızı mumlu mührüyle ürkütücü görünüyordu. Alt kademedeki idare memurlarının alaycı bir biçimde *Çok Gizli: Açmadan Önce Yakın* olarak tabir ettikleri türdendi. Clarke mektubu dikkatle inceledi ve şahsen Winterbottom'ın adına yazılmamış olduğunu gördü. Kendini önemli bir gizli topluluğa kabul edilmiş gibi hissetti. Bunu şimdilik kenara koyup önce küçük olanını okudu. Bu, elli mil uzaktaki en yakın telgrafhaneden düzenli olarak gönderilen haftalık Reuter's telgrafından başkası değildi. Yeni rejime karşı ayaklanan Rus köylülerinin ekin ekmeyi reddettiği haberi yazılıydı. "Onlara düzgün hizmet verin," deyip telgrafı kenara koydu. Mesaisi bitince bunu Askeri Yemekhane'deki duyuru panosuna koyacaktı. Ardından sırtını dikleştirip diğer mektubu aldı.

Bu, Doğu Nijerya'da Dolaylı Yönetime Tabi Yerli Meseleleri Sekreterliği'nin hazırladığı bir rapordu. Vali Yardımcısı'nın ilişikte gönderdiği notta, bu raporun yakın zaman önce Enugu'da düzenlenen, üst kademedeki idare memurlarının katıldığı, ancak Yüzbaşı Winterbottom'ın çok hasta olduğundan dolayı maalesef katılamadığı toplantıda enine boyuna tartışıldığını yazıyordu. İlişikteki son derece olumsuz rapora rağmen politika değişikliği için kendisine herhangi bir direktif verilmiş değildi. Bu, Vali'nin ilgileneceği bir meseleydi. Fakat yakın zaman içinde öyle veya böyle alınabilecek bir karara ilişkin olarak Yetkili Şeflerin atanma işini başka bölgelere yaymak kesinlikle tavsiye edilmemekteydi. Şu husus önemliydi ki Okperi'nin Yetkili Şefi meselesi raporda özellikle eleştirilmişti. Mektup,

Winterbottom'a konuyu incelikli bir biçimde çözmesi için ricada bulunarak sonlanıyordu. Öyle bir şekilde halletmeliydi ki Yönetim, yerlilerin kafasını karıştırmamalı ve kararsızlık ya da idari zafiyet izlenimi yaratmamalıydı, ki böyle bir izlenim tarifsiz zarara yol açardı.

Clarke günler sonra Winterbottom'a rapordan ve Vali Yardımcısı'nın mektubundan bahsetme imkânı bulduğunda Winterbottom şüphesiz yüksek ateşinden ötürü şaşırtıcı bir kayıtsızlık gösterdi. Fısıltıyla mırıldanarak şuna benzer bir şey söyledi: "Vali Yardımcısı'na sıçayım!"

16.

Yağmurlu mevsimin ortasında olmalarına rağmen Ezeulu ve refakatçisi sabahleyin kuru, umut verici bir havada eve doğru yola çıktılar. Refakatçisi John Nwodika'ydı. Bu uzun yolculuğu tek başına yapmasına izin vermemişti. Ezeulu zahmet etmemesi için ne kadar dil döktüyse de fayda etmemişti.

"Bu, senin durumundaki bir adamın yalnız başına çıkabileceği bir yolculuk değil," demişti. "İlla ki bugün dönmeye kararlıysan seninle gitmem lazım. Yoksa yarına dek bekle, yarın nasılsa Obika gelecek."

"Bir gün daha kalamam," demişti Ezeulu. "Ben de tıpkı iki pazar haftası boyunca düştüğü dışkı çukurunda kapana kısılmış bir halde bekledikten sonra sekizinci gün yardımına gelenler onu çukurdan çıkarırken 'Çabuk, çabuk, kokuya dayanamıyorum' diyen o kaplumbağa gibiyim."

Böylece yola çıktılar. Ezeulu'nun altında parlak, sarı peştemali; üstündeyse kaba kumaştan yapılma kalın, beyaz harmanisi vardı. Üstteki giysiyi sağ koltuk altından geçirmiş, giysinin iki ucunu sol omzuna atmıştı. Aynı omzuna uzun saplı, keçi derisi çantasını asmıştı. Sağ elinde unvanlı adamların önemli vesilelerde taşıdığı *alo*'su, yani uzun, demirden yapılma, ucu mızrak gibi sivri bastonu vardı. Başındaki kırmızı *ozo* şapkasını çevreleyen deri kuşağa hafifçe arkaya doğru yatmış bir kartal tüyü sıkıştırılmıştı.

John Nwodika haki renk pantolonunun üzerine kalın, kahverengi bir gömlek giymişti.

Okperi ve Umuaro arasındaki yolu neredeyse yarılamışlardı. Hava şimdiye dek gayet güzeldi. Derken yağmur adeta şöyle

dedi: "Şimdi tam sırası. Yol üzerinde sığınabilecekleri hiçbir ev yok." Ve tutunduğu yerden iki elini birden çekip muazzam, boğucu bir taşkınlıkla düşmeye başladı.

John Nwodika, "Bir süre bir ağacın altına sığınıp hafiflemesini bekleyelim," dedi.

"Böyle bir fırtınada ağacın altında durmak tehlikelidir. Devam edelim. Tuz değiliz, vücudumuzda kötü iksir de taşımıyoruz. En azından bende yok."

Böylece yürümeye devam ettiler. Giysileri, korkup sinmişçesine vücutlarına yapıştı. Ezeulu'nun keçi derisi çantası suyla doldu. Enfiyesinin çoktan bozulduğuna emindi. Kırmızı şapkası da sudan hiç hazzetmezdi, o da epeyce yıpranacaktı. Yine de Ezeulu'nun morali bozulmamıştı, hattâ şiddetli yağmurun insanda bazen uyandırdığı o sevinçli hal içindeydi; çocukları çırılçıplak yağmura çıkıp şarkı söylemeye sevk eden o baş döndürücü hisse kapılmıştı.

"Mili zobe ezobe!
Ka mgbaba ogwogwo!"

Fakat Ezeulu'nun sevincinde acı bir tat da vardı. Bu yağmur, bir süredir maruz kaldığı ve telafisini eksiksiz biçimde talep edeceği eziyetin bir parçasıydı. Şimdi ne denli ızdırap çekerse intikamının hazzı da o denli büyük olacaktı. Zihni, diğerlerinin üstüne yığacak yeni sıkıntılar arıyordu.

Sol elinin işaret parmağını bükerek kaşlarının ve gözlerinin üstünde biriken ve görüşünü zayıflatan suyu sıyırdı. Yeni, geniş yol, şimdi çalkantılı, kırmızı bir bataklık gibiydi. Ezeulu'nun bastonu artık yere tok bir sesle çarpmıyordu; sivri ucu sert toprağa ulaşana dek parmak uzunluğundaki bir tabakaya şıpırtılı bir sesle batıyordu. Yağmur bunu dinlemek istercesine arada bir aniden yatışıyordu. Üstünden su damlayan, aşağı sarkmış yapraklarıyla devasa ağaçları ve altlarındaki çalılığı net bir şekilde görebilmek ancak o zaman mümkün oluyordu. Ama bu

molalar çok kısa sürüyordu. Hemen arkalarından yeni bir şiddetli yağmur dalgası gelip duruma yeniden hakim oluyordu.

Aslında yağmur, vücut için iyiydi, ancak bir süre devam ettikten sonra tamamen kesilmesi kaydıyla. Yağmura daha uzun süre maruz kaldığında insanın kanı donmaya başlıyordu. Bu yağmur sınır tanımıyordu. Yağdıkça yağdı, ta ki Ezeulu'nun parmakları bastonunu demirden birer pençe gibi kavrayana dek.

John Nwodika'ya dönüp, "Zahmetinin karşılığında eline işte bu geçti," dedi. Sesi boğuk çıktı. Boğazını temizledi.

"Ben senin için endişeleniyorum."

"Benim için mi? Gözleri bütün uykularını tüketmiş yaşlı bir adam için ne diye endişe edilsin? Hayır, oğlum. Önümdeki yolculuk, arkamda bıraktığım şeyle kıyaslandığında çok önemsiz kalıyor. Artık alev nerede sönerse meşaleyi bırakacağım."

O sırada bir sağanak daha boşandı ve John Nwodika'nın cevabını bastırdı.

Ezeulu'nun eve uyuşmuş ve titreyerek girdiğini gören ailesi büyük bir telaşa kapıldı. Diğerleri onun için büyük bir ateş yakarken karısı Ugoye hemen sandal ağacı merhemi hazırladı. Fakat ilk önce, *ozo* halhalına dek kırmızı çamurla kaplanmış ayaklarını yıkamak için biraz suya ihtiyacı vardı. Ardından hindistan cevizi kabuğundan bir parça sandal ağacı macunu alıp göğsüne sürdü. Edogo da aynı macunla sırtını ovaladı. O akşam Ezeulu'ya yemek pişirme sırası kendisinde olan Matefi (yokluğunda dahi hesabını tutmaya devam etmişlerdi) *utazi* çorbası pişirmeye çoktan başlamıştı. Ezeulu sıcak çorbayı içtikten sonra vücudu yavaş yavaş kendine geldi.

Ezeulu eve geldiği sırada yağmur hafiflemişti, az sonra tümüyle kesildi. *Utazi* çorbasını içtikten sonra Ezeulu'nun yaptığı ilk şey Nwafo'yu gönderip Akuebue'ye dönüşünü bildirmek oldu.

Nwafo ona haberi verdiğinde Akuebue tütün öğütüyordu.

İşini bitirene dek beklemedi. Yarı öğütülmüş tütünü özel, ince bir bıçak ağzı yardımıyla küçük bir şişeye doldurdu. Sonra daha küçük taneleri bir tüyle bileği taşının ortasına doğru süpürüp bunu da şişeye doldurdu. Bütün toz şişeye dolana dek tüyle büyük ve küçük taşı süpürdü. Ardından iki taşı da kaldırıp eşlerinden birini çağırdı ve ona nereye gideceğini söyledi.

"Osenigwe taşları ödünç almaya gelirse," dedi giysisini omzuna atarken, "henüz bitirmediğimi söyle."

Akuebue gidene dek Ezeulu'nun kulübesi çoktan insanlarla dolmuştu. Bütün komşular ve oradan geçerken döndüğünü öğrenen herkes işini bırakıp onu selamlamaya gelmişti. Ezeulu pek bir şey söylemiyor, selamların çoğunu gözleriyle veya başını sallayarak alıyordu. Henüz konuşma ve davranma vakti gelmemişti. Önce son limitine dek dayanmalıydı, çünkü harekete geçtiğinde korku salacak olan önce son limitine dek tahammül etmeye razı olandı. Şişen engerek yılanının korkutuculuğu buradan geliyordu. Her türlü tahriği sineye çeker, düşmanının gövdesine basmasına dahi izin verirdi. Önce mutlaka bekler, yedi zehirli dişini birbiri ardına gösterirdi. Sonra sıra, işkencecisine "İşte buradayım!" dediği ana gelirdi.

Ezeulu'yu konuşturmak için sarf edilen tüm çabalar ya başarısızlıkla sonuçlandı ya da çok az işe yaradı. Misafirleri, beyaz adamın şefi olmayı reddedişinden bahsederken yalnızca gülümsemekle yetindi. Bunun sebebi, etrafındaki insanlardan ve konuştukları konudan hoşlanmaması değildi. Tümünden keyif alıyor, hattâ keşke Nwodika'nın oğlu gitmeseydi de onlara olan biten her şeyi anlatsaydı diye düşünüyordu. Ama Nwodika'nın oğlu çok kısa bir süre kalmış, ardından sabahleyin Okperi'ye dönmeden önce geceyi kendi köyünde geçirmek için tekrar yola çıkmıştı. Ayaklarındaki çamuru bile yıkamayı reddetmişti.

"Yine yağmura çıkıyorum," demişti. "Şimdi ayaklarımı yıkamak, sıçmadan önce makatı temizlemeye benzeyecek."

Misafirlerinden biri Ezeulu'nun o sırada ne düşündüğünü

anlamışçasına şöyle dedi: "Beyaz adam seninle boy ölçüşmüş. Fakat bu hikâyede anlamadığım bir şey var, o da Umunneoralı Nwodika'nın oğlunun bu işteki rolü. Mesele biraz yatışınca birkaç soruya cevap vermesi gerekecek."

"Sana katılıyorum," dedi Anosi.

Geldiğinden beri Ezeulu'nun ağzıymış gibi davranan Akuebue, "Nwodika'nın oğlu açıklamasını zaten yaptı," dedi. "Yaptığı şeyi Ezeulu'ya yardım ettiğini düşünerek yapmış."

Diğeri güldü. "Öyle mi? Ne masum bir adam! Galiba lapa kasesini de burun deliklerine sokuyor. Bana başka bir hikâye anlat!"

"Umunneoralı bir adama asla güvenmeyin. Ben böyle derim." Bunu söyleyen Ezeulu'nun komşusu Anosi'ydi. "Umunneoralı bir adam bana durmamı söylerse koşarım, koşmamı söylerse olduğum yerde dururum."

"Bu adam farklı," dedi Akuebue. "Başka bir yere gitmek onu değiştirmiş."

"Hi-hi-hi," diyerek güldü İfeme. "Ancak annesinin öğrettiği kurnazlıklara yabancı numaralar eklemiştir. Küçük bir çocuk gibi konuşuyorsun Akuebue."

"Bugün bütün öğlen neden yağmur yağdığını biliyor musunuz?" dedi Anosi. "Çünkü Udendu'nun kızı için bugün *uri* töreni yapılacaktı. O yüzden Umunneora'nın yağmurcuları soydaşlarının törenini mahvetmek istediler. Yalnızca diğerlerinden nefret etmekle kalmıyorlar, kendilerinden daha çok nefret ediyorlar. Onların kötülükleri adeta şapka takıyor."

"Doğru. Aynı anda hem hamile hem de bebeği emziriyor."

"Çok doğru. Onlar annemin halkı ama benim de tek yaptığım onlara korku içinde, gizlice bakmaktan ibaret."

Bunun ardından İfeme gitmek üzere ayağa kalktı. Kısa boylu, iri yapılı bir adamdı; sanki her konuşmasında kavga ediyormuş gibi hep son sesiyle konuşurdu.

"Gitmem lazım Ezeulu," diye öyle yüksek sesle bağırdı ki

kadınların kulübesindekiler dahi onu duyabildi. "Büyük tanrıya ve Ulu'ya, yolculuğunda sana kötü bir hikâye yaşatmadıkları için şükrediyoruz. Belki de oradayken içinden şunu geçirmişsindir: 'İfeme beni ziyarete gelmedi. Acaba aramızda bir sorun mu var?' Ezeulu ve İfeme arasında hiçbir sorun yok. Sürekli Ezeulu'yu ziyaret etmeliyim diye düşündüm. Gözlerim sana ulaştı ama ayaklarım geride kaldı. Hep 'Yarın gideceğim' deyip durdum ama her gün başka bir iş çıktı. Daha önce de dediğim gibi: *Nno*."

"Bana da aynı şey oldu," dedi Anosi. "Hep 'Yarın gideceğim, yarın gideceğim' deyip durdum. Tıpkı 'Geliyorum, geliyorum' dediği için kuyruk çıkarma şansını kaybeden o kurbağa gibi."

Ezeulu sırtını deminden beri dayadığı duvardan çekti. Görünürde tüm dikkatini, yaşlı adamın iyice sıktığı yumruğunu boş yere açmaya uğraşan torunu Amechi'ye vermişti. Fakat aklı hâlâ etrafında edilen sohbetteydi ve mecbur kaldığı zaman birkaç kelime ediyordu. Şimdi de bir anlığına yukarı bakıp İfeme'ye geldiği için teşekkür etti.

Amechi'nin huysuzluğu gitgide arttı ve Ezeulu yumruğunu açmasına izin verdiği halde az sonra ağlamaya dönüştü.

"Nwafo, gel de onu annesine götür. Galiba uykusu gelmiş."

Nwafo geldi, iki dizinin üstüne çöktü ve sırtını Amechi'ye uzattı. Fakat Amechi sırtına tırmanmak yerine ağlamayı kesti, küçük yumruğunu sıktı ve Nwafo'nun sırtının ortasına indirdi. Bunun üzerine herkes kahkahayla gülünce yanağında deminki gözyaşlarının izleriyle etrafındakilere baktı.

"Pekala, sen git Nwafo; seni sevmiyor –sen iyi biri değilsin. Obiageli'yi istiyor."

Gerçekten de Obiageli'nin sırtına hiç sorun çıkarmadan tırmandı.

"Görüyorsunuz," dedi iki üç ses aynı anda.

Obiageli güçlükle doğruldu, hafifçe öne doğru eğilip birden zıpladı. Bu, sırtındaki çocuğu daha yukarı getirdi. Ardından yürümeye başladı.

"Usulca," dedi Ezeulu.
"Endişelenme," dedi Anosi. "O ne yaptığını biliyor."
Obiageli şarkı söyleyerek Edogo'nun evine doğru gitti:
"Annesine söyleyin, çocuğu ağlıyor
Annesine söyleyin, çocuğu ağlıyor
Úzízá yemeği hazırlayın
Bir de Ùzìzà yemeği yapın
Bol sulu biber çorbası pişirin
Böylece onu içen küçük kuşların hepsi
Hıçkırıktan ölsün
Annenin keçisi ambarda
Yamlar güvende değil
Babanın keçisi ambarda
Yamların hepsini yiyecek
Şu gelen geyiği görüyor musun?
Bak! Bir ayağı suya batmış
Yılan onu soktu!
Geri çekiliyor!
Ja-ja, ja kulo kulo!
Gezgin atmaca
Eve hoş geldin
Ja-ja, ja kulo kulo!
Ama getirdiğin kumaş parçası nerede
Ja-ja, ja kulo kulo!"

Sürgündeyken Umuaro'yu tek bir düşman varlık olarak görmek Ezeulu için kolaydı. Fakat kulübesine dönünce meseleyi artık bu denli basit göremez oldu. Yaptıkları işi veya gidecekleri yeri bırakıp ona hoş geldin demeye gelen bu insanlara düşman denemezdi. İçlerinden bazıları –Anosi gibi- önemsiz, kof, belki dedikodudan hoşlanan, hattâ bazen kötülüğe eğilim gösteren insanlardı; ama hepsi de Okperi'deyken rüyasında gördüğü düşmandan farklıydı.

Dönüşünün ikinci gününde, saydığına göre kadınlar hariç elli yedi misafir gelmişti. Altısı ona palmiye şarabı getirmiş; damadı İbe ve akrabaları iki büyük testi dolusu nefis şarap ve bir horoz getirmişlerdi. O gün Ezeulu'nun kulübesi âdeta bayram yeri gibiydi. Düşman köyden, Umunneora'dan bile iki üç kişi gelmişti. Günün sonunda Ezeulu yine Umuaro'yu ona karşı iyi

niyetten başka bir şey beslemeyen sıradan insanlar ve amaçları altı köyün merkezi birliğini bozmak olan diğer insanlar olarak ikiye ayırmayı sürdürdü. Bu ayrımı yaptığı andan beri aklına ürkekçe de olsa uzlaşma düşünceleri gelmeye başlamıştı. Haklı olarak şunu söyleyebileceğini biliyordu: bir parmak yağa battığı vakit bunu diğerlerine de bulaştırırdı. Fakat sürgündeki günleri boyunca ve döndüğünden beri kendisine bunca ilgi gösteren bu insanların tümünü eliyle itmesi doğru muydu?

Zihnindeki bu çelişkiden, üçüncü gününde, hiç beklenmedik bir yerden gelen yardımla nihayet kurtuldu. O günkü son misafiri Ogbuefi Ofoka'ydı, Umuaro'nun en saygın adamlarından biriydi. Fakat Ezeulu'nun evine sıkça gelen bir misafir değildi. Ofoka açık sözlülüğüyle tanınırdı. Sırf kendisine palmiye şarabı ikram etti diye birisini övecek adamlardan değildi. Aksine, palmiye şarabının onu körleştirmesine izin vermek yerine elinin tersiyle bir kenara iter, boynuzunu tekrar keçi derisi çantasına koyar ve doğru bildiği neyse açıkça söylerdi.

"Buraya sana *Nno* demeye ve ayağını taşa çarpmadığını gördüğüm için Ulu'ya ve Chukwu'ya şükrettiğimi söylemeye geldim," dedi. "Sana şunu söylemek istiyorum ki kulübene tekrar adım attığın gün bütün Umuaro derin bir nefes aldı. Kimse bu mesajı ileteyim diye beni sana göndermedi ama ben bunu bilmen gerektiğini düşündüm. Neden böyle söylüyorum? Çünkü buradan nasıl bir ruh haliyle gittiğini biliyorum." Durdu ve boynunu meydan okurcasına Ezeulu'ya doğru uzatarak, "Umunneoralı Nwaka gidip beyaz adamla konuşman gerektiğini söylediği vakit onu destekleyenlerden biri de bendim," dedi.

Ezeulu'nun ifadesinde hiçbir değişiklik olmadı.

"Beni duyuyor musun?" dedi Ofoka. "Seninle beyaz adamın arasına girmeyeceğimizi söyleyenlerin arasında ben de vardım. İstersen konuşmamı bitirince bir daha evine adım atmamamı söyleyebilirsin. Zaten bilmiyorsan da bilmeni istiyorum ki

Umuaro'nun büyükleri Nwaka ile bir olup sana karşı tavır almadılar. Hepimiz onu da, onun arkasındaki adamı da biliyoruz; bizler kandırılmadık. O halde neden ondan yana çıktık? Çünkü kafamız karışmıştı. Beni duyuyor musun? Umuaro'nun büyüklerinin kafaları karıştı. Ofoka böyle dedi, diyebilirsin. Kafamız karıştı. Atasözünde geçen, aynı anda iki çağrıya cevap vereyim derken çenesini kıran o köpek yavrusu gibi olduk. Sen Ezeulu, bize beş yıl önce beyaz adama kafa tutmanın aptallık olduğunu söylemiştin. Sözünü dinlemeyip ona karşı geldik. O da silahlarımızı elimizden aldı ve dizinde kırıp parçaladı. Dolayısıyla senin haklı olduğunu biliyoruz. Fakat daha dersimizi yeni almaya başlamışken bu defa döndün ve aynı beyaz adama meydan okumamızı istedin. Ne yapmamızı bekliyordun?" Ezeulu cevap versin diye susup bekledi, ama o hiçbir şey söylemedi.

"Düşmanım doğruyu söylediği vakit bunu düşmanım söyledi diye dinlememezlik etmem. O gün Nwaka'nın söylediği doğruydu. Dedi ki: 'Git ve beyaz adamla konuş, çünkü o seni tanıyor.' Bu doğru değil mi? Kötülük olsun diye söyledi ama dediği doğruydu. Hangi birimiz çıkıp da onunla senin gibi güreşebilirdik? Tekrar *Nno*. Söylediklerim hoşuna gitmediyse bana mesaj gönderip bir daha evine gelmememi isteyebilirsin. Şimdi gidiyorum."

Bu sözler son üç gündür Ezeulu'nun zihninde dönüp duran tüm düşünceleri özetliyordu. Aynı kelimeler Akuebue'nin ağzından çıkmış olsaydı belki bu denli etkili olmayacaktı. Ama ne dost ne de düşman olan bir adamdan gelince Ezeulu'yu hazırlıksız yakalamış ve fena halde sarsmıştı.

Evet, doğruydu, Başrahip önden gitmeli ve tehlike halkına ulaşmadan evvel ona göğüs germeliydi. Başrahipliğinin sorumluluğu bunu gerektiriyordu. Bu, daha ilk günden beri, düşmanlarından bezmiş altı köyün birleşip Ezeulu'nun atasına, "Bu tanrıyı bizim için sen taşıyacaksın," dediği günden

beri böyleydi. Önce korkmuştu. Vücudunda böylesine güçlü bir tehlikeyi taşıyabilecek denli güç var mıydı? Fakat halkı ona olan desteklerini şarkı söyleyerek göstermiş, flütçü başını döndürmüştü. Böylece iki dizinin üstüne çökmüş, onlar da tanrıyı başına koymuşlardı. Ardından ayağa kalkmış ve bir ruha dönüşmüştü. Halkı arkasından şarkı söylemeye devam etmiş, o ise kaderini belirleyen ilk yolculuğuna adımını atmış, gökyüzünü dört gün boyunca kendisine yol vermeye zorlamıştı.

Bu düşünceler Ezeulu'ya fazlasıyla keskin geldi, yatışması için şimdilik bir kenara koyup oğlu Oduche'ye seslendi:

"Ne yapıyorsun?"

"Sepet örüyorum."

"Gel, otur."

Oduche balçık yatağa oturup babasına baktı. Ezeulu kısa bir süre duraksadıktan sonra direkt olarak konuya girdi. Oduche'ye beyaz adamın bildiğini bilmenin önemini hatırlattı. "Seni, benim oradaki gözüm ol diye gönderdim. İnsanların –sağlarını sollarından ayırmaktan aciz olanların- dediklerine kulak asma. Hiçbir adam oğluna yalan söylemez; sana bunu daha önce de söylemiştim. Bu yeni şeyleri öğrenmeye neden gönderildiğini soran olursa ona, bir adamın zamanının yaygın dansını bilmesi gerektiğini söyle." Başını kaşıyıp sakin bir sesle devam etti: "Opkeri'deyken sol eliyle yazabilen genç bir beyaz adam gördüm. Davranışlarından aklının çok kıt olduğunu anlayabildim. Ama gücü vardı. Suratıma bağırabildi, dilediği gibi davranabildi. Neden? Çünkü sol eliyle yazabiliyordu. Seni bu yüzden çağırdım. Bu adamın bilgisini öyle iyi öğrenmeni, bunda öylesine uzmanlaşmanı istiyorum ki birden uykundan kaldırılıp ne olduğu sorulduğunda dahi cevap verebil. Bunu sol elinle yazabilecek duruma gelinceye dek öğrenmelisin. Sana yalnızca bunları söylemek istedim."

Ezeulu'nun dönüşünün yarattığı heyecan yatıştıkça evindeki hayat da gitgide alışıldık haline döndü. Özellikle çocuklar

bir ayı aşkındır evde esen yarı matem havasının bittiğine çok sevindiler. Obiageli, annesi Ugoye'ye, "Bize bir masal anlat," dedi. Aslında onu bunu istemeye kışkırtan Nwafo'ydu.

"Yıkanmamış bunca kap kacak etrafa dağılmışken size masal mı anlatayım?" Bunun üzerine Nwafo ve Obiageli hemen işe giriştiler. Biber öğütmek için kullanılan küçük havanı kaldırıp ters çevirdiler ve küçük kap kacakları bambu rafa yerleştirdiler. Ugoye üç ayaklı sehpanın üzerindeki lambanın neredeyse tümüyle yanmış fitilini, bir çömlek parçasının içindeki palmiye yağına bulanmış desteden aldığı yeni bir fitille değiştirdi.

Ezeulu, Ugoye'nin onun için pişirdiği akşam yemeğini son zerresine dek yemişti. Bu, normalde her kadını mutlu edecek bir şeydi. Fakat büyük bir ailede muhakkak insanın mutluluğunu bozan bir şey çıkardı. Ugoye için bu şey, kocasının büyük karısı Matefi'ydi. Ne yaparsa yapsın Matefi'nin kıskançlığı ona bir türlü rahat vermiyordu. Kulübesinde mütevazi bir yemek pişirse Matefi fildişi bilezik alabilmek için çocuklarını aç bıraktığını söylüyordu. Bu akşam yaptığı gibi tavuk pişirecek olsa kocasına yaranmaya çalıştığını söylüyordu. Tabii, bunların hiçbirini Ugoye'nin yüzüne söylemiyordu, ama yaptığı her dedikodu eninde sonunda Ugoye'nin kulağına geliyordu. Bu akşam Oduche tavuğu ateşte tütsülerken Matefi boğazını temizleyerek ortalıkta volta atmıştı.

Oda derlenip toplanınca Nwafo ve Obiageli yere bir mat serip annelerinin alçak taburesinin yanına oturdular.

"Hangi masalı istiyorsunuz?"

"Onwuero," dedi Obiageli.

"Hayır," dedi Nwafo, "onu çok dinledik. Bize..."

"Tamam," diyerek sözünü kesti Obiageli. "Bize Eneke Ntulukpa'yı anlat."

Ugoye bir müddet hafızasını yokladıktan sonra aradığı şeyi buldu.

"Bir zamanlar iki karısı olan bir adam varmış. Büyük karısı-

nın bir sürü çocuğu varmış ama genç olanının yalnızca bir oğlu varmış. Fakat büyük eş kötü kalpli ve kıskançmış. Bir gün adam ailesiyle birlikte tarlalarında çalışmaya gitmiş. Tarla, insanların ülkesiyle ruhların ülkesi arasındaki sınırın üstündeymiş..."

Ugoye, Nwafo ve Obiageli ocağın yanında birbirlerine sokulmuş bir halde oturuyorlardı. Oduche onların uzağında, tek yatak odasının girişine yakın bir yerde oturuyordu. Yeni kitabı *Azu Ndu*'yu lambanın sarı ışığına doğru tutmuştu. Kitabın ilk kelimelerini heceleyip söylerken dudakları usulca kıpırdanıyordu:

a b a aba
e g o ego
i r o iro
a z u azu
Ọ m u Ọmu

Bu arada Ezeulu yine, yaklaşan kavgayla ilgili düşüncelere dalmıştı. Adeta bir salyangozun boynuzlarındaki hassasiyetle, uzlaşma olasılığını veya bu çok fazla olacaksa hiç olmazsa çatışma alanını daraltma ihtimalini araştırıyordu. Tabii, düşüncelerinin gerisinde kavganın üç ay sonraki hasat zamanına dek başlamayacağı bilgisi yatıyordu. Dolayısıyla önünde bolca vakit vardı. Belki de ona alternatiflerle oynama, bir kararı çökertip sonra tekrar oluşturma rahatlığını veren şey, bu telaş etmeye gerek olmadığı bilgisiydi. Bir adam parmaklarını yalamak için ne diye acele etmeliydi; yoksa onları kirişe mi koyacaktı? Veya belki de uzlaşma düşüncesi doğru bir kaynaktan geliyordu. Ama ne olursa olsun Ezeulu artık daha fazla ikilemde kalmamalıydı.

O sırada Ulu, bir ruhun haddini bilmeyen bir insan evladına yapacağı şekilde Ezeulu'nun kulağının içinden, "Ta! Nwanu!" diye bağırdı. "Bunun senin savaşın olduğunu kim söyledi?"

Ezeulu titredi, hiç sesini çıkarmadan bakışlarını yere indirdi.

"Sana bunun senin savaşın olduğunu, nasıl olacağını işine geldiği gibi kararlaştırabileceğini kim söyledi diyorum. Sana palmiye şarabı getiren arkadaşlarını kurtarmak istiyorsun, he-he-he-he!" Yalnızca deliler tanrıların kahkahasındaki alay ve gözdağına arada bir yaklaşabilirlerdi; o kuru, iskeletimsi kahkahaya. "Sakın benimle kurbanımın arasına girme, yoksa sana kastedilmemiş darbeler alabilirsin! İki fil dövüştüğünde ne olur, bilmiyor musun? Git eve, uyu, pitonu tekrar güçlenebilsin diye hasetle beni yok etmeye çalışan İdemili'yle hesabımı görmem için beni yalnız bırak. Şimdi söyle bana, bunun nesi seni ilgilendiriyormuş. Git eve, uyu diyorum. Ben ve İdemili'ye gelince... Biz sonuna dek dövüşeceğiz. Kim kimi yere sererse diğerinin halhalını çıkaracak!"

Bunun sonrasında söylenecek söz kalmamıştı. Ezeulu kimdi ki tanrısına, kutsal pitonun kıskanç putuyla nasıl dövüşeceğini söylesindi? Bu, tanrıların savaşıydı. O ise tanrısının yayındaki bir oktan daha fazlası değildi. Bu düşünce Ezeulu'yu palmiye şarabı gibi sarhoş etti. Yeni düşünceler birbiri ardına akın etti ve geçmiş olaylar yeni, heyecan verici bir önem kazandı. Oduche neden sandığına bir piton hapsetmişti? Bunun suçu beyaz adamın dinine yüklenmişti. Ama gerçek sebep bu muydu? Ya bu çocuk da Ulu'nun elinde bir ok olduysa?

Peki ya beyaz adamın dini, hattâ beyaz adamın kendisine ne demeliydi? Bu, saygısızlığa kaçabilecek bir düşünceydi ama Ezeulu şu an, başladığı işin sonunu getirmeye kararlı bir ruh halindeydi. Evet, beyaz adamın kendisine ne demeliydi? Sonuçta bir kez Ezeulu'nun tarafını tutmuştu ve kısa süre önce Ezeulu'yu sürgün ederek bir bakıma yine ondan yana çıkmıştı. Böylece ona düşmanlarıyla savaşacak bir silah kazandırmıştı.

Ulu, beyaz adamı daha en başından müttefik olarak seçmişse, bu pek çok şeyi açıklardı. Ezeulu'nun Oduche'yi beyaz adamın bilgisini öğrenmeye gönderme kararını açıklardı. Ezeulu'nun bu kararı için başka açıklamalar ileri sürdüğü doğ-

ruydu, fakat bunlar o sırada aklına gelen düşüncelerdi. Onun bir yarısı insan, diğer yarısı *mmo*'ydu. Bu, önemli dini anlarda beyaz tebeşirle boyanan yarısıydı. Ve şimdiye dek yaptığı şeylerin yarısı, bu ruh tarafıyla yapılmıştı.

17.

Umuaro halkının bir deyişi vardı: en fazla gürültü koparan olayların sesi bile ikinci pazar haftasının sonunda illa ki yatışırdı. Ezeulu'nun sürgüne gidişi ve dönüşünde de aynı şey yaşandı. İnsanlar bir müddet bundan başka bir şey konuşmadılar, fakat gün geçtikçe bu da altı köyün hayatındaki hikâyelerden biri oldu, ya da öyle olduğu düşünüldü.

Ezeulu'nun evinde bile gündelik işler tekrar rayına oturdu. Obika'nın yeni karısı hamile kaldı; Ugoye ve Matefi iki kıskanç eşten beklendiği şekilde davranmaya devam ettiler; Edogo ekim mevsiminde elini sürmediği oymacılık işine geri döndü; Oduche yeni dini, okuması ve yazmasında ilerleme kaydetti; Obika verdiği kısa aradan sonra palmiye şarabına tam gaz dönüş yaptı. Zaten geçici olarak bırakması da büyük oranda şu bilgiye dayanıyordu: çok fazla palmiye şarabı içmek, erkeğin karısıyla gireceği ilişkiye zarar veriyordu –onu, kadının üstünde tıpkı iroko ağacından düşen bir kertenkele gibi nefes nefese bırakıyordu- ve kadının gözünde adamı küçük düşürüyordu. Ama Okuata şimdi hamile olduğundan onunla nasılsa ilişkiye girmiyordu.

Ezeulu bile bütün sıkıntısını geride bırakmış görünüyordu. Atalarına kola cevizi ve palmiye şarabı sunduğu günlük adak töreni sırasında ve her yeni aydaki basit ritüelinde bunun zerresi bile aklına gelmiyordu. Ayrıca küçük karısının tekrar hamile kalma zamanı gelmişti. Son bebeğinin ölümünden bu yana bir yılı aşkın bir süredir dinleniyordu. Böylece bazı geceler kocasının kulübesinde uyuma çağrısına cevap vermeye baş-

lamıştı. Bu, artık çocuk doğurma yaşı geçen Matefi'yle ilişkisini pek düzeltmemişti.

Yılın küçük çaplı bayramları ve törenleri alışılageldik zamanlarında kutlandı. Bunların bir kısmı altı köyün hep birlikte kutladığı, bir kısmı da her birinin ayrı ayrı kutladığı törenlerdi. Umuagu "*Mgba Agbogho*", yani "Bakirelerin Güreşi" törenlerini; Umunneora kutsal pitonun sahibi İdemili'nin onuruna düzenledikleri yıllık törenlerini kutladılar. Altı köy hep birlikte, savaşta veya Umuaro uğruna başka bir biçimde ölen soydaşlarının kızgın ruhlarını yatıştırmak için *Oso Nwanadi* denilen sakin inziva törenlerini kutladılar.

Şiddetli yağmurlar her zamanki gibi bir süreliğine kesilip yerini kuru mevsime bıraktı. Bu olmadan yamlar gür yapraklarına rağmen büyük kökler vermezdi. Kısacası hayat, hiçbir şey olmamış ve bir daha da olmayacakmış gibi akmaya devam etti.

Ezeulu'nun köyü Umuachala'nın yılın büyük bayramı olan Yeni Yam Bayramı'ndan önce, yağmurlu mevsimin sonlarına doğru kutladığı ufak çaplı bir tören vardı. Bu törene "*Akwu Nro*" deniliyordu. Fazla bir ritüeli yoktu, dul kadınların ölmüş kocalarını adak sunarak anmalarından ibaretti. Umuachala'daki her dul, *Akwu Nro* töreninin gecesinde lapa ve palmiye cevizi çorbası pişirir ve bunları kulübesinin önüne koyardı. Sabahleyin kaseler boş olurdu çünkü kocası Ani-Mmo'dan gelip yerdi.

Bu yılki *Akwu Nro*'nun ekstra ilgi görmesi bekleniyordu çünkü Obika'nın yaş grubu köye yeni bir ata Maskesi sunacaktı. Yeni Maske'nin gelişi her zaman önemli bir olaydı, özellikle de şimdi olduğu gibi yüksek seviyede bir Maskeyse. Son birkaç gündür Otakagu yaş grubu üyeleri sıkça toplanıp bu konuyu görüşüyorlardı. Törende önemli rol oynayacakları, doğal olarak kötü niyet ve kıskançlığın hedefi olacaklarından, koruyucu sihirle "iksirlenmeleri" lazımdı. Ama diğerlerinin bile savunma amaçlı birtakım karışımları kollarındaki yüzeysel kesiklere sürmeleri gerekiyordu.

Bütün hazırlıklar, ata ruhunun gizemini korumak için gizlice yapılıyordu. Son yıllarda Umuaro'da bu gizemin etrafındaki koruma kalkanını kuvvetlendirme ihtiyacı için yeni bir uygulama başlatılmıştı. Umuaro'nun ileri gelenleri şunu fark etmişlerdi ki her ne kadar hiçbir kadın bir Maske'yi gördüğünde kim olduğunu açıkça söylemeye cesaret edemese de ardındaki adamı tahmin etmesi hiç de zor değildi. Yapması gereken tek şey, Maske'nin etrafındaki insanlara bakıp kimin orada olmadığını tespit etmekti. Umuaro'nun ileri gelenleri bu güçlüğü ortadan kaldırmak için yakın zaman önce bir kural getirmişlerdi: bir grup veya bir köy yeni bir Maske çıkarmak istediğinde adamlarını kendi gruplarının veya köylerinin dışından seçeceklerdi. Bu yüzden Umuachala'daki Otakagu yaş grubu da maskeyi takacak adamı seçmek için ta Umuogwugwu'ya gitmişlerdi. Seçtikleri adamın adı Amumegbu'ydu; aslında bütün hazırlıklar boyunca Umuachala'daydı ama buradaki varlığı son derece gizli tutulmuştu.

Bu Maske hem Edogo'yu hem de Obika'yı yakından ilgilendiriyordu. Çünkü Obika'nın yaş grubuna aitti; dahası Obika, Maske'nin huzurunda koç kesmek için seçilen iki kişiden biriydi. Edogo'yu da ilgilendiriyordu, çünkü maskeyi oyup hazırlayan kendisiydi.

Vakit öğleyi biraz geçiyordu. Obika kulübesinde yere oturmuş, bacaklarını iki yana açmış, ortasına bıçağını bilediği taşı koymuştu. Yüzünden ter damlaları süzülüyor, üst dişlerini alt dudağına bastırıyordu. Daha keskin bileyebilmek için şimdiye dek bir kalıp tuzun tamamını kullanmıştı. Arada bir de bıçağa bir miktar misket limonu suyu sıkıyordu. İçi boşalmış iki limon, henüz kesilmemiş üç dört limonla birlikte taşın yanında duruyordu. Obika son üç gündür aralıklarla bu yeni bıçağı üzerinde çalışıyordu ve artık saçı tıraş edecek denli keskin hale gelmişti. Aydınlıkta daha iyi görebilmek için ayağa kalkıp dışarı çıktı. Bıçağı havaya kaldırıp bileğini döndürünce güneşin

altında ayna gibi parladı. Yaptığı işten memnun bir halde kulübesine geri dönüp bıçağı yerine kaldırdı. Sonra kulübesinden evin diğer tarafına geçti ve karısını kulübesinin önündeki büyük testiden bir kaseye su boşaltırken gördü. Karısı suyu doldurunca yorgun bir halde doğrulup son günlerde hep yaptığı üzere yere tükürdü.

Obika, "Yaşlı kadın," diyerek ona takıldı.

Karısı gülümseyerek, "Sana söyledim," dedi, "bana ne yaptığını bir bilsen gelir telafi ederdin."

Bunun üzerinden çok geçmeden köyde törenin ilk sesleri duyuldu. Yarım düzine genç adam, köyün farklı bölgelerinde *ogene*'lerini çalarak sağa sola koşturuyor ve Maske'yi arıyorlardı. Çünkü Umuachala'daki milyonlarca karınca yuvası içinde hangisinden çıkacağını kimseler bilemezdi. Arayışlarını epeyce uzun bir süre sürdürdüler. Yakından her geçişlerinde duyulan metal gongları ve ayak sesleri bütün köyde gergin bir hava yarattı. Güneşin yakıcılığı hafiflemeye başlar başlamaz herkes *ilo*'ya akın etti.

Umuachala'nın *ilo*'su, Umuaro'nun en büyük ve en iyi korunmuş *ilo*'larından biriydi. Bahsi edilirken bazen İlo Agbasioso ismi kullanılıyordu, çünkü uzunluğu en iyi koşucuları dahi yıldırıyordu. Dört köşesinden birinde *okwolo* evi vardı. Ata ruhlarının sırrını bilenler *ilo*'daki gösterileri buradan seyrediyorlardı. *Okwolo* alışılmışın dışında, uzun bir kulübeydi; yalnızca iki yan ve bir arka duvarı vardı. Karşısına geçip bakıldığında kulübeyi bir baştan diğer başa kaplayan ve yerden neredeyse tavana dek yükselen kat kat sıralar görülürdü. Köyün yaşlıları görüş açısının en iyi olduğu en alt basamağa, diğerleri ise daha geride ve yüksekteki basamaklara otururdu. *Okwolo*'nun arka tarafında, Umuaro'daki tüm udala ağaçları gibi ata ruhları için kutsal olarak kabul edilen büyük bir udala ağacı vardı. Şimdi bile altında çok sayıda çocuk oynuyor, en hızlı koşucunun ya da en yakınına denk gelen şanslı çocu-

ğun ödülü olacak olgunlaşmış, açık kahve meyvenin tesadüfen düşmesini bekliyordu. Ağaç cezbedici meyvelerle doluydu ama ister genç ister yaşlı olsun, hiç kimse ağaçtan toplayamazdı. Bu kuralı çiğneyen olursa Umuaro'daki bütün maskeli ruhlar onu ziyaret edecek, ardından onların ayak izlerini ağır cezalar ve adaklarla silmek zorunda kalacaktı.

Eezulu ve Akuebue erken gitmiş olmalarına rağmen *ilo*'da şimdiden uçsuz bucaksız bir kalabalık vardı. Umuachala'daki herkes ya oradaydı ya da oraya gitmek üzere yoldaydı. Umuaro'nun diğer bütün köylerinden de çok sayıda insan gelmişti. Kadınlar, kızlar, genç adamlar ve delikanlılar *ilo*'da şimdiden büyük bir halka oluşturmuştu. Dört bir yandan insanlar boşandıkça halka gitgide kalınlaşıyor, gürültü gitgide büyüyordu. Bu defa kalabalığı merkezden uzaklaştırmak için kamçılarıyla dolaşan gençler yoktu. Maske geldiği anda bu mesele zaten kendiliğinden hallolacaktı.

Kalabalığın bir tarafında büyük bir telaş ve hareketlilik oldu. Ardından çok geçmeden tüm alana yayıldı. İnsanlar en yakınında duranlara ne olduğunu sordular, onlar da ilerde bir yeri işaret ettiler. Az sonra binlerce parmak aynı noktayı işaret ediyordu. *İlo*'nun oldukça sakin bir köşesi olan o yerde Otakekpeli oturuyordu. Bu adam bütün Umuaro'da kötü bir hekim olarak tanınıyordu. İki üç kez ölü bir adamın avucundan kola cevizi alarak ölümünde bir parmağı olmadığına yemin etmesi gerekmişti. Tabii, her yemininden sonra hayatta kalmıştı, ki bu da normalde masum olduğu anlamına gelirdi. Ama insanlar buna inanmamışlardı, hemen evine koşup yemini etkisiz hale getirecek güçlü iksirler içtiğini söylemişlerdi.

Hakkında bilinenlere ve diğerlerinden uzakta oturuşuna bakıldığında yalnızca yeni Maske'yi seyretmeye gelmediği ortadaydı. Böylesi vesileler bu tür kötü adamlarca sık sık büyülerinin gücünü test etmek ve güçlerini diğerininkiyle karşılaştırmak için kullanılıyordu. Dışarı çıktığında hazırlıksız yakalanıp

bir yerde günlerce mıhlanıp kalan, hattâ yere yıkılan Maske'lerin öyküleri hâlâ anlatılırdı.

Belki Otakekpeli'de en çok şüphe uyandıran şey oturuş biçimiydi. Sakat bir adam gibi bacaklarını altına kıvırarak oturmuştu. Dediklerine göre bu, yaban domuzunun yakınlarda bir leopar varken aldığı kavga pozisyonuydu: domuz toprağı deşerek küçük bir çukur kazar ve testislerini çukurda saklayacak biçimde üstüne oturarak demirden başındaki tüm kılları diken diken olmuş bir halde beklerdi. Genellikle leopar ona ilişmeyip yoluna devam eder; keçilerin, koyunların peşine düşerdi.

Kalabalık, Otakekpeli'yi kınayan bakışlarla süzüyordu, ama kimse ona meydan okumuyordu, çünkü bu hem tehlikeliydi hem de daha önemlisi çoğu insan içten içe iki etkili gücün birbiriyle boğuşmasını görmeye can atıyordu. Otakagu yaş grubu kendilerini iksirlemeden yeni bir Maske çıkarıyorlarsa bu kendilerinin suçuydu. Aslında bu tür karşılaşmaların çoğunda gözle görülür sonuçlar çıkmazdı, çünkü ya ikisinin gücü denk olur ya da hedef alınan, saldırgandan daha güçlü çıkardı.

O sırada Maske'nin gelişi, herkesin topluca kaçmasına yol açtı. Kadınlar ve çocuklar tehlike duygusunun verdiği zevkle çığlıklar atarak sağa sola dağıldılar. Fakat az sonra yerlerine geri döndüler, çünkü Maske henüz görüş alanına çıkmış değildi, yalnızca ona refakat edenlerin *ogene*'si ve şarkıları işitilmişti. Metal gongun ve şarkıların sesi gitgide yükseldikçe kalabalık kaçış menzillerinin açık olduğundan emin olmak için etrafına bakınmaya başladı.

Maske'nin ilk habercileri, onun gelmesi beklenen dar patikadan *ilo*'ya hızla dalınca bir arbede daha yaşandı. Bu genç adamlar rafya palmiyesinden eteklikler giymişlerdi; bıçakları, havaya fırlattıklarında veya birbirlerini selamlamak için soldan sağa, sonra sağdan sola çarpıştırdıklarında ışığı yakalayıp ayna gibi yansıtıyordu. Bir o yana bir bu yana koşuşturuyorlardı, bazen içlerinden biri bir yöne doğru hücum edercesine son sürat

koşuyordu. Bunun üzerine o taraftaki kalabalık dört bir yana dağılıyor, adam da aniden fren yaparak zangır zangır titriyordu.

Gongun ve şarkı söyleyenlerin sesi artık epeyce yaklaşmıştı, ama kalabalığın gürültüsünden güç bela duyuluyordu. Büyük olasılıkla Maske bir süreliğine durmuştu, yoksa şimdiye kadar çıkmış olmalıydı. Refakatçileri şarkı söylemeye devam ediyordu.

Günün görülmeye değer ilk gösterisi Obika'nın gelişi oldu. Peşinden kahramanca maceralarını çalan bir flütçü geldi. Kalabalık, özellikle de kadınlar coşkuyla tezahürat yaptılar; çünkü Obika, Umuachala'nın, hattâ belki tüm Umuaro'nun en yakışıklı genciydi. Bu yüzden ona Ugonachomma diyorlardı.

Obika *ilo*'ya gelir gelmez bacaklarının üstüne oturmuş Otakekpeli'yi gördü. Hiç tereddüt etmeden son hızla ona doğru gitti, yaklaşınca birdenbire durdu. Hekime bağırarak derhal kalkıp evine gitmesini söyledi. Öteki yalnızca gülümsemekle yetindi. Kalabalık, Maske'yi tamamen unutmuştu. Okuata hamile olduğu için kalabalığın daha az olduğu bir yerde duruyordu. Kalabalık kocasını coşkuyla selamladığında göğsü kabarmıştı; şimdiyse gözlerini kapatmıştı, bastığı yer âdeta dönüyor gibiydi.

Obika parmağıyla Otakekpeli'yi gösteriyor, ardından kendi göğsünü işaret ediyordu. Adama hayatında faydalı bir şey yapmak istiyorsa kalkıp gitmesini söylüyordu. Diğeri, alaycı bir biçimde gülmeyi sürdürüyordu. Obika tekrar ona doğru ilerledi, fakat bu defa az önceki kadar hızlı değildi. Sağ elinde bıçağı, sol kolunda muskalardan oluşan deri bir kuşakla tıpkı bir leopar gibi fırsat kollayarak ağır ağır yaklaşıyordu. Ezeulu dudaklarını ısırarak seyrediyordu. İşte sana Obika, diye düşündü; gözü kara, aptal Obika. Diğer bütün gençler Otakekpeli'yi görünce bakışlarını kaçırmamışlar mıydı? Ama oğlu asla bakışını kaçırmazdı. Obika...

Ezeulu'nun düşünceleri birdenbire kesildi. Obika o an

şimşek hızıyla bıçağını atmış, ileri atılmış ve tek bir hareketle Otakekpeli'yi yerden kaldırarak ardında bir kum yağmuruyla yakındaki çalılığa fırlatmıştı. Otakekpeli ona çoktan sırtını dönmüş olan Obika'ya aciz bir parmak sallayarak güçlükle ayağa kalkmaya çalışırken kalabalık aynı anda, aniden yükselen bir coşkuyla Obika'ya tezahürat yaptı. Okuata tekrar gözlerini açıp derin bir nefes aldı.

Maske kendisine yaraşır biçimde, heyecanın doruk noktasında *ilo*'ya girdi. Kalabalık gerçek veya yarı-gerçek korkuyla etrafa dağıldı. Maske her defasında birkaç adım atıp durdu. Adımlarına, belindeki ve ayak bileklerindeki ziller ve çıngıraklar eşlik etti. Vücudu, çoğunluğu kırmızı ve sarı renkte parlak, yeni kumaşlarla kaplanmıştı. Yüzü güç ve dehşet saçıyordu; dışarıdan görülen dişlerinin her biri, iri bir adamın başparmağı büyüklüğündeydi.

Gözleri yumruk büyüklüğünde geniş çukurlardan ibaretti. Başının üstündeki iki boynuzu aşağı yukarı kıvrılarak uzuyor, ikisinin ucu neredeyse birbirine değiyordu. Sol elinde deri bir kalkan, sağ elinde devasa bir bıçak vardı.

Şarkıyı andıran bir tonda, çatırdayan bir metal gibi ses çıkararak, "Ko-ko-ko-ko-ko-ko-oh!" dedi. Refakatçileri iniltiye benzer, derin, monoton bir sesle karşılık verdi:

"Hum-hum-hum."

"Ko-ko-ko-ko-ko-ko-oh."

"Oh-oyoyo-oyoyo-oyoyo-oh: oh-oyoyo-oh. Hum-hum."

Aslında bu diyalog şarkıya pek benzemiyordu. Fakat zaten Agaba da şarkı ve dansın Maske'si değildi. O, gençliğin gücünü ve saldırganlığını temsil ediyordu. Aynı şekilde yürüyüp şarkısını söylemeye devam etti. *İlo*'nun merkezine yaklaşınca *Onye ebuna uzo cho ayi okwu* isminde bir şarkıya başladı. Bu, oradaki herkese hitaben ata Maske'sini kışkırtmamaları için bir uyarıydı; bu tavsiyeyi dikkate almayan olursa başına neler geleceği en ince ayrıntılarına dek anlatılıyordu: dışlanacaktı, el ve ayak

parmakları olmayacaktı, ıssız bir kulübede tek başına yaşayacaktı, omuzuna bir dilenci çantası asacaktı; diğer bir deyişle cüzzamlı olacaktı.

Maske çok hızlı veya tehlikeli hareketler yapmaya kalkışınca ter içindeki iki refakatçisi, belinin etrafındaki güçlü ipe şiddetle asılıp çekiyorlardı. Bu, bir parça tehlikeli de olsa son derece gerekli bir görevdi. Bir defasında Maske bu engellemeden dolayı öylesine öfkelendi ki bıçağını kaldırıp arkasındaki bu iki adama döndü. Adamlar ipi derhal bırakıp hayatlarını kurtarmak için kaçtılar. Bu kez kaçışan kalabalığın bağırışlarında geçekten dehşet vardı. Fakat adamlar Maske'yi uzun süre serbest bırakmadılar. Kendilerini kovalamayı bırakır bırakmaz görevlerine geri döndüler.

Sonra, peşinden daha ciddi bir olay yaşanmasaydı bir daha hiç kimsenin hatırlamayacağı önemsiz bir şey oldu. Genç erkeklerden biri bıçağını yukarı fırlattı, fakat tekrar yakalamayı başaramadı. Böylesi beceriksizlikleri zaten dört gözle bekleyen kalabalık hemen yuhalamaya girişti. Obikwelu bıçağını tekrar alıp abartılı bir çeviklik gösterisiyle deminki hatasını telafi etmeye çalıştı; ama bu yalnızca daha fazla kahkahaya neden oldu.

Bu arada Maske bazı ileri gelenleri selamlamak üzere *okwolo*'ya gelmişti.

"Ezeulu de-de-de-de-dei," dedi.

"Atamız, elim toprakta," diye karşılık verdi Başrahip.

"Ezeulu, beni tanıyor musun?"

"İnsan bilgisinin ötesinde olan seni kim tanıyabilir?"

"Ezeulu, Maskemiz seni selamlıyor," dedi şarkıyla.

"Eje-ya-mma-mma-mma-mma-mma-mma-eje-ya-mma!" dedi şarkıyla refakatçileri.

"Ora-obodo, Agaba seni selamlıyor!"

"Eje-ya-mma-mma-mma-mma-mma-mma-eje-ya-mma!"

"Örümceğin şarkısını işittin mi?"

"Eje-ya-mma-mma-mma-mma-mma-mma-eje-ya-mma!"

Sonra birden durup arkasına döndü ve dosdoğru koşmaya başladı. O taraftaki kalabalık dört bir yana dağılıp kaçıştı.

Edogo, *okwolo* evinde gerideki sıralarda oturabilecekken Maskeyi farklı açılardan görmek için kalabalıkla birlikte ayakta durmayı seçmişti. Maskenin başını ve yüzünü oymayı bitirdiğinde biraz hayal kırıklığına uğramıştı. Burnunda hoşuna gitmeyen bir şeyler, sanki bir Agaba'ya değil de Bakire Ruh'a yakışacak belirgin bir zarafet vardı. Fakat işi verenler hiç şikayet etmemişler, hattâ epeyce övmüşlerdi. Edogo yine de iyi olup olmadığını anlamak için Maske'yi hareket halinde görmesi gerektiğini biliyordu. Bu yüzden de kalabalığın arasında ayakta dikiliyordu.

Şimdi canlı haldeki Maskeye bakarken burnundaki kusur kaybolmuş, hattâ yüzün geri kalanına daha sert bir ifade vermiş gibi göründü. Birilerinin duymak istediği kıyaslamayı yaptığını işitebilmek için kalabalığı bir uçtan diğer uca dolaştı, ama kimseden bu tür bir söz duymadı. Pek çok kişi yeni Maske'yi övüyordu ama bunun diğeri kadar güzel olmadığını söylemek için bile olsa hiç kimsenin aklına Umuagu'nun meşhur Agaba'sıyla kıyaslamak gelmiyordu. Edogo birisinin böyle bir yorum yaptığını dahi işitse mutlu olabilirdi. Sonuçta Umuaro'nun en iyi oymacısını gölgede bırakmak gibi bir çabası yoktu, fakat yine de birilerinin ikisinin ismini bir arada anmasını ummuştu. Şimdiyse *okwolo*'da oturmadığı için kendisine kızmaya başlamıştı. Aslında orada, ileri gelenlerin arasında kulak kesildiği sohbeti duyma olasılığı daha yüksekti. Ama artık çok geçti.

Akşamın en heyecan verici anı, koçların kesilmesi faslıyla başladı. *İlo*'nun ortasına bir sandalye getirilip Maske bu sandalyede otururken görece bir sessizlik vardı. Maske'nin iki yanına da bir refakatçi geçip onu yelpazelemeye koyuldu. İlk koçu getirdiler. Maske, hayvanın boynuna bıçağıyla dokundu. Ardından biraz uzağa, fakat yine de lider ruhun tam açıy-

la görebileceği bir yere götürdüler. Şimdi, çalınan flüt dışında mutlak bir sessizlik vardı, ki o da her zamanki ince ve narin tonu yerine kaba ve bozuk sesler çıkarıyordu. Obika öne çıktı, bıçağını döndürerek havaya fırlattı, öyle ki dönerken akşamın ışığını yakalayıp ayna gibi yansıttı. Bunu iki kez yaptı, her seferinde de bıçağı havada mükemmel biçimde yakaladı. Sonra birkaç adım ilerledi ve kesin, kusursuz tek bir hamle ile koçun boğazını kesti. Refakatçilerden biri kumda yuvarlanan başı alıp havaya kaldırdı. Kalabalık coşkuyla tezahürat etti. Maske, değişmeyen ifadesi ile bakmayı sürdürdü.

Gürültülü tezahüratlar yatışınca ikinci koç getirildi. Maske yine hayvanın boynuna dokundu. Obikwelu öne çıktı. Daha önce bıçağını düşürdüğü için son derece gergindi. Fakat bu defa üç kez havaya fırlatıp üçünde de mükemmel biçimde yakaladı. Birkaç adım ilerledi, bıçağını kaldırdı ve hayvana doğru indirdi. Ama sanki taşa çarpmış gibi oldu; koç debelenip kaçmaya çalıştı. Kalabalık kahkahalar atarak yuhaladı. Obikwelu bugün çok şanssızdı. Koç son anda başını oynatınca bıçağı boynuzuna isabet etmişti. Maske istifini bozmadan seyretmeye devam ediyordu. Obikwelu tekrar denedi ve başardı, ama artık çok geç kalmıştı. Kalabalığın kahkahası, gecikmiş birkaç tezahüratı da bastırmıştı.

18.

Uzun süren sessiz bir hazırlık döneminin ardından Ezeulu nihayet niyetinin Umuaro'yu en hassas yerinden, Yeni Yam Bayramı'ndan vurmak olduğunu gösterdi.

Bu bayram, içinde bulunulan yılın bitişi ve yeni bir yılın başlangıcıydı. Bunun kutlanmasından önce bir adam, ailesindeki açlığı savuşturmak için evinin etrafına ektiği yamlardan birkaçını toplayabilirdi. Ama hiç kimse büyük tarlalarının hasadına başlayamazdı. Unvanlı adamlar ne olursa olsun ve nereden gelirse gelsin bayramdan önce yeni yamı tadamazdı. Bu tören altı köye, geçmişteki bir araya gelişlerini ve onları Abam'ın yıkımından kurtaran Ulu'ya borçlarının devam ettiğini hatırlatma amacıyla yapılırdı. Her Yeni Yam Bayramı'nda köylerin birleşmesi yeniden canlandırılır ve Umuaro'daki her yetişkin adam büyük boy bir yam tohumunu Ulu'nun mabedine götürerek başının üstünde döndürdükten sonra kendi köyünün oluşturduğu yığına koyardı. Ardından yığının yanında duran tebeşirle yüzünü boyardı. Umuaro'nun ileri gelenleri her köyde kaç erkek olduğunu bu yığınları sayarak öğrenirdi. Önceki yıla göre bir artış varsa Ulu'ya şükran adağı sunarlardı. Ama düşüş varsa bunun nedeni kâhinlere sorulur ve bir yatıştırma adağı sunulurdu. Ezeulu da gelecek yeni yılı hesaplamak için bu yamlardan on üç tanesini seçerdi.

Bayramın anlamı yalnızca bu kadarla kalsaydı yine Umuaro'nun en önemli bayramı olurdu. Fakat aynı zamanda altı köyün ikinci derecedeki tüm tanrılarının günüydü; bunun dışında hiçbirinin kendine özel bir bayramı yoktu. O gün her biri muhafızı tarafından getirilir ve Ulu'nun mabedinin önün-

de yan yana dizilirlerdi. Böylece iyiliklerinin dokunduğu kadınlar ve erkekler karşılığında onlara ufak bir hediye sunma imkânı bulurdu. Daha önemsiz derecedeki bu tanrıların yıl içinde halkın karşısına çıkmalarına izin verilen tek gün buydu. Muhafızlarının başları veya omuzları üstünde pazar alanını dolaşır, dans eder, ardından Ulu'nun mabedinin girişinde yan yana dururlardı. Bazıları çok eskiydi, güçlerinin yeni maskelere transfer edilerek bir kenara atılma vakitleri yaklaşmıştı. Bazılarıysa daha geçenlerde yapılmıştı. Çok eski olanlarının yüz hatları, onları yapan adamlara benziyordu; bunlar, Ezeulu'nun büyükbabasının bu âdeti yasaklamasından önce yapılmışlardı. Geçen seneki bayramda bu eski maskelerden yalnızca üç tane kalmıştı. Belki bu yıl, onları kendi suretlerinde yapmış ve çoktan ölmüş adamların peşinden bir iki tanesi daha yok olurdu.

Böylece bu bayram, tanrıları ve insanları tek bir kalabalık içinde bir araya getiriyordu. Umuaro'da bir adamın sağına bakıp komşusunu, soluna bakınca orada öylece duran bir tanrıyı –mesela annesi aynı zamanda deliliği, ya da bir nehrin sahibi olan Ngene'yi dünyaya getirmiş Agwu'yu- görebildiği tek toplantıydı.

Ezeulu, altı yardımcısı onu görmeye geldiğinde evde yoktu, Akuebue'yi ziyarete gitmişti. Matefi onlara Ezeulu'nun nereye gittiğini söyledi. Adamlar *obi*'sinde oturup beklemeye karar verdiler. Ezeulu akşama doğru döndü. Onları evine neyin getirdiğini gayet iyi bilmesine rağmen şaşırmış gibi yaptı.

Selamlaşma faslından sonra, "Her şey yolunda mı?" diye sordu.

"Yolunda," dediler.

Tuhaf bir sessizlik oldu. Ardından Umuogwugwu köyünü temsil eden Nwosisi konuştu. Lafı dolandırmak âdeti değildi.

"Bize her şey yolunda mı diye sordun, biz de evet dedik; ama bir kurbağa peşinden kovalayanı olmadıkça gündüz vakti koşmaz. Sana açmaya karar verdiğimiz ufak bir mesele var.

Yeni ay gökyüzünde belireli bugün dört gün oldu, artık çoktan büyüdü. Ama sen hâlâ bizi çağırıp Yeni Yam Bayramı'nın gününü bildirmedin..."

"Bizim hesaplamamıza göre," diyerek araya girdi Obiesili, "bu, geçen bayramdan sonraki on ikinci ay."

Ortalık birden sessizleşti. Obiesili her zaman patavatsız konuşurdu. Ayrıca kimse ondan böylesine nazik bir meselede ağzını açmasını istememişti. Ezeulu telaşlı ya da gergin olmadığını gösterme maksadıyla boğazını temizledi ve herkese tekrar hoş geldin dedi.

"Sizler yapmanız gereken şeyi yaptınız," dedi. "Biri çıkıp da görevinizi yapmadığınızı söylerse yalan söylemiş olur. Soru soran insan yolunu kaybetmezmiş, atalarımız bize böyle öğretti. Sizi kaygılandıran bu konuyu gelip bana sormakla iyi ettiniz. Ama tam olarak anlayamadığım bir şey var. Obiesili, az önce dedin ki hesaplamanıza göre son çıkan yeni ayda Yeni Yam Bayramı'nı duyurmuş olmam gerekiyormuş."

"Öyle dedim."

"Anlıyorum. Belki seni iyi duymamışımdır diye düşünmüştüm. Peki, siz ne zamandan beri Umuaro'nun yılını hesaplıyorsunuz?"

"Obiesili kelimelerini iyi seçemedi," dedi Chukwulobe. "Biz Umuaro'nun yılını hesaplamıyoruz. Bizler Başrahip değiliz. Ama düşündük ki yakın zaman önceki yokluğundan dolayı belki hesabı şaşırmışsındır..."

"Ne! Sen aklını mı kaçırdın genç adam?" diye bağırdı Ezeulu. "Bugünlerde artık bir adamın duymayacağı şey kalmadı. Hesabı şaşırmak ha! Baban sana Ulu'nun Başrahibinin ay hesabını şaşırabileceğini mi söyledi?" Ardından şaşırtıcı derecede yumuşak bir tonda devam etti: "Hayır, oğlum. Hiçbir Ezeulu hesabı şaşırmaz. Aksine parmaklarınızla sayan sizlerin hata yapma ihtimaliniz var, bir önceki ay hangi parmağınızı saydığınızı unutabilirsiniz. Fakat en başta da dediğim gibi, buraya

gelip sormakla iyi ettiniz. Şimdi köylerinize dönün ve benden haber bekleyin. Rahipliğin görevlerinin hatırlatılmasına şimdiye dek hiç ihtiyacım olmadı."

Adamlar gittikten sonra Ezeulu'nun kulübesine birisi girse çok şaşırırdı. Yaşlı rahibin yüzü mutlulukla ışıldıyordu; gençliği ve yakışıklılığına dair bazı izler onca yılın ardından geçici olarak geri dönmüş gibiydi. Dudakları kıpır kıpırdı. Arada bir belli belirsiz bir şeyler fısıldıyordu. Ama çok geçmeden dışardaki dünya bu özel anı bozdu. Fısıldanmayı bırakıp daha dikkatle dinledi. Nwafo ve Obiageli *obi*'sinin tam önünde yüksek sesle bir şeyler söylüyorlardı.

Arka arkaya, "Eke nekwọ onye uka!" diye bağırıyorlardı. Ezeulu iyice kulak kesilip daha dikkatli dinledi. Evet, yanılmıyordu.

"Eke nekwọ onye uka! Eke nekwọ onye uka! Eke nekwọ onye uka!"

Derken Obiageli, "Bak, kaçıyor!" diye bağırdı. İkisi birden heyecanla güldüler.

"Eke nekwọ onye uka! Eke nekwọ onye uka! Eke nekwọ onye uka!"

"Nwafo!" diye bağırdı Ezeulu.

"Nna," diyerek cevap verdi öteki, korkuyla.

"Gel buraya."

Nwafo bir karıncayı dahi incitmeyecek denli hafif adımlarla içeri girdi. Başından ve yüzünden ter boşanıyordu. Obiageli, Ezeulu'nun seslendiğini işittiği anda kaybolmuştu.

"Demin ne diyordunuz?"

Nwafo cevap vermedi. Gözleri âdeta işitilebilir bir sesle kırpıştı.

"Sağır mısın? Demin ne diyordunuz diye sordum."

"Dediler ki böyle yapınca piton korkup kaçıyormuş."

"Ben sana kimin ne dediğini sormadım. Sizin ne dediğinizi sordum. Cevap verecek misin yoksa ayağa kalkmamı mı istiyorsun?"

" 'Piton kaç! Burada bir Hıristiyan var!' diyorduk."

"Bunun anlamı ne, peki?"

"Akwuba bize, böyle söylerseniz piton hemen kaçar demişti."

Ezeulu uzun, gürültülü bir kahkaha attı. Nwafo'nun kirli yüzüne büyük bir rahatlama yayıldı.

"Siz öyle deyince kaçtı mı?" dedi Ezeulu.

"Sıradan bir yılan gibi *fiam* kaçtı."

Ezeulu'nun Yeni Yam Bayramı'nı duyurmayı reddettiği haberi, bütün Umuaro'ya sanki dört bir yanda *ikolo* çalınmışçasına süratle yayıldı. İnsanlar ilk başta tamamen afalladılar, böyle bir şey daha önce hiç yaşanmadığı için bunun ne anlama geldiğini ancak yavaş yavaş kavrayabildiler.

İki gün sonra yüksek unvanlı on adam onu ziyarete geldi. Hiçbirinin üçten daha az unvanı yoktu, hattâ içlerinden biri –Ezekwesili Ezukanma- dördüncü, yani en yüksek unvanı almıştı. Altı köyün tamamında bu ayrıcalığa sahip yalnızca iki adam daha vardı. Birisi onlarla gidemeyecek kadar yaşlıydı, diğeri ise Umunneoralı Nwaka'ydı. Onun bu heyette yer almayışı, Ezeulu'nun gönlünü almak için hepsinin ne denli çaresiz olduğunu gösteriyordu.

Öncesinde başka bir yerde buluşmuş izlenimi vermek için Ezeulu'nun kulübesine hep birlikte girdiler. İçeri girmeden önce her biri demir asasını kulübenin önüne sapladı ve kırmızı şapkasını asasının üstüne geçirdi.

Görüşmeleri boyunca kulübede konuşulanları işitebilecek mesafeye hiç kimse yaklaşmadı. Ezeulu'ya bir parça dedikodu götürüp ondan da bu krize ilişkin koparabildiğini alma niyetiyle sol avucuna enfiye şişesini alıp kulübesinden çıkan Anosi, komşusunun kulübesinin önündeki kırmızı şapkalı *alo* asalarını görünce geri dönüp başka bir komşuya gitti.

Ezeulu misafirlerine tebeşir uzattı. Her biri dik ve yatay çizgilerden oluşan kişisel sembolünü yere çizdikten sonra bazısı

ayak başparmağını, bazısı da yüzünü boyadı. Ardından Ezeulu tahta bir kaseyle üç kola cevizi getirdi. Usul gereği yapılan kısa tartışmanın sonunda Ezeulu ilk, Ezekwesili ikinci, Onenyi Nnanyelugo üçüncü cevizi aldı. Her biri kısa bir dua okuduktan sonra cevizini kırdı. Nwafo kaseyi sırayla onlara götürdü. İçinden bir tane seçmeden önce bütün dilimleri kaseye koydular. Sonra Nwafo kaseyi diğerlerine dolaştırdı. Hepsi içinden bir dilim aldı.

Herkes kola cevizini çiğneyip yuttuktan sonra Ezekwesili söz aldı:

"Ezeulu, burada toplanan Umuaro'nun liderleri onlara verdiğin bu kola için minnettar olduklarını söylememi rica ettiler. Sana tekrar tekrar teşekkür ederim, depon yeniden dolsun."

Diğerleri de, "Teşekkür ederiz. Depon yeniden dolsun," dediler.

"Belki buraya neden geldiğimizi tahmin etmişsindir. Kulağımıza ulaşan bazı söylentilerden dolayı geldik. Yapılacak en iyi şeyin neyin doğru neyin yanlış olduğunu bize söyleyebilecek tek adamdan öğrenmek olduğunu düşündük. Duyduğumuz söylentiye göre Yeni Yam Bayramı'yla ilgili ufak bir anlaşmazlık yaşanmış. Dediğim gibi, doğru mudur değil midir bilmiyoruz ama şunu biliyoruz ki Umuaro'da korku ve endişe var ve bunun yayılmasına izin verilirse bir şeylere zarar verebilir. Bunun olmasını bekleyemeyiz; dişi keçi kazığa bağlanmış halde doğum sancısı çekerken bir yetişkin oturup öylece seyretmez. Umuaro'nun liderleri, istediğiniz şekilde mi konuştum?"

"Mesajımızı ilettin," dediler.

"Ezekwesili," dedi Ezeulu.

"Eei," diyerek karşılık verdi az önce konuşan adam.

"Seni selamlıyorum. Sözlerin kulaklarıma ulaştı. Egonwanne."

"Eei."

"Nnanyelugo."

"Eei."

Ezeulu tek tek her birine selamlama ismiyle seslendi.

"Hepinizi selamlıyorum. Niyetiniz gayet iyi, size teşekkür ederim. Ama Yeni Yam Bayramı'yla ilgili bir anlaşmazlık olduğunu duymadım. Yardımcılarım iki gün önce buraya geldiler ve bayram gününü duyurmanın vakti geldi dediler, ben de bana bunu hatırlatmalarının onların vazifesi olmadığını söyledim."

Ezekwesili boynunu hafifçe öne eğmiş, saçsız başını ovuşturuyordu. Ofoka bembeyaz keçi derisi çantasından enfiye şişesini çıkarmış, hafifçe vurarak sol avucuna döküyordu. Onun yanında oturan Nnanyelugo avuçlarını birbirine sürtüp temizledikten sonra hiçbir şey söylemeden sol avucunu Ofoka'ya uzattı. Ofoka avucundakini Nnanyelugo'nun avcuna boşaltıp kendisine bir parça daha aldı.

"Ama sizinle," diyerek devam etti Ezeulu, "üstü kapalı konuşmama gerek yok. Âdetimizi hepiniz biliyorsunuz. Yeni bayramı ancak geçen bayramdan bir yam kaldığında duyururum. Bugün elimde üç yam daha var, o yüzden vaktin henüz gelmediğini biliyorum."

Bunun üzerine üç dört misafiri aynı anda konuşmaya çalıştı, ama sonunda Onenyi Nnanyelugo'ya söz verdiler. Onenyi konuşmaya başlamadan önce herkesi ismiyle selamladı.

"Bence Ezeulu güzel konuştu. Söylediği her şey kulaklarıma ulaştı. Hepimiz âdeti biliyoruz ve hiç kimse Ezeulu'nun buna karşı geldiğini söyleyemez. Ama ekin toprağın altında olgunlaştı ve derhal toplanmalı, yoksa güneşe ve ekin kurtlarına yem olacak. Ezeulu ayrıca bize hâlâ geçen yıldan kalma üç kutsal yamı olduğunu söyledi. O halde ne yapacağız? Bir adamı kırık bir belle nasıl taşırsınız? Kutsal yamların hâlâ neden bitmediğini biliyoruz. Bu, beyaz adamın işi. Ama şu an kirlettiği havayı bizimle solumak üzere burada değil. Okperi'ye gidip ondan buraya gelmesini ve şimdi bizimle hasat arasında duran yamları yemesini isteyemeyiz. O halde oturup hasadı-

mızın heba olmasını, eşlerimizin ve çocuklarımızın açlıktan ölmesini mi seyredeceğiz? Hayır! Ben Ulu'nun rahibi olmasam da şunu söyleyebilirim ki tanrı, Umuaro'nun telef olmasını istemez. Bizler ona kurtarıcı diyoruz. Bu yüzden bir çıkış yolu bulmalısın, Ezeulu. Yapabilecek olsaydım ben hemen gider, kalan yamları yerdim. Ama ben Ulu'nun rahibi değilim. Hasadımızı kurtarmak sana düşer, Ezeulu."

Diğerleri onaylar anlamda mırıldandılar.

"Nnanyelugo."

"Eei."

"Güzel konuştun. Ama benden yapmamı istediğin şey şimdiye dek hiç yapılmadı. Bu yamlar yiyecek değil; bir adam onları acıktığı için yemez. Benden ölüm yememi istiyorsun."

"Ezeulu," dedi Anichebe Udeozo. "Böyle bir şeyin daha önce hiç yapılmadığını biliyoruz, ama daha önce beyaz adamın Başrahibi alıp götürdüğü de olmadı. Bunlar alışık olduğumuz zamanlar değil, onları geldikleri şekilde karşılamamız lazım, yoksa tozda savrulur gideriz. Senden bu odaya bakıp ne gördüğünü söylemeni istiyorum. Sence şu an bu kulübenin dışında başka bir Umuaro var mı?"

"Hayır, Umuaro sizsiniz," dedi Ezeulu.

"Evet, Umuaro biziz. O yüzden söyleyeceğim şeyi iyi dinle. Umuaro şimdi senden şunu istiyor: git, kalan yamları bugün ye ve gelecek hasadın gününü duyur. Beni iyi duyuyor musun? Git ve o yamları bugün ye diyorum, yarın değil; ve eğer Ulu saygısızlık ettiğimizi söylerse vebali buradaki onumuzun üstüne olsun. Bu durumda sen özgür olacaksın, çünkü seni buna zorlayan biziz. Çocuğu fare yakalamaya gönderen kişi, eline sinecek kokuyu yıkaması için ona su da bulmalı. Biz senin suyunu bulacağız. Umuaro, iyi konuştum mu?"

"Her şeyi söyledin. Cezayı biz üstleneceğiz."

"Umuaro'nun liderleri, sözlerinizi hor gördüğümü düşünmeyin; bunu hiç istemem. Ama şunu diyemezsiniz: *sen daha*

önce yapılmamış olanı yap, suçu biz üstleneceğiz. Ben Ulu'nun Başrahibiyim ve size söylediğim şey benim değil, onun iradesidir. Benim de yam tarlalarım olduğunu, çocuklarımın, akrabalarımın ve sizler dahil dostlarımın da yam ekmiş olduğunu unutmayın. Tüm bu insanları telef etmek gibi bir isteğim olamaz. Umuaro'nun en önemsiz adamına dahi sıkıntı çektirmek gibi bir dileğim olamaz. Ama bu benim yaptığım bir şey değil. Tanrılar bizleri bazen bir kırbaç gibi kullanır."

"Ulu sana kızgınlığının ne olduğunu söyledi mi? Onu yatıştıracak bir adak yok mu?"

"Sizden hiçbir şey saklamayacağım. Ulu iki yeni ayın gelip gittiğini ama onun için kola cevizi kıracak kimsenin olmadığını ve Umuaro'nun bu duruma sessiz kaldığını söyledi."

"Bizim ne dememizi bekliyordu?" diye sordu Ofoka, bir parça öfkeli bir tonda.

"Ne demenizi beklediğini bilmiyorum, Ofoka. Nnanyelugo bana bir soru sordu, ben de cevap verdim."

"Ama eğer Ulu..."

"Bunu tartışmayalım, Ofoka. Ezeulu'ya Ulu'nun şikayetinin ne olduğunu sorduk, o da bize söyledi. Şimdiki sorunumuz onu nasıl yatıştıracağımızı öğrenmek olmalı. Ezeulu'dan rica edelim de tanrıya tekrar gitsin, şikayetini öğrendiğimizi ve telafi etmeye hazır olduğumuzu söylesin. Her suçun birkaç deniz salyangozundan bir ineğe veya bir insana dek karşılığı olacak bir adağı vardır. Hep birlikte cevabını bekleyelim."

"Ulu'ya tekrar gitmemi istiyorsanız giderim. Ama sizi uyarmalıyım; adak olarak tavuk isteyen bir tanrı, ikinci kez sormaya gittiğinizde bunu keçiye yükseltebilir."

"Soru sormaya bayıldığımı sanma," dedi Ofoka. "Ama senin kimin tarafını tuttuğunu bilmek isterim, Ezeulu. Sanırım az önce dedin ki Ulu'nun Umuaro'ya salladığı kırbaca dönüşmüşsün..."

"Beni dinleyecek olursan Ofoka, bu konuyu tartışmayalım,"

dedi Ezekwesili. "Şimdiki görevimizin sonuna geldik. Bundan sonra görevimiz Ezeulu'nun ağzını seyredip Ulu'dan getireceği mesajı beklemek. Bizler yamlarımızı Anaba-nti'nin tarlasına ektik."

Diğerleri de buna katıldı ve Nnanyelugo konuşmanın gidişatını ustalıkla değişim konusuna yönlendirdi. Geçmişte, insanların üzerinde sıkıntı yarattıkları fark edildiğinde değiştirilen âdetlerden çok sayıda örnek verdi. Bir kısmı iyice yerleştiği dönemde bırakılan, bir kısmı da daha başlamadan vazgeçilen bu âdetlerden uzun uzadıya bahsettiler. Nnanyelugo unvan alma âdetinde dahi değişiklik olduğunu hatırlattı. Uzun, çok uzun zaman önce Umuaro'da beşinci bir unvan vardı: kral unvanı. Fakat bunu elde etmenin koşulları öylesine ağırdı ki hiçbir adam bu unvanı alamamıştı. Koşullardan biri, kral olmayı amaçlayan adamın öncelikle Umuaro'daki her erkek ve kadının borcunu ödemesi gerektiğiydi. Ezeulu bu sohbete hiç katılmadı.

Umuaro'nun liderlerine söz verdiği gibi sabah olunca Ulu'nun mabedine gitti. Dıştaki çıplak odaya girince dalgın dalgın etrafına bakındı. Sonra sırtını yardımcılarının dahi girmeye cesaret edemeyeceği iç odanın kapısına dayadı. İttirerek kapıyı açtı ve içeriye doğru geri geri yürüdü. Sol elini yan duvara sürerek ilerledi. Yolun sonuna gelince birkaç adım sağa kaydı ve Ulu'yu temsil eden toprak yığınının tam karşısına geldi. Geçmişteki tüm başrahiplerin kafatasları, odayı çevreleyen kirişlerden toprak yığınına ve soylarından gelen haleflerine bakıyorlardı. En sıcak günde dahi mabede her zaman nemli, soğuk bir hava hakimdi; buna dışardaki, başlarını güneşi kesecek şekilde birleştirmiş devasa ağaçlar, hattâ daha da çok toprak yığınının altından akan büyük, soğuk yeraltı nehri neden oluyordu. Mabedin girişi bile soğuktu, ve bütün yıl boyunca ihtiyar ağaçların tepesinden her zaman *ntu-nanya-mili*, yani gözyaşı damlaları akardı.

Ezeulu deniz salyangozu dizisini çıkarırken Oduche'nin cemaatinin çanı çalmaya başladı. Çanın kederli ve ölçülü tekdüze sesi bir anlığına dikkatini dağıttı. Burada, evinde olduğundan çok daha yakın duyulması ne tuhaf diye düşündü.

Ezeulu'nun tanrıyla görüşmesinin sonuç vermediğini ve altı köyün iki ay daha eski yılda mahsur kalacağını bildirmesi Umuaro tarihinde şimdiye dek hiç görülmemiş bir paniğe yol açtı.

Bu arada yağmurlar seyrelmişti. Yeni aya eşlik eden son bir sağanak daha oldu. Bu, beraberinde harmattanı da getirdi ve her geçen gün toprak daha da sertleşerek artık hasattan ne kaldıysa kazıp çıkarma işini daha da zorlaştırdı.

Umuaro'da anlaşmazlık yaşanması yeni görülen bir şey değildi. Klanın ileri gelenleri şu veya bu sebeple sık sık tartışırlardı. Yüz tasvirinin kaldırılmasından önce uzun süren bir anlaşmazlık yaşanmıştı; bunun öncesinde ve sonrasında daha çok veya az önemde başka tartışmalar da olmuştu. Ama hiçbirinin etkisi, şimdiki kriz gibi aşağılara, kadınlara, hattâ çocuklara dek yayılmamıştı. Bu, alttakileri etkilemeden bir şekilde sona erebilecek uzak bir anlaşmazlık değildi. Bu defakinde annelerinin karnındaki bebekler bile taraf tutmak durumunda kalmıştı.

Dün Nwafo, arkadaşı Obielue'yle kapışmak zorunda kalmıştı. Kavga, iki icheku ağacının tepesine reçineyle kurdukları kuş kapanlarına bakmaya gittiklerinde çıkmıştı. Obielue'nin tuzağına çok küçük bir nza kuşu yakalanmıştı. Nwafo'nunki boştu. Bu daha önce de olmuştu. Bunun üzerine Obielue ustalığıyla böbürlenmeye başladı. Nwafo kızgınlıkla ona "burnunda asla kuru mevsim olmayan" ismini taktı. Obielue bu ismi umursamadı, çünkü burnu gerçekten de sürekli akıyor, bu da burun deliklerinin etrafını tahriş ederek kızartıyordu. O da Nwafo'ya "karınca yuvası burunlu," dedi, ama bu diğeri kadar isabetli değildi ve şarkıya da o kadar kolay dönüştürülemezdi. Bunun üzerine Ezeulu'nun ismini, çocukların Udo

koçu gördüklerinde söyledikleri şarkıya koydu. Bu vahşi hayvanlar Udo'nun mabedine aitlerdi ve diledikleri gibi girip çıkabilirlerdi. Çocuklar uzak mesafeden onlarla dalga geçmeye bayılırdı. El çırparak söyledikleri şarkının sözleri, koça testis torbasındaki çirkin yumruları çıkarması için yalvarırdı. Ardından şarkıcılar koçun adına cevap verirlerdi: Yam kökleri nasıl çıkarılır? Rica ve cevap kökler sallanarak söylenirdi. Şarkıdaki *ebunu* yerine Obielue, "Ezeulu," dedi. Nwafo buna dayanamayıp arkadaşının ağzına bir tane patlattı; çocuğun ön dişinden kan geldi.

Ezeulu âdeta bir gecede herkesin gözünde halk düşmanı haline gelmişti ve beklendiği üzere bütün ailesi onun suçundan payını almıştı. Çocukları bu düşmanlığa nehir yolunda, eşleriyse pazarda maruz kalıyordu. Geçen gün Nkwo pazarında Matefi, Ndulue'nin karısı Ojinika'dan küçük bir sepet hazırlanmış manyok almaya gitti. Ojinika'yı gayet iyi tanırdı, sayısız kez ondan bir şeyler almış ve ona bir şeyler satmıştı. Fakat o gün Ojinika onunla başka bir klandan bir yabancıymış gibi konuştu.

"Buna *ego nato* ödeyeceğim," dedi Matefi.

"Sana fiyatının *ego nese* olduğunu söyledim."

"Bence *ego nato* uygun, sepet çok küçük." Küçük olduğunu göstermek için sepeti havaya kaldırdı. Ojinika onu tümüyle unutmuş gibiydi, *okra*'sını matın üstünde küçük gruplara ayırmakla meşguldü.

"Ne diyorsun?"

"O sepeti hemen yerine koy!" diye bağırdı. Sonra sesinin tonunu değiştirip alaycı bir havayla devam etti: "Bedava alayım istiyorsun. Sen yamlar telef olana dek bekle de sonra gelip bir sepet manyoğu on sekiz deniz salyangozuna al."

Matefi başka bir kadının bel kuşağına bağlayıp götürebileceği bir insan değildi. Ojinika'ya hak ettiğinden daha fazlasını verdi, annesi için ödedikleri başlık parasını hatırlattı. Ama eve

gelince Ezeulu'nun evindeki herkesin etrafını gözle görülür şekilde kuşatan bu düşmanlığı düşünmeye koyuldu. İçinden bir ses birisinin bunun bedelini çok ağır ödeyeceğini söyledi. Matefi korktu.

Kızı Ojiugo'ya, "Git, Obika'yı çağır," dedi.

Obika gelip sırtını girişin ortasındaki ahşap direğe dayayarak çıplak zemine oturduğunda çorbasını koyulaştırmak için kulkas hazırlıyordu. Obika'nın üstünde, bacaklarının ve kalçasının arasından geçirip beline doladığı çok ince şeritten bir kumaş parçası vardı. Yorgun bir halde çökercesine yere oturdu. Annesi kulkas rendelemeye devam etti.

"Ojiugo beni çağırdığını söyledi."

"Evet." İstifini bozmadan yaptığı işi sürdürdü.

"Kulkas hazırlamanı seyretmek için mi?"

Matefi işine devam etti.

"Ne oldu?"

"Gidip babanla konuşmanı istiyorum."

"Ne hakkında?"

"Ne hakkında mı? Onun... Sen Umuaro'nun yabancısı mısın? Yaklaşan problemi görmüyor musun?"

"Onun ne yapmasını bekliyorsun? Ulu'ya karşı gelmesini mi?"

"Beni dinlemeyeceğini biliyordum." Bütün üzüntü ve hayal kırıklıklarını bu kelimelere sığdırmayı başarmıştı.

"Kocanın başını pişirme kazanına sokmaya zorlayan yabancılara katılırsan seni nasıl dinleyebilirim?"

"Bazen adamın annesinin deliliğine yakalandığını söyleyenlere katılasım geliyor," dedi Ogbuefi Ofoka. "Okperi'den geldiğinde evine gittim. Benimle aklı başında bir adam gibi konuştu. Ona 'bir adam zamanının yaygın dansını etmelidir' sözünü hatırlattım ve çok geç de olsa bundaki bilgeliği anladığımızı söyledim. Ama bugün iki tane yam yemektense altı köyün pe-

rişan olduğunu görmeyi tercih ediyor."

Kaynını ziyarete gelmiş olan Akuebue, "Aynı şeyleri ben de düşündüm," dedi. "Ezeulu'yu çoğu insandan daha iyi tanırım. Çok gururlu ve inatçı bir adamdır, ama Ulu'nun kararını çarpıtacak biri değildir. Zaten öyle yapsaydı en başta Ulu onu sağ bırakmazdı. O yüzden bilemiyorum."

"Ben, Ezeulu, Ulu'nun adını kullanarak yalan söylüyor veya söylemiyor demedim. Biz ona git, yamları ye, sonuçlarını biz üstleneceğiz dedik. Ama bunu yapmadı. Neden? Çünkü altı köy, beyaz adamın gelip onu almasına izin verdi. Sebebi bu. Bir süredir Umuaro'yu cezalandırmanın yolunu arıyordu. Şimdi fırsatını buldu. Yıkmayı planladığı ev ateş aldı ve onu zahmetten kurtardı."

"Uzun süredir acı çektiğine şüphem yok, ama bu kadar derinlere gideceğini sanmıyorum. Unutma ki bizler gibi onun da yam tarlaları var..."

"O da bize böyle söyledi. Fakat dostum, onun kadar gururlu bir adam kavga etmek istediğinde kendi başı da yuvarlanacak mı diye umursamaz. Ayrıca şunu da unuttu ki hasadımız telef olsun olmasın, her birimiz yine de Ulu'ya bir yam götüreceğiz."

"Bilmiyorum."

"Sana bir şey söyleyeyim. Ezeulu gibi bir rahip kendini mahvetmek için bir tanrıyı yönlendiriyor. Bu daha önce de oldu."

"Ya da belki Ulu gibi bir tanrı kendini mahvetmek için bir rahibi yönlendiriyor."

Öte yandan bir adam daha vardı ki Umuaro'da tırmanan bu krizi Tanrı tarafından gönderilen bir fırsat ve lütuf olarak görüyordu. Bu adam Umuaro'daki St. Mark's C. M. S. Kilisesi'nin kateşisti John Jaja Goodcountry'di. Evi, yüzlerce yıldır Avrupa'yla ve dünyayla temas halinde olan Nijer Deltası'ndaydı. Umuaro'ya geleli yalnızca bir yıl olmasına rağmen kilisesi ve okulunda, diğer çoğu öğretmenin ve papazın beş yıl

veya daha uzun bir sürede kaydetmekle övüneceği denli büyük bir ilerleme göstermişti. Kateşizm sınıfı on dört kişiden otuz kişiye yükselmişti. Çoğu aynı zamanda okula da giden genç erkekler ve çocuklardı. Şimdiye dek St. Mark's Kilisesi'nde bir, Okperi'deki bölge kilisesinde üç vaftiz töreni yapılmıştı. Bay Goodcountry'nin genç kilisesi ise kiliseye kabul ayini için dokuz aday birden çıkarmıştı. Bu, İgbo topraklarında en zorlu bazı insanların yaşadığı bu bölgede kurulan yeni bir kilise için gerçekten de şaşırtıcıydı.

St. Mark's Kilisesi'ndeki bu gelişme biraz tuhaf bir yolla olmuştu. Joshua Hart gibi yerli şehitlerden itibarına pay çıkarabilen Nijer Deltası Papazlığı'ndan gelen Bay Goodcountry, putperestlerle kutsal hayvanlar gibi konularda uzlaşmaya hazır değildi. Umuaro'ya geldiği ilk haftalarda tıpkı kendi halkının savaşarak kutsal iguanayı ele geçirmesi gibi burada da asil pitona karşı ufak çaplı bir savaşa kalkıştı. Ne var ki Umuaro'nun en önemli Hıristiyanı olan Moses Unachukwu engeline tosladı.

Bay Goodcountry başından beri Unachukwu'nun her şeyi bilen havalarından rahatsız oluyordu. Son kateşist Bay Molokwu bunu dizginlemek için hiçbir şey yapmamıştı. Goodcountry rahip veya kateşist zayıf olduğunda yarı eğitimli ve yarı-mühtedi bir Hıristiyanın bütün cemaati yanlış yönlendirmesinin ne denli kolay olduğuna başka bir yerde şahit olmuştu, bu yüzden de liderliğini en baştan kabul ettirmek istemişti. Niyeti Unachukwu'ya derdini anlatmak için gerekenden daha fazla kışkırtmak değildi; sonuçta kilisenin güçlü bir destekçisiydi ve yeri kolayca doldurulamazdı. Ama Unachukwu, Bay Goodcountry'ye bu fırsatı vermemişti. Piton meselesinde ona açıkça meydan okumuş, böylece uluorta kınanmayı ve aşağılanmayı hak etmişti.

Konuyu açıklığa kavuşturan Bay Goodcountry bunun sonrasında her şeyi unutmaya hazırdı. Ama ne tür bir insanla uğraştığı hakkında hiçbir fikri yoktu. Unachukwu, Okperi'deki

bir katibe İdemili'nin rahibinin ağzından Nijer'deki piskoposa bir dilekçe yazdırmıştı. Aslında dilekçeden çok bir tehditti. Piskoposu, Umuaro'daki taraftarları kutsal pitonu rahat bırakmazlarsa klanın toprağına ayak bastıkları güne pişman olacaklarını söyleyerek uyarıyordu. Hükümet Tepesi'nden en bilgili katiplerden birinin elinden çıkan bu dilekçe kanun, asayiş ve Kral'ın barışı gibi etkili sözcüklere göndermeler yapıyordu.

Piskopos kısa süre önce bölgesindeki başka bir yerde yine bu piton meselesiyle ilgili çok ciddi bir sorun yaşamıştı. Genç, enerjik bir papaz adayı halkını bir mabet yakma macerasına sürüklemiş ve o sırada bir piton öldürmüştü. Bunun üzerine köylüler içlerindeki bütün Hıristiyanları kovmuş ve evlerini ateşe vermişlerdi. Yönetim gövde gösterisinde bulunarak olaya askerlerle müdahale etmeseydi işler iyice çığırından çıkabilirdi. Bu olaydan sonra Vali Yardımcısı, piskoposa sert bir mektup yazmış ve öğrencilerinin dizginlerini sıkı tutmasını söylemişti.

Bu nedenle, ayrıca zaten kendisi de bu tür taşkınlıkları onaylamadığından piskopos, Goodcountry'ye sert üslupta bir mektup yazdı. Ezidemili'nin dilekçesini de yanıtlayarak kateşistin pitona dokunmayacağını temin etti, fakat rahibin ve tüm halkının yılanlara ve putlara tapmayı bırakıp gerçek dine dönecekleri günün uzak olmamasını dilemeyi de ihmal etmedi.

Uzaktaki büyük, beyaz rahipten gelen bu mektup bir süredir rağbet kazanmakta olan şu görüşü pekiştirdi: beyaz adamla uğraşmanın en iyi yolu, beyaz adamın bildiğini bilen Moses Unachukwu gibi insanlara sahip olmaktı. Bunun sonucu olarak içlerinde çok önemli insanların da olduğu çok sayıda kişi çocuklarını okula göndermeye başladı. Nwaka bile çocukları arasında iyi bir çiftçi olma ihtimali en düşük olan oğlunu okula gönderdi.

Okulunun ve kilisesinin büyümesinin ardındaki putperest zihnin sinsiliğinden haberi olmayan Bay Goodcountry bunu etkileyici öğretmenliğine bağladı; ki bu, bir bakıma, piskopo-

sunun taviz politikasına uymayan çalışmalarını haklı çıkarıyordu. *Batı Afrika Kilisesi Dergisi*'ne, Umuaro'da İncil'in ulaştığı şaşırtıcı başarıyı anlatan bir yazı gönderdi. Yine de bu tür yazılarda âdet olduğu üzere övgüyü Kutsal Ruh'a atfetti.

Şimdi de Yeni Yam Bayramı'na ilişkin yaşanan bu krizi kazançlı bir müdahale fırsatı olarak görüyordu. Kilisenin hasat ayinini Kasım ayının ikinci Pazar'ı yapmayı kararlaştırmıştı. Bu ayinin getirisi Tanrı'ya ve Umuaro'ya daha yakışır bir ibadet yeri inşa etmek için ayrılan fona gidecekti. Planı oldukça basitti: Yeni Yam Bayramı yanlış yola sapmış putperestlerin tüm iyi şeyleri bahşeden Tanrı'ya şükranlarını sunma girişimiydi. Bu, Tanrı'nın şimdi kendilerini mahvetmekle tehdit eden hatalarından onları kurtarma zamanıydı. Onlara şükran adaklarını Tanrı'ya sunacak olurlarsa Ulu'dan korkmadan ekinlerini toplayabileceklerini söylemek lazımdı.

"Yani putperest kardeşlerimize verecekleri bir yamı Ulu yerine kiliseye verebileceklerini mi söyleyeceğiz?" diye sordu Goodcountry'nin kilise komitesine yeni katılan bir üye.

"Evet, öyle diyorum. Ama yalnızca bir yam değil, Yüce Tanrı'dan bu yıl gördükleri iyiliklere göre diledikleri kadar getirsinler. Ayrıca sadece yam da değil, başka herhangi bir ekin, çiftlik hayvanı veya para olabilir. Ne isterlerse."

Soruyu soran adam tatmin olmuş görünmüyordu. Hâlâ kafasını kaşıyordu.

"Yine anlamadın mı?"

"Anladım, ama birden fazla yam getirmelerini onlara nasıl söyleyebileceğimizi düşünüyordum. Biliyorsun, âdetimiz, daha doğrusu onların âdetleri Ulu'ya yalnızca bir yam götürmektir."

Bunun üzerine o günden sonra Goodcountry'nin gözüne giren Moses Unachukwu durumu kurtardı: "Ulu sahte bir tanrıyken bir yam yiyebiliyorsa tüm dünyanın sahibi olan gerçek Tanrı'nın birden fazlasını yemeye hakkı olmalı," dedi.

Böylece haber yayıldı: daha fazla bekleyip tüm hasadının

telef olduğunu görmek istemeyenler, adaklarını Ulu'nun öfkesine karşı koruma gücü olduğu iddia edilen Hıristiyanların tanrısına sunabilirdi. Başka bir zamanda böyle bir haber kahkahayla karşılanabilirdi. Ama insanların artık gülecek hali kalmamıştı.

19.

Hasadın ertelenmesinin ilk ciddi mağdurları, yağmurlu mevsimde *aru-mmo*'dan ölen Ogbuefi Amalu'nun ailesi oldu. Amalu varlıklı bir adamdı. Normal koşullarda ikinci cenaze töreni ve cenaze yemeği ölümünden iki üç gün sonra rahatlıkla düzenlenebilirdi. Fakat onunkisi kıtlık zamanına rastlayan kötü bir ölümdü. Amalu da bunun farkında olduğundan kendince hazırlığını yapmıştı. Ölmeden önce ilk oğlu Aneto'yu yanına çağırmış ve cenaze töreni için talimatlarını vermişti:

"Başka zaman olsa cenazem toprağa konduktan bir iki gün sonra yap derdim. Ama şimdi *ugani*; senden cenaze yemeğimi tükürüğünle vermeni isteyemem. Yamlar gelene dek beklemek zorundayım." Her nefesinde âdeta can çekişerek, büyük bir güçlükle konuşuyordu. Aneto bambu yatağının yanına diz çökmüş, hasta adamın göğsünün derinliklerinden gelen gürültülü hırıltılarının arasından güçlükle duyulan fısıltılarını anlamaya çabalıyordu. Adamın göğsüne sürülmüş kat kat sandal yağı merhemi artık kaskatı olmuş, kuru mevsimdeki kırmızı toprak gibi çatlamıştı. "Ama ben öldükten sonra bu işi dört aydan fazla ertelememelisin. Ve unutma ki bir boğa kesmeni istiyorum."

Başka bir klandan bir genç adamla ilgili de şöyle bir hikâye anlatılıyordu: Adam artık öylesine bunalmıştı ki gidip bir kâhine danışmaya karar vermişti. Kâhinin söylediğine göre yaşadığı sıkıntının nedeni, ölmüş babasının kendisine bir keçi kurban etmesini istemesiydi. Bunun üzerine genç adam kâhine, "Babama sor bakalım, bana bir tavuk olsun bırakmış mı," demişti. Ama Ogbuefi Amalu bu adam gibi değildi. Herkes onun

dört yüz boğa değerinde bir insan olduğunu ve oğlundan haklı olarak gerekenden daha fazlasını istemediğini biliyordu.

Aneto, erkek kardeşleri ve akrabaları Yeni Yam Bayramı'nın yakın zamanda kutlanacağını düşünerek Amalu'nun ikinci cenaze töreni için bir gün belirlemişler ve bunu hem tüm Umuaro'ya hem de komşu klanlardaki tüm akrabalarına ve kayınlarına duyurmuşlardı.

Peki, şimdi ne yapacaklardı? Planlarında ısrarcı olup Amalu'ya yamsız, fakir bir adama yakışacak türde bir cenaze yemeği düzenleyip öfkesini üzerlerine çekme riskine mi gireceklerdi, yoksa Amalu'nun verdiği tarihten sonrasına erteleyip bu defa da bu yüzden onu öfkelendirme riskine mi gireceklerdi? İkinci seçenek daha iyi ve daha tehlikesiz görünüyordu. Yine de Aneto emin olmak için *afa*'ya gidip seçenekleri babasına sunmaya karar verdi.

Kâhinin yanına gittiğinde ortada iki değil, yalnızca tek seçenek olduğunu gördü. Babasına fakirlere yakışacak türde bir cenazeyi kabul edip etmeyeceğini sormaya cesaret edemedi; onun yerine Umuaro'da yamlar toplanana dek törenleri erteleyebilir miyim diye sordu. Amalu hayır dedi. Zaten yağmurda ve güneşte fazlasıyla kalmıştı, buna bir gün daha katlanamazdı. Fakir bir adam, akrabaları kıt imkânlarını birleştirip güç bela para toplayana dek dışarda yıllarca gezinebilirdi. Bu, hayattaki başarısızlığı yüzünden katlanması gereken bir cezaydı. Fakat çok çalışarak iki unvanı hak eden büyük bir adam içeriye, uğruna bunca çalıştığı ve servetini bıraktığı insanlar tarafından uğurlanmalıydı.

Bunun üzerine Aneto, akrabalarını topladı ve onlara babasının sözlerini aktardı. Hiçbiri şaşırmadı. "Amalu'yu kim suçlayabilir?" dediler. Dışarda yeterince uzun kalmamış mıydı? Hayır, suç onda değil, Ezeulu'daydı. Kendi ekinleri toprakta mahsur kalmışken Amalu'nun akrabalarının komşu klanlardan yam satın alarak paralarını israf edeceklerini bal gibi bili-

yordu. Bu komşuların çoğu Umuaro'nun talihsizliği sayesinde şimdiden şişmanlamışlardı. Her Nkwo pazarında Umuaro'ya yeni yamlar getiriyor ve bunları fildişi halhallar gibi satıyorlardı. Başlarda bu yabancı yamları yalnızca unvansız adamlar, kadınlar ve çocuklar yiyorlardı. Fakat kıtlık gitgide daha şiddetli ve zorlayıcı bir hal alınca içlerinden birisi, Umuaro âdetlerinde unvanlı bir adamın yabancı topraklarda yetişmiş yeni yamları yemesini yasaklayan bir kural olmadığını ileri sürdü; hem topraktan çıkarırlarken orada olup da bunların yeni yam olduğuna yemin edebilecek kim vardı? Bu görüş, insanların yüzünde yarım bir gülümseme yarattı. Ama bu tavsiyeye uyup yamlardan yiyen unvanlı bir adam olduysa da bunu kimsenin görmeyeceği şekilde yaptı. Çoğu, eşlerini ve çocuklarını doyurmak için evlerinin etrafına ektikleri yamları topladı. Eskilerden kalma âdete göre bir adam kıtlık baş gösterdiğinde evinin etrafındaki yamlardan birkaç tanesini toplayabilirdi. Fakat bugün bu sayı birkaç yamı çoktan geçiyordu, hattâ evin çevresi olarak kabul edilen alan günler geçtikçe daha uzaklara yayılıyordu.

Umuaro'nun talihsiz durumu, Ezeulu ve ailesinde diğerlerinin sandığından daha fazla hissediliyordu. Başrahibin evinde, diğerlerinin arada bir yerli veya yabancı yeni yam yemesine olanak veren eski ve yeni bahanelere sığınmayı hiç kimse aklından geçiremezdi. Çoğu aileden daha zengin olduklarından dolayı eski yam stokları daha fazlaydı. Fakat bu yamlar çoktan kuruyup buruşmuş, tatsız liflere dönüşmüştü. Pişirmeden önce fırça gibi olmuş liflerini ayıklamak için havan tokmağıyla epeyce dövülmeleri gerekmişti. Zaten bir süre sonra bunlar bile tükenmişti.

Ama Ezeulu'nun zihnindeki yük en ağırıydı. Yalnızlığa alışkındı, Başrahip olarak pek çok kez Umuaro'nun önünde tek başına yürümüştü. Fakat arkasına dönüp bakmasa da her defasında flütlerini ve şarkılarını duyabilmişti; çok sayıda ağızdan çıkan ses ve sertçe yere vurulan sayısız ayakla yürüdükleri

toprağı âdeta sarsmışlardı. Arada bir, Okperi'yle yaşanan toprak anlaşmazlığında olduğu gibi seslerin bölündüğü zamanlar olmuştu. Ama şimdiye dek tümüyle yok olduklarını hiç görmemişti. Artık kulübesine yalnızca bir avuç insan geliyordu, gelenler de hiçbir şey anlatmıyordu. Ezeulu, Umuaro'nun neler dediğini öğrenmek istiyordu ama kimse anlatmaya yeltenmiyor, o da hiç kimsenin meraklı olduğunu düşünmesini istemiyordu. Böylece her geçen gün Umuaro gitgide yabancı bir sessizliğe büründü; insanın içini, yanan palmiye cevizi kabuklarının mavi, dingin, bıçak gibi keskin alevi gibi yakan türde bir sessizliğe... Ezeulu yüreğinde gitgide büyüyen, ta ki içinde evinin önüne çıkıp, hattâ Nkwo pazarına gidip Umuaro'ya avaz avaz bağırma isteği yaratan bir acıyla kıvrandı durdu.

Kimse acısını görecek denli ona yaklaşmadığı için –zaten görselerdi de anlamayacaklardı- kulübesinde oturup Umuaro'nun sıkıntısını zevkle seyrettiğini sanıyorlardı. Oysa henüz son gelişmeden haberi olmasa da diğer tüm soydaşlarından daha fazla eziyet çekiyor, daha büyük bir acıya katlanıyordu. Onu en çok üzen de bu eziyetin yalnızca bu dönemde değil, bundan böyle her zaman sürecek olmasıydı. Görünüşe göre şimdilik bunun farkında olan tek kişi kendisiydi. Umuaro'nun başına, tıpkı bir yıl ara vererek kurbanına geri dönen *ogulu-aro* hastalığı gibi musallat olacaktı. Bütün öfkesine rağmen yüreğinin derinliklerinde Umuaro'ya merhamet duyuyordu; eskiden, çok eskiden, kertenkeleler birer ikişer gezerken, tanrılarının putlarını taşıması ve onların adına her engele karşı koyup her tehlikeye göğüs gererek önlerinden yürümesi için atasını seçmiş olan bu klana acıyordu.

Belki Ezeulu'nun içine hapsolduğu sessizlik mutlak halde olsaydı buna zamanla alışabilirdi. Ama zaman zaman arasından rahatsız edici haberler sızdıran çatlakları vardı, ki bu da tıpkı mağaraya atılan bir çakıl taşı gibi sessizliği daha da derinleştiriyordu.

Bugün Akuebue de böyle bir çakıl taşı attı. Ezeulu'nun arkadaşları ve akrabaları arasında hâlâ arada bir onu görmeye gelen tek adam oydu. Fakat geldiği zamanlarda ya sessizce oturuyor ya da önemsiz şeylerden bahsediyordu. Yine de bugün içinde bulundukları krizde ortaya çıkan ve onu epeyce endişelendiren yeni gelişmeye değinmeden edemedi. Belki de Umuaro'da Ezeulu'nun altı köyü kasıtlı olarak cezalandırmadığına inanan tek adam Akuebue'ydi. Başrahibin çaresiz olduğunun, *nte*'den daha büyük bir şeyin *nte* tuzağına yakalandığının farkındaydı. Bu yüzden Ezeulu'yu ne zaman ziyarete gelse diğerlerinin düşüncelerinden bahsetmekten kaçınıyordu, hem zaten bunlar geçmişe dair konuşmalardı. Ama bugün, Hıristiyanların yakın zaman önce Umuaro'nun hasadını toplamak üzere attıkları adım hakkında konuşmadan edemedi.

"Bu durum beni endişelendiriyor," dedi, "çünkü atasözümüzde dendiği gibi kardeşler birbirleriyle ölümüne dövüşürken babalarının mirasına bir yabancı konar."

Ezeulu avuçlarını açıp arkadaşına uzatarak, "Benim ne yapmamı bekliyorsun?" dedi. "Umuaro'dan onlara katılacak denli kendini kaybeden biri çıkarsa, bildiğini yapmaya devam etsin."

Akuebue umutsuzca başını iki yana salladı.

Arkadaşı gider gitmez Ezeulu, Oduche'yi çağırdı ve cemaatinin Ulu'nun intikamından korunmak isteyenlere sığınak sunduğu doğru mu diye sordu. Oduche anlamadığını söyledi.

"Anlamadın mı? Cemaatin Umuaro'ya, sizin mabedinize adak getirenin yamlarını güvenle toplayabileceğini mi söylüyor? Şimdi anladın mı?"

"Evet. Öğretmenimiz öyle söyledi."

"Öğretmeniniz öyle mi söyledi? Peki, sen bunu bana bildirdin mi?"

"Hayır."

"Neden?"

Sessizlik.

"Bunu bana neden bildirmedin diye soruyorum."

Baba ve oğul uzun bir süre gözlerini ayırmadan sessizce birbirlerine baktılar. Ezeulu tekrar konuştuğunda sesi sakin ve kederliydi.

"Seni bu insanların arasına gönderirken sana ne söylediğimi hatırlıyor musun, Oduche?"

Oduche bakışlarını biraz ileri uzattığı sağ ayağının başparmağına kaydırdı.

"Madem ki sen dilsizleştin, ben sana hatırlatayım. Seni, bir babanın oğlunu çağırdığı gibi çağırdım ve sana o insanların yanına gidip benim oradaki gözüm ve kulağım olmanı söyledim. Obika'yı ya da Edogo'yu göndermedim. Annenin oğlunu, Nwafo'yu da göndermedim. Seni isminle buraya çağırdım, bu *obi*'ye geldin, benim adıma görüp işitmen için seni oraya gönderdim. O sırada gönderdiğim şeyin bir keçi kafatası olduğunu bilmiyordum. Git buradan, annenin kulübesine dön. Şimdi konuşacak halde değilim. Konuşmaya hazır hissettiğimde sana ne düşündüğümü söyleyeceğim. Git de babanın artık sana güvenemeyeceğine sevin. Sana defol git buradan diyorum, annesinin cenazesini mahveden kertenkele."

Oduche gözleri yaşlarla dolmuş bir halde dışarı çıktı. Ezeulu az da olsa rahatladığını hissetti.

Sonunda bir yeni ay daha göründü ve Ezeulu on ikinci yamı yedi. Ertesi sabah yardımcılarına haber gönderip Yeni Yam Bayramı'nın yirmi sekiz gün sonra kutlanacağını duyurmalarını istedi.

O gün Amalu'nun evinde sürekli davullar çalındı, çünkü cenaze yemeği yarın verilecekti. Davulların sesi töreni hatırlatması için Umaro'nun bütün köylerine ulaştı. Aslında insanların çekirgeler kadar aç olduğu böylesi bir dönemde kimseye hatırlatılmasına gerek yoktu.

Ezeulu geceleyin, sıradan rüyalardan daha sık gördüğü o

tuhaf rüyalardan birini gördü. Uyandığında gördüğü her şeyi, tıpkı Okperi'de gördüğü rüya gibi gün ışığı berraklığında, bütün detaylarıyla hatırlıyordu.

Obi'sinde oturuyordu. Dışardan gelen seslerden anladığı kadarıyla matemliler evinin arka tarafında, uzun kırmızı duvarlarının ardında yürüyorlardı. Bu onu son derece endişelendirdi, çünkü orada yol yoktu. O halde evinin arkasına yol yapan bu insanlar kimdi? Dışarı çıkıp onlara meydan okuması gerektiğini düşündü, çünkü denildiğine göre bir adam evinin arkasında yürüyenlerle güreşmediği sürece o yol asla kapanmazdı. Ama cesaretini bir türlü toplayamadı ve olduğu yerde kaldı. Bu arada davulların, flütlerin ve insanların sesleri gitgide yükseldi. İnsanlar gömülmek üzere çalılığa götürülürken söylenen o şarkıyı söylüyorlardı:

"Bak! Bir piton!
Bak! Bir piton!
Evet, yolun karşısında duruyor!"

Şarkı her zaman olduğu üzere fırtınalı havada birbiri ardına esen rüzgarlar gibi farklı dalgalar halinde duyuldu. Ön taraftaki matemliler şarkıyı, ortada cesedin yanında yürüyenlerden daha önde, ortadakiler de arkadakilerden daha önde söylüyordu. Davullar bu son dalgayla birlikte çalınıyordu.

Ezeulu, mülküne tecavüz eden bu insanlara hep birlikte meydan okumaları için ailesine seslendi. Ama hepsi evi terk etmişti. Ezeulu'nun tereddütlü hali, yerini birden paniğe bıraktı. Koşarak Matefi'nin kulübesine gitti, fakat orada çoktan sönmüş bir ateşin küllerinden başka bir şey yoktu. Dışarı fırlayıp Ugoye'ye ve çocuklarına seslenerek onun kulübesine koştu. Ama burası da çoktan yıkılmış, hattâ sazdan damında birkaç yeşil yaprak filizlenmişti. Buradan Obika'nın kulübesine koşuyordu ki evin arkasından yeni bir ses işitti ve olduğu yerde kalakaldı. Cenaze grubunun sesi bu arada uzaklaşıp yitmişti.

Ama arkalarından ağıt yakan bu yalnız sesin kederiyle kıyaslandığında onlar sanki gelinlerini getiriyormuş gibiydi. Yalnız şarkıcının tatlı ızdırabı, insanın başına çiy gibi damlıyordu.

"Ben kertenkeleler birer ikişer gezerken doğdum
Ben bir İdemili evladıyım
Gökyüzünün ilk ağlayışının güç dökülen gözyaşları beneklerimi çizdi
Gökyüzünde doğduğumdan toprakta asil adımlarla yürüdüm
Matemliler beni yollarının karşısında sarmallaşmış halde gördüler
Ama az önce
Tuhaf bir zil
Bir yalnızlık şarkısı çalıyordu:
Yamlarınızı ve kulkaslarınızı bırakın
Ve okula gelin
Bense hızla gitmeliyim
Çocuklar şaka veya ciddi şöyle bağırdığında:
Bakın! Yolda bir Hıristiyan var!
Ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha..."

Şarkıcının ani, delice kahkahası Ezeulu'nun evine doldu. Ezeulu o anda uyandı. Soğuk harmattan havasına rağmen ter içindeydi. Uyanıp tüm bunların rüya olduğunu anlayınca tarifsiz bir rahatlama hissetti. Aklını başından almış olan o korku ve ölüm-kalım telaşı, uyanmanın eşiğinde birden yok oldu. Fakat yüreğinde belli belirsiz bir korku kaldı. Çünkü pitonun sesi şarkının sonunda, annesinin delirdiği zamanki sesi gibiydi. Umuaro'da anıldığı ismiyle Nwanyi Okperi gençliğinde büyük bir şarkıcıydı. Köyü için bazı insanların konuştuğu rahatlıkla şarkılar bestelerdi. İlerleyen yıllarda geçirmeye başladığı delilik nöbetlerinde bu eski şarkılar ve besteleyebileceği diğerleri, zihninin çatlaklarından çıkmak için kendilerini âdeta zorlar, ani ve tuhaf bir biçimde fışkırırcasına boşanırlardı. Ezeulu çocukluğunu, yeni ay zamanlarında, annesinin ayaklarının bağlandığı bu anların korkusuyla geçirmişti.

O sırada Ogbazulobodo'nun geçişi, Ezeulu'yu tekrar şimdiye döndürdü. Belki rüyanın etkisiyle ona öyle gelmişti, ama

hayatı boyunca bir gece ruhunun hiç bu denli öfkeyle geçtiğini işitmemişti. Sanki her biri baştan ayağa şıngırdayan *ekpili* dizileriyle donanmış kalabalık bir koşucu grubu geçmiş gibiydi. İlo yönünden gelmiş, Nkwo'ya doğru gözden kaybolmuştu. Birinin evinde ışık görmüş olmalıydı ki durup bağırmıştı: *Ewo okuo! Ewo okuo*! Suçlu artık kimse, ışığı hemen söndürmüş olmalıydı ki sakinleşen ruh uçmaya devam etmiş ve çok geçmeden gecenin karanlığında kaybolmuştu.

Ezeulu evinin önünden geçerken kendisini neden selamlamadığını merak etti. Belki de henüz uyanmamışken selamlamıştı.

Gördüğü rüyadan ve Ogbazulobodo'nun geçişinin yarattığı heyecandan sonra yeniden uyuyabilmek için boş yere çabaladı. O sırada Amalu'nun evinde top atışları başladı. Ezeulu aralarda *ekwe*'nin çalındığı dokuz alkışlama faslı saydı. Bu arada uyku gözlerini tümüyle terk etmişti. Yatağından kalktı, el yordamıyla oymalı kapısının mandalını aradı ve kapıyı açtı. Sonra dönüp yatağının başından bıçağını ve enfiye şişesini aldı. Yine el yordamıyla yürüyüp dış taraftaki odaya gitti. Buraya girince harmattanın kuru soğuğunu hissetti. Neyse ki iki büyük ukwa odunuyla yakılmış olan ateş henüz tamamen sönmemişti; biraz uğraşınca küçük bir alev yaratmayı başardı.

Köyde hiç kimse *ogbazulobodo*'yu, Obika kadar iyi taşıyamazdı. Ne vakit bir başkası denemeye kalksa arada her zaman büyük bir fark olurdu: ya çok yavaş kalırdı ya da sözcükler boğazına takılırdı. Nitekim *ike-agwu-ani*'nin gücü ne denli büyük olsa da sürüngen bir kırkayağı antilopa dönüştüremeyeceği gibi dilsiz bir adamı da hatip yapamazdı. Amalu'nun ailesinin Ezeulu ve ailesine duyduğu kine rağmen Aneto, babasının ikinci cenaze töreninden önceki gece *ogbazulobodo* olarak koşması için bu yüzden Obika'ya yalvarmaya gitti.

Obika, Aneto'yu dinledikten sonra, "Sana hayır demek istemiyorum," dedi, "ama bu, vücudunu tam anlamıyla kulla-

namayan birinin yapabileceği bir şey değil. Dünden beri biraz ateşim var."

"Nedendir bilmiyorum ama bugünlerde herkes kırık testi gibi," dedi Aneto.

"Neden Nweke Ukpaka'dan koşmasını rica etmiyorsun?"

"Sana gelirken Nweke Ukpaka'yı zaten biliyordum. Hattâ evinin önünden geçip geldim."

Obika biraz düşündü.

"Bunu yapabilecek pek çok kişi var," dedi Aneto. "Ama vahşi boğayı boş yere yakalamaya çalışanlarca ismi sürekli anılan birinde boğalara yalnızca kendisinin yapabildiği bir şeyler vardır."

"Doğru," dedi Obika. "Sana katılıyorum, ama korkarak katılıyorum."

Obika 'Hayır dersem' diye düşündü, 'Ezeulu ve ailesi, onlara hiçbir zararı dokunmamış köylülerinin cenaze törenini mahvetme niyetlerini ikinci kez gösterdi diyecekler."

Akşam yemeğini yiyene dek karısına o gece dışarı çıkacağını söylemedi. Obika yemeğini hep karısının kulübesinde yerdi. Arkadaşları bu yüzden onunla dalga geçiyor; kadının, aklını başından aldığını söylüyorlardı. Obika ona çıkacağını söylerken Okuata kasesindeki çorbayı silip süpürmekle meşguldü. İşaret parmağını kıvırıp bununla kaseyi tekrar sıyırdıktan sonra parmağını uzatıp diline sürdü.

"Bu ateşle mi çıkacaksın?" dedi. "Obika, kendine biraz acı. Cenaze töreni yarın. Sabaha kadar sensiz yapamayacakları şey ne?"

"Çok kalmayacağım. Aneto benim yaşıtım. Gidip hazırlanmasına yardım etmeliyim."

Okuata küskün bir sessizliğe gömüldü.

"Kapıyı iyice sürgüle. Kimse seni kaçırmayacak. Ben de uzun kalmayacağım."

Ekwe-ogbazulobodo, "*kome kome kokome kome kokome*" sesleriyle töreni başlattı ve bir süre daha devam ederek hâlâ uyanık olanları derhal yataklarına koşup bütün ışıkları söndürmeleri için uyardı. Çünkü ışık, *ogbazulobodo*'nun can düşmanıydı. Herkesin duyabilmesi için yeterince çalındıktan sonra bırakıldı. Sessizlik ve böceklerin kulak tırmalayıcı bağırışları geceye tekrar hakim oldu. Obika ve *ayaka* ruh-korosunu söyleyecek olanlar *okwolo* merdivenin en alt basamağına oturmuşlardı. Kendi aralarında konuşup gülüyorlardı. *Ekwe*'yi çalan adam, davulunu palmiye yağı meşalesinin loş ışığında bırakıp onlara katıldı.

Ekwe ikinci ve son uyarı olarak çalınmaya başladığında Obika onu hiç ilgilendirmiyormuşçasına hâlâ diğerleriyle konuşuyordu. Gece ruhunun tören kıyafetlerini taşıyan yaşlı adam –Ozumba-, davulcunun yanındaki yerini aldı. Çatlak sesini yükselterek üstündeki örümcek ağını temizlemek istercesine dört beş kez *ugoli* diye seslendi. Sonra Obika orada mı diye sordu. Obika ondan tarafa baktı ve loş ışıkta adamı belli belirsiz gördü. Yavaşça ve sakince ayağa kalkıp Ozumba'nın yanına gitti ve tam önünde durdu. Ozumba eğildi; yerden ip örgülü, her tarafı şıngırdayan *ekpili*'lerle süslenmiş bir etek aldı. Obika, Ozumba'nın eteği beline rahatça bağlayabilmesi için iki kolunu da başının üstüne kaldırdı. Ozumba bu işi halledince kollarını kör gibi sağa sola salladıktan sonra demir asayı iki eliyle birden yere sapladı. Ardından sapladığı yerden çıkarıp Obika'nın sağ eline koydu. *Ekwe*, palmiye yağı meşalesinin cılız ışığında halen çalınıyordu. Obika asayı sımsıkı kavrayıp dişlerini sıktı. Ozumba kendini tam anlamıyla hazır hissetmesi için ona biraz daha zaman tanıdı. Ardından *ike-agwu-ani* kolyesini son derece ağır bir biçimde havaya kaldırdı. *Ekwe*'nin hızı gitgide arttı. Obika başını öne doğru uzattı. Ozumba *ike-agwu-ani*'yi Obika'nın boynuna astı. Bir yandan da şöyle dedi:

"*Tun-tun gem-gem*
Oso mgbada bu nugwu.
Geyiğin hızı
Tepede görülür."

Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz Ogbazulobodo dönüp bağırdı: *Ewo okuo! Ewo okuo*! Davulcu hemen sopalarını fırlatıp rahatsız edici ışığı söndürdü. Ruh, asayı toprağa sapladı; asa titreşerek sağa sola sallandı. Sonra asayı tekrar alıp Nkwo yönüne rüzgar gibi giderek gözden kayboldu. Ardında, havada süzülen güçlü sözler bıraktı:

"*Dışkı yığınının üstünde çalımla uçan sinek vaktini boşa harcar, dışkı öbeği her zaman sinekten daha büyük olacaktır.* Ngwesi *için davulu çaldıran şey, toprağın içindedir. Karanlık öyle büyük ki köpeğe boynuz veriyor. Evini diğerinden önce yapan, daha fazla kırık kabı olduğu için böbürlenebilir. Yağmur suyuna kuru toprağı yarma gücünü veren* Ofo'*dur. Arkadaşlarının önünde yürüyen adam yoldaki ruhların farkına varır. Yarasa dedi ki çirkin olduğunun farkındaymış, o yüzden gece uçmayı tercih ediyormuş. Hava, palmiye ağacının tepesindeki adam tarafından kirletilince sineğin kafası karışır. Bahtsız adam su içse dişine kaçar..*"

Aynı anda hem kör olmuş hem de görüş gücü son derece yükselmişti. Ağaç, kulübe gibi şeylerin hiçbirini görmüyordu, ama ayakları nereye gittiklerini kusursuz biçimde biliyordu; alışılmış güzergâhtaki tek bir küçük yolu dahi atlamıyordu. Ve tüm bunları gözlerini kullanmadan biliyordu. Yalnızca bir kez, ışığın kokusunu aldığı zaman durmuştu... "*İnsanlar farenin ölümüne ısırdığı adamı hâlâ konuşurlarken bile, kertenkele dişlerini törpületmek için parayı alır. Çömelmiş oturan yaşlı bir kocakarı görünce ona hiç ilişmemeli, nasıl nefes aldığını kim bilebilir? Beyaz Karınca,* igbegulu *çiğner; çünkü yerdedir; palmiye ağacına tırmansın da çiğnesin.* Udala *çekirdeği yiyecek olan adamın, anüsünün büyüklüğünü hesaba katması gerekir. Kendisine tavsiye verecek kimsesi olmayan sinek, cesedin peşinden toprağın altına girer...*"

O sırada göğsünün içinde âdeta bir yangın alev alev yanmaya başladı, ağzına kuru bir acılık yükseldi. Fakat bunun tadını sanki uzak bir mesafeden veya ağzının içindeki başka bir ağızdan aldı. Kendini, biri diğerinin altında koşan iki ayrı insan gibi hissetti.

"... Bir tokalaşma dirseği geçtiğinde başka bir şey olur. Bir pazar gününden diğerine dek süren uyku, ölüme dönüşür. Cenaze yemeğindeki koç etinden hoşlanan adam, hastalık onu ziyaret ettiğinde neden iyileşir? Heybetli ağaç devrilince küçük kuşlar çalılığa kaçışır... Yerden havalanıp karınca yuvasına konan küçük kuş belki farkında değildir ama hâlâ yerdedir... Bir adamın tek başınayken gördüğü sıradan bir yılan onun gözüne piton yılanı gibi görünebilir... Anne fareyi öldüren şey, çocuklarının gözlerini asla açmamalarını garanti etmek için hep oradadır... İntikamını alacak denli güçlenmeden önce babasına ne olduğunu ısrarla sormaya devam eden çocuk, babasının kaderini çağırır... Maymunun yakalandığı hastalığı küçümseyen adam, hasta ateşini üfleyen bakıcısının gözlerine bakmalıdır... Ölüm, küçük bir köpeği almak istediğinde dışkının dahi kokusunu almasına engel olur..."

Ayaka korosunu söyleyecek olan sekiz adam Obika'nın onları bıraktığı yerde hâlâ konuşuyorlardı. Ozumba da dönmesini beklerken gidip onların yanına oturmuştu. Amalu'nun çocuklarının cenaze yemeği için aldıkları büyük boğadan bahsediyorlardı ki Obika'nın daha şimdiden döndüğünü işittiler. Ayaka grubu hemen ayağa fırlayıp Ogbazulobodo *ilo*'ya tekrar girer girmez şarkılarını söylemeye hazırlandı. Bu kadar çabuk döndüğü için hepsi şaşkındı. Acaba atladığı yol olmuş muydu?

"Obika olmaz," dedi Ozumba gururla. "O zehir gibidir. Bana zehir gibi bir çocuk verin, varsın telaşından kap kacakları kırsın."

Daha lafını henüz bitirmişti ki Ogbazulobodo koşarak gelip okwolo'nun önüne yığıldı. Ozumba boynundaki kolyeyi çıkartıp ona seslendi. Obika cevap vermedi. Tekrar seslenip göğsüne dokundu.

Yüzüne ve vücuduna böylesi vesilelerde hep hazır bulundurdukları soğuk suyu döktüler. Ayaka'nın şarkısı başladığı gibi aniden kesilmişti. Şimdi hepsi konuşamayacak halde öylece dikiliyordu.

İlk horoz henüz ötmemişti. Ezeulu hâlâ *obi*'sindeydi. Büyük odunlar kor halde yanmaya devam ediyordu ama alev çoktan sönmüştü. Bu işittiği ayak sesi miydi? Dikkatle dinledi. Evet, ses gitgide artıyordu, yanı sıra insan sesleri de duyulmaya başlamıştı. Karanlıkta eliyle yoklayarak bıçağını aradı. Neler oluyordu?

"Kim o?" diye seslendi. Ayak sesleri ve konuşmalar birden kesildi. Ortalık bir anlığına, dışarda, karanlıkta duran yabancıların varlığıyla daha da ağırlaşan bir sessizliğe gömüldü.

"İnsanlar," diye karşılık verdi bir ses.

"İnsanlar dediğin kim? Silahım dolu, insanları uyarıyım."

"Ezeulu, benim, Ozumba."

"Ozumba."

"Evet."

"Seni bu saatte buraya getiren nedir?"

"Başımıza korkunç bir şey geldi. Keçi, başımın üstünden palmiye yaprakları yedi."

Ezeulu boğazını temizledi ve ağır ağır ateşi canlandırmaya koyuldu. "Ateşi yakayım da yüzlerinizi göreyim," dedi. Çıralardan biri çok uzundu, dizine koyup kırdı. Ardından ateşe birkaç kez üfleyince alev aldı.

"İçeri girin de ne dediğinizi duyayım," dedi.

Alçak saçakların altından içeri sokulan Obika'nın cesedini görür görmez bıçağını kapıp ayağa fırladı.

"Ona ne oldu? Bunu kim yaptı? Kim yaptı diyorum?"

Ozumba açıklamaya çalıştı ama Ezeulu onu duymadı. Bıçak elinden kayıp düştü. Cesedin yanına, dizlerinin üstüne yığıldı. "Oğlum!" diye bağırdı. "Ulu, başıma bu geldiğinde orada mıydın?" Yüzünü Obika'nın göğsüne gömdü.

Günün ilk ışıkları göründüğünde ölümün duyurulması için neredeyse tüm hazırlıklar yapılmıştı. Köyün cenaze davulları bir duvara yaslanmıştı. Bir şişe barut bulunmuş ve bir kenara konmuştu. Ezeulu yardıma gelen meşgul insanların arasında amaçsızca dolaşıyordu. Bir ara evi temizlemek için kürek gibi kullandıkları uzun süpürgeyi gördü. Eline alıp ortalığı süpürmeye başladı. Hemen birisi gelip süpürgeyi aldı ve Ezeulu'yu elinden tutup kulübesine götürdü.

"İnsanlar birazdan burada olur," dedi Ezeulu cılız bir sesle. "Burası hâlâ süpürülmedi."

"Sen o işi bana bırak. Şimdi birini bulur, yaptırırım."

Obika'nın ölümü Umuaro'yu derinden sarstı. Onun gibi bir adam bu dünyaya sık gelmezdi. Ezeulu ise âdeta onunla birlikte ölmüştü.

Bazıları Ezidemili'nin bu habere çok sevineceğini düşündü. Ama onlar Ezidemili'yi tanımıyorlardı. O böyle bir adam değildi, ayrıca bu tür sevinçlerin ne denli tehlikeli olduğunu gayet iyi biliyordu. Sadece usulca şöyle dediğini duymuşlardı: "Bu ona, bir dahaki sefere ne kadar ileri gitmeye cüret edebileceğini öğretir."

Ama Ezeulu için bir dahaki sefer diye bir şey yoktu. Bir adam düşünün: daha önemsiz insanların aksine savaşa her zaman kalkan almadan gidiyor, çünkü mermilerin ve bıçak darbelerinin iksirlenmiş tenini sıyırıp geçeceğini biliyor. Düşünün ki bu adam bir savaşın ortasında, gücünün hiçbir belirti vermeden birdenbire onu terk ettiğini fark ediyor. Bu adam için gelecek sefer olabilir mi? Silahlara, oklara ve bıçaklara şöyle mi diyecek: *Durun! Derhal iksir kulübeme dönüp ortalığı karıştırmak ve buna neyin sebep olduğunu öğrenmek istiyorum. Belki de evimden biri -mesela bir çocuk- farkında olmadan iksir yasağımı çiğnemiştir.* Hayır.

Ezeulu âdeta donakalmış bir halde yere çöktü. Bu, ne denli büyük olsa da yalnızca Obika'nın ölümünün yarattığı darbeden

kaynaklanmıyordu. Erkekler daha büyük darbeler de alırdı, zaten bir erkeği erkek yapan da buydu. Atasözünde de denmiyor muydu: bir erkek, cenaze koçu gibidir; gelen her darbeye ağzını dahi açmadan katlanmak zorundadır, ne denli acı çektiğini yalnızca vücudunun sessizce sarsılışı anlatmalıdır.

Başka zaman olsa Ezeulu acısıyla başa çıkabilirdi. Aşağılanma barındırmayan her türlü acının üstesinden gelebilirdi. Ama kendine durmadan neden diye soruyordu, neden Ulu onu bu şekilde cezalandırmayı seçmişti, onu yere yıkıp çamura bulamıştı? Suçu neydi? Kendini tanrının iradesine adamamış, ona boyun eğmemiş miydi? Bir çocuğun, öz annesinin avucuna koyduğu yamla haşlandığı hiç duyulmuş muydu? Hangi adam oğlunu bir parça ateş getirsin diye kırık çömlek parçasıyla komşusunun kulübesine gönderip sonra da üstüne su dökmüştü? Kim oğlunu ceviz toplaması için palmiye ağacına çıkarttıktan sonra eline bir balta alıp ağacı kesmişti? Fakat işte bugün herkesin gözü önünde tıpkı böyle bir şey olmuştu. Bu, her şeyin yıkılıp çöktüğünden başka ne anlama gelebilirdi? Ardından kendini güçsüz hisseden tanrı da uçarak kaçabilir, geriye dönüp terk ettiği inananlarına son kez bakarak şöyle bağırabilirdi:

"Fare yeterince hızlı kaçamıyorsa
Kaplumbağaya yol versin!"

Belki de Ezeulu'nun zihninde çatlak açan şey, böylesi düşünceleri boş yere sürekli bir biçimde evirip çevirmesiydi. Ya da belki de amansız düşmanı bir süre başında dikildikten sonra ayağıyla tıpkı bir böcek gibi üstüne basmış ve topuğuyla ezip toza gömmüştü. Ama bu kin dolu son hareketi aslında merhametli bir yardıma dönüşmüştü. Ezeulu'ya son günlerini delirmiş bir başrahibin mağrur ihtişamıyla geçirme imkânı tanımış ve onu varılan son noktayı görmekten kurtarmıştı.

Bu arada Winterbottom, İngiltere'de geçirdiği, sağlığına iyi gelen bir iznin ardından işine geri dönmüş ve doktorla evlenmişti. Ezeulu hakkında bir daha hiçbir şey işitmemişti. Olanları Hükümet Tepesi'ne anlatabilecek tek kişi uşağı John Nwodika'ydı. Fakat o da Winterbottom'ın hizmetinden ayrılıp ufak çaplı tütün ticaretine girmişti. Sanki tanrılar ve olayları yönlendiren güçler, niyetlerini gerçekleştirmek için Winterbottom'ı uygun görmüş ve onu kullandıktan sonra buldukları yere geri bırakmışlardı.

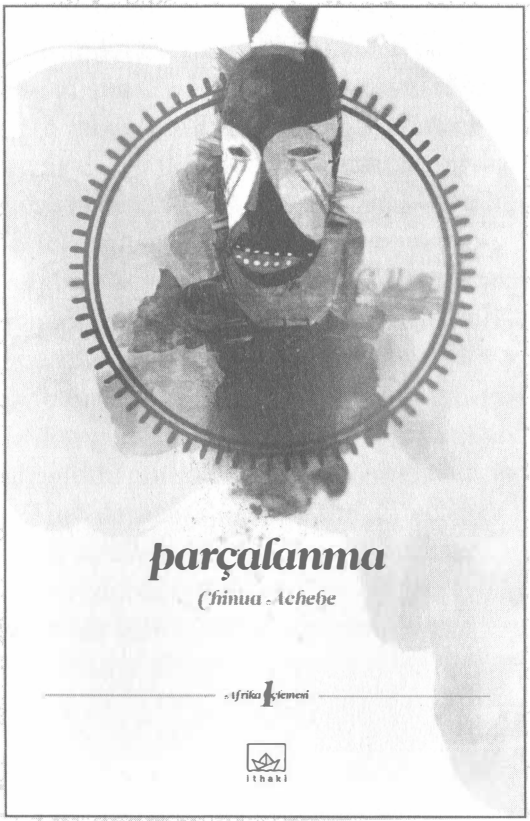
Böylece sonunda, varılan noktayı yalnızca Umuaro ve ileri gelenleri görmüştü. Onlara göre mesele son derece basitti. Tanrıları inatçı ve hırslı rahibine karşı onların tarafını tutmuş ve atalarının sözlerindeki bilgeliği haklı çıkarmıştı: ne kadar büyük olursa olsun hiçbir adam, halkından daha büyük değildi ve hiç kimse klanın aleyhine olan bir davayı kazanamazdı. Eğer böyleyse, o halde Ulu bu gerçeği doğrulamak için riskli bir zaman seçmişti. Çünkü annesinin cenazesini kendi elleriyle mahveden, masaldaki o kertenkele misali, rahibini yok etmekle kendi felaketini de hazırlamıştı.

Nitekim rahibini düşmanlarının önünde cezalandırmak ve yüzüstü bırakmak için böylesi bir zaman seçen bir tanrı, insanları özgürce davranmaya teşvik etmiş oluyordu ve Umuaro da o sırada buna son derece hazır durumdaydı. Obika'nın ölümünden birkaç gün sonra Hıristiyanların düzenlediği hasat ayinine Goodcountry'nin bile düşleyebileceğinden daha fazla insan katıldı. Artık dayanacak gücü kalmayan çoğu adam yeni dine adak olarak sunması ve vaat edilen korunmayı getirmesi için oğlunu birkaç yamla ayine gönderdi. Ve bundan böyle tarlasından yapılan her yam hasadı o oğulun adına toplandı.

Chinua Achebe

Afrika İçlemesi

2007 Man Booker ödüllü,
Afrika edebiyatının babası Chinua Achebe'den modern bir klasik.

Okonkwo yaşayan en büyük güreşçi ve savaşçıdır. Ünü bir yangın gibi tüm Batı Afrika'ya yayılmıştır. Fakat bir gün istemeden bir klan üyesini öldürür ve her şey parçalanmaya başlar. Artık bir sürgündür, üstelik geri döndüğünde, köyünde misyonerleri ve sömürge idarecilerini bulur. Artık kontrolünü tümden yitirdiği hayatı, hızla trajediye sürüklenir.

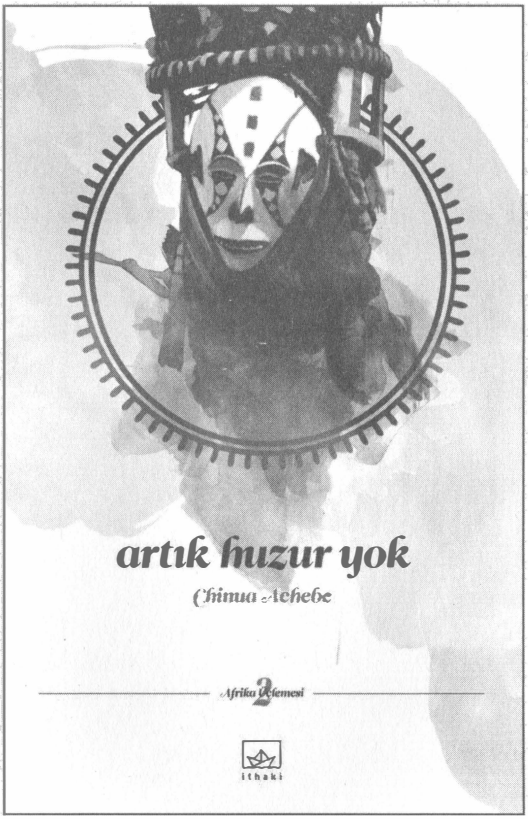
'Chinua Achebe insanı sarsıyor... Sert üslubunu, sıradan insanlara duyduğu gerçekçi ve kararında bir şefkatle hafifletiyor.'

Anthony Burgess

Chinua Achebe

Afrika Üçlemesi

Afrika edebiyatının babası Chinua Achebe'den modern bir klasik.

İngiltere'de aldığı eğitimin ardından ülkesi Nijerya'ya dönen ve devlet memuru olarak işe başlayan Obi Okonkwo, karşısında yozlaşmış, rüşvetçi bir yönetim bulur. İdeallerine bağlı olan Obi kendisine teklif edilen tüm rüşvetleri elinin tersiyle iter... ta ki ailesinin onaylamadığı bir kıza âşık olana dek. Yaşadığı aşk onu derin bir duygusal çalkantının yanı sıra mali bir çıkmaza da sürükler ve Obi kurtulamayacağı bir kapana kısılır.

"Chinua Achebe fevkalade yetenekli; coşkun ve cömert bir büyüsü var."

Nadine Gordimer

tanrının oku

Chinua Achebe

Afrika 3 üçlemesi

Chinua Achebe'nin Afrika üçlemesinin en son kitabı Tanrının Oku, 1920'lerde İngiliz sömürgesi altında olan Nijerya'da geçmektedir. Igbolar'ın en yüksek mertebeye sahip rahibi Ezeulu, oğullarından birini beyaz adamın dinindeki gelişmelerden haberdar olması için yerel Hıristiyan kilisesine gönderir. İngiliz sömürgeciler Nijerya'nın kültürünü değiştirmeye devam ederken, Ezeulu, halkın geleneksel yaşam tarzını ve ruhani hayatını korumaya çabalamaktadır. Ancak, beyaz adam dahil olmak üzere herkes tarafından saygı gösterilen Ezeulu'nun gururu, zaman zaman yanlış kararlar almasına ve halkın ona olan inancını kaybetmesine neden olur...

"Yirminci yüzyılın en büyüklerinden biri."

Margaret Atwood

"Chinua Achebe insanı sarsıyor... Sert üslubunu, sıradan insanlara duyduğu gerçekçi ve kararında bir şefkatle hafifletiyor."

Anthony Burgess

ISBN: 978-605-375-267-7

ithaki

www.ithaki.com.tr
facebook.com/ithakiyayin
twitter.com/ithakiyayinlari